

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (DENİZ HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

LONDRA DENİZ HAKEMLERİ BİRLİĞİ TAHKİM YARGILAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Serdar HIZIR

Ankara 2007

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK (DENİZ HUKUKU)
ANABİLİM DALI**

LONDRA DENİZ HAKEMLERİ BİRLİĞİ TAHKİM YARGILAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Serdar HIZIR

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hakan KARAN

Ankara 2007

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR UYUŞMAZLIĞI ÇÖZÜM YOLU OLARAK “TAHKİM”

I. GENEL OLARAK	6
A) KAVRAM.....	6
B) HUKUKÎ NİTELİĞİ	8
C) TARİHÇESİ	11
II. TAHKİMİN TÜRLERİ	13
A) MİLLÎ TAHKİM - MİLLETLERARASI TAHKİM	13
B) TİCARÎ TAHKİM - ALELÂDE TAHKİM	14
C) KURUMSAL (DAİMÎ) TAHKİM - AD HOC (ARIZÎ, BİRSEL) TAHKİM	15
D) İHTİYARÎ TAHKİM - MECBURÎ TAHKİM	17
E) TEK AŞAMALI TAHKİM - İKİ AŞAMALI TAHKİM	17
F) DEĞERLENDİRME	18
III. DENİZ TAHKİMİ	19
A) GENEL OLARAK	19
B) LONDRA DENİZ TAHKİMİ	21
IV. DEĞERLENDİRME	23

İKİNCİ BÖLÜM

LONDRA DENİZ HUKUKU HAKEMLERİ BİRLİĞİ (LMAA) KURUMUNUN ÖRGÜTLENMESİ VE LMAA KURALLARI

I- GENEL OLARAK	25
-----------------------	----

II- LMAA’NIN ÖRGÜTLENMESİ	26
III- LMAA KURALLARI	27
A) GENEL OLARAK	27
B) LMAA TAHKİM KURALLARI.....	28
1) Genel Olarak	28
2) LMAA Tahkim Kurallarının 1996 İngiliz Tahkim Kanunu ile İlişkisi	29
3) LMAA Tahkim Kurallarının Uygulama Alanı	30
a. Genel Olarak.....	30
b. LMAA Tahkim Kurallarının Konu Bakımından Uygulama Alanı	32
c. LMAA Tahkim Kurallarının Yer Bakımından Uygulama Alanı ...	33
d. LMAA Tahkim Kurallarının Zaman Bakımından Uygulama Alanı	35
C) LMAA HIZLI VE DÜŞÜK MALİYETLİ TAHKİM KURALLARI.....	35
D) LMAA DÜŞÜK MEBLAĞLI ALACAK TALEPLERİ USULÜ KURALLARI	36
E) LMAA UZLAŞTIRMA KURALLARI.....	36
IV. DEĞERLENDİRME.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LMAA TAHKİMİNE HAZIRLIK AŞAMASI VE LMAA TAHKİM HEYETİNİN TEŞKİLİ

I. GENEL OLARAK.....	38
II. LMAA TAHKİMİNDE TAHKİM ANLAŞMASI	40
A) GENEL OLARAK	40
B) TAHKİM ANLAŞMASININ ŞEKLİ	42
C) TAHKİM ANLAŞMASININ İÇERİĞİ	47
D) TAHKİM ANLAŞMASININ TARAFLARI	48
1- Genel Olarak	48
2- Tahkim Anlaşmasının Taraflarının Belirlenmesine İlişkin Bazı Meseleler.....	49

E)	TAHKİM ANLAŞMASININ TÂBİ OLACAĞI HUKUK	53
F)	TAHKİM ANLAŞMASINA DAYANARAK MAHKEMEDEKİ YARGILAMANIN DURDURULMASI	54
G)	TAHKİM ANLAŞMASININ SONA ERMESİ	56
III.	LMAA TAHKİMİNDE HAKEM HEYETİ	58
A)	GENEL OLARAK	58
B)	HAKEM HEYETİ KAVRAMI.....	58
C)	HAKEM HEYETİNİN ÖZELLİKLERİ	59
D)	HAKEM HEYETİNİN SEÇİMİ.....	61
1-	Genel Olarak	61
2-	Hakemlerin Sayısı	63
3-	Hakem Heyetinin Seçiminde Uygulanan Usuller	64
a.	Tek Hakemin Seçilmesi	64
b.	Üç Hakemden Oluşan Hakem Heyetinin Seçilmesi.....	67
c.	İki Hakem ve Bir Üst Hakemden Oluşan Hakem Heyetinin Seçilmesi.....	68
d.	Hakem Heyetinin Yeniden Oluşturulması	69
E)	HAKEM HEYETİNİN YARGILAMAYA İLİŞKİN YETKİSİ	72
F)	HAKEM HEYETİNİN TARAFSIZLIĞI VE BAĞIMSIZLIĞI	75
G)	HAKEM HEYETİNİN TEŞKİLİNE İTİRAZ.....	76
IV.	DEĞERLENDİRME	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LMAA TAHKİM YARGILAMASI USULÜ

I.	GENEL OLARAK	79
II.	LMAA TAHKİM YARGILAMASINDA UYULMASI GEREKEN İLKELER.....	80
A)	GENEL OLARAK.....	80
B)	HAKEM HEYETİ BAKIMINDAN.....	82
C)	TARAFLAR BAKIMINDAN	84

III. YARGILAMAYA İLİŞKİN BAZI HUSUSLAR	85
A) TAHKİM YERİ	85
B) TAHKİM YARGILAMASINDA SÜRE	87
C) TAHKİM YARGILAMASINDA KULLANILACAK DİL	87
D) TAHKİM YARGILAMASINDA TARAFLARIN TEMSİLİ	88
IV. TAHKİM YARGILAMASINDA HAZIRLIK TOPLANTISI	88
V. TAHKİM YARGILAMASININ BAŞLAMASI	90
VI. LÂYİHALAR AŞAMASI	91
A) BİLDİRİMDE BULUNULMASI.....	91
B) BİLİRİMDE BULUNMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN YERİNE GETİRİLMEMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI	95
C) BELGELERİN AÇIKLANMASI.....	96
VII. LÂYİHALAR AŞAMASINI TAKİP EDEN SAFHA	98
A) BASİT (DOSYA ÜZERİNDEN) YARGILAMA USULÜ	99
B) DURUŞMALI YARGILAMA USULÜ.....	100
VIII. ARA KARAR İŞLEMLERİ	101
IX. DELİLLERİN İBRAZİ VE İSPAT	103
X. TALEP VE MASRAFLAR İÇİN TEMİNAT GÖSTERİLMESİ	105
XI. GEÇİCİ KORUMA TEDBİRLERİ	107
XII. HAKEM KARARI	110
A) GENEL OLARAK	110
B) HAKEM KARARININ VERİLMESİ USULÜ	110
C) HAKEM KARARININ TARAFLARIN ANLAŞMASI SURETİYLE VERİLMESİ	113
D) HAKEM KARARININ ŞEKLİ VE İÇERİĞİ	115
E) HAKEM KARARININ GEREKÇELİ OLMASI	117
F) HAKEM KARARININ TARAFLARA TEBLİĞİ VE YAYIMLANMASI ...	121
G) HAKEM KARARININ DÜZELTİLMESİ, TAVZİHİ VE EK KARAR VERİLMESİ	122
XIII. HAKEM ÜCRETİ VE YARGILAMA GİDERLERİ	124
XIV. DEĞERLENDİRME	128

SONUÇ.....	129
BİBLİYOGRAFYA	133
SUMMARY	150
EK I	154
EK II.....	173

KISALTMALAR

AA 96	: Arbitration Act 1996
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADR	: Alternative Dispute Resolution
Arb. T.	: Arbitration Terms
aşa.	: aşağıda
B.	: Bası
BATİDER	: Bankacılık ve Ticaret Hukuku Dergisi
BIMCO	: Baltic and International Maritime Council
BK	: Borçlar Kanunu
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
dn.	: dipnot
FALCA	: Fast and Low Cost Arbitration
HD	: Hukuk Dairesi
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
ICC	: International Chamber of Commerce
karş.	: karşılaştırınız

LCIA	: London Court of International Arbitration
LMAA	: London Maritime Arbitrators Association
m.	: madde
Med. T.	: Mediation Terms
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MTK	: Milletlerarası Tahkim Kanunu
örn.	: örneğin
prgf.	: paragraf
S.	: Sayı
s.	: sayfa
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.	: yıl
yuk.	: yukarıda

GİRİŞ

I. KONU VE AMAÇ

Özellikle XIX. yüzyıldan itibaren sanayileşmenin ve teknolojiadaki gelişmenin baş döndürücü hızına bağlı olarak, gerek kara, gerekse hava ve deniz ulaşım araçlarının kalitesinde, sayısında gözle görünür bir artış olmuştur. Böylece, farklı yerlerde bulunan kişiler arasındaki ticarî ilişkiler gelişmiş ve çoğalmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak, ticarî uyuşmazlıkların sayısında artış görülmüştür¹.

Kuşkusuz taraflar milletlerarası ticaretten kaynaklanan uyuşmazlıklarını devlet mahkemelerine götürebilirler. Fakat günümüzde devlet yargılamasına kıyasla sahip olduğu bir takım avantajları dolayısıyla, dostane uyuşmazlık çözümlerine (*Amicable Dispute Resolution*- “ADR”) başvurulmaktadır². ADR usulü, yargının etkin ve verimli çalışabilmesine ve yargı ile ilgili anayasal kuralların tam anlamıyla işlerlik kazanabilmesine katkı sağlamakta, yargının yanında yer almakta ve uyuşmazlık çözümü bağlamında işlev görmektedir³. Ancak ADR usulü çerçevesinde tarafları bağlayıcı bir karar verilemediğinden, devlet yargılamasına nazaran daha hızlı ve

¹ Bkz. **Leahy, E. R. - Bianchi, C. J.**: Changing Face of International Arbitration, Journal of International Arbitration, Y. 2000, s. 19.

² “ADR” kavramı, doktrinde, uyuşmazlıkların devlet veya hakem heyeti önüne getirilmeksizin ve fakat bunlara paralel olarak çözüme kavuşturulması amacıyla, tarafsız bir üçüncü kişinin tavsiye, telkin ve teklif mahiyetindeki çözüm yöntemlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada, taraflar arasındaki husumet henüz büyümeden ve sözleşmeden doğan ilişkiler kopma noktasına gelmeden, çıkan anlaşmazlıkların sona erdirilmesi hedeflenmektedir. Yani ADR yöntemlerinde, davaların kazanılması ya da kaybedilmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla “tahkim” kavramı, genel anlamda ADR kavramı içinde mütalaa edilmemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Şanlı, C.**: Uluslararası Ticarî Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, 3. Basım, İstanbul 2005, s. 399 vd. (ADR); **Merkin, R.**: Arbitration Law, Londra 2004, s. 522; **Akıncı, Z.**: Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, BATİDER, C. XVIII, S.4’den Ayrı Bası, Ankara Aralık 1996 s. 100. (Alternatif Çözüm Yolları); **Ambrose, C. - Maxwell, K.**: London Maritime Arbitration, B. 2, Londra / New York / Hong Kong 2002, s. 10; **Redfern, A. - Hunter, M. - Blackaby, N. - Partasides, C.**: Law and Practice of International Commercial Arbitration, B. 4, Londra 2004, s. 1-71; **Tanrıver, S.**: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2006, S. 64, s. 153, dn. 6 (Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları); **Ekşi, N.**: Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları, İstanbul 2004, s. 9.

³ **Tanrıver, S.**: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, s. 154.

ekonomik, ancak tarafları bağlayıcı karar çıkaran tahkim müessesesine, milletlerarası ticarî ilişkilerde daha fazla başvurulmaktadır⁴.

Deniz ticareti hukuku, milletlerarası bir karaktere sahiptir⁵. Bu alanda doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması, günümüzde oldukça yaygınlaşmıştır. Anılan gelişime paralel olarak, sadece deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümüyle ilgilenen birçok kurum ortaya çıkmıştır⁶. İşte deniz ticaretinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacına hizmet eden kurumların başında, merkezi Londra'da bulunan Londra Deniz Hakemleri Birliği (*London Maritime Arbitrators Association* - "LMAA") gelmektedir⁷.

Bu çalışmada, deniz ticaretinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü konusunda, kendisine sadece İngiltere'de değil, tüm dünya genelinde sıkça başvuru alan bir kurum olan LMAA'nın, en son 1 Ocak 2006 tarihinde değişikliğe uğrayan ve halen yürürlükte olan LMAA Tahkim Kuralları (*LMAA Arbitration Terms*- "Arb. T.") ile bu kuralların Türk Hukuku ile bağlantılı noktaları incelenmeye çalışılacaktır.

⁴ Bkz. **Şanlı, C.:** Milletlerarası Ticarî tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk, Ankara 1986, s. 1 (Esas); **Ekşi,** Incorporation, s. 1; **Şanlı,** ADR, s. 219.

⁵ Bkz. **Çağa, T. - Kender, R.:** Deniz Ticareti Hukuku, C. I, B. 14, İstanbul 2005, s. 8.

⁶ Bu kurumlardan başlıcaları, alfabetik olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Alman Deniz Tahkim Birliği (*German Maritime Arbitration Association* - "GMAA")
- Çin Deniz Tahkimi Komisyonu (*China Maritime Arbitration Commission* - "CMAC")
- Deniz Hakemleri Derneği (*Society of Maritime Arbitrators* - "SMA")
- Kanada Deniz Hakemleri Birliği (*The Association of Maritime Arbitrators of Canada* - "AMAC")
- Londra Deniz Hakemleri Birliği (*London Maritime Arbitrators Association* - "LMAA")
- Moskova Deniz Tahkimi Komisyonu (*Moscow Maritime Arbitration Commission* - "MMAC")
- Paris Deniz Tahkim Odası (*The Chambre Arbitrale Maritime de Paris* - "CAMP")
- San Francisco Deniz Hakemleri Derneği (*The San Francisco Society of Maritime Arbitrators* - "SFSMA")
- Tokyo Deniz Tahkim Komisyonu (*Tokyo Maritime Arbitration Commission* - "TOMAC")
- Uluslararası Deniz Tahkim Örgütü (*International Maritime Arbitration Organization* - "IMAO")

⁷ Birliğin resmî web adresi: <<www.lmaa.org.uk>> (10.05.2006).

II. KAPSAM VE PLAN

Tahkim hukukunun tüm özelliklerinin ve LMAA'nın sahip olduğu tüm uyuşmazlık çözümlerinin ayrıntılı olarak incelenmesi, çalışmanın boyutunu aşacağından, konunun kapsamının açıkça ortaya konarak sınırlanmasında fayda vardır:

Çalışmanın temel konusu, deniz ticaretinden kaynaklanan uyuşmazlıları çözmek için tahsis edilmiş olan LMAA Tahkim Kurallarının incelenmesidir. Bu sebeple, LMAA Kuralları içinde yer alan ve tahkim haricindeki diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerine değinen kurallar ele alınmayacaktır.

Ayrıca, çalışmada deniz ticareti hukukuyla ilgili ismi geçen tüm kavram ve müesseseleri açıklamak yoluna gidilmeyecektir. Özellikle navlun sözleşmesi, konişmento, gemi alım satımı ve gemi inşaatı gibi deniz hukukunu ilgilendiren kavramlara, sadece çalışmayla ilgili olduğu ölçüde değinilecektir.

Keza çalışmada tarihsel süreç içinde, LMAA Tahkim Kurallarında meydana gelen değişikliklere ve bu kurallar ile ilgili olan mevzuata [özellikle 1996 İngiliz Tahkim Kanununa (*Arbitration Act 1996*- “AA 96”),] konuyu ilgilendirdiği ölçüde yer verilecektir.

Milletlerarası hakem kararlarına ilişkin kanun yolları ve bu kararların tanınması ve tenfizi hususları, tahkim yargılaması sonucunda elde edilen kararların denetlenmesinde ve uygulanmasında büyük öneme sahiptir. Ancak anılan hususların, bu tez çalışmasının esas konusunu teşkil eden LMAA Tahkim Kuralları ile doğrudan ilgili olmadığı ortadadır. Zira hakem kararlarına karşı hangi kanun yollarına (örn. iptal davası, temyiz vb.) başvurulabileceği, LMAA Tahkim Kurallarında düzenlenmemiştir. Hakem kararının tanınması ve tenfizi ise, LMAA Tahkim

Kurallarına değil, bu kararların tanınacağı ve icra edileceği hukuk sistemine ilişkin bir konudur. Dolayısıyla çalışmada bahsi geçen konulara yer verilmemiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, tahkim kavramı, özellikleri, eşitleri ve tarihçesi hakkında genel açıklamalarda bulunulacaktır. Ardından deniz tahkiminden de bahsetmek suretiyle LMAA tahkiminin, “tahkim” kavramı içindeki yeri belirlenecektir. Çalışmanın ikinci bölümünde, birliğin genel yapısına, uyuşmazlık çözüm yöntemlerine; LMAA Tahkim Kurallarının zelliklerine ve birbirlerinden ayrılan yanlarına değinilecektir. nc bölümde tahkim usulünün temel unsurları olan hakem ve tahkim sözleşmeleri ile tahkim başvurusunun yapılması için gerekli işlemler hakkında açıklamalarda bulunulacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise, LMAA tahkimi, yargılama kuralları ve sırası dikkate alınarak incelenecek, bölümün sonunda ise, hakem kararına ilişkin hükümler hakkında açıklamalarda bulunulacaktır.

Bu çalışmada cevabı aranacak sorular ise şunlardır:

- LMAA’nın örgütlenmesi nasıldır?
- LMAA Tahkim Kurallarıyla ne tür uyuşamazlıklar karara bağlanmaktadır?
- LMAA Tahkim Kurallarının 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununu (“MTK”) ile tahkim yargılaması açısından önemli farkları ve benzerlikleri nelerdir?
- Yargılama hukuku açısından, tanınmış diğer tahkim kurumlarıyla [rn. Milletlerarası Tahkim Odası (*International Chamber of Commerce*-“ICC”), Londra Milletlerarası Hakem Divanı (*London Court of International Arbitration*-“LCIA”), vb.] tahkim yargılaması açısından farkları nelerdir?
- LMAA tahkim yargılaması sonucu elde edilen kararlar, yabancı mı, yoksa Türk hakem kararı mıdır?

III. METODOLOJİ

Bu çalışmada, temel olarak *tümdengelim* ve kıyas yöntemiyle desteklenmiş olarak *tümevarım* metodları birlikte uygulanmıştır. Tümdengelim metodunun kullanılması; birinci bölümden itibaren sırayla “tahkim” ve “deniz tahkimi” kavramlarının genel bir çerçevede incelenmesi, ardından da özel olarak LMAA’nın örgütlenmesi ile LMAA Tahkim Kurallarının ayrıntılı olarak açıklanması suretiyle gerçekleşecektir. Tümevarım metodu ise, tahkim kuralları açısından Türkiye’de LMAA’ya nazaran daha iyi bilinen diğer tahkim kurumlarının (örn. ICC, LCIA, vb.) kurallarının kıyaslanması suretiyle ve genel sonuçlara varmak amacıyla kullanılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR UYUŞMAZLIĞI ÇÖZÜM YOLU OLARAK “TAHKİM”

I. GENEL OLARAK

A) KAVRAM

Tarafların, aralarındaki mevcut ya da muhtemel bir anlaşmazlığın giderilmesi ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması hakkında karar verme yetkisini, belirli şartlar altında devlet mahkemeleri yerine bıraktıkları gerçek kişilerce (hakemlerce) gerçekleştirilen yargılamaya “*tahkim*” denmektedir⁸. Sorunların çözümünde devlet mahkemelerinin yükünü oldukça hafifletici bir rol üstlenen tahkim, ticarî uyuşmazlıklarda sıkça tercih edilen bir çözüm yolu haline gelmiştir⁹.

⁸ Bugün tahkimin tanımı hakkında kesin bir görüş birliği yoktur. Kavram hakkında ayrıntılı bilgi ve farklı tanımlamalar için bkz. **Kalpsüz, T.:** Milletlerarası Ticarete Uyuşmazlıkların Tahkim Yolu ile Halli, Ankara 1989, s. 1 (Tahkim); **Ekşi, N.:** İngiliz Hukukunda Tahkim ve Denetimi, Argumentum Dergisi, Temmuz 1992, S. 24, s. 371 (Tahkim); **Akıncı, Z.:** Tahkim ve Derdestlik İtirazı, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsell'e Armağan, İzmir 2001, s. 7 (Derdestlik); **Özsunay, E. - Elver, N. C. - Özsunay, M. R.:** Uluslararası Ticari Uyuşmazlıklarda Ticarî Tahkimin Güncel Sorunları, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul 2004, s. 11; **Yeğengil, R.:** Tahkim, İstanbul 1974, s. 93; **Akyol, Ş.:** Milletlerarası Tahkim (Sorunlar-Çözümler-Öneriler), Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 51; **Yılmaz, E.:** Tahkim Hukukuna Genel Giriş ve Ülkemizdeki Gelişim, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler- Tartışmalar- Belgeler, İzmir 5-8 Nisan 2000, s. 268; **Üstündağ, S.:** Tahkim ve Uluslararası Tahkim, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar - Bildiriler - Tartışmalar - Belgeler, İzmir 5 - 8 Nisan 2000, s. 294; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides,** s. 1-1; **Şanlı, ADR,** s. 223. Ayrıca “anlaşmazlık”, “uyuşmazlık” ile “münazaa” kavramları arasındaki terminoloji farkı için bkz. **Kalpsüz, T.:** İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici - İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer (18 - 29 Mart 1996), 2. Tıpkı Basım, Ankara 2001, s. 341 vd. (Genel Esaslar); **Karan, H.:** Law on International Carriage of Goods, Ankara 2006, s. 7 (Carriage of Goods); **Nomer, E. - Ekşi, N. - Gelgel, G.:** Milletlerarası Tahkim, B. 2, İstanbul 2003, s. 13; **Tanrıver, S.:** Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi Bağlamında Kamu Düzeninin Etkisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1997-1998, İstanbul 2000, C.1-2, s. 467 (Tenfiz); **Dayınlı, K. :** HUMK’da Düzenlenen İhtiyarî İç Tahkim, Ankara 1997, s. 2 (İç Tahkim); **Karataş, İ.:** Uygulamada İhtiyarî Tahkim, Ankara 1999, s. 6.

⁹ Bkz. **Ekşi,** Tahkim, s. 371; **Rasmussen, M.:** Overextending Immunity: Arbitral Institutional Liability in the United States, England and France, Fordham International Law Review, Y. 2003, C. 26, s. 1827; **Platte, M.:** An Arbitrator’s Duty to Render Enforceable Awards, Journal of International Arbitration, Y. 2003, C. 20 (3), s. 307 (Enforceable Awards); **Bernardini, P.:** The Role of the International Arbitrator, Arbitration International, Y. 2004, C. 20 (2), s. 115.

Tahkim kavramı, Türk hukukunda çeşitli düzenlemelerde ele alınmıştır¹⁰. Maddi hukuka hâkim olan “irade serbestîsi” kuralının, usul hukukuna yansımaları suretiyle ortaya çıkan tahkimin¹¹, özellikle Anayasanın 9. maddesi dikkate alındığında¹², devlet yargısı karşısında istisnâî bir uyuşmazlık çözüm yolu olduğu ifade edilmektedir¹³.

Milletlerarası ticarî ilişkilerde tahkim yolunun gün geçtikçe daha fazla tercih edilmesinde, tahkimin devlet mahkemelerine oranla sahip olduğu bazı avantajlar etkili olmaktadır. Bunlar arasında; tahkim yargılamasında, uyuşmazlıkların formalitelerden uzak ve hızla çözüme kavuşturulması, yargılamanın gizli ve güvenli olarak gerçekleşmesi, uyuşmazlığı çözecek makamın, taraflardan birinin tâbi olduğu devletin yargı organı olması hâlinde doğacak tarafsızlık sorununun tahkimde söz konusu olmaması, tahkimin “kurallar” açısından devlet mahkemelerine kıyasla

¹⁰ Türk hukukunda tahkim kurumu, temel olarak 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda (HUMK. m. 516-536), 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Kanununda (“MÖHUK”) ve diğer bazı kanunlarda düzenlenmişken, 2001 tarihli 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda da tahkime ilişkin düzenlemelere genişçe yer verilmiştir. Ayrıca, Türkiye’nin tahkimle ilgili olarak taraf olduğu konvansiyonlar da [Ör: Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkında 10 Haziran 1958 Tarihli New-York Sözleşmesi (25.09.1991 tarihli 21002 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmıştır), Milletlerarası Ticari Hakemlik Konusunda 21 Nisan 1961 Tarihli Cenevre Sözleşmesi (23.09.1991 tarihli ve 21000 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanmıştır), Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hakkında Sözleşme “ICSID” (25.09.1991 tarihli 21002 tarihli Resmî Gazete’de yayınlanmıştır)], Anayasanın 90. maddesi uyarınca kanun hükmünde olduklarından, Türk hukuku açısından geçerli olup, öncelikle uygulanmaları gerekir.

¹¹ Bkz. **Ekşi**, Tahkim, s. 371.

¹² 1982 Anayasasının “Yargı Yetkisi” başlıklı 9. maddesi uyarınca: “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır*”. Ancak hakemler, yetkilerini devlet mahkemeleri gibi, Anayasanın 9. maddesinden değil, sadece taraflar arasındaki *tahkim anlaşmasından* alırlar. Bkz. **Kalpsüz, T.:** Tahkim Anlaşması, Bilgi Toplumunda Hukuk - Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. II, s.1049 (Tahkim Anlaşması).

¹³ Bkz. **Dayımlarlı, K.:** Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri, BATİDER, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan, Ankara 1986, s. 775 (Hakem Kararlarının Bozulması); Bkz. **Turan, Ç.:** Sözleşme Özgürlüğü, Küreselleşme ve Uluslararası Tahkim, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler - Tartışmalar - Belgeler, İzmir 5 - 8 Nisan 2000, s. 252; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 341; **Kalpsüz**, Tahkim, s. 1.

tarafllara daha fazla esneklik imkânı vermesi ve uyuşmazlık konusunun uzman kişilerce ele alınarak çözüme kavuşturulması sayılabilir¹⁴.

B) HUKUKÎ NİTELİĞİ¹⁵

Doktrinde tahkimin hukukî niteliğine ilişkin tartişmalar, daha ziyade “tahkim anlaşmasının” hukukî niteliğı çerçevesinde gerçekteřmektedir¹⁶. Bu yaklaşımlardan *Akit teorisi (akdî teori)*; tahkim anlaşmasının, tarafların karşılıklı iradeleri neticesinde ortaya çıkan bir “borçlar hukuku sözleşmesi” niteliğinde olduğunu

¹⁴ Tahkim yolunun tercih edilmesinde sahip olduğu avantaj ve dezavantajlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. **Born, G. B.:** International Commercial Arbitration - Commentary and Materials, B. 2, ABD - NewYork 2001, s. 7-10. (Arbitration); **Böckstiegel, K. H.:** Some Major Changes in International Arbitration: The Past, The Perspective, Arbitration Journal, Y. 1999, s. 245; **Rowland, M. B.:** Arbitration Law and Practice, Londra 1988, s. 16; **Akıncı, Z.:** Hakemlerin İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz Verme Yetkisi, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan, İzmir 1997, s. 209 (Yetki); **Chuah, J. C. T.:** Law of International Trade, Londra 1998, s. 418; **Houtte, H. V.:** The Law of International Trade, Londra 1995, s. 411 vd. (Trade); **Partasides, C.:** International Commercial Arbitrations , Bernstein's Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. I, Londra 2003, s. 653 (Arbitration); **Craig, W. L. - Park, W. W. - Paulsson, J.:** Annotated Guide to the 1998 ICC Arbitration Rules with Commentary, ABD 1998, s. 79; **Finch, R.:** London: Still the Cornerstone of the International Commercial Arbitration And Commercial Law?, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 262; **Akıncı, Z.:** Milletlerarası Tahkim, Ankara 2003, s. 26 (Tahkim); **Gard, A.:** Quick guide to London Arbitration, P&I International, Y. 1998, C. XII, S. 1, s. 14; **Wang, W.:** International Arbitration: The Need For Uniform Interim Measures of Relief, Brooklyn Journal of International Law, Y. 2003, C. XXVIII, s. 1059; **Paulsson, J. - Rawding, N. - Reed, L. - Schwatz, E.:** A Freshfields Guide to Arbitration and ADR, B. 2, La Haye / Londra / Boston 1999, s. 2-6; **Koral, R.:** İç Hukukumuzda Tahkim, İstanbul 1947, s. 28; **Tweeddale, A.:** Confidentiality in Arbitration and Public Interest Exception, Arbitration International, Y. 2005, C. 21, s. 69; **Trakman, L. E.:** Confidentiality in International Commercial Arbitration, Arbitration International, Y. 2002, C. 18, s. 1; **Neill, P.:** Confidentiality in Arbitration, Arbitration International, Y. 1996, C.12(3), s. 288; **Paisley, K.:** Commencement and Conduct of the Arbitration, The American Review of International Arbitration, Y.1998, C. 9, s. 143; **Kaplan, Y.:** Uluslararası Tahkim, Türkiye Açısından Yeni Gelişmeler ve Önemi, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2003, C. 77, S. 3, s. 581 (Uluslararası Tahkim); **Kalpsüz, Tahkim,** s. 2; **Hill, C.:** Maritime Law, B. 5, Londra / Hong Kong 1998, s. 237; **Yıldırım, N. D.:** Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2002, S. 4, s. 37-44; **Kalpsüz, Genel Esaslar,** s. 220; **Dayınlı, Hakem Kararlarının Bozulması,** s. 776; **Şanlı, ADR,** s. 219; **Yılmaz, s. 270;** **Tanriver, Tenfiz,** s. 468; **Rasmussen, s. 1829;** **Dayınlı, İç Tahkim,** s. 28.

¹⁵ Tahkimin hukukî niteliğine ilişkin olarak iki yaklaşım vardır:

1-Alman ve İsviçre Doktrini Yaklaşımı: Tahkimin hukukî niteliğini, iç hukuk kaide ve kriterleri doğrultusunda nitelendirir ve tasnif eder. Bu bağlamda tahkimin hukukî niteliğı belirlenirken, konuyu maddî hukuk - usul hukuku ayrımı bağlamında ele almak gerekir.

2- Fransız Doktrini Yaklaşımı: Konuyu, milletlerarası tahkim açısından ve akdî teori - kazaî teori ayrımı ile ele alır. [Ayrıntılı bilgi için bkz. **Karan, H.:** Milletlerarası Ticarî Tahkimin Hukukî Mahiyeti ve Bu Alandaki Kanunlaştırmalara Etkisi, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsell'e Armağan, İzmir 2001, s. 201 (Tahkim); **Kalpsüz, Genel Esaslar,** s. 351. LMAA tahkiminin milletlerarası bir karakter taşıması nedeniyle, konu *Fransız doktrini yaklaşımı* doğrultusunda incelenecektir.

¹⁶ Bkz. **Kalpsüz, Genel Esaslar,** s. 351 (naklen).

savunmaktadır. Bu anlaşma ile taraflar, tahkim yargılamasının konusunu teşkil eden uyuşmazlığı, devlet yargısı önüne götürmemek ve tahkim yargılamasının en doğru şekilde karar verebilmesi için ortak hareket etmek yükümlülüğündedirler. Tahkimin akdî nitelikte olması nedeniyle de, yargılama sonucunda verilen hakem kararı, tarafların iradeleri ile her zaman ortadan kaldırılabilir; dahası bu karar usul hukuku açısından kesin hüküm teşkil etmez¹⁷.

Tahkimin hukukî niteliğine ilişkin teorilerden ikincisi, akit teorisine bir tepki olarak ortaya çıkan *Kazaî Teoridir*. Bu teori uyarınca; tahkim, devlet yargılamasına göre “istisnâî ve özel bir yargı çeşidi”dir. Her ne kadar tahkim anlaşmasının yapılışı ve özellikleri borçlar hukuku alanında düzenlenmiş olsa da, sonuçları bakımında bir usul hukuku sözleşmesi mahiyetindedir. Yargılama sonucunda verilen kararlar ile devlet yargılaması sonucunda verilen kararların ortak yanları, devletin egemenliğine ilişkin olmasıdır. Dolayısıyla, hakem kararları aleyhine de sadece yargı yoluna başvurmak mümkündür¹⁸.

Bir diğer teori ise, *Karma Teoridir*. Bu teori, tahkimin, hem akdî, hem de kazaî unsurları bir arada taşıdığını savunmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle tarafların doğmuş veya ileride doğacak bir uyuşmazlık konusunda tahkime gidilmesi yönünde anlaşmış olmaları (*akdî unsur*), sonra da hakemlerin, yapacakları bir yargılama neticesinde uyuşmazlığa son vermeleri (*kazaî unsur*) söz konusudur¹⁹.

Bağımsız (Özerk) Teori ise, tahkimin hukukî niteliğine ilişkin olarak ileri sürülen ve ortaya çıkış tarihi bakımından ilk üç teoriye nazaran yeni bir teoridir. Diğer teorilerden farklı olarak, tahkimin hukukî niteliği konusunda esas alınması gereken noktanın tahkim anlaşması değil, “onun bütün unsurları ve özellikle amacı”

¹⁷ Bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 352; **Karan**, Tahkim, s. 205.

¹⁸ Bkz. **Karan**, Tahkim, s. 207; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 353.

¹⁹ Bkz. **Karan**, Tahkim, s. 209; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 354.

olduğunu ileri süren bağımsız teori, milletlerarası tahkimin, mahallî hukuk sistemlerinin yerli tahkim için öngördüğü sınırlı kalıplar ile düzenlenemeyeceğini ve milletlerarası ticarî tahkimin, “milletlerarası” niteliğindeki farklı bir hukukî rejime tâbi tutulması gerektiğini savunmaktadır. Tahkimin karakteri milletlerarası ise, hukukî niteliğinin de buna uygun olmasını gerektirir²⁰.

Her ne kadar yukarıda ele aldığımız teorilerden karma teori, doktrinde daha fazla kabul ediliyor olsa da²¹, karma teoriyle birlikte ilk iki teori (akdî ve kazaî teoriler), sadece mahallî hukukun ihtiyaç ve özelliklerini dikkate almaları, dolayısıyla, “milletlerarası ticarî tahkim” söz konusu olduğunda müessesenin hukukî niteliğinin belirlenmesi açısından yetersiz kalması nedeniyle eleştirilmiştir²². Bağımsız (özerk) teori ise, tahkimin hukukî niteliğinin tespitinde “tahkimin amacını ve fonksiyonel yapısını” esas almasına rağmen, hakemlerin yargılama yetkisinin temelinde yatan gücün akdî olduğu ve hakemlerin yargısal işlevleri hususlarını göz ardı etmesi sebepleriyle eleştirilmiştir²³.

Sonuç olarak; yukarıda sayılan teorilerin hiç birinin, tahkimin hukukî niteliğinin tespitinde tek başına yeterli olmayacağı doktrinde belirtilmiş ve bu konuda, tahkimin alakalı olduğu tüm alanların dikkate alınması ve hakemliğin ortak noktalarının tespit edilmesi gerektiği ifade edilmiştir²⁴.

²⁰ Bkz. **Karan**, Tahkim, s. 211; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 354–355.

²¹ Bkz. **Yılmaz**, s. 270.

²² Bkz. **Karan**, Tahkim, s. 213; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 354.

²³ Milletlerarası tahkimin hukukî niteliği tespit edilirken, özellikle yukarıda sayılan eksiklikler ele alındığında, her bir teorinin konuya yaklaşımı ve ele aldığı hususların birbirlerinin eksiklerini tamamlayacak şekilde ele alındığı yeni bir teori benimsenmiştir. Bu açıdan, milletlerarası tahkimin; oluşum ve kuvvet bakımından akdî ve yapısı itibarıyla kazaî özelliğe sahip olmasının yanında, fonksiyonel açıdan da milletlerarası nitelikte olduğu, kanaatimce de haklı olarak doktrinde kabul edilmiştir. Bkz. **Karan**, Tahkim, s. 214.

²⁴ Bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 355.

C) TARİHÇESİ

Uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmasının temelleri, oldukça geçmişe (eski Mısır, Yunan ve Roma Hukukuna kadar) dayanmaktadır²⁵. Öyle ki, devlet otoritesinin henüz yargı erkini tekeline almadan önceki dönemlerde, uyuşmazlıkların çözümü için tahkim yoluna başvurulmakta olduğu belirtilmiştir²⁶.

Roma hukukunda, uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını isteyen taraflar tarafından *compromissum* olarak adlandırılan bir sözleşmenin imzalandığı bilinmektedir. Taraflar bu sözleşme ile, tahkim yargılaması sonunda verilecek karara riayet edeceklerini kabul etmişlerdir²⁷.

Ortaçağa gelindiğinde, farklı ülkelerden gelerek ürünlerini ticaret fuarlarında pazarlayan tacirler arasında çıkan uyuşmazlıkları çözmek için, tacir mahkemeleri oluşturuldukları ve tahkimin bu kişiler arasında gerçekleştiği görülmektedir²⁸. Tahkimin günümüzdeki anlamıyla bir “kurum” haline alması, 1697 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile gerçekleşmiştir²⁹.

Deniz ticareti alanında tahkime başvurulmasının başlangıcının ise, milattan önce 700 yılında avarya ve kazalarla ilgili hükümler içeren Rodos Deniz Kanununa kadar uzandığı ifade edilmektedir³⁰. Zamanla denizde ulaşımın kolaylaşması suretiyle hukukî ilişkilerin sayısında meydana gelen artış, deniz tahkimi

²⁵ Bkz. **Akıncı**, Derdestlik, s. 7.

²⁶ Bkz. **Turan**, s. 249.

²⁷ Bkz. **Hacking, D.:** Delivering Results: Dispute Resolution in London, Arbitration Journal, Y. 2000, s. 221(London).

²⁸ Bkz. **Akıncı, Z.:** Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar, Bildiriler, Tartışmalar, Belgeler, İzmir 5 - 8 Nisan 2000, s. 287 (Tanınma ve Tenfiz); **Yeşin, E.:** İngiliz Hukukunda Milletlerarası Tahkim”, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir mi?, Sempozyum, Bildiriler - Tartışmalar, C. I, Ankara 11 Nisan 1997, s. 107 (Milletlerarası Tahkim); **Akıncı**, Tahkim, s. 23; **Şanlı**, Esas, s. 13; **Böckstiegel**, s. 244; **Yılmaz**, s. 268.

²⁹ Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 107; **Yılmaz**, s. 268.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Tassios, P. N.:** Choosing the Appropriate Venue: Maritime Arbitration in London or New York?, Journal of International Arbitration, Y. 2004, C. 21, s. 355; **Eksi**, Incorporation, s. 2.

uygulamasının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu doğrultuda, milattan sonra 1248 yılında Marsilya’da tahkime ilişkin olarak verilen kayıtların varlığı bilinmektedir.

Geçmişten günümüze doğru “milletlerarası” niteliği gittikçe daha da belirginleşen deniz ticaretinin, ulusal mevzuatlar ile düzenlenmesinin artık yetersiz kaldığı kabul edilmiş ve bu doğrultuda, deniz ticaretini ulusal hukuk sistemlerinin hâkimiyetinden çıkarmak amacıyla birçok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler ile taraflar arasındaki uyuşmazlıklar için ulusal mevzuatlara başvurmaya gereksinim duyulmadan ve süratle çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir³¹. LMAA da bu ihtiyacı karşılamak amacıyla, Baltık Borsasına mensup ve hakem olarak tayin edilebilecek kişilerin, isimlerini liste hâlinde ilan eden bir grup tellal tarafından, 12 Şubat 1960 yılında Londra’da kurulmuştur³².

³¹ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 3.

³² Birliğin tarihçesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Summerskill, M.** : The London Maritime Arbitrators Association, Arbitration Journal, Y. 1985, s. 505; **Tweeddale A. - Tweeddale K.**: Arbitration of Commercial Disputes, -International and English Law and Practice-, Oxford 2005, s. 67; **Sperling, G. H.**: New London Arbitration Rules: Paradise Regained?” Tulane Maritime Law Journal, Y. 1997, C. 21, s. 557; **Kulen, R. G.**: Maritime Arbitration in London, World Arbitration and Mediation Report, Y. 2001, C. 12, s. 155; **Harris, B.**: Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. I, Londra 2003, s. 755 (Practice); **Harris, B. - Cockerill, S. - Summerskill, M.**: London Maritime Arbitration, Arbitration Journal, Y. 1993, C. 9(3), s. 277; **Clark, C. A. L.**: London as an Arbitration Centre, Arbitration Journal, Y. 1979, s. 94; **Ambrose - Maxwell**, s. 2; **Ekşi**, Incorporation, s. 17, dn. 44.

II. TAHKİMİN TÜRLERİ³³

A) MİLLÎ TAHKİM - MİLLETLERARASI TAHKİM

Bu ayırım, tahkimin, bir yabancı unsuru içerip içermediğine göre yapılmaktadır³⁴. Türk hukukunda, bir hakem kararının *millî* mi, yoksa *milletlerarası* mı, olduğu hususunda, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununu yürürlüğe girene kadar bir ayrılık ve belirsizlik söz konusuydu³⁵. Söz konusu belirsizlik, tahkim hukukunda bugün dahi önemli bir konu olan “hakem kararlarının tanınması ve tenfizi” açısından büyük tartışmalara sebep olmaktadır³⁶.

Doktrinde genel olarak kabul edildiği üzere, milletlerarası tahkim kavramı, aynı anda birden fazla hukuk sistemi ile bağlantılı ve dolayısıyla da uyuşmazlığın esas ve usulüne ilişkin meselelerin çözümünde en az bir yabancı hukuk sisteminin müdâhil, yahut etkili olabileceği bir tahkim türüdür. Millî hukuk ise, taraflarının ve uyuşmazlık konusunun, sadece bir hukuk sistemini ilgilendirdiği tahkimi ifade eder³⁷.

³³ Tahkimin türlerine ilişkin doktrinde pek çok sınıflandırma yapılmaktadır. Bununla beraber burada, LMAA Tahkim Kurallarının özelliklerinin tespitinde faydalı olacak sınıflandırmalara değinilecek, bu kurallar açısından ayırt edici bir özellik arz etmeyen diğer sınıflandırmalara ise (örn. Hakkaniyete göre tahkim - maddî hukuka göre tahkim, iki taraflı tahkim - çok taraflı tahkim vs.) bu çalışmada yer verilmeyecektir. Bu ayrımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Karayalçın, Y.:** Milletlerarası Tahkimde Muhakeme Usulü”, BATİDER, 1998, C. XIX., S. 3, s. 11 (Usul); **Kalpsüz,** Genel Esaslar, s. 378.

³⁴ Bkz. **Uhle, C. B.:** Arbitration and Mediation in International Business, La Haye / Londra / Boston 1996, s. 44; **Karayalçın,** Usul, s. 11; **Tanrıbilir, F. B. - Şit, B.:** Milletlerarası Tahkim Müessesesi ve Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergun Nomer’e Armağan, Y. 2002, C. 22, s. 819; **Lando, O.:** The law Applicable to the Merits of the Dispute, “Dr. Julian D. M. Lew, Contemporary Problems in International Arbitration, Dodrecht / Boston / Lanchester 1987”, s. 101; **Üstündağ,** s. 295. **Kalpsüz,** Genel Esaslar, s. 368; **Akıncı,** Tahkim, s. 51; **Yılmaz,** s. 273; **Houtte,** Trade, s. 384; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides,** s. 1 vd.

³⁵ Tahkimin milletlerarası, millî yahut yabancı sayılması konusunda kabul edilen yaklaşımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kalpsüz,** Genel Esaslar, s. 366.

³⁶ Bkz. **Akıncı,** Tahkim, s. 51.

³⁷ □Bk□. **Tweeddale A. - Tweeddale K.:** A Practical Approach to Arbitration Law, Londra 1999, s. 273 (Arbitration); **Tanrıbilir - Şit,** s. 820.

Türk hukuku açısından “*milletlerarası tahkim*” kavramı, Milletlerarası Tahkim Kanunu ile netlik kazanmıştır. Kanunun “*Yabancılık Unsuru*” başlığını taşıyan 2. maddesi uyarınca, tahkimin milletlerarası, yahut millî bir karakter taşıyıp taşımadığının tespitinde dikkat edilmesi gereken husus, *tahkimin yabancılık unsuru taşıyıp taşımadığıdır*. Buna göre Türk hukukunda, tahkim yargılamasının içinde yabancılık unsuru söz konusuysa, bu milletlerarası *tahkim*, aksi takdirde *millî tahkimdir*³⁸.

B) TİCARÎ TAHKİM - ALELADE TAHKİM

“Ticaret”, genel olarak üretici ve tüketici arasında gerçekleşen ve mal veya hizmetlerin el değiştirmesi şeklinde meydana gelen işlemler olarak ifade edilir³⁹. Fakat günümüzde “ticaret” ve “ticarî tahkim” kavramlarına kesin dayanak teşkil edecek milletlerarası nitelikte bir düzenleme bulunmadığı için, söz konusu

³⁸ **Yabancılık Unsuru**

MADDE 2.- Aşağıdaki hallerden herhangi birinin varlığı, uyumsuzluğun yabancılık unsuru taşıdığını gösterir ve bu durumda tahkim, milletlerarası nitelik kazanır.

1. Tahkim anlaşmasının taraflarının yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin ayrı devletlerde bulunması.

2. Tarafların yerleşim yeri veya olağan oturma yerinin ya da işyerlerinin;

a) Tahkim anlaşmasında belirtilen veya bu anlaşmaya dayanarak tespit edilen hâllerde tahkim yerinden,

b) Asıl sözleşmeden doğan yükümlülüklerin önemli bir bölümünün ifa *edileceği yerden veya uyumsuzluk konusunun en çok bağlantılı olduğu yerden,*

Başka bir devlette bulunması.

3. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşmeye taraf olan şirket ortaklarından en az birinin yabancı sermayeyi teşvik mevzuatına göre yabancı sermaye getirmiş olması veya bu sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışından sermaye sağlanması amacıyla kredi ve/veya güvence sözleşmeleri yapılmasının gerekli olması.

4. Tahkim anlaşmasının dayanağını oluşturan asıl sözleşme veya hukukî ilişkisinin, bir ülkeden diğerine sermaye veya mal geçişinin gerçekleştirilmesi.

21.1.2000 tarihli ve 4501 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.

Öte yandan İngiliz Tahkim Kanunu, tahkimde yerli ve yabancı ayırımına yer vermemiştir. Bkz.

Bilgiç, H.: Ticarî Tahkimde Yabancılık Unsuru, Prof. Dr. Mahmut Tevfik Birsell'e Armağan, İzmir 2001, s. 32, dn. 6.

³⁹ Bkz. **Şanlı**, ADR, s. 3.

kavramların tanımı ve içeriği hakkında tam bir görüş birliği yoktur⁴⁰. Bu nedenle bazı milletlerarası sözleşmelerde yer alan hükümlerden faydalanarak ticarî tahkim kavramının tanımı ve içeriği hakkında bir sonuca varılmaya çalışılmış, fakat söz konusu hükümlerde ticarî tahkimin tam bir tanımının bulunmadığı ve bundan dolayı hükümlerin farklı yorumlandığı görülmüştür⁴¹. Ancak günümüzde ticarî tahkimin, genel olarak “iş ilişkilerinden doğan tüm uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasını öngören tahkim” olarak anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir⁴².

Buna göre, özellikle tacirler arasında meydana gelen ve iş ilişkilerinden doğan tüm uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması hâlinde, bir ticarî tahkimden söz edilmektedir. Bunun yanında, herhangi bir iş ilişkisine dayanmayan ve ticarî mahiyette sayılamayacak olan uyuşmazlıklardan doğan tahkim adî (alelade) tahkim niteliğindedir⁴³.

C) KURUMSAL (DAİMÎ) TAHKİM - AD-HOC (ARIZÎ) TAHKİM

Tahkime ilişkin bir diğer önemli sınıflandırma ise, tahkimin örgütlenme şekline göre yapılmaktadır⁴⁴. “Kurumsal tahkim”, belirli bazı kurumlar (merkezler)

⁴⁰ Bkz. Şanlı, ADR, s. 2. Bu açıdan “ticarî işlem” kavramının, sadece “ ticarî iş” veya “ticarî muamele” kavramları ile açıklanamayacağı, bu kavramın genel olarak iş ilişkilerini de kapsayacak şekilde geniş bir çerçeveye sahip olduğu ifade edilmektedir. Ticarî tahkim kavramına ilişkin görüşler ve ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. Kalpsüz, Genel Esaslar, s. 366;

⁴¹ Örn. 21 Nisan 1961 tarihli Milletlerarası Ticarî hakemlik Konusunda Avrupa Sözleşmesi’nin, sözleşmenin uygulama alanını düzenleyen 1. maddesinin (a) bendinde yer alan “milletlerarası ticarî ilişkilerden doğan uyuşmazlıkların halli için akdolunan” ifadesinden yola çıkılarak, ticari tahkimin bir “anlaşma” mahiyetinde olduğu ve sadece ticaretten ve ticarî ilişkilerden doğan uyuşmazlıklara uygulanacağı savunulduğu gibi, bu ifadenin geniş yorumlanması gerektiği ve deniz aşırı satışlar, lisans alma ve verme, vb. ilişkilerden doğan uyuşmazlıkların da sözleşme kapsamına girdiği ileri sürülmüştür. Bkz. Kalpsüz, Genel Esaslar, s. 367.

⁴² Bkz. Kalpsüz, Genel Esaslar, s. 368.

⁴³ Bkz. Kalpsüz, Genel Esaslar, s. 366; Yılmaz, s. 274.

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yeşin, E.: Milletlerarası Sözleşmelerde Tahkim Şartı, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici - İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer (Ankara 18 - 29 Mart 1996), B. 2, Ankara 2001, s. 441 (Tahkim Şartı); Berber, L. K.: Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu, İstanbul 1999, s. 1; Lew, J. D. M. - Kröll, S. A. - Mistelis, L. A. : Comperative International Commercial Arbitration, La Haye 2003; s. 36; Petrochilos, G.: Procedural Law in

tarafından önceden belirlenmiş kurallara göre yürütülen ve söz konusu kurallara uygunluğun, yine bu kurumlarca denetlendiği tahkim yoludur⁴⁵. Bu halde söz konusu tahkim kurumu, ya yargılama aşamasında sadece basit idarî görevleri üstlenmekte; yahut uyuşmazlığı “hakem heyeti” sıfatıyla ve doğrudan çözmektedir⁴⁶. Kurumların oturmuş ve düzenli kurallarının olması nedeniyle bu kurallara duyulan güven, kurumsal tahkim yolunun seçilmesindeki en önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında tarafların, henüz sözleşmenin geçerli olduğu ve uyuşmazlığın ortaya çıkmadığı bir aşamada tahkim prosedürünü tek tek belirlemekten kaçınmaları ve uyuşmazlık çıktığı takdirde, bunu çözmeye yetkili kurumu belirlemek suretiyle sorunu ortadan kaldırmak isteği, bu yolun tercih edilmesindeki sebeplerden bir diğeridir⁴⁷.

Buna karşılık, kurumsal tahkim dışında kalan, uyuşmazlıkların taraflarınca tayin edilen hakemlerce ve o uyuşmazlığa mahsus olarak belirlenen maddî ve usul kuralları doğrultusunda yürütülen tahkim, “*ad-hoc tahkim*” olarak adlandırılmaktadır⁴⁸. Ad-hoc tahkimin tercih edilmesinde, kurumsal tahkim kuralları üzerindeki bürokratik denetimlerden ve bu kurumların, güçlü milletlerarası

International Arbitration, Oxford 2003, s. 33; **Gross, B. J.**: International Arbitration as a Method For Dispute Resolution in International Outsourcing Agreements, Practising Law Institute Patents, Copyrights, Trademarks, and Literary Property Course Handbook Series, Y. 2004, s. 875; **Wang**, s. 1063; **Akıncı**, Tahkim, s. 24; **Karayalçın**, Usul, s. 9; **Şanlı**, ADR, s. 256 vd.; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 363; **Kalpsüz**, Tahkim, s. 3; **Yılmaz**, s. 272; **Born**, Arbitration, s. 11; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1 vd.; **Üstündağ**, s. 295; **Houtte**, Trade, s. 391 vd., **Uhle**, s. 45. **Tweeddale - Tweeddale**, Disputes, s. 61; **Paulsson - Rawding - Reed - Schwatz**, s. 6-7 ve 49 vd.

⁴⁵ “Kurumsal tahkim” kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Şit, B.**: Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2005, s. 38; **Şanlı**, ADR, s. 257; **Kalpsüz**, Tahkim, s. 3.

⁴⁶ Bkz. **Dayımlarlı**, Hakem Kararlarının Bozulması, s. 776.

⁴⁷ Nitekim **Şanlı** yerinde olarak, bu durumu “nişanlılık döneminde boşanmanın şartlarını tartışmak” şeklinde yorumlamıştır (Bkz. **Şanlı**, ADR, s. 257). Ayrıca bkz. **Sutton, D. S. J. - Gill, J.**: Russel on Arbitration, B. 22, Londra 2003, s. 194; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1 vd.; **Houtte**, Trade, s. 394; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 37; **Akıncı**, Tahkim, s. 24.

⁴⁸ Bkz. **Reisman, W. M. - Paulsson, J - Craig, W. L. - Park, W.**: International Commercial Arbitration, New York 1997, s. 271; **Kalpsüz**, Tahkim, s. 3.

sermayelerin güdümünde olmasından kaynaklanan endişeler, önemli rol oynamaktadır⁴⁹.

D) İHTİYARÎ TAHKİM - MECBURÎ TAHKİM

Bu ayırım, tahkim yoluna müracaatın, tarafların iradelerine bırakılmış olup olmamasına göre yapılmaktadır. Tahkim yoluna hangi hallerde mecburî olarak gidileceği, kanunlarca ve meslek kuruluşlarınca gösterilmiştir⁵⁰. Bu hallerde, tarafların tahkim yoluna başvurmaları zorunludur. Söz konusu haller dışında tahkim yoluna başvurmak, tarafların iradelerine bırakılmıştır⁵¹. Dolayısıyla, tarafların bu son durumda tahkime başvurabilmeleri için, sözleşme özgürlüğü çatısı altında akdedilen bir “*tahkim anlaşması*”na ihtiyaçları vardır⁵².

E) TEK AŞAMALI TAHKİM - İKİ AŞAMALI TAHKİM

Tahkim, hakem heyetinin verdiği nihaî karar ile uyuşmazlığın sona erip ermediğine göre de sınıflandırılabilir. Tahkim yolu, kural olarak tek aşamalıdır ve hakem heyetinin verdiği karar ile tahkim yargılaması sona erer. Şüphesiz tarafların, öngörülen kurallar çerçevesinde, karara karşı yargı yoluna gitme hakları vardır⁵³.

İki aşamalı tahkim ise, hakem heyetince verilen karar karşı, kurumun bünyesi içinde bir itiraz ve inceleme mekanizmasının kabul edildiği hallerde söz konusu olur. Dolayısıyla iki aşamalı tahkim, kurumsal tahkimin bir özel çeşidi olarak karşımıza çıkar. Karar, üst hakem heyetine veya divana sevk edilir ve adeta burada bir istinaf

⁴⁹ Bkz. Şanlı, ADR, s. 256; Houtte, Trade, s. 394; Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides, s. 1 vd.; Akıncı, Tahkim, s. 24; Partasides, Arbitration, s. 665; Şit, s. 55.

⁵⁰ Bkz. Karayalçın, Usul, s. 8; Akıncı, Tahkim, s. 25.

⁵¹ Bkz. Ekşi, Tahkim, s. 371.

⁵² Bkz. Kalpsüz, Tahkim, s. 5; Kalpsüz, Genel Esaslar, s. 363–364; Karayalçın, Usul, s. 19; Yeğengil, s. 101; Akıncı, Tahkim, s. 25–26; Yılmaz, s. 274; Dayınlı, İç Tahkim, s. 10.

⁵³ Bkz. Karayalçın, Usul, s. 10.

organı gibi karar verildikten sonra kesinleşir. Kesinleşen bu karar aleyhine de tarafların yargı yoluna gitme hakları saklıdır⁵⁴.

F) DEĞERLENDİRME

Tahkimin türleri açısından yapılan ayrımlar ele alındığında; LMAA Tahkim Kurallarının:

- Ele alınan uyuşmazlıkların çok büyük oranda ticarî ilişkilerden doğması nedeniyle *ticarî tahkim*,

- Yine, bu uyuşmazlıkların milletlerarası bir nitelik taşıyan deniz ticaretiyle ilgili olması ve (özellikle Türk Hukuku açısından) tahkimin taraflarının milliyetlerinin genelde birbirinden farklılık arz etmeleri nedeniyle *milletlerarası tahkim*⁵⁵,

- Kurumun, tahkim yargılamasında (bazı istisnalar hariç) idarî görevleri yerine getirmeye ilişkin herhangi bir yükümlülüğünün veya uyuşmazlığı “hakem heyeti” sıfatıyla ve doğrudan çözmesinin söz konusu olmaması nedeniyle *ad-hoc tahkim*⁵⁶,

- Tahkime başvurunun bir kanun hükmünce zorunlu kılınmaması nedeniyle *ihtiyarî tahkim*⁵⁷,

⁵⁴ Bkz. **Karayaçın**, Usul, s. 10.

⁵⁵ Bkz. **Tassios**, s. 355.

⁵⁶ “LMAA; ICC veya LCIA anlamındaki bir tahkim kurumu niteliğinde değildir. Fakat, İngiliz Tahkim Kanununun 74. maddesi uyarınca, hakemlerin atanmasında muaftiyet hususu bakımından, bir “tahkim kurumu” olarak anlaşılması mümkündür.” **Ambrose - Maxwell**, s. 119 (naklen). Ayrıca konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Hamsher - O'Donovan**, s. 284; **Harris**, Maritime Arbitration, s. 180.

⁵⁷ Meslek odalarının ve birliklerin kurallarından yola çıkarak LMAA Tahkim Kurallarına başvurunun ihtiyarî mi, yoksa mecburî mi olduğu hakkında genel bir yargıya ulaşmak, odaların ve birliklerin kurallarında bu konuda farklılıklar söz konusu olabileceği göz önüne alındığında, pek mümkün görünmemektedir. Fakat, mevcut kanunlar göz önüne alındığında, LMAA Kurallarına başvurunun zorunlu olmadığı söylenebilir.

- Hakem heyetince verilen karara karşı, kurumun bünyesinde bir itiraz ve inceleme mekanizmasının bulunmaması nedeniyle, *tek aşamalı tahkim* niteliğinde olduğu söylenebilir.

III. DENİZ TAHKİMİ

A) GENEL OLARAK

“Deniz tahkimi” kavramı, doktrinde kısaca, çoğunluğu gemiciliğe veya denizciliğe ilişkin uyuşmazlıkların çözümlendiği bir tahkim çeşidi olarak tanımlanmaktadır⁵⁸. Öteden beri deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıkların, devlet mahkemelerinden ziyade tahkim yoluyla çözüme kavuşturulduğu bilinmektedir⁵⁹. Başta deniz yoluyla taşıma sözleşmelerinden; özellikle de charter partilerden⁶⁰ ve konişmentolardan⁶¹ doğan uyuşmazlıklarda, tahkim yoluna başvurulmaktadır⁶².

⁵⁸ Bkz. **Harris - Cockerill - Summerskill, M.** s. 275.

⁵⁹ Deniz ad-hoc tahkimine bu denli çok başvurulmasının ana gerekçesi, tarafların, tahkim yargılamasında esnekliği ve tek tip kurallara uymayı istememeleri yatar. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.; **Harris, B.:** Maritime Arbitration in London, Y. 2000, C. 66, s. 21 (London); **Koyuncu, İ. S.:** Londra Deniz Hakemleri Birliği (LMAA) Tahkim Kuralları, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Ayferi Göze’ye Armağan Sayısı, Y. 2004, S. 1-2, s. 467; **Ekşi,** Incorporation, s. 1; **Harris,** Practice, s. 743; **Harris - Cockerill - Summerskill,** s. 276. Deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklarda alternatif uyuşmazlık yöntemleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Harris, B.:** ADR in Maritime Disputes, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1992, C. 2, s. 66 (ADR).

⁶⁰ Charterparti, (*charterparty*), belirli bir ücret (navlun) karşılığında, bir geminin tümünün veya bir kısmının ya da belirli bir yerinin, denizde taşımacılık faaliyetinin gerçekleştirilmesi için hizmete tahsis edildiğini doğrulayan ve kanıtlayan yazılı bir belgedir. Çaretpartinin tanımı, hukukî niteliği ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **İzveren, A. - Franko, N. - Çalık, A.:** Deniz Ticaret Hukuku, B. 3, Ankara 1994, s. 171; **Tekil, F.:** Deniz Hukuku, B. 6, İstanbul 2001, s. 233 (Deniz Hukuku); **Çağa, T. - Kender, R.:** Deniz Ticareti Hukuku, C. II, B. 7, İstanbul 2004, s. 14; **Hill,** s. 177; Deniz hukukunda tahkim yoluna, geminin belli bir süre için tahsis edildiği charter sözleşmeleri (zaman charteri) veya belli bir yolculuk için tahsis edildiği (yolculuk charteri) şeklinde yapılan charter partilerden doğan sürastarya ve navlun gibi haklara ilişkin ihtilaflar nedeniyle başvurulduğu belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Bravar, A.:** Deniz Hukuku İhtilafları Hakkında Tahkime İlişkin Bazı Meseleler (Çeviren: Şebnem Akipek - Mertol Can), BATİDER, 1997, C. XIX, S. 2, s. 113, **Riccomagno, M.:** Maritime Arbitration, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 267; **Harris - Cockerill - Summerskill,** s. 275; **Gay, R. - Johnson, A.:** Maritime Arbitration in London, The International Comperative Legal Guide to International Arbitration 2005, Londra 2004, s. 30; **Mankabady, S.:** Arbitration in Shipping Disputes Under English Law, Northern Kentucky Law Review, Y. 1987-1988, C. 14 - 13, s. 37.

⁶¹ Konişmento (*bill of lading*), taşıyan veya onu temsilen bir kaptan yahut yetkili bir acenta tarafından tek taraflı olarak tanzim edilen kıymetli bir evraktır. Konişmentonun içeriğinde, yükün taşınmak üzere

Fakat deniz tahkiminin konu bakımından sınırlarını sadece bu sözleşmelerle belirlemeye çalışmak, isabetli değildir. Zira gemilerin satışı, inşası, onarımı, çekilmesi, yükleme masrafı, kurtarma ve yardımı ile deniz sigortalarına ilişkin ve sözleşmeye dayalı uyuşmazlıkların yanında, çatma gibi sözleşme dışı ilişkilerin sebep olduğu uyuşmazlıkların çözümünde de tahkim yolu tercih edilmektedir⁶³.

Deniz ticareti uygulamalarının, tüm dünyada belli bir düzen ve standarda bağlanması, deniz yoluyla taşıma, geminin satılması ve tamiri, geminin donanımı ve yeterliliği hususları gibi teknik hususların “konu hakkında uzman kişilerce” ele alınması gerekliliği, bu alanda tahkimin tercih edilmesine neden olmuştur⁶⁴. Öte yandan, tahkim yargılamasının devlet yargısına oranla daha fazla sahip olduğu “yargılamada hız ve esneklik” unsurları ve bunların yanında, millî hukuk kurallarının

teslim alındığı ikrarı ve taşıma faaliyetinin neticesinde, konişmento senedinden hak sahibi olarak görünen hamile, anılan senedin teslimi karşılığında varma limanında aynen teslim edileceği taahhüdü yer alır. Konişmentonun tanımı, hukukî niteliği ve özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Okay, S.:** Deniz Ticareti Hukuku, C. II, B. 2, İstanbul 1971, s. 44 (Deniz Ticareti Hukuku); **İzveren, A.:** Deniz Ticareti Hukuku, B. 3, Ankara 1975, s. 138; **İzveren - Franko- Çalık**, s. 212; **Çağa - Kender**, s. 65; **Tekil**, Deniz Hukuku, s. 253; **Hill**, s. 177; Konişmentolardan doğan uyuşmazlıklar, genellikle, taşınan kargoların (yüklerin) hasarı veya zıyayı hâlinde söz konusu olmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Riccomagno**, s. 267; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 275; **Gay - Johnson**, s. 30.

⁶² Tahkim yoluna, genellikle düzensiz hat deniz taşımacılığı alanında (*tramp shipping*) başvurulduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise, kırkambar taşımaları gibi düzenli deniz taşımacılıklarının, belirli ve standart kurallarının bulunması ve bu kuralların genellikle uyuşmazlıklara mahal vermemesi, charter taşımaları gibi düzensiz deniz taşımacılıklarında yapılan sözleşmelerde ise, tarafların genellikle tek bir taşıma için anlaşmaları ve genellikle aralarında çıkan menfaat çatışmaları (örn. donatan ile charterer arasında, donatanın kârını en üst seviyeye çıkarmak istemesine karşın chartererin sorumluluğunu en alt seviyede tutmak istemesi, sözleşme şartlarının pek çoğunun açık olmaması, vb.) olarak gösterilmektedir. Buna rağmen ender de olsa, düzenli deniz taşımacılıklarından doğan uyuşmazlıklarda (örn: Kargonun taşınması veya zarara uğraması hâlinde) tahkime başvurulduğu görülmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Harris, B.:** Procedural Reform in Maritime Arbitration, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1995, C. 1, s. 18 (Reform); **Akan, P.:** Amerikan Deniz Ticaret Hukukunda Tahkim, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002, S. 1, s. 123; **Harris**, Practice, s. 745; **Harris**, London, s. 21; **Tassios**, s. 355.

⁶³ Bkz. **Harris, B.:** Maritime Arbitration, International Commercial Arbitration-Practical Perspectives, Ed: Andrew Berkeley&Jacqueline Mimms, Londra 2001,s. 169 (Maritime Arbitration); **Bravar**, s. 113; **Harris**, Practice, s. 743; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 275; **Gay - Johnson**, s. 30; **Ekşi**, Incorporation, s. 3; **Gard**, s. 14; **Mankabady**, s. 37;

⁶⁴ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 15.

çoğu zaman bu dalda doğan uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz kalması, deniz ticaretinde tahkime başvurulmasında diğer önemli etkenlerdendir⁶⁵.

Günümüz deniz tahkimi uygulamasında, “ad-hoc” tahkime “kurumsal” tahkimden daha fazla başvurulmaktadır. Öyle ki; dünyada kurumsal tahkim alanında kendilerine sıkça başvuru alan ICC ve LCIA kurumları, deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklar ile çok sık karşılaşmamaktadırlar⁶⁶.

Deniz ticareti alanında gerçekleşen tahkim, çoğu zaman milletlerarası nitelik gösterir. Zira tahkimin taraflarının aynı milletten olması, bu sektörde oldukça ender karşılaşılacak bir durumdur⁶⁷.

B) LONDRA DENİZ TAHKİMİ

Milletlerarası finans ve ticaret konularında, Dünya’nın en önde gelen merkezlerden biri olarak gösterilen Londra, sahip olduğu gelişmiş ticaret hukuku sistemi, tecrübeli hakemleri ve esnek tahkim kuralları sayesinde, millî ve milletlerarası düzeyde faaliyet gösteren önemli tahkim kurumlarına ev sahipliği yapmaktadır⁶⁸. Ayrıca, şehrin bir liman kenti olmasının yanında, deniz ticaretini

⁶⁵ Bkz. **Ferryman, M.:** President’s Address to the London Maritime Association, *Arbitration Journal*, Y. 1994, s. 164; **Carbonneau, T. E.:** *The Law and Practice of Arbitration*, New York 2004, s. 207; **Riccomagno**, s. 267; **Ekşi**, *Incorporation*, s. 16; **Harris**, *Maritime Arbitration*, s. 169; **Kulen**, s. 155; **Akan**, s. 123.

⁶⁶ Bkz. **Trappe, J.:** *Maritime Arbitration Rules of Different Arbitral Institutions-Some Comparative Remarks*, *Arbitration Journal*, Y. 1998, s. 257; **Rivkin, D. W.:** *Commentary on the New Rules of Evidence in International Commercial Arbitration*, American Law Institute - American Bar Association Continuing Legal Education, ALI-ABA Course of Study, Y. 2004, s. 753; **Harris**, *Maritime Arbitration*, s. 169; **Harris**, *Practice*, 744.

⁶⁷ Bkz. **Koyuncu**, s. 467; **Harris**, *London*, s. 21; **Ekşi**, *Incorporation*, s. 3; **Harris**, *Practice*, s. 744.

⁶⁸ Londra Deniz Hakemleri Birliği ve Londra Milletlerarası Tahkim Divanı, merkezi Londra’da olup özellikle milletlerarası tahkim konusunda Dünyanın en önde gelen iki tahkim kurumu olarak kabul edilmektedir. Ayrıca yine bu şehirde yer alan bazı ticaret dernek ve kuruluşlarda da [ör: Hububat ve Yem Ticareti Birliği (*The Grain and Feed Trade Association - GAFTA*); Londra Ticaret Odası (*London Chamber of Commerce - LCC*); Yağlı Tohumlar ve Hayvani Yağlar Federasyonu (*The Federation of Oils, Seeds and Fats Associations - FOSFA*) tahkimin yaygın biçimde kabul edilmiş olması, bir tahkim merkezi olarak Londra’nın önemini daha da artırmaktadır. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Goode, R.:** *The Adoption of English Law to International Commercial Arbitration*, *Arbitration Journal*, Y. 1992, C. 58, s. 21; **Hallgarten, A.:** *International Commercial Arbitration In*

ilgilendiren gemi inşası, gemi alım-satımı, gemi ve kargo sigortası⁶⁹, gemi finansmanı ve tahsisi konularında da geçmişten bu yana bir “merkez” olma hüviyetine büründürmüştür ki, bu hüviyet, onu, milletlerarası deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümünde ön plana çıkarmıştır⁷⁰. Keza, bu konuda tecrübeli ve yargılamalarda tarafsız hakemlere sahip olması, dünya üzerindeki pek çok sigortacının İngiliz hukukuna aşina olması ve dolayısıyla uyuşmazlıkların İngiliz hukuku çatısı altında çözüme kavuşturulmasının kendileri açısından daha kolay görülmesi, Londra’nın deniz tahkiminde tercih edilmesindeki diğer nedenlerdendir⁷¹. Fakat, tüm bunların yanında, şehrin deniz tahkimi konusunda asıl önemini, merkezi bu şehirde bulunan ve yüzyıllardan bu yana gemi tellallığı konusunda dünya çapında bilinen Baltık Borsası (*The Baltic Exchange*)⁷² ile kazandığı ifade edilmektedir⁷³.

Londra’nın deniz ticareti konusunda alternatif uyuşmazlık çözümlerine ve tahkime ilişkin geçmişi, oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu anlamda, Londra deniz

London”, Arbitration Journal, Y. 1989, C. 43, s. 52; **Sutton, D. S. J.:** Choosing a Forum for International Commercial Arbitration in London”, American Society of International Law Procedure, Y. 1982, s. 178; **Shilston, A.:** Procedure in English Arbitration- A Review, Arbitration Journal, Y. 1980, s. 192; **Tassios, s. 355; Saville, J.:** The Arbitration Act 1996 and It’s Effect on International Arbitration in England, Arbitration Journal, Y. 1997, s. 104; **Olatawura, O. O.:** Delocalized Arbitration Under the English Arbitration Act 1996: An Evolution or a Devolution?, Syracuse Journal of International Law and Commerce, Y. 2003, C. 30, s. 50; **Mankabady, s. 13; Hacking, London, s. 223; Gay - Johnson, s. 32.**

⁶⁹ Bunun yanında, Londra’da, denizcilik sigortasının güvenliğinin sağlanmasına ilişkin hükümlerin, İngiliz hukuku ve İngiliz mahkemeleri aracılığıyla sağlandığı belirtilmektedir. Bkz. **Gay - Johnson, s. 30.**

⁷⁰ Londra’da tahkimle ilgilenen hakemlerin büyük çoğunluğunun, kargo taşıyan gemilere ilişkin charter partilerden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması hususunda uzman olduğu belirtilmektedir. Bkz. **Gay - Johnson, s. 30.** Ayrıca bkz. **Chamberlain, J.:** Why London, London Maritime Arbitration - A One Day Seminar Organised By Lloyd’s of London Pres Ltd., Londra 1978, s. Chamberlain 2; **Rumbold, I. - Tan, C.:** Arbitration as a Real Alternative, P&I International Journal, Y. 2002, C. 16/6, s. 14; **Clark, s. 93; Kulen, s. 155.** Ayrıca, deniz tahkiminde Dünyada söz sahibi olan diğer şehirlerden New York ve Paris hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Harris, Practice, s. 776; Hallgarten, s. 52; Partasides, Arbitration, s. 655.**

⁷¹ Bkz. **Brovne, O.:** London vs Paris: Territorial Competition in International Commercial Arbitration, International Arbitration Law Review, Y. 2004, C. 7(1), s. 5; **Gay - Johnson, s. 32; Morris, J. R.:** What do the Consumers Want? - The Maritime Perspective, Arbitration Journal, Y. 1994, s. 159; **Tassios, s. 355; Morris, s. 159.**

⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.balticexchange.com>> (10.12.2005).

⁷³ Bkz. **Harris, Reform, s. 18; Harris, London, s. 21; Harris, Practice, s. 744; Clark, s. 93.**

tahkiminin geçmişinin, tahkim kurumunun ortaya çıkışı ile hemen hemen aynı döneme rastladığı belirtilmektedir⁷⁴.

Bugün deniz ticaretine ilişkin her yıl 500'ün üzerinde uyuşmazlık tahkim yoluyla Londra'da (özellikle LMAA bünyesinde) çözüme kavuşturulmaktadır⁷⁵. Yine Londra'da, bu sayının çok daha üstünde bir miktarda tahkim başvurusu yapılmakta ve yapılan başvuru sayısı her geçen yıl katlanarak artmaktadır⁷⁶.

IV. DEĞERLENDİRME

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin, uyuşmazlıkların çözümünde gün geçtikçe daha fazla uygulanmasına karşın, tahkim yolu, deniz ticareti alanında önemini yitirmeden tercih edilmektedir⁷⁷. Buna paralel olarak Londra da “Dünya finans ve ticaret merkezi” konumunda bulunmaya devam etmektedir. Onun bu üstünlüğü, buradaki hukuk kurallarına ve adalet düzenine en üst düzeyde ve olumlu şekilde yansımaktadır.

Londra Deniz Tahkimi kavramı, çözümü Londra'da ve çok büyük oranda LMAA kuralları çerçevesinde gerçekleşen, fakat çoğu zaman milletlerarası karakterdeki işlemlerden doğan ve çözümü yabancı hukuk kuralları ile bağlantılı olan deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıkların tahkim yoluyla halledilmesi, olarak ifade

⁷⁴ Bkz. **Finch**, s. 256; **Shilston**, s. 194.

⁷⁵ Bkz. **Harris**, ADR, s. 66; **Morris**, s. 158; **Rumbold - Tan**, s. 14; **Harris**, London, s. 21; **Harris**, Practice, s. 744; **Koyuncu**, s. 467; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 277; **Ambrose - Maxwell**, s. 2.

⁷⁶ Bkz. **Hamsher, M.**: Yes! There is a Future for Arbitration in London, Arbitration Journal, Y. 1994, s. 156; **Vigrass, B. W.**: Arbitration in London, Arbitration Journal, Y. 1979, s. 106 (London); **Davies, D.**: A View of London Maritime Arbitration, Arbitration Journal, Y. 1986, s. 154 (Arbitration); **Hamsher, M. - O'Donovan, P.**: Pre-Hearing Procedure In LMAA Arbitrations, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 284; **Clark**, s. 93; **Harris**, London, s. 21.

⁷⁷ Ayrıca bu alanda tahkim yolunun tercih edilmesinin, mahkemelerce sağlanan kamu hizmeti unsuruna zarar vermediği; aksine, kamunun masrafını azaltmak ve tasarruf sağlamak suretiyle, kamuya hizmet ettiği savunulmaktadır. Bkz. **Carbonneau**, s. 207; **Ekşi**, Incorporation, s. 16.

edilmektedir⁷⁸. Bu yaklaşımdan hareketle, LMAA kurallarının, milletlerarası deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümünde oldukça önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

⁷⁸ LMAA'nın, Londra'da yer alan tek deniz tahkim kurumu olmadığı ve bu anlamda Londra deniz tahkiminde bir "tekel" teşkil etmediği; fakat Londra'da gerçekleşen deniz tahkim yargılamalarının çok büyük bölümünün, Birliğin kuralları doğrultusunda yürütüldüğü ifade edilmektedir. Bkz. **Lee, E.:** The Encyclopedia of International Commercial Arbitration, Londra 1986, s. II-78, **Finch**, s. 264; **Gay - Johnson**, s. 30. **Smid, J. S.:** London Maritime Arbitration- The Views Of A Costumer, London Maritime Arbitration-A One Day Seminar Organised By Lloyd's Of London Pres Ltd., London 1978, s. Smid 1 (View).

İKİNCİ BÖLÜM

LONDRA DENİZ HAKEMLERİ BİRLİĞİ (LMAA) KURUMUNUN ÖRGÜTLENMESİ VE LMAA KURALLARI

I. GENEL OLARAK

Kurulduğu tarihte aslen Londra’da gerçekleşen deniz tahkimlerinde görev alan hakemlerin çalışma şartlarının ve görevlerinin genel çerçevesinin belirlenmesine duyulan ihtiyacı karşılamak amacıyla faaliyette bulunan LMAA, artık günümüzde, deniz ticaretine ilişkin hemen hemen tüm uyuşmazlıkların çözümü ile ilgilenir hale gelmiştir⁷⁹. Bu açıdan LMAA; ICC ve LCIA gibi her türlü ticarî uyuşmazlığın çözümüyle değil, “deniz ticaretinden” doğan uyuşmazlıklar ile ilgilendiği için, “ihtisaslaşmış bir tahkim kurumu” olarak kabul edilmektedir⁸⁰.

Önceleri, üyeleri sadece tecrübeli tellallardan ibaret olan LMAA, zamanla milletlerarası deniz tahkiminde tecrübeli diğer iş kollarından da üyeler edinmiştir. Kurum, böylelikle günümüzde, deniz tahkimi konusunda Dünyaca ünlü, deneyimli ve güvenilir hakem üyelere sahiptir⁸¹.

Baltık ve Milletlerarası Denizcilik Konseyi (*Baltic and International Maritime Council*-“BIMCO”)⁸² tarafından kullanılması tavsiye edilen tahkim klotunda da kendisine yer verilen ve çoğunun merkezi İngiltere’de bulunan P&I Kulüplerine

⁷⁹ Bkz. **Steyn, J.:** Arbitration in England, Yearbook Commercial Arbitration, Y. 1983, s. 6 (Arbitration); **Davidson, P. J. - Zubkowski, L. K. R.:** Commercial Arbitration Institutions - An International Directory and Guide, B. 2, New York 1992, s. 106; **Smid, View,** s. Smid 1.

⁸⁰ Bkz. **Lew - Kröll - Mistelis,** s. 40; **Vigrass,** London, s. 106.

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell,** s. 3; **Hallgarten,** s. 52; **Hamsher,** s. 157; **Koyuncu,** s. 470, dn. 11; **Gay - Johnson,** s. 31.

⁸² Bkz. **Harris - Cockerill - Summerskill,** s. 278; **Harris,** Practice, s. 755; **Vigrass,** London, s. 113.

⁸² Dünyanın en büyük armatörler ve gemi brokerleri birliği olan BIMCO, 123 ülke, 2.550’den fazla denizcilik şirketi ile birçok acente ve P& I kulübü üyeye sahiptir. Üyelerinin dünya deniz ticarî filosunun %65’ine sahip olması, bu kuruluşu dünyanın en büyük özel gemicilik birliği haline gelmesini de sağlamıştır. BIMCO hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. <<http://www.bimco.dk>> (12.04.2005).

yakın olan LMAA, oldukça yerleşmiş tahkim ve alternatif uyuşmazlık çözümü kurallarına sahiptir⁸³. Sahip olduğu bu özellikleri sayesinde, LMAA, deniz tahkimi ile uğraşan diğer tahkim kurumları arasında ön plana çıkmakta ve Londra'nın tahkim merkezi olma özelliğini korumasını sağlamaktadır⁸⁴.

II. LMAA' NIN ÖRGÜTLENMESİ

LMAA, bir başkan (*LMAA President*) ile tam üyelere oluşan bir kurul (*LMAA Committee*) tarafından yönetilmektedir. Bu kurulun haricinde başka bir organa sahip olmayan LMAA, bir "tahkim kurumu" olmasına karşın, diğer bazı önemli tahkim kurumlarının aksine (örn. ICC, LCIA vb.) tahkim yargılamasının idaresi ve denetlenmesi konularında aktif bir rol üstlenmemektedir⁸⁵. Kurumun, genel olarak uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması hakkında standart kuralların meydana getirilmesi (örn. LMAA Tahkim Kuralları), üyelerin seçimi ve kurumdan çıkarılması, tahkim yargılamalarında taraflara üyelerin tavsiye edilmesi⁸⁶, tahkim kurallarını açıklayıcı kitapların hazırlanması, dönemlik bültenlerin yayımlanması ve seminer düzenlemek suretiyle üyelerinin tahkime ilişkin gelişmelerden haberdar edilmesi gibi görevleri vardır⁸⁷. Ancak, taraflarca bu durumun aksi kararlaştırılabilir;

⁸³ **BIMCO/LMAA Tahkim Klotu:**

"...Tahkim, tahkim prosedürüne başlanıldığı zaman geçerli olan Londra Deniz Hakemleri Birliği (LMAA) kurallarına göre yönetilecektir..." BIMCO/LMAA tahkim klotunun orijinal metni ve ayrıntılı açıklama için bkz. aşağı. Ek II ve <<http://www.lmaa.org.uk/terms.asp?iProcedure=1&item=6&id=4&sText=BIMCO%2FLMAA+ARBITRATION+CLAUSE#desc.>> (15.04.2006).

⁸⁴ Bkz. **Koyuncu**, s. 467; **Harris**, Practice, s. 743; **Riccomagno**, s. 272.

⁸⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 2; **Harris**, London, s. 22; **Hallgarten**, s. 52; **Eksi**, Incorporation, s. 17, dn. 44; **Tweeddale - Tweeddale**, Disputes, s. 70.

⁸⁶ Kurumun resmî web sitesi için bkz. <<http://www.lmaa.org.uk>> (13.04.2004).

⁸⁷ Bkz. **Lee**, s. II-76; **Ambrose - Maxwell**, s. 2-3; **Steyn**, Arbitration, s. 6; **Davidson - Zubkowski**, s. 106.

yani LMAA, tahkim usulüne, tarafların kararlaştırdığı ölçüde yardımcı ve etkin bir hale getirilebilir⁸⁸.

III. LMAA KURALLARI

A) GENEL OLARAK

Deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıların çözümü yönünde ihtisaslaşmış bir kurum olan LMAA, uyuşmazlıların çeşitli şekillerde çözüme kavuşturulması ihtimalini göz önünde bulundurmuş ve bu doğrultuda değişik ihtiyaçları karşılayacak şekilde, farklı kurallar meydana getirmiştir. Buna göre LMAA'nın uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin oluşturduğu kurallar "LMAA Kuralları" başlığı altında dört bölüme ayrılmaktadır. Bu kurallar;

1- LMAA Tahkim Kuralları (*LMAA Terms*)⁸⁹

2- LMAA Hızlı ve Düşük Maliyetli Tahkim Kuralları (*Fast and Low Cost Arbitration Terms*)

3- LMAA Düşük Meblağlı Alacak Talepleri Usulü Kuralları (*Small Claims Procedure Terms*)

4- LMAA Uzlaştırma Kuralları (*LMAA Mediation Terms* - "Med. T.")'dır.

⁸⁸ LMAA, kural olarak tahkim yargılamasını yöneten bir kurum değildir. Sadece, kuralların taraflarca seçilmiş ve tarafların anlaşmış olmaları hâlinde, kuralların tamamlanmasına yardımcı olabilmektedir. Örneğin, LMAA Tahkim Kurallarına göre, bir "hakem heyeti" söz konusu olduğunda, tarafların seçmiş olduğu hakemler, esasa ilişkin herhangi bir duruşma gerçekleştirmeden üçüncü hakemi yani üst hakemi (*umpire*) seçerler. Fakat üst hakemin seçilmesi konusunda, hakemlerden birinin diğerine başvurmasından itibaren 10 gün geçmesine rağmen söz konusu seçim gerçekleşmezse, bu hakem LMAA başkanınca tayin edilir. [Arb. T. m. 9 (b)]. Ayrıca bkz. **Sutton - Gill**, s. 195; **Hamsher**, s. 157; **Ekşi**, Incorporation, s. 17, dn. 44; **Davidson - Zubkowski**, s. 107, **Lee**, s. II-76.

⁸⁹ Birlik, her ne kadar tahkim kuralları konusunda dörtlü bir ayırım benimsemiş olsa da, terminoloji açısından, ayırımın üst kavramı ile ayırımın bir kolu olan ve bu çalışmanın konusunu teşkil eden tahkim kuralları arasında bir farklılığa gitmemiş; her iki kavramı da "*LMAA Terms*" (Tahkim Kuralları) olarak adlandırmıştır. Bkz. aşağı. Ek I ve <<http://www.lmaa.org.uk/terms.asp>> (13.02.2006). Dolayısıyla bu çalışmada, muhtemel bir karışıklığı önlemek amacıyla, söz konusu üst kavram "LMAA Kuralları", tezin konusunu teşkil eden tahkim kuralları ise "LMAA Tahkim Kuralları" olarak ifade edilecektir.

Söz konusu ayrımın yer alan kuralların ilk üçü, tahkime ilişkin kuralları içermektedir. Tahkim kuralları arasında böyle bir ayrıma gidilmesindeki amaç; miktarı ve önemi normal bir tahkim yargılamasındaki usulleri gerektirmeyecek düzeydeki uyuşmazlıkların, daha basit, az masraflı ve hızlı usuller çerçevesinde çözüme kavuşturulmasıdır. Birliğin benimsemiş olduğu bu ayrım, sadece taraflara yönelik bir “tavsiye” niteliğindedir. Dolayısıyla taraflar, bunun aksini kararlaştırabilir ve kurallarda diledikleri değişiklikleri yapabilirler⁹⁰.

B) LMAA TAHKİM KURALLARI

1- Genel Olarak

LMAA Tahkim Kuralları, ilk kez 1980’lerin başında kabul edilmiş, ardından bu kurallarda sırasıyla 1984, 1987, 1991 tarihlerinde değişikliğe gidilmiştir. İngiltere’de 31 Ocak 1997 tarihinde yürürlüğe giren 1996 İngiliz Tahkim Kanunu, birliğin kurallarına çok büyük ölçüde etki etmiş ve bu doğrultuda kurallar; 1997, 2002 ve son olarak da 2006 yılında, mevcut ihtiyaçların karşılanması ve eksikliklerin giderilmesi amacıyla, Birlik tarafından değiştirilmiştir⁹¹.

LMAA Tahkim Kuralları, başlangıç hükümleri ve dört ekten meydana gelmek üzere, toplam beş bölümden oluşmaktadır. Başlangıç hükümleri, tahkim kurallarında yer alan kavramların kısa bir özeti niteliğindedir. Bu bölümde, tahkim yargılamasına ve hakem heyetine ilişkin hususların, yargılama esnasında tâbi olacakları bölüm ve

⁹⁰ LMAA Tahkim Kurallarının sahip olduğu bu esneklik ilkesinin UNCITRAL Tahkim Kurallarından [UNCITRAL m. 1/2] kaynaklandığı ve tarafların münferit uyuşmazlıkların kendine has özellikleri doğrultusunda, kuralları serbestçe belirleyebilmeleri açısından olumlu olduğu ifade edilmektedir. Fakat bu unsurun, aynı zamanda taraflar arasında kimi zaman hakkaniyete aykırı durumlara neden olması (örneğin uyuşmazlıkta, daha güçlü konumdaki tarafın, kendi yararına olan kuralları karşı tarafa kabul ettirebilmesi vb.) nedeniyle olumsuzluklara yol açabileceği belirtilmektedir. Bkz. **Dayınlarlı, K.:** UNCITRAL Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim, B. 2, Ankara 2007, s. 12 (UNCITRAL); **Hamsher - O’Donovan**, s. 284; **Koyuncu**, s. 468; **Ekşi**, Incorporation, s. 17, dn. 44.

⁹¹ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 17, dn. 44.

kuralların belirlenmesine ve yargılamaya ilişkin genel kuralların düzenlenmesine ilişkin hükümler yer almaktadır. Ek-I’de yer alan hükümler, hakemlerin ücretlerine ve konaklamalarına ilişkin kuralları ihtiva etmektedir. Tahkim yargılamasının ve buna ilişkin prosedürün ayrıntılı olarak düzenlendiği bölüm ise EK-II’dir. EK-III’de başlangıç oturumlarına, EK-IV’de ise, hakem heyetinin yeniden oluşturulmasına ilişkin hükümler bulunmaktadır.

LMAA Tahkim Kuralları, genel olarak usulî karakterdedir. Yani bu kuralların bünyesinde, uyuşmazlığın esasını çözecek maddî hukuk kuralları yer almaz⁹². Tahkimin tarafları ve hakemleri, tahkim usulünde, bu kuralların herhangi bir bölümünü uygulamamakta veya değiştirmekte serbesttirler; dolayısıyla bu açıdan taraflara esnek ve serbest olabilecekleri geniş bir alan bırakılmıştır⁹³.

2- LMAA Tahkim Kurallarının 1996 Tarihli İngiliz Tahkim Kanunu ile İlişkisi

LMAA Tahkim Kurallarının, İngiliz Tahkim Kanunu ile ilişkisini tam olarak belirleyebilmek için, Kuralların 7(a) maddesine değinmek gerekmektedir. Bu hüküm uyarınca, aynı maddenin (b) paragrafındaki hükme aykırı olmamak koşuluyla, tahkimin taraflarının İngiliz Tahkim Kanunu ile bağlantılı olan tahkime ilişkin usul işlemleri ile hak ve borçları, LMAA Kuralları tarafından değişiklik yapılan, tadil edilen ya da eklemelerde bulunulan hükümlerin kapsamı hariç olmak üzere, Kanun hükümlerine tâbidir.

⁹² Bkz. **Thomas, D. R.:** Default Powers of Arbitrators, Londra / NewYork / Hong Kong 1996, s. 67; **Trappe**, s. 260.

⁹³ Bkz. **Koyuncu**, s. 469; **Harris**, London, s. 22–23; **Smid**, View, s. Smid 4; **Ferryman**, s. 164. Söz konusu esneklik ve kuralların başarılı şekilde kaleme alınmasının neticesinde, LMAA kurallarının LMAA üyesi olmayan hakemlerce de sıkça kullanıldığı ifade edilmektedir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 3.

Bunun yanında, LMAA Tahkim Kurallarının 6. maddesi ile, aksi sözleşmeyle kararlaştırılmadığı sürece, LMAA Tahkim Kurallarının uygulandığı tüm tahkim yargılamalarında;

(a) Tahkim anlaşmalarına uygulanacak hukukun İngiliz hukuku ve

(b) Tahkim yeri olarak da İngiltere'nin belirlenmiş olduğu,

kabul edilmiş, böylece İngiliz Tahkim Kanunu ile Kurallar arasındaki ilişki daha da belirginleştirilmiştir⁹⁴.

Bu düzenlemeler dikkate alındığında, LMAA kurallarının uygulandığı bir tahkim yargılamasının, çok büyük oranda İngiliz Tahkim Kanunu ile ilgili olduğu⁹⁵ ve iki düzenlemenin birlikte ele alınması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır⁹⁶.

3- LMAA Tahkim Kurallarının Uygulama Alanı

a) Genel Olarak

LMAA Tahkim Kurallarının uygulama alanını doğru olarak tespit edebilmek için, ilk olarak hangi hallerde tarafların bu kuralların uygulanabileceği konusunda anlaşmış sayılacakları hususunun belirlenmesi gerekir.

Buna göre LMAA Tahkim Kuralları, *tarafların uygulanması konusunda anlaşmış oldukları tahkim anlaşmasına*⁹⁷ uygulanır [Arb. T. m. 5/1]. Yani tahkim anlaşmasına bu kuralların uygulanması hususunda, kural olarak tarafların anlaşmış

⁹⁴ ICC Tahkim Kurallarında ise bu doğrultuda bir hükme yer verilmemiş ve yargılamaya uygulanacak hukukun tarafların serbest iradesine tâbi olacağı; taraflarca bu konuda anlaşma yapılmamış olması halinde ise bu hususu hakem heyetinin belirleyeceği düzenlenmiştir [Bkz. ICC. m. 17/ 1].

⁹⁵ Gerek 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu gerek de 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu UNCITRAL Tahkim Kurallarından esinlenerek hazırlandığı için, tahkim kurallarının pek çok madde hükmünün benzerlik arzettiği dikkati çekmektedir. Bu çalışmanın ilgili kısımlarda bu benzerliklere konuyu ilgilendirdiği ölçüde değinilecektir.

⁹⁶ Bkz. **Ataergin, S.:** LMAA Kurallarının Uygulanması Hakkında, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Ayferi Göze'ye Armağan Sayısı, Y. 2004, S. 1-2, s. 362; **Koyuncu,** s. 469.

⁹⁷ LMAA tahkim yargılaması açısından “tahkim anlaşması” kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. aşağı. Üçüncü Bölüm. II.

olmaları şartı aranır⁹⁸. Fakat bu mutlak bir zorunluluk arz etmez. Zira, aşağıdaki iki durumda, tarafların LMAA Tahkim Kurallarının uygulanması konusunda anlaşmış oldukları kabul edilir:

1- Taraflarca aksi kabul edilmedikçe, uyuşmazlığın, Birliğin tam üyesi olan bir tek hakeme gönderilmesi, ya da taraf hakemlerinin (yani taraflarca seçilen hakemlerin - *original arbitrators*)⁹⁹ yine birliğin tam üyesi olması [Arb. T. m. 5/ 1(a)]. Bu halde, LMAA Tahkim Kuralları, bir tahkim yargılamasına Birliğin tam üyesi olan hakemlerin atanmasını, “ilgili uyuşmazlığın çözümünde Birliğin kurallarının uygulanması” hususunda tarafların anlaştığı yönünde bir karine kabul etmiş, fakat aynı zamanda, taraflarca bu durumun aksinin kararlaştırılabileceğini de hükme bağlamıştır¹⁰⁰. Yani LMAA Tahkim Kuralları taraflara, Birliğin üyelerini hakem olarak atamalarına karşın, Birliğin Tahkim Kurallarını uygulayıp uygulamamaları konusunda bir serbestî tanımıştır.

2- Seçilen tek hakemin ya da taraf hakemlerinin, LMAA Tahkim Kurallarının öngördüğü şekilde atanması [Arb. T. m. 5/ 1(b)]. Bu halde ise, Birlik üyesi olmayan hakem veya hakemlerin atanmasında LMAA Tahkim Kurallarının öngördüğü atama usulünün kullanılmasının, bu Kuralların uyuşmazlığa ve atanan hakemin kendisini atayan taraf ile olan ilişkilerine uygulanacağına dair bir karine teşkil ettiği kabul

⁹⁸ Bkz. **Lee**, s. II- 77; **Ambrose - Maxwell**, s. 4; **Koyuncu**, s. 470.

⁹⁹ Madde metninde geçen “*Original Arbitrators*” terimi, Arb. T. m. 2/iii uyarınca; (başlangıçta veya ikame yolu ile) bir tarafça tayin edilen ya da taraflardan birinin hakem adayı olarak tayin edilmesini talep ettiği ve bir tarafça zamanında belirlenemeyip, tam yetkili olarak tayin edilen hakemi ifade eder. Doktrinde, bu terime “taraf hakemleri” dendiği görülmektedir. [Bkz. **Koyuncu**, s. 470] Bu çalışmada da söz konusu terim, Türkçe karşılığının orijinal açıklamasına uygun düşmesi nedeniyle, “taraf hakemleri” olarak ifade edilecektir.

¹⁰⁰ Fakat, Birliğin tam üyelerinin tahkime hakem olarak tayin edilmeleri, her zaman LMAA kurallarının uygulanacağı anlamına gelmemektedir. Zira, LMAA’ya tam üye sıfatıyla bağlı bazı hakemlerin atanmalarının, diğer bazı tahkim kurumlarının kuralları uyarınca (örn. GAFTA, LCIA, ICC, vb) gerçekleştiği belirtilmekte ve LMAA’ya tam üye sıfatıyla bağlı kişilerin, LMAA kurallarınca atanmalarının mutlak bir kural olmadığı ifade edilmektedir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 5.

edilmektedir¹⁰¹. Fakat birden fazla taraf hakeminin söz konusu olduğu bir tahkimde, hakemlerden yalnızca birinin LMAA Tahkim Kurallarının öngördüğü şekilde atanmış olması, tahkime doğrudan LMAA kurallarının uygulanacağı anlamına gelmez¹⁰².

Görüldüğü üzere; tek hakemin veya taraf hakemlerinin Arb. T. m. 5/1 (a) ve (b) hükümleri çerçevesinde atandığı hallerde, taraflar arasında, uyuşmazlığın LMAA Tahkim Kuralları doğrultusunda çözümlenmesi konusunda anlaşmaları kabul edilir. Eğer taraflar arasında böyle bir sözleşme mevcutsa, bu durumda söz konusu sözleşme kabul edilecektir. Fakat Arb. T. m. 5/1 (a) ve (b) hükümlerinin aksine, taraf hakemlerinin seçimi LMAA Tahkim Kuralları doğrultusunda yapılamamış olabilir veya seçilen hakemler LMAA'nın tam üyesi olmayabilirler. Bu hallerde dahi LMAA Tahkim Kurallarının tahkim usulüne uygulanabilmesi amacıyla Arb. T. m 5/2 hükmü öngörülmüştür. Buna göre, seçilen taraf hakemlerinin verecekleri ortak bir karar ile “LMAA Tahkim Kurallarının uygulanması” kabul edilirse, tarafların bu kararı kabul etmeleri, yahut karara itiraz etmemeleri hâlinde, LMAA Tahkim Kurallarının tarafların daha önceden aralarında akdettikleri sözleşmeye dâhil olacağı ve sözleşmenin LMAA Tahkim Kurallarının uygulanmasına imkân verecek şekilde değiştirilmiş sayılacağı kabul edilmiştir¹⁰³.

b) LMAA Tahkim Kurallarının Konu Bakımından Uygulama Alanı

LMAA Tahkim Kurallarının uygulama alanını belirlemek açısından değinilmesi gereken ikinci husus, bu kuralların hangi konular hakkında uygulandığının tespitidir. Bu açıdan, hangi tür konulardan doğan uyuşmazlılara

¹⁰¹ Bkz. **Harris, B.:** Procedural Problems in Arbitration, Arbitration Journal, Y. 1991, s. 83 (Problems); **Ambrose - Maxwell,** s. 4.

¹⁰² Bkz. Schöldstörn, The Arbitrators Mandate, Stockholm 1998, s. 55; **Ambrose - Maxwell,** s. 105.

¹⁰³ Bkz. **Ataergin,** s. 363.

LMAA Tahkim Kurallarının uygulanacağı, Arb. T. m. 3 c.1’de, oldukça genel bir hükümle düzenlenmiştir. Bu hükme göre; LMAA Tahkim Kuralları doğrultusunda gerçekleşecek bir tahkimin amacı, denizcilik alanından ve diğer alanlardan doğan uyuşmazlıkların, gereksiz gecikmelere ve masraflara mahal kalmaksızın, tarafsız bir hakem heyetince ve adil olarak çözüme kavuşturulmasını sağlamaktır. Dolayısıyla bu hükümden yola çıkarak, deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıklar başta olmak üzere, tahkime konu edilebilecek her türlü uyuşmazlığa LMAA Tahkim Kuralları uygulanabilir.

c) LMAA Tahkim Kurallarının Yer Bakımından Uygulama Alanı

LMAA Tahkim Kurallarının uygulanacağı uyuşmazlıkların yer bakımından belirlenmesi açısından, Arb. T. m. 7 hükmü dikkate alınmalıdır. Bu hükme göre; paragraf (b) hükmüne aykırı olmamak koşuluyla, tarafların İngiliz Tahkim Kanunu ile bağlantılı olan tahkime ilişkin usul işlemleri, hakları ve borçları; LMAA kuralları tarafından değişiklik yapılan, tadil edilen ya da eklemelerde bulunan hükümlerin kapsamı hariç olmak üzere, kanun hükümlerine tâbidir. O halde İngiliz Tahkim Kanununun konu hakkındaki ilgili hükümlerini incelemek gerekir.

İngiliz Tahkim Kanununun 2. paragrafının 1. fıkrasında, Kanunun yer bakımından uygulama alanının İngiltere, Galler veya Kuzey İrlanda’nın tahkim yeri olarak seçilmesi hallerini içerdiği düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, İngiliz Tahkim Kanununun hükümleri, sayılan bu yerlerin “tahkim yeri” olarak seçilmesi hâlinde uygulanacaktır¹⁰⁴. Kanunun 4. paragrafının 1. fıkrasında ise EK. I’de yer alan hükümlerin emredici nitelikte olduğu ve aksine bir sözleşme olsa dahi uygulanacağı

¹⁰⁴ Bkz. **Harris, B.:** The Arbitration Act 1996: A Commentary, B. 4, Oxford 2003, s. 65 (Arbitration Act); **Tackaberry, J. - Marriot, A.:** General Provisions, “Drl: John Tackaberry&Derek Wood, Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. 1, Londra 2003, s. 34; **Ambrose - Maxwell,** s. 19-20.

hükme bağlanmıştır. Ancak yine Kanunun 4. paragrafının 2. ve 3. fıkrasında yer alan hükümler uyarınca taraflar, kendilerince hazırlanan veya tahkim kurumlarının kurallarının uygulanacağına ilişkin bir sözleşme ile, kanunun emredici nitelikte olmayan hükümleri çerçevesinde düzenleme yapabileceklerdir. Sonuç olarak LMAA Tahkim Kuralları, tahkime uygulamak amacıyla, ancak İngiliz Tahkim Kanununun emredici nitelikte olmayan hükümlerini değiştirebilir veya bu hükümlere eklemelerde bulunabilir¹⁰⁵.

Tahkim yerinin İngiltere, Galler ve ya Kuzey İrlanda dışında olması hâlinde dahi, LMAA Tahkim Kuralları, tahkim usulüne (tahkim sözleşmesine uygulanacak hukukun emredici hükümleri saklı kalmak kaydıyla) uygulanabilir [Arb. T. m. 7 (b)]. Dolayısıyla, LMAA Tahkim Kurallarının İngiltere ve Galler dışında uygulanabilmesi hali açısından, tahkim yeri kanunlarının ve bunların emredici hükümlerinin dikkate alınması gerekir¹⁰⁶.

Söz konusu hükümler değerlendirildiğinde, LMAA Tahkim Kurallarının yer bakımından uygulama alanı açısından tahkim yeri hukukunun emredici kurallarıyla bağlı olduğu; emredici olmayan kurallar açısından LMAA hükümlerinin uygulanacağı; LMAA hükümlerinin düzenlemediği hususlarda ise, tahkim yeri hukukunun emredici olmayan (yedek) hukuk kurallarının uygulanacağı ifade edilebilir¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Bkz. **Koyuncu**, s. 472.

¹⁰⁶ “Her ülke hukukunun emredici hükümleri farklı kapsamda olacağı için, LMAA Kurallarının uygulama alanı, tahkim yerine göre değişiklik gösterecektir.” **Koyuncu**, s. 472 (naklen).

¹⁰⁷ Bkz. **Koyuncu**, s. 472.

d) LMAA Tahkim Kurallarının Zaman Bakımından Uygulama Alanı

LMAA Tahkim Kuralları (en son değişiklikler göz önüne alındığında), 1 Ocak 2006 tarihinde ve bu tarihten sonra başlayan tahkim usullerine uygulanır [Arb. T. m. 4, c. 1]. Dolayısıyla, 1 Ocak 2006 tarihinden önceki bir tarihte başlayan tahkim yargılamalarına, taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece LMAA Tahkim Kuralları uygulanmayacaktır. Tahkim yargılamasının hangi tarihte başlamış olduğu ise, İngiliz Tahkim Kanununun 14. paragrafında yer alan hükme göre tespit edilir [Arb. T. m. 4, c. 2]¹⁰⁸.

C) LMAA HIZLI VE DÜŞÜK MALİYETLİ TAHKİM KURALLARI

LMAA Hızlı ve Düşük Maliyetli Tahkim Kuralları (*Fast and Low Cost Arbitration Terms*- “FALCA”), deniz ticaretinden doğan ve konusu normal bir tahkim yargılamasını gerektirecek miktarda olmayan uyuşmazlıkların, çabuk ve az masrafla çözüme kavuşturulmasını sağlamak amacıyla 1996 yılında kabul edilmiştir¹⁰⁹. Bu açıdan LMAA FALCA kuralları, miktarı 50.000 ila 250.000 Amerikan Doları arasında kalan uyuşmazlıklar için tavsiye edilmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁸ LMAA tahkim yargılamasının başlaması hakkında bkz. aşağı. Dördüncü bölüm. V.

¹⁰⁹ Bkz. <<http://www.lmaa.org.uk/terms.asp?iProcedure=3&item=2&id=1&sText=INTRODUCTION#desc>> (14.05.2006); **Ambrose - Maxwell**, s. 7.

¹¹⁰ LMAA FALCA kurallarının belirleyici özellikleri; yargılamalarda tek hakemin görev alması (Arb. T. m. 1) ve aksine hakem tarafından gerekli görülmedikçe yargılamanın yazılı olarak (sözlü yargılama yapılmadan) yapılması (Arb. T. m. 7), hakemlerin atanmasından itibaren en geç 8 ay içinde kararın verilmesi ve tarafların kararı temyiz etmemeleri konusunda anlaşmalarının kabul edilmesidir. LMAA FALCA kuralları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Brook, N.:** Fast and Low Cost Arbitration Rules in LMAA, *The International Journal of Shipping Law*, Y. 1997, C. 2, s. 153; **Salthouse, M.:** The London Maritime Arbitrators Association's Falca Rules, *International Maritime Law*, 1997, s. 23; **Goldie, C. W. H.:** Deliverence From Disputes- A Practical Perspective, *Arbitration Journal*, Y. 1999, s. 191; **Ambrose - Maxwell**, s. 7; **Koyuncu**, s. 468, dn. 7; **Ekşi**, *Incorporation*, s. 18, dn. 44; **Sperling**, s. 561, 579; **Kulen**, s. 156; **Gay - Johnson**, s. 32.

D) LMAA DÜŞÜK MEBLAĞLI ALACAK TALEPLERİ USULÜ KURALLARI

LMAA Düşük Meblağlı Alacak Talepleri Usulü Kuralları (*Small Claims Procedure Terms*), normal talebin veya karşı talebin, miktar olarak 50.000 Amerikan dolarını geçmediği tahkim yargılamaları için kabul edilmiştir. Tıpkı FALCA kurallarında olduğu gibi, burada da asıl amaç, yargılamayı basit, kısa ve ucuz şekilde çözümlenektir. Uyuşmazlık konusunun karışık olduğu veya yargılamada tanık ifadesinin muhtemelen gerekli olduğu uyuşmazlıklar için bu usul tavsiye edilmemektedir¹¹¹. Söz konusu kurallarda, en son 2006 yılının Ocak ayında değişikliğe gidilmiştir.

E) LMAA UZLAŞTIRMA KURALLARI

LMAA tarafından kabul edilen tahkim kurallarının yanında, uyuşmazlığın henüz taraflar arasındaki dostane ilişkilerin zarar görmediği (yani tahkime veya davaya gerek kalmadığı) bir seviyede çözümlenebilmesi amacına hizmet eden uzlaştırma kuralları da mevcuttur. “LMAA Uzlaştırma Kuralları (*LMAA Mediation Rules*)” olarak adlandırılan bu kurallar, ilk kez 1997 yılında kabul edilmiş ve en son 2002 yılında, söz konusu kuralların bazı maddelerinde değişikliğe gidilmiştir¹¹².

¹¹¹ Bu kuralların temel özellikleri; tek hakemin görev alması, hakem ücretinin ve masraflarının sabit olması, hakemin yargılamaya ilişkin belgelerin kendisine ulaşmasından itibaren 1 ay içinde kararını vermek zorunda olması ve tarafların kararı temyiz etmemeleri konusunda anlaşmalarının kabul edilmesi gibi hususlardır. Bu kurallar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **McKenzie, B. D. I. - Rehder, F. E.**: The London Maritime Arbitrators Association (LMAA) Small Claims Procedure, 1989, Arbitration Journal, Y. 1990, s. 113; **Sutton - Gill**, s. 195; **Ambrose - Maxwell**, s. 7 ve 153 vd; **Koyuncu**, s. 468, dn. 6; **Harris**, London, s. 22; **Harris**, Reform, s. 20; **Thomas**, s. 69–70; **Hamsher**, s. 157; **Ekşi**, Incorporation, s. 17, dn. 44; **Gard**, s. 15; **Rumbold - Tan**, s. 15; **Sperling**, s. 562, 580; **Kulen**, s. 157; **Gay - Johnson**, s. 31.

¹¹² LMAA Uzlaşma Kuralları (2002) için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 11; **Koyuncu**, s. 468; **Ekşi**, Incorporation, s. 18, dn. 44; <<http://www.lmaa.org.uk/terms.asp?iprocure=4>> (20.04.2006).

IV. DEĞERLENDİRME

Deniz ticareti uygulamasında, birbirinden farklı nitelik ve nicelikteki pek çok uyuşmazlığın doğduğu kabul edilmiş ve bu doğrultuda LMAA kuralları, dört farklı usul göz önüne alınarak düzenlenmiştir. Öncelikle, uyuşmazlığın taraflar arasında henüz bir “yargılama” aşamasını gerektirmeksizin çözüme kavuşturulması olasılığı göz önünde bulundurulmuş ve bu bağlamda LMAA uzlaştırma kurallarına yer verilmiştir. Bunun yanında, söz konusu kuralların diğer üçü “tahkim kuralları” niteliğinde olup, taraflar arasındaki uyuşmazlığın artık bir “yargılamaya” ihtiyaç duyulması hâli (yani dostane girişimlerle çözüme kavuşturulamayacak düzeyde olması) göz önüne alınarak meydana getirilmiştir¹¹³. Sonuç olarak, LMAA, deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümünde taraflara, uyuşmazlığın durumuna ve miktarına göre uygulanacak kuralların serbestçe belirlenebilmesi şeklinde oldukça önemli bir olanak sağlanmaktadır.

LMAAca kabul edilen kuralların, her ne kadar deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik olarak meydana getirilmiş olsalar da, uluslararası ticarî uyuşmazlıklarda tercih edilen diğer tahkim kurallarından çok büyük farklılıklar içermediği görülmektedir. Bu nedenle söz konusu kuralların meydana getirilme amacının “deniz ticaretinin kendine has özellikleri nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturması”ndan ziyade, “uluslararası deniz ticareti piyasasına yön verildiği ve bu alanda doğan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulduğu yer olarak Londra’nın merkez olma özelliğini pekiştirmek” olduğu söylenebilir.

¹¹³ Gard, s. 15.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LONDRA DENİZ HAKEMLERİ BİRLİĞİ TAHKİMİNE HAZIRLIK AŞAMASI: “TAHKİM ANLAŞMASININ YAPILMASI VE HAKEM HEYETİNİN TEŞKİLİ”

I. GENEL OLARAK

Deniz hukukundan doğan bir uyuşmazlıkta, tarafların, bu uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması amacıyla tahkime gidilebilme serbestisi olduğu şüphesizdir. Bununla beraber bu serbestî, “uyuşmazlık ortaya çıkar çıkmaz doğrudan doğruya tahkim yoluna başvurulabileceği” anlamına gelmemektedir¹¹⁴. Zira, tarafların tahkim yoluna başvurabilmeleri, bir takım şartlara bağlanmıştır:

1- Tahkime konu edilen uyuşmazlık, belirlenmiş yahut belirlenebilir olmalıdır.

Taraflar, tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmasını arzu ettikleri uyuşmazlığın konusunu, açıkça ve şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya koymalıdır¹¹⁵. Bu açıdan, uyuşmazlığın belli bir sözleşmeden (örneğin taraflar arasındaki charter sözleşmesinden) doğacak hususlara ilişkin olması yeterlidir¹¹⁶.

2- Bu uyuşmazlık, tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmaya elverişli olmalıdır.

Yani, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümünde mahkemeler yerine, hakem veya hakemleri tercih edebilmelidirler. Hemen hemen tüm hukuk sistemlerinde, ticarî nitelik arz eden uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüme kavuşturulabileceği görüşü hâkimdir¹¹⁷. Hiç şüphesiz aynı mahiyetteki deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıklar da tahkime konu olabilirler.

¹¹⁴ Bkz. **Bravar**, s. 113.

¹¹⁵ Bkz. **Partasides**, Arbitration, s. 668; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 168.

¹¹⁶ Bkz. **Dayınlarlı**, İç Tahkim, s. 394.

¹¹⁷ Bkz. **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3 vd.

3- *Taraflar, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması konusunda anlaşmış olmalıdırlar*¹¹⁸. Tahkim, “taraflar arasında çıkan veya çıkacak uyuşmazlıkların çözümünde devlet yargısı yerine kendilerine “hakem” denilen kişilerin yetkili kılınmaları” olarak ifade edildiği için, tarafların bu istisnâ yola başvurma konusunda öncelikle aralarında bir “anlaşma” yapmış olmaları şarttır. Tahkim yoluna başvurma konusunda tarafların ortak iradelerinin varlığı, tahkimin olmazsa olmaz (*conditio sine qua non*) bir unsurudur¹¹⁹. Söz konusu anlaşmaya “tahkim anlaşması” denmektedir¹²⁰.

4- *Ayrıca tahkim yargılamasında, devlet yargısı yerine kendilerine hakem denilen kişilerin yetkili kılınmasına hizmet eden bir “hakem sözleşmesi” akdedilmelidir.* Hakem sözleşmesi ile tahkim anlaşması birbirinden farklıdır. Tahkim anlaşması, tahkim yoluna başvuru hususunda taraflar arasında düzenlenmekte iken,

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Bkz. **Şanlı, C.** : Konışementonun Devri, Alacağın Temliki ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konışementoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve Perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Y. 2002, C. 22, Prof. Dr. Ergun Nomer’e Armağan, s. 774 (Tahkim Şartının Geçerliliği Sorunu); **Garnett, R. - Gabriel, H. - Waincymer, J. - Epstein, J.**: A Practical Guide to the Commercial Arbitration, New York 2000, s. 19. Ayrıca AKINCI, tarafların, tahkim şartına ilişkin sözleşme maddesinde, uyuşmazlığın ilişkin bulunduğu hukukî münasebeti belirtmelerinin geçerli bir tahkim sözleşmesinin kurulması için yeterli sayılması gerektiğini belirtmektedir: Bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 76.

¹¹⁹ Bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 346; **Dayınlırlı**, İç Tahkim, s. 394; **Tanrıver**, Tenfiz, s. 467; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1 vd.: “Örneğin, gerek 1958 tarihli New York Sözleşmesi, gerek de UNCITRAL kuralları uyarınca, tahkim anlaşmasının taraflarının bu anlaşmayı akdetmeleri konusunda ehliyetli olmaları veya anlaşmanın, tabi olduğu hukuka göre geçersiz olması hâlinde, hakem kararının tanınmasının ve icrasının mümkün olmadığı düzenlenmiştir.” **Akıncı**, Tahkim, s. 70: “Bu sebeple, tahkim anlaşması, tahkim yolunun “olmazsa olmaz” (*conditio sine qua non*) koşuludur.”

¹²⁰ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 4. maddesinde tahkim anlaşması, “tarafların, sözleşmeden kaynaklınsın veya kaynaklanmasın, aralarında mevcut bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tümünün veya bazılarının tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması konusunda yaptıkları anlaşmadır.” şeklinde tanımlanmıştır. “Tahkim anlaşması” kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Dayınlırlı, K.**: Eser Sözleşmelerinden Doğan İhtilafların Çözümünde İç Tahkim, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici - İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer (Ankara 18 - 29 Mart 1996), B. 2, Ankara 2001, s. 391 (Eser Sözleşmesi); **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1027 vd.; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 345; **Ataergin**, s. 357; **Akıncı**, Tahkim, s. 71; **Eksi**, Incorporation, s. 47; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-02.

hakem sözleşmesi, taraflar ile hakem(ler) arasında ve uyuşmazlığın hakem(ler)ce giderilmesi amacıyla yapılır¹²¹.

O halde, tıpkı diğer tüm tahkim yargılamaları gibi, LMAA tahkimi açısından da önem arz eden, bu iki anlaşmanın ve uyuşmazlığın çözümü amacıyla teşekkül edecek hakem heyetinin incelenmesinde fayda vardır.

II. LMAA TAHKİMİNDE TAHKİM ANLAŞMASI

A) GENEL OLARAK

“Tahkim anlaşması” kavramı, “tahkim sözleşmesi” ve “tahkim şartı” kavramlarını kapsayacak şekilde genel bir kavram olarak kullanılmaktadır¹²². Buna göre “tahkim sözleşmesi”, *taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmasına ilişkin, taraf iradelerini içeren bir sözleşme* olarak tanımlanmaktadır¹²³. “Tahkim şartı” ise, tarafların, *ileride gerçekleşmesi muhtemel veya mevcut uyuşmazlıkların çözümü için tahkim yoluna başvurulmasına ilişkin iradelerini, bağımsız bir sözleşme akdetmeksizin aralarındaki asıl sözleşmeye ekleyecekleri bir madde ile ortaya koymalarını* ifade eder¹²⁴.

Deniz ticareti uygulamasında, tahkim sözleşmesinden ziyade tahkim şartına daha fazla başvurulduğu, ancak tahkim sözleşmelerinin, tahkim şartlarından daha kapsamlı olarak düzenlendikleri görülmektedir¹²⁵. Hangi şekilde düzenlenirse

¹²¹ Bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 345.

¹²² Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 31; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-02; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 345; **Nomer - Ekşi - Öztekin**, s. 14.

¹²³ Tahkim sözleşmesi kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Dayınlarlı**, Eser Sözleşmesi s. 392; **Dayınlarlı**, İç Tahkim, s. 21; **Yeğengil**, s. 115; **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1030; **Akıncı**, Tahkim, s. 71; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-02; **Karataş**, s. 23; **Ceylan**, s. 70 vd.

¹²⁴ Tahkim şartı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1030; **Yeşin**, Tahkim Şartı, s. 439 vd.; **Wang**, s. 1062; **Tanrıver**, Tenfiz, s. 468; **Karataş**, s. 25.

¹²⁵ Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 748; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-02; **Gay - Johnson**, s. 30.

düzenlensin, tahkim anlaşması, taraflar arasındaki asıl sözleşmeden bağımsız bir karakteri haizdir [AA 96 Prgf. 7]¹²⁶.

Tarafların deniz ticaretine ilişkin uygulamaların büyük çoğunluğunda tahkime, aralarındaki asıl sözleşmeye konulan bir tahkim şartı ile başvurdıkları, özellikle deniz ticareti uygulamasında geniş yer tutan charter parti ve konişmento gibi sözleşmelerde, taraflar arasında çıkacak uyuşmazlığın tahkim yoluyla halline imkân veren yazılı tahkim şartlarına sıkça yer verildiği bilinmektedir¹²⁷. Fakat, çatma gibi sözleşme dışı ilişkilerin neden olduğu uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümüne ise, çoğunlukla taraflar arasında bir “tahkim sözleşmesi” olduğu takdirde gidilebilmektedir¹²⁸.

Bununla birlikte, LMAA Tahkim Kurallarında, tahkim anlaşması ile ilgili ayrıntılı hükümlere yer verilmemiş veya başka kurallara atıfta bulunulmamıştır. Ancak, yukarıda da değinildiği gibi, LMAA kurallarının uygulandığı tüm tahkim yargılamalarında aksi kararlaştırılmış olmadıkça, tarafların, tahkim anlaşmasına “İngiliz hukukunun” uygulanacağı yönünde anlaşmış oldukları kabul edilmektedir¹²⁹.

¹²⁶ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 4. maddesinin son fıkrasında da tahkim anlaşmasının asıl sözleşmeden bağımsızlığı prensibini benimsemiş ve tahkim anlaşmasına karşı asıl sözleşmenin geçerli olmadığı veya tahkim anlaşmasının henüz doğmamış bir uyuşmazlığa ilişkin olduğu itirazının sürülemeyeceğini düzenlemiştir. Tahkim anlaşmasının esas sözleşmeden bağımsız ve ondan ayrılabilir nitelikte olması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Born, G. B.:** International Arbitration and Forum Selection Agreements, Londra 1999, s. 102 (Agreements); **Kalpsüz,** Genel Esaslar, s. 360; **Kalpsüz,** Tahkim Anlaşması, s. 1041; **Ekşi,** Incorporation, s. 48 ve 52; **Akıncı,** Tahkim Şartı, s. 147; **Harris,** Arbitration Act, s. 81; **Ambrose - Maxwell,** s. 55 vd.; **Akıncı,** Tahkim, s. 78; **Şanlı,** ADR, s. 245; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein,** s. 37; **Lew - Kröll - Mistelis,** s. 102; **Tweeddale - Tweeddale,** Arbitration, s. 73; **Tackaberry - Marriot,** s. 71.

¹²⁷ Bkz. **Ambrose - Maxwell,** s. 25; **Gard,** s. 14; **Chamberlain,** s. Chamberlain 4; **McKenzie - Rehder,** s. 113; **Born,** Arbitration, s. 5; **Harris,** Arbitration Act, s. 748; **Tekil,** Deniz Hukuku, s. 259.

¹²⁸ Bkz. **Akıncı Z.:** Tahkim Şartı, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara (4 Ekim 2005), s. 145 (Tahkim Şartı); **Karayalçın,** Usul, s. 26; **Bravar,** s. 113; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides,** s. 1-10.

¹²⁹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm. III. B. 2.

Dolayısıyla bu açıdan konu incelenirken, İngiliz Tahkim Kanununun da dikkate alınması gerekmektedir¹³⁰.

B) TAHKİM ANLAŞMASININ ŞEKLİ

Tahkim anlaşmasının şekli, birçok açıdan önem arz eder. Bu açıdan gerekli şartlara uyulmadan düzenlenen veya hiç düzenlenmeyen bir tahkim anlaşması, tahkime başvurulması yönündeki taraf iradeleri mevcut olsa bile tahkime başvurulmamış sayılmaya ve taraflar söz konusu sorunu çözene dek tahkimin başlamamasına yol açabilir¹³¹. Dolayısıyla LMAA tahkimine başvurulması hususunda tarafların, tahkim anlaşmasını ne şekilde meydana getirebileceklerinin incelenmesi uygun olur¹³².

Birçok ülke hukukunda olduğu gibi, İngiliz hukukunda da, tahkim anlaşmasının *yazılı olarak* yapılması prensibi benimsenmiştir¹³³. İngiliz Tahkim Kanununun 5. paragrafında da tahkime ilişkin tüm anlaşmalarının yazılı şekilde yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Söz konusu madde hükmü uyarınca, tahkim anlaşması ve tarafların tahkimin usulüne ilişkin olarak akdettikleri diğer tüm düzenlemeler *yazılı* olarak yapılmalıdır¹³⁴. Bunun yanında, tahkim anlaşmasında ve özellikle de tahkim usulünde, hakem heyetinin yetkilerinde veya başvuruya ilişkin hususların

¹³⁰ Bkz. **Koyuncu**, s. 469.

¹³¹ Bkz. **Kaplan**, Uluslararası Tahkim, s. 576 (). Ayrıca doğru şekilde kaleme alınmış bir tahkim anlaşması, belki tahkimin başarılı gerçekleşeceği anlamına gelmez. Fakat başarısız şekilde kaleme alınmış tahkim anlaşması, yıllarca sürecek yargılamalara, yüksek maliyete ve icra edilemeyecek kararlara neden olabilir. Bkz. **Aitken, N. - Spragge, C.:** Drafting The Arbitration Agreement, International Arbitration Law Review, Y. 1998, C. (4), s. 145. Ayrıca bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 28; **Craig - Park - Paulsson**, s. 80. **Houtte**, Trade, s. 390; **Dayındarlı**, Hakem Kararlarının Bozulması, s. 778.

¹³² Bkz. **Koyuncu**, s. 469.

¹³³ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu da tahkim anlaşmasının yazılı olması gerektiğini, 4. maddesinde hükme bağlamıştır. HUMK da tahkim sözleşmesinin yazılı olarak akdedilmesi gerektiğini düzenlemiş bulunmaktadır [HUMK m. 517/1]. Ayrıca bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 349; **Nomer - Ekşi - Öztekin**, s. 15; **Yeşin**, Tahkim Şartı, s. 441.

¹³⁴ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 59; **Born**, Arbitration, s. 32.

kapsamında değişikliğe yol açmak amacıyla akdedilen sözleşmelerin de mutlaka yazılı şekilde yapılmaları gerekir¹³⁵. Doktrinde, bu gerekliliğin, UNCITRAL Kuralları ve Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına İlişkin 1958 New York Sözleşmesi hükümleri ile uyumuna işaret edilmiştir¹³⁶.

İngiliz Tahkim Kanunu, tahkim anlaşmasının yazılı olması gerektiğini düzenlemekle birlikte, “yazılılığı” geniş yorumlamıştır¹³⁷:

1- *Taraflarca imzalanmış olsun veya olmasın, yazılı olarak yapılmış sözleşmeler* [AA 96 Prgf. 5(2)(a)]. Bu kapsama, uyuşmazlığın taraflarınca imzalanıp imzalanmadığına bakılmaksızın, bilinen ve alelade tüm yazılı sözleşmeler dâhildir¹³⁸.

2- *Yazılı bir bilgi değişimi yoluyla yapılmış sözleşmeler* [AA 96 Prgf. 5(2)(b)]. Bu hüküm ile teleks, faks ve elektronik ortamdaki haberleşme araçları (örn.e-mail vb.) ile kurulan sözleşmelerin yazılı oldukları kabul edilmiştir¹³⁹.

3- *Varlığı, yazılı bir belge ile ispatlanmış sözleşmeler* [AA 96 Prgf. 5(2)(c)]. Bu kapsama, uyuşmazlığın taraflarınca veya taraflarca kendisine yetki verilen üçüncü bir kişi tarafından kaydedilen sözleşmeler girmektedir. Bu hale örnek olarak,

¹³⁵ Bkz. **McDonald**, s. 297; **Born**, Arbitration, s. 32. “Ancak bu durum, sözlü olarak kurulan tahkim sözleşmelerinin, İngiliz hukuku açısından tamamen geçersiz olduğu anlamına gelmez. Zira sözlü olarak kurulmuş tahkim sözleşmeleri, kamu hukuku açısından geçerli olmaya devam ederler; fakat İngiliz Tahkim Kanunun düzeltici ve denetleyici hükümlerinden faydalanamazlar.” Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 29 (naklen).

¹³⁶ Örneğin, Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrasına İlişkin 1958 New York Sözleşmesinin 2. maddesi uyarınca, tahkim anlaşmasının şu şartları karşılaması hâlinde, âkit devletler, bu tahkim anlaşmasını tanımak ve icrasına imkân sağlamakla yükümlüdürler:

Tahkim anlaşması yazılı olmalıdır.

Mevcut veya ileride doğacak bir uyuşmazlığa ilişkin olmalıdır.

Söz konusu uyuşmazlıklar, sözleşmeden doğsun ya da doğmasın, hukukî bir ilişki neticesinde meydana gelmelidir.

Esas konu, tahkim yoluyla çözüme kavuşturulmaya elverişli olmalıdır. Ayrıca bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 28 ve 29; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-05; **Şit**, s. 46 dn. 142.

¹³⁷ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 29; **McDonald**, s. 297; **Harris**, Arbitration Act, s. 73; **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 72.

¹³⁸ Dolayısıyla İngiliz Tahkim Kanunu, tahkim sözleşmesinin veya anlaşmasının taraflarca imzalanmasını öngören UNCITRAL kurallarından ayrılmaktadır. Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 108.

¹³⁹ **Ambrose - Maxwell**, s. 29; **Ekşi**, Incorporation, s. 59.

tahkim yargılaması esnasında sözlü olarak yapılan ve hakem tarafından yazılı olarak kaydedilen sözleşmeler gösterilebilir¹⁴⁰.

4- *Taraflardan birisi veya tarafların izni ile üçüncü bir şahıs tarafından kayda alınan sözleşmeler* [AA 96 Prgf. 5(4)]. Yazılı olsun veya olmasın, ses kaydı yapan bir teyp, ya da buna benzer araçlarla kaydedilen tahkim anlaşması, yazılı olarak yapılmış sayılır ve tarafları bağlar. Söz konusu kaydın geçerliliği, tarafların bilgisi dâhilinde ve üçüncü kişiye verdikleri yetki neticesinde gerçekleşmesine bağlıdır¹⁴¹.

5- *Taraflar arasındaki tahkim anlaşmasında, yazılı bir tahkim şartına veya tahkim kurallarına yazılı olmaksızın bir yollamada bulunulması* [AA 96 Prgf. 5(3)]. Anılan halde de yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığı kabul edilmektedir¹⁴². Buna göre, taraflar arasında akdedilen ve fakat yazılı olmayan bir tahkim anlaşmasında, yazılı başka hükümlere yapılan yollama ile yazılı bir tahkim anlaşması meydana gelmektedir¹⁴³. İngiliz hukuku açısından bu yöntemin geçerli olabilmesi için, yollamanın, tahkim kaydını sözleşmenin bir parçası haline getirmesi gerekir¹⁴⁴. Dolayısıyla, LMAA tahkimine başvurmak isteyen kişiler arasında bu şekilde kurulan bir tahkim anlaşmasında, LMAA tahkim yoluna başvurulacağı şartını içeren yazılı bir sözleşmeye¹⁴⁵ ya da doğrudan LMAA kurallarını içeren yazılı bir sözleşmeye

¹⁴⁰ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 29; **Harris**, Arbitration Act, s. 73.

¹⁴¹ Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 74.

¹⁴² “Ancak yapılan atfın açık ve seçik, tarafların iradelerini belirtmesi gerekir.” **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 111 (naklen).

¹⁴³ Milletlerarası deniz ticareti ile ilgili kurumlar ve bazı meslek birlikleri, çeşitli hususlara ilişkin olarak pek çok sayıda genel işlem şartlarını ve standart hükümleri içeren düzenlemeler meydana getirmişlerdir. Tahkim anlaşmasının taraflarının bu düzenlemelere uymak gibi zorunlulukları bulunmamakla beraber, uygulamada çoğunlukla bu standart düzenlemelerden biri seçilmekte ve taraflar arasındaki hukukî ilişkinin nitelik ve özelliğine göre gerekli değişiklikler yapılarak, tahkim anlaşmasına son şekli verilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ekşi, N.:** Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları, İstanbul 2004.

¹⁴⁴ Hükümün eleştirisi için bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 41.

¹⁴⁵ LMAA Tahkim Kurallarına başvurulmasına ilişkin şartlara, sıklıkla konişmento ve charter partilerde rastlanmaktadır. Bu sözleşmelerde yer alan tahkim şartlarının, tarafların niyetlerini açıkça belli edecek şekilde kaleme alınmasının zorunlu olduğu; belirsiz ve kesinlik arz etmeyen ifadelerle düzenlenmiş

yazılı olmaksızın yollamada bulunulmuşsa, söz konusu tahkim anlaşması da “yazılı” olarak akdedilmiş sayılır¹⁴⁶. Buradaki yazılı sözleşme kavramına, İngiliz Tahkim Kanununun paragraf 5(2) hükmünde sayılan hâllerin de dâhil olduğunu kabul etmek gerekir¹⁴⁷.

Uluslararası deniz ticaretiyle ilgili faaliyet gösteren kurumlar veya meslekî birlikler tarafından, çeşitli konulara ilişkin olarak düzenlenmiş genel işlem şartları ve standart hükümler mevcuttur¹⁴⁸. Örneğin BIMCO tarafından hazırlanan standart çarter parti ve konişmento metinleri, dünya çapında uygulama alanı bulmaktadır¹⁴⁹. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus, taraflar arasında imzalanan bir navlun sözleşmesinde herhangi bir tahkim anlaşması bulunmamasına karşın, bu sözleşme ile tahkim şartını içeren bir standart hükmün veya genel işlem şartlarının asıl sözleşmenin eki haline getirilmesi durumunda (*incorporation*), tarafların bu tahkim şartıyla bağlı olup olmayacağıdır. İngiliz Tahkim Kanununun 6. maddesinin ikinci fıkrası, taraflara, başka bir sözleşmede bulunan tahkim şartına atıfta bulunmak ve bu şartı, sözleşmelerinin bir parçası haline getirmek suretiyle tahkim anlaşması

tahkim şartlarının mahkemelerce reddedilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 30 ve 31; **Ekşi**, Incorporation, s. 41.

¹⁴⁶ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 4. maddesinin II. fıkrası, tahkim anlaşmasının şekli konusunda İngiliz Tahkim Kanunu ile paralel bir düzenlemeye sahiptir. Şöyle ki; bu kanuna göre de tahkim anlaşması “yazılı şekilde” yapılmalıdır. Yazılı şekil şartının gerçekleşmiş sayılması için ise, tahkim anlaşmasının taraflarca imzalanmış yazılı bir belgeye veya taraflar arasında teati edilen mektup, telgraf, telefaks, faks gibi bir iletişim aracına veya elektronik ortama geçirilmiş olması ya da dava dilekçesinde yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığının iddia edilmesine, davalının verdiği cevap dilekçesinde itiraz edilmemiş olması veya asıl sözleşmenin bir parçası haline getirilmek amacıyla tahkim şartı içeren bir belgeye yollama yapılması gerekir. Konu hakkında bkz. **Akıncı, Z.**: Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Uygulama Alanı, İzmir Barosu Dergisi, Y. 2001, S. 4, s. 55 (Tahkim Kanunu); **Gelgel, G. Ö.**: Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler, Bilgi Toplumunda Hukuk- Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. II, s. 1092; **Koyuncu**, s. 469; **Akıncı**, Tahkim, s. 79 vd; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 111; **Ekşi**, Incorporation, s. 41; **Şanlı**, ADR, s. 243 vd.; **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1031 vd.

¹⁴⁷ Sonuç olarak, elektronik ortamda akdedilen bir tahkim anlaşmasının anılan hüküm uyarınca “yazılı” olduğunun kabul edilmesi ile birlikte, bu anlaşmaya yazılı olmaksızın yapılacak bir yollama da, İngiliz Tahkim Kanununun paragraf 5(3) hükmü gereğince yazılı bir tahkim anlaşmasının kurulması için yeterlidir.

¹⁴⁸ Bu hükümler, tarafları ayrıntılı sözleşmeleri hazırlama külfetinden kurtarmak ve uygulamada yeknesaklığı sağlamaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 23.

¹⁴⁹ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 25.

yapma imkânı tanımaktadır. Gerçekten, navlun sözleşmelerinin yapılmasında kendisinden istifade edilen standart sözleşmelerin tahkim şartını da içermesi, uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenmesini taşımacılığın genel kurallarından biri haline getirmiştir¹⁵⁰. Bu durumda örneğin, taraflar arasındaki anlaşmada, tahkim şartını içeren standart kurallara atıfta bulunulması durumunda, geçerli bir tahkim anlaşmasının meydana geleceği kabul edilmelidir¹⁵¹.

Ayrıca, LMAA tahkiminde, tahkim anlaşmasının açık yahut örtülü olarak düzenlenip düzenlenemeyeceği hususuna da değinmek gerekir. Deniz ticareti alanındaki tahkim anlaşmaları, çoğunlukla bir charter parti, konişmento veya satım sözleşmesinde bir “tahkim şartı” olarak açıkça yer almakla birlikte, bu durum, tahkim anlaşmasının örtülü olarak yapılmasına engel değildir¹⁵². Konuya ilişkin bir düzenleme içeren İngiliz Tahkim Kanununun 96(5)(5) hükmüne göre, bir tahkim yahut mahkeme yargılaması esnasında, yazılı bir tahkim anlaşmasının varlığı taraflardan birince ileri sürülmüş olmakla beraber diğer taraf bu iddiaya cevap dilekçesinde itiraz etmemişse, taraflar arasında örtülü olarak yazılı bir tahkim anlaşmasının kurulacağı kabul edilmektedir¹⁵³.

Tahkim anlaşmasının açık veya örtülü olarak kurulup kurulamayacağı hususuna LMAA hükümlerinde de yer verilmiştir. Buna göre, taraflar arasında LMAA Tahkim Kurallarının uygulanacağına ilişkin yazılı veya sözlü bir sözleşmenin söz konusu olmamasına karşın, hakemlerin LMAA Tahkim Kuralları esas alınarak atanması

¹⁵⁰ Bkz. **Bravar**, s. 113. Ayrıca bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 25; **Gard**, s. 14; **Chamberlain**, s. Chamberlain 4; **McKenzie - Rehder**, s. 113; **Born**, Arbitration, s. 5; **Harris**, Arbitration Act, s. 748.

¹⁵¹ “Genel atıfla beraber tahkim anlaşmasının yapılmış sayılacağı eğilimi doktrin ve mahkeme kararlarında ağırlık kazanmıştır” **Ekşi**, Incorporation, s. 41 (naklen). Ayrıca bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 74; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 350. Genel atfın kural olarak tahkim şartını kapsamayacağı yönündeki aksi görüş için bkz. **Şanlı**, Tahkim Şartının Geçerliliği Sorunu, s. 774.

¹⁵² Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 111; **Gay - Johnson**, s. 30.

¹⁵³ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunun’un 4. maddesinin 2. fıkrasında da aynı prensip benimsenmiştir.

hâlinde de, taraflar arasında bir tahkim anlaşması meydana gelmiş sayılacaktır [Arb. T. m. 5/1 (b)]¹⁵⁴.

C) TAHKİM ANLAŞMASININ İÇERİĞİ

Bir tahkim anlaşmasının içeriğinin belirli ve açık olmamasının, tahkimin, tarafların ortak ihtiyaçlarına uygun ve adil şekilde sonuçlanmasına hizmet edeceği; buna karşın başarısız şekilde kaleme alınacak tahkim anlaşmasının tahkim yargılamasının geçerliliğini olumsuz etkileyeceği, sonuçta uygulanamayacak usullere ve hatta geçersiz kararlara neden olabileceği ifade edilmiştir¹⁵⁵. Keza tahkim yargılamasının LMAA kurallarına tâbi olması isteniyorsa, tahkim anlaşmasında, LMAA Tahkim Kurallarına açıkça yollama yapılmalıdır (Arb. T. m. 5/1)¹⁵⁶. Aksi takdirde, örneğin tahkim anlaşmasında LMAA kurallarından söz edilmeyip, sadece “İngiliz hukuku ve Londra tahkimi uygulanacaktır” şeklinde bir şart var ise, söz konusu tahkim yargılamasına LMAA kuralları değil, İngiliz Tahkim Kanununun ilgili hükümleri uygulanır¹⁵⁷.

Gerek LMAA Tahkim Kurallarında, gerek İngiliz Tahkim Kanunu hükümlerinde, tahkim anlaşmasında bulunmasının zorunlu olduğu belirtilen başka herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bunun yanında taraflar tahkim

¹⁵⁴ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1–11; **Ambrose - Maxwell**, s. 26 ve 27.

¹⁵⁵ Bkz. Bkz. **Fellas, J.**: A Fair and Efficient- International Arbitration Process, *Dispute Resolution Journal*, Y. 2004, s. 80; **Born**, *Arbitration*, s. 6; **Spragge - Aitken**, s. 145.

¹⁵⁶ Bunun yanında, tahkim anlaşmasında LMAA tahkim şartı bulunmamasına rağmen LMAA kurallarının uygulama alanı bulabileceği haller için bkz. Arb. T. m. 5/1 (a), (b) ve yuk. İkinci Bölüm. III. B. 3. a.

¹⁵⁷ Bkz. **Ataergin**, s. 362; **Gard**, s. 14; **Ataergin**, s. 362; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1–09.

anlaşmasında; uyuşmazlık konusunun kapsamına¹⁵⁸, tahkim yerine, hakem heyetine ilişkin bilgilere, tahkim süresine vb. hususlara yer vermelerinin yararlı olduğu ifade edilmektedir¹⁵⁹.

BIMCO tarafından, LMAA tahkimine en sağlıklı başvurunun yapılabilmesi için örnek bir tahkim şartı hazırlanmış ve tarafların sözleşmelerine bu şartı eklemeleri tavsiye olunmuştur¹⁶⁰.

D) TAHKİM ANLAŞMASININ TARAFLARI

1- Genel Olarak

LMAA tahkiminde tarafların teşkiline ilişkin bir hükme, LMAA Tahkim Kurallarında rastlanmamaktadır. Ayrıca tahkim anlaşmasının taraflarının sahip olması gereken özellikler hususunda da LMAA kurallarında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. O halde mesele, İngiliz hukukunun genel hükümlerince çözüme kavuşturulmalıdır¹⁶¹. Deniz ticareti uygulamasında tahkim anlaşmasının tarafları, genellikle gemi maliki (çoğu zaman donatan) ile onun karşısında yer alan charterlerden meydana gelir¹⁶². Bu durum, LMAA tahkim yargılamasının tarafları açısından da geçerlidir. Ancak şüphesiz ki tahkimin tarafları, taraflar arasındaki hukukî ilişkinin niteliğine göre değişiklik arz edebilir. Bir geminin satışı söz konusuysa, tahkimin

¹⁵⁸ Tahkim anlaşmasında, tahkim yoluyla çözüme kavuşturulması arzu edilen uyuşmazlığın konu bakımından çerçevesinin belirlenmesinin gerekliliği hakkında bkz. **Houtte**, Trade, s. 391; **Akıncı**, Tahkim Şartı, s. 147.

¹⁵⁹ Bkz. **Ball, M.**: Just Do I- Drafting the Arbitration Clause in an International Agreement, Journal of International Arbitration, Y.1993, C. 10, s. 32-42 (Arbitration Clause); **Partasides**, Arbitration, s. 668; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 2-85; **Garnett - Gabriel - Waincymer Epstein**, s. 38; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 168 vd; **Paulsson - Rawding - Reed - Schwartz**, s. 99; **Yeşin**, Tahkim Şartı, s. 443-446; **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1046; **Akıncı**, Tahkim Şartı, s. 149; **Tackaberry - Marriot**, s. 50; **Akıncı**, Alternatif Çözüm Yolları, s. 291.

¹⁶⁰ Söz konusu şart için bkz. Üçüncü bölüm. II. B.

¹⁶¹ İngiliz hukukunda sözleşme ehliyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 35.

¹⁶² Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 745. Ayrıca, bu hususlar nedeniyle aralarında çıkacak muhtemel görüş ayrılıklarını engellemeleri açısından, söz konusu unsurlara yer vermelerinin gerekli olduğu hakkında bkz. **Harris**, London, s. 22; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3-37 vd.

taraflarının gemiyi satın alan ve satan kişiler olması, taraflar arasında geminin onarımına ilişkin bir sözleşme varsa, tahkimin taraflarının gemi maliki ve tersane sahibi olması, bu hale örnek teşkil eder¹⁶³.

Ayrıca bazı hâllerde bir tahkim anlaşmasının, tarafların tahkim usulüne uygulanacak kualları oluştururken kullandıkları bir şart ile çok taraflı (*multiparty arbitration*) olarak öngörülmesi de mümkündür¹⁶⁴. Bu şart tahkimin esasına değil, usulüne ait bir şarttır¹⁶⁵. Deniz ticareti uygulamasında, özellikle gemi maliki ve asıl charterer; öte yandan asıl charterer ve alt charterer arasındaki hukukî ilişkilerle ilgili olarak, bu sözleşmelerden doğan yargılamaların birleştirilmesi hâlinde çok taraflı tahkim uygulamasına rastlanmaktadır¹⁶⁶.

2- Tahkim Anlaşmasının Taraflarının Belirlenmesine İlişkin Bazı Meseleler

“Borç ilişkisinin nisbîliği” prensibi dolayısıyla, bir sözleşme sadece taraflar açısından hüküm ve sonuç doğurur¹⁶⁷. Diğer bir ifadeyle, taraflar arasındaki bir sözleşme, üçüncü kişilere tesir etmez; sadece taraflar için bağlayıcıdır. Ayrıca ne taraflar, ne de hakemler, üçüncü kişileri tahkim yargılamasına taraf olarak katılmaya

¹⁶³ Bkz. **Harris**, London, s. 22.

¹⁶⁴ Çok taraflı tahkim hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Berber, L. K.**: Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu, İstanbul 1999 (Çok Taraflı Tahkim); **Özbek, N.**: MTO Kuralları Işığında Yeni Bir Tahkim Türü ve Şartı Olarak Çok Taraflı Tahkim, BATİDER, Y. 1999, C. 20, S. 2, s. 93-147; **Platte, M.**: When Should an Arbitrator Join Cases?, Arbitration Journal, Y. 2002, C. 18(1), s. 67-82 (Arbitrator); **Born**, Agreements, s. 80-81; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 42; **Partasides**, Arbitration, s. 703. **Sutton - Gill**, s. 90-94; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 378-379; **Born**, Arbitration, s. 653; **Yılmaz**, s. 275.

¹⁶⁵ **Özbek**, s. 97.

¹⁶⁶ Bkz. **Yang, P.**: Multiparty Maritime Arbitration, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1995, C. 1, s. 30; **Berber**, Çok Taraflı Tahkim, s. 15; **Ambrose - Maxwell**, s. 195; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 284.

¹⁶⁷ Bkz. **Eren, F.**: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, B. 8, İstanbul 2003, s. 51; **Ekşi**, Incorporation, s. 103; **Okay, S.**: Navlun Mukavelelerinde Tahkim Şartı, IV. Ticaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1965, s. 440 (Tahkim Şartı).

zorlayabilir¹⁶⁸. Örneğin bir tahkim şartının çarter partiye konması hâlinde, bunun taşıyan ile çartereri, konişmentoya konması hâlinde ise taşıyan ile konişmento hâmilleri ve onların hukukî halefleri bağlayacağı açıktır¹⁶⁹.

Bununla beraber istisnaen, üçüncü kişiler de tahkim anlaşmasının tarafı olabilmektedirler. Konunun deniz ticareti hukuku açısından asıl özellik arz eden tarafı ise, çarter parti ve konişmentolara konulan tahkim şartlarının üçüncü kişileri tahkimin tarafı haline getirip getirmediği noktasında ortaya çıkmaktadır. Bir konişmentoya konulan tahkim şartı, konişmento hükümlerine dayanarak bir talepte bulunabilme imkânına sahip olanları bağlar¹⁷⁰. Yargıtay’a göre, kıymetli evrak niteliğinde bir belge olan konişmentoya bir “tahkim şartı”nın yazılması mümkündür. Konişmentoyu sonradan devralan hâmil, bu tahkim şartını silmediği sürece, söz konusu şart kendisini bağlar¹⁷¹.

Çarter partilerin konişmentolara konulan atıf hükümleriyle onların birer parçası haline getirilmesi ise, uygulamada sıkça başvurulmuş bir yöntemdir¹⁷². Bu halde konişmentoyu sonradan devralan kişinin (konişmento hâmilinin), konişmentoda kendisine atıf yapılmış olan çarter partideki tahkim şartıyla bağlı olup olmayacağı konusu önem arz eder.

¹⁶⁸ Bkz. **Rowland**, s. 20; **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 349; **Koral**, s. 44; **Leahy-Bianchi**, s. 55.

¹⁶⁹ “*Sigortacı da, sigortalı yük sahiplerinin hukukî halefi olarak tahkim şartlarıyla mülzemdirler.*” Bkz. **Okay**, Tahkim Şartı, s. 440 (naklen).

¹⁷⁰ Bkz. **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1035. AA 96 Prgf. 82(2) uyarınca bazı hallerde üçüncü kişiler de “tahkim anlaşmasının tarafı” kavramına dâhildir. Dolayısıyla bu hallerde üçüncü şahıs doğrudan mahkemeye başvurursa, karşı tarafın tahkim itirazı üzerine mahkeme, bu hükme dayanarak davayı reddetmekle yükümlüdür. Ayrıntılı bilgi için **Eksi**, Incorporation, s. 110.

¹⁷¹ 11. HD. E.1997/9447, K. 1998/1704, T. 13.03.1998 (kararın tam metni için bkz. **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1037); **Eksi**, Incorporation, s. 111.

¹⁷² Bkz. **Okay**, Tahkim Şartı, s. 427; **Eksi**, Incorporation, s. 110.

Konişmentoda, çarter partiye yollama yapılmayan hallerde, çarter partide yer alan tahkim şartı, konişmento hâmilini bağlamaz¹⁷³. Buna karşılık, konişmentoda, tahkim şartı da dâhil olmak üzere çarter partideki tüm madde ve şartlara yollama yapılmışsa, bu halde çarter partideki tahkim şartı, konişmentonun bir parçası haline gelmesi nedeniyle, artık konişmento hamilini de bağlar¹⁷⁴.

Ayrıca, konişmentoda çarter partiye yollama yapılmış olmasına karşın, çarter partideki tahkim anlaşmasının konişmentonun bir parçası haline gelip gelmediği konusunda tereddüt yaratabilecek durumlar ortaya çıkabilir¹⁷⁵. Konişmentoda bir çarter partiye yollama yapılmış olmakla birlikte, hangi çarter partiye yollama yapıldığından söz edilmemesi veya belirli bir çarter partiye açıkça tahkim şartı belirtilmeksizin genel bir yollamada bulunulmuş olması, bu duruma örnek teşkil eder. Bahsi geçen hallerden ilki hakkında doktrinde, en azından çarter partinin belirleyici bir unsurunun; örneğin tarihinin ve isminin konişmentoda gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir¹⁷⁶.

Bununla beraber, tahkim şartından açıkça söz edilmeksizin genel olarak çarter partiye atıf yapıldığı hallerde, genel atfın tahkim şartını içerip içermediği hususu doktrinde tartışmalıdır:

Konişmentoda çarter partiye yapılan genel atfın çarter partideki tahkim şartını da kapsayacağını savunan görüşe göre, tacirlerin milletlerarası ticarete, ticarete ilişkin tüm faaliyetlerinde basiretli davranma ve özen gösterme yükümlülükleri

¹⁷³ “Tekemmülünde değil imzasının, iradesinin dahi söz konusu çarter sözleşmesini gönderilen görmez... Konişmentoyu eline alırken şartlarını bilmediği bir çarter partide yazılı kayıtlara rızasının lahik olduğunu kabule cevaz yoktur.” **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1035 (naklen). Ayrıca bkz. **Okay**, Tahkim Şartı, s. 428.

¹⁷⁴ Bkz. **Ekşi**, Incorporation, s. 114; **Okay**, Tahkim Şartı, s. 428.

¹⁷⁵ “Çarter partinin tahkim şartını da ihtiva eden hükümleri, konişmentoya ya atf (reference) ya da özel dipnot (special annotation) şeklindeki iki farklı usulden biri izlenerek aktarılır” **Bravar**, s. 115 (naklen).

¹⁷⁶ Bkz. **Okay**, Deniz Ticareti Hukuku, s. 44; **Bravar**, s. 115; **Ekşi**, Incorporation, s. 112.

vardır¹⁷⁷. Böyle bir sözleşmeyi imzalayan kişi, bu sözleşme sonucunda karşılaşılabileceği sonuçları öngörmelidir. Bu nedenle, konişmentonun yollamada bulunduğu çarter partide yer alan (tahkim şartı da dâhil) tüm kayıtlar, söz konusu kişiyi bağlayıcı niteliktedir.

Diğer bir görüşe göre, hâmilin konişmentoyu devralırken tahkim şartını açıkça farketmesi ya da çarter partideki tahkim şartının konişmentodan kaynaklanan uyuşmazlıkları da içerecek şekilde düzenlenmesi hallerinde konişmento hâmili açısından geçerli olacaktır¹⁷⁸.

Bizim de katıldığımız ve İngiliz mahkemelerinin de son yıllarda benimsemiş olduğu görüşe göre ise, konişmentoya konulacak ve örneğin “*çarter partideki bütün hükümleri, şartları, yetkileri ve istisnaları dâhildir*” şeklinde yapılacak genel bir atıf, çarter partideki tahkim şartını kapsamamaktadır. Zira tahkimin başlaması için gerekli olan en önemli husus, tarafların gerçek iradelerinin ortaya konmasıdır. Dolayısıyla bu iradenin, tahkime herhangi bir şüpheye yer vermeyecek şekilde taraflarca karşılıklı olarak beyan edilmesi şarttır. Eğer çarter partideki tahkim şartının konişmento açısından geçerli olması ve dolayısıyla konişmento hamiline karşı ileri sürülebilmesi isteniyorsa, “*tahkim şartı da dâhil olmak üzere*” şeklinde, tahkim şartını da içerdiği konusunda hiçbir şüpheye yer veremeyecek bir ibarenin konulması gerekir¹⁷⁹.

Türk hukukunda konu yeni Türk Ticaret Kanunu Tasarısında ele alınmış ve navlun sözleşmesinin hükümlerinin konişmento hamiline karşı dermeyeranını mümkün

¹⁷⁷ İlgili görüş için bkz. **Kalpsüz**, Genel Esaslar, s. 350; **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, s. 1038.

¹⁷⁸ İlgili görüş için bkz. **Ülgener, F.**: Çarter Sözleşmeleri, İstanbul 2000, s. 615.

¹⁷⁹ İlgili görüş için bkz. **Tekil, F.**: Çarterparti ve Konişmento İlişkileri, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, C. I, İstanbul 2001, s. 788 (Çarterparti ve Konişmento); **Okay**, Tahkim Şartı, s. 432–433; **Şanlı**, Tahkim Şartının Geçerliliği Sorunu, s. 776; **Bravar**, s. 121; **Ambrose - Maxwell**, s. 32; **Mankabady**, s. 16.

kılmaya matuf kayıtların geçerliliği, Tasarının 1237. maddesinde çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre, bu tür kayıtların hüküm ifade edebilmesi için, çarter partinin bir suretinin konişmento hâmiline ibraz edilmesi ve dolayısıyla hâmilin söz konusu çarter partinin içeriğine vâkıf olmasına imkân tanınması gerekmektedir. Aynı zamanda çarter partideki kayıtların konişmento hamili bakımından da uygulanmaya müsait olması şarttır¹⁸⁰.

E) TAHKİM ANLAŞMASININ TÂBİ OLACAĞI HUKUK

Tahkim anlaşmasının geçerliliğinin ve haiz olması gereken unsurların tespiti açısından, bu anlaşmanın tâbî olacağı hukukun belirlenmesi gerekir¹⁸¹. Taraflar arasındaki asıl sözleşmenin tâbî olduğu hukuk ile tahkim anlaşmasının tâbî olduğu hukuk çoğu zaman aynı olmakla birlikte, farklılık da gösterebilir¹⁸². Dolayısıyla Arb. T. m. 6(a) hükmü de göz önünde bulundurulduğunda, aksine bir anlaşma söz konusu olmadıkça, bir çarter sözleşmesinden doğan uyuşmazlığın çözümü amacıyla gerçekleştirilen tahkim yargılamasına LMAA Tahkim Kurallarının uygulanması, çarter sözleşmesinin taraflarının tâbiyetine bakılmaksızın, tahkim anlaşmasına uygulanacak hukukun “İngiliz hukuku” olacağı anlamına gelecektir¹⁸³. Bu açıdan taraflar, sözleşmeye uygulanacak hukukun İngiliz hukukundan farklı olmasını arzu ediyorlarsa, bu konuda anlaşmaları gerekli ve yeterlidir¹⁸⁴.

¹⁸⁰ Bkz. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı hakkında genel gerekçe, 187. paragraf.

¹⁸¹ Bkz. **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 2- 85; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 29.

¹⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. **Born**, Arbitration, s. 72; **Ambrose - Maxwell**, s. 43; **Gross**, s. 876.

¹⁸³ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununu açısından konu farklı şekilde düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesinin III. fıkrasına göre tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin hukukun tespitinde, öncelikle tarafların iradesine bakılmaktadır. Buna göre, eğer taraflar tahkim sözleşmesinin maddî geçerliliğine uygulanmak üzere bir hukuk seçimi yapmışlarsa, öncelikle bu hukuka, yapmamışlarsa Türk Hukuku’na göre tahkim anlaşmasının geçerli olup olmadığı tespit edilecektir.

¹⁸⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 43; **Olatawura**, s. 70.

F) TAHKİM ANLAŞMASINA DAYANARAK MAHKEMEDEKİ YARGILAMANIN DURDURULMASI

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için bir hakem heyetine başvurmuş olmaları, kural olarak İngiliz mahkemelerinin bu uyuşmazlık konusundaki yargılama yetkisini sona erdirmez veya alınacak mahkeme kararının icrasına engel teşkil etmez¹⁸⁵. Bununla beraber böyle bir durumda, mahkemede davalı olan tarafın, mahkemedeki yargılamanın devam etmesine razı olmak¹⁸⁶ veya davaya itiraz etmek suretiyle durdurulmasını sağlamak şeklinde iki seçeneği vardır¹⁸⁷. Dolayısıyla taraflar arasında bir konuya ilişkin olarak bir tahkim anlaşmasının varlığına rağmen aynı konu hakkında mahkemeye başvurulmuş olması hâlinde, aleyhine mahkemeye başvuru olan taraf, bahsi geçen mahkemeye müracaat (itiraz) ederek yargılamanın durdurulmasını talep edebilir [AA 96 Prgf. 9]¹⁸⁸. Bu sonucun meydana gelmesi için, mahkemeden yargılamanın durdurulmasını talep eden kişinin, aşağıdaki hususları ispatlaması gerekmektedir:

1- Kendisinin yazılı ve geçerli bir tahkim anlaşmasının tarafı olduğu [AA 96 Prgf. 9(1)]¹⁸⁹. Mahkemenin, davaya konu teşkil eden bir uyuşmazlığın, yazılı ve

¹⁸⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 65.

¹⁸⁶ “Bu halde söz konusu taraf, tahkim anlaşmasının ihlal edildiği gerekçesiyle zararlarının tazminini talep edebilecektir.” **Ambrose - Maxwell**, s. 65. (naklen)

¹⁸⁷ Belirtmek gerekir ki, bu itiraz bir derdestlik itirazı niteliği taşımaz. Zira burada, derdestliğin söz edebilmek için zorunlu bir unsur olan “aynı anda görülmekte olan iki dava” şartı gerçekleşmemektedir. Bkz. **Akıncı**, Derdestlik, s. 9.

¹⁸⁸ Geçerli bir tahkim anlaşmasına rağmen mahkemede açılan bir davada mahkemenin meseleyi tahkime yollamasını öngören Model Kanun’dan farklı olarak, İngiliz Tahkim Kanunu, yapılan itiraz üzerine mahkemenin sadece yargılamayı durduracağını düzenlemiştir. AA 96 Prgf. 9-11 hükümleri, emredici (*mandatory*) nitelikte oldukları için, taraflar aksine bir anlaşma yapmış olsalar dahi geçerlidir. Tarafların bu husustaki mutabakatları nazara alınmaz. Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 109. Ayrıca söz konusu düzenleme ile 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 5. maddesinin örtüştüğünün de altı çizilmelidir.

¹⁸⁹ Bkz. Üçüncü Bölüm, II, B.

geçerli olarak kurulan bir tahkim anlaşmasında düzenlenmiş olup olmadığını göz önünde bulundurması gerekmektedir¹⁹⁰.

2- *Diğer tarafın, tahkim anlaşmasının kapsamına bulunan bir mesele için, mahkemeye başvurduğu* [AA 96 Prgf. 9(1)]. Yani; ister asıl dava, ister karşı dava neticesinde gerçekleşsin, bir tahkim anlaşmasının tarafını teşkil etmekle birlikte, aynı hususta mahkemede aleyhine dava açıldığını ispat etmelidir. Mahkemedeki davayı durdurma hakkı, münhasıran aleyhine dava açılan tarafa aittir¹⁹¹.

Söz konusu başvuru, mahkemedeki dava dilekçesi kendisine tebliğ edildikten sonra ve fakat bu davada, *esasa girilmeden önce* yapılmalıdır [AA 96 Prgf. 9(3)]¹⁹². Örneğin dava konusu hakkında cevap vermeden önce, yargılamanın durdurulması talebinde bulunulmalıdır¹⁹³.

Tahkim itirazı ilgili olarak 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümlerine de değinmek gerekir. Bu Kanunun uygulama alanını düzenleyen 1. maddesinin II. fıkrası hükmü uyarınca, Milletlerarası Tahkim Kanunu, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığa bu Kanunun uygulanmasını kararlaştırmaları hâlinde veya uyuşmazlığın (Türk hukuku açısından) yabancılık unsuru taşıdığı ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği hallerde uygulanır. Ancak, aynı maddenin III. fıkrasında bu temel kuralın istisnasına yer verilmiştir. Buna göre, Kanunun mahkemede bir

¹⁹⁰ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 65.

¹⁹¹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 68.

¹⁹² Bu şartlar gerçekleştiği takdirde, mahkemedeki yargılamaya devam olunması gerektiğine ilişkin ispat yükü, davacıya yüklenmiş olmaktadır. Bu halde davacı, tahkim anlaşmasının hükümsüz olduğunu yahut uygulanmasının mümkün olmadığını ispatlamalıdır [AA 96 Prgf. 9(4)]. İngiliz hukukunda yargılamanın, bir tahkim anlaşmasına konu olması nedeniyle durdurulmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 65–76.

¹⁹³ Konuya ilişkin olarak aynı doğrultudaki bir düzenleme 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 5. maddesinde mevcuttur. Buna göre, taraflardan birinin tahkime konu sözleşmeden doğan bir uyuşmazlığı Türk mahkemelerine götürmesi hâlinde, diğer tarafın daha davanın başında tahkim itirazında bulunması gerekir. Bu itirazın ileri sürülmesi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilk itirazlara ilişkin hükümlerine tâbi olacaktır. Bahsi geçen iki hüküm, mahkemede açılan davada bir “tahkim itirazı”nda bulunulmadığı takdirde davanın mahkemece görülmeye devam edeceği, tahkim itirazının, ancak aleyhine mahkemede dava açılan tarafça yapılabileceği hususlarında benzerlik göstermektedirler. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı**, Tahkim Kanunu, s. 55.

tahkim itirazı yapılması ve mahkemeden ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz istenilmesine ilişkin 4. ve 5. maddeleri, tahkim yeri Türkiye dışında olsa dahi uygulanır¹⁹⁴.

Konuyu LMAA tahkimi açısından ele aldığımızda bu durumu bir örnekle açıklayacak olursak; tahkimin taraflarından birinin bir Türk ve diğerinin ise İngiliz vatandaşı olduğu bir uyuşmazlıkta, yapılan tahkim anlaşmasında tahkim yerinin İngiltere, uyuşmazlığa uygulanacak kuralların ise LMAA Tahkim Kuralları olarak belirlendiği düşünülürse, uyuşmazlığa kural olarak 1. maddesinin II. fıkrası gereğince Milletlerarası Tahkim Kanunu hükümleri uygulanmaz. Fakat geçerli bir tahkim anlaşmasının varlığına karşın taraflardan birinin tahkim anlaşmasının konusunu oluşturan uyuşmazlığı Türk mahkemesinde dava konusu yapması durumunda, aynı maddenin 3. fıkrasında yer alan hükümler göz önünde bulundurularak, diğer tarafın mahkemede tahkim itirazında bulunması mümkündür¹⁹⁵.

Taraflar arasında bir tahkim anlaşmasının bulunmasına rağmen, anlaşmanın taraflarından birinin tahkime ilişkin konu hakkında mahkemede dava açmışsa ve davalı taraf buna karşı hiçbir itirazda bulunmamışsa, uyuşmazlık mahkemede görülür¹⁹⁶.

G) TAHKİM ANLAŞMASININ SONA ERMESİ

LMAA tahkimi açısından, tahkim anlaşmasının sona ermesi hususu da İngiliz Tahkim Kanunundaki genel hükümlere tâbidir. Tarafların ortak iradeleriyle meydana gelen tahkim anlaşması, şüphesiz yine tarafların anlaşmalarıyla sona erdirilebilir.

¹⁹⁴ LMAA Tahkiminde bahsi geçen kuraların uygulanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. aşağı. Üçüncü Bölüm. XI.

¹⁹⁵ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda tahkim itirazı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 84–86.

¹⁹⁶ Bkz. **Okay**, Tahkim Şartı, s. 444; **Akıncı**, Tahkim Şartı, s. 146; **Kulen**, s. 157.

Böyle bir anlaşmanın sonuç doğurabilmesi için, taraf iradelerinin açıkça ifade edilmesi gerekmektedir birlikte, İngiliz Tahkim Kanununun 23. paragrafının 4. fıkrası hükmü uyarınca sözleşmenin, taraflardan birinin sözleşmeden dönmesi ve diğer tarafın bu duruma sessiz kalması hâlinde olduğu gibi, örtülü şekilde sona erdirilmesi de mümkündür¹⁹⁷.

Bunun yanında tahkim anlaşmasının bağımsızlığı ilkesi gereği, aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça, asıl sözleşmenin geçersizliğinin iddia edilmesi, tahkim sözleşmesinin geçerliliğine etki etmeyecektir¹⁹⁸. Buna paralel olarak hakemin, esas sözleşmenin hükümsüz olduğuna ya da ifa edilmesi nedeniyle sona erdiğine karar vermesi hâlinde dahi, söz konusu karar, tahkim şartının hükümsüzlüğüne yol açmayacaktır.

Ayrıca, taraflardan birinin tahkime başvurma hakkından feragat ettiğini karşı tarafa bildirmesi ve karşı tarafın da bu feragati kabul etmesi hâlinde de tahkim anlaşmasının sona ereceği ifade edilmektedir¹⁹⁹. Anlaşmanın sona erdirilmesine ilişkin taraf iradelerinin mutlaka yazılı olması şart değildir; tahkim anlaşması, tarafların, yazılı olsun veya olmasın²⁰⁰, anlaşmaları üzerine sona erdirilebilir [AA 96 Prgf. 23(4)]²⁰¹. Fakat İngiliz mahkemelerinin tahkim sözleşmesinin örtülü şekilde sona erdirilmesinin geçerliliğini kabul etmeye meyilli olmadığı belirtilmektedir²⁰².

¹⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 40; **Sutton - Gill**, s. 80.

¹⁹⁸ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 40; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 1-11; **McDonald**, s. 297; **Born**, Arbitration, s. 55 vd; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 111. Bu kuralın mutlak olarak uygulanmaması gerektiği ve asıl sözleşmenin hükümsüz olma nedeninin önemli olduğu konusunda bkz. **Eksi**, Incorporation, s. 49; **Şanlı**, ADR, s. 293.

¹⁹⁹ Ayrıca konuya ilişkin açıklamalar için bkz. **Sutton - Gill**, s. 81; **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 71.

²⁰⁰ Fakat yazılı kayıtların delil olma açısından büyük önem arz ettiği ifade edilmektedir. Bkz. **Sutton - Gill**, s. 79.

²⁰¹ Anılan hüküm, bir sözleşmenin geçerlilik şartının Kanunlarca “yazılı şekil” olarak belirlenmesi hâlinde, sözleşmede (sözleşmenin sona erdirilmesi de dâhil olmak üzere) yapılacak tüm değişikliklerin de yazılı olması gerektiğine ilişkin Türk Borçlar Kanununun 12. maddesine ve tacirler arasında akdedilmiş bir mukaveleyi fesih veya ondan rücu etmek amacıyla yapılacak ihtarların geçerlilik şartının noter marifetiyle veya iadeli taahhütlü bir mektupla yahut telgrafla yapılmasına bağlı

Taraflardan birinin ölümü de, tahkim anlaşmasını kendiliğinden sona erdirmez [AA 96 Prgf. 8]. Ancak söz konusu hüküm emredici nitelikte olmayıp, aksi yazılı bir sözleşmeyle kararlaştırılabilir²⁰³.

III. LMAA TAHKİMİNDE HAKEM HEYETİ

A) GENEL OLARAK

Önceden de ifade ettiğimiz gibi tahkim yargılamasında tarafların amacı, aralarındaki uyuşmazlığı, hakem veya hakemlerce çözüme kavuşturmaktır. Bunun sonucu olarak, henüz hakem veya hakemlerce uygun şekilde seçilmeden ve hakem heyeti teşkil etmeden tahkim yargılaması başlamış sayılmayacaktır²⁰⁴. Görüldüğü gibi, tahkim yargılaması bakımından hakem kavramının önemi büyüktür.

Aynı önem LMAA tahkimi açısından da söz konusudur. LMAA Tahkim Kuralları, hakemlerin seçimine ve özelliklerine ilişkin ayrıntılı hükümler ihtiva etmektedir [Arb. T. m. 8 ve 9]. Bunun yanında söz konusu düzenlemeler, hakemlere ilişkin tüm kuralları düzenlememiş, bazı hususların çözümünü (örneğin, tek hakemin seçilmesi usulünü) İngiliz Tahkim Kanununun ilgili hükümlerine bırakmıştır.

B) HAKEM HEYETİ KAVRAMI

“Hakem heyeti” (*arbitrators tribunal*) terimi, LMAA tahkimi açısından, iki veya daha fazla hakemden (taraf hakeminden) oluşan bir heyeti ifade etmektedir.

olduğunu düzenleyen Türk Ticaret Kanununun 20. maddesinin 3. fıkrasına aykırıdır. Bununla birlikte, İngiliz Tahkim Kanununda yer alan bu düzenlemenin, sözleşmenin taraflarca zımnen feshedildiği hâllerde, taraflardan birinin, sonradan sözleşmenin yazılı olarak feshedilmediğini ileri sürmesinin haksızlık teşkil edeceği düşüncesinden yola çıkılarak benimsendiği ifade edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 71.

²⁰² Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 40; **McDonald**, s. 297.

²⁰³ Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 83; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 111.

²⁰⁴ Bkz. **Landau, T.**: Composition and Establishment of the Tribunal, The American Review of International Arbitration, Y. 1998, S. 9, s. 45; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 57; **Akinci**, Tahkim, s. 94.

Bununa birlikte, kavram, üst hakem (*umpire*) ve tek hakem (*sole arbitrator*) terimlerini içerecek genişliktedir [Arb. T. m. 2/ii]. Dolayısıyla “heyet” kavramı, yalnızca birden fazla hakemden ibaret bir hakemler birliği şeklinde algılanmamalı, fakat tek hakemin de LMAA tahkimi açısından “hakem heyeti” sayılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır²⁰⁵.

“Üst hakem”e ilişkin hükümlere, hem LMAA Tahkim Kurallarında (örneğin Arb. T. m. 2/ii), hem de İngiliz Tahkim Kanununun çeşitli hükümlerinde (örneğin AA 96 Prgf. 21) rastlamak mümkündür. Buna göre üst hakem, “taraf hakemlerinin seçtiği ve bir hususta bu hakemlerin mutabakata varamadığı hallerde, onların yerine geçerek tek başına karar verebilen bir hakemdir”²⁰⁶.

C) HAKEM HEYETİNİN ÖZELLİKLERİ

Aksine bir hüküm veya taraflarca bir anlaşma bulunmadığı sürece, bir tahkim yargılamasında herkes hakem olarak görev alabilir ve bu sıfatla bağlayıcı kararlar alabilir²⁰⁷. Taraflar aralarındaki tahkim anlaşmasında hakemlerin özelliklerine veya yeterliliklerine ilişkin açık şartlar koyabilirler²⁰⁸. Böyle bir durumda taraflardan birinin, hakemini bu şartlara uygun olmaksızın belirlemesi hâlinde, karşı tarafın,

²⁰⁵ “Taraf hakemi” terimi konusunda önceden açıklamada bulunulduğu için burada tekrardan kaçınmak maksadıyla açıklama yapılmayacaktır. “Taraf hakemi” kavramı hakkında yapılan açıklamalar için bkz. yuk. dn. 99.

²⁰⁶ Bkz. **Koyuncu**, s. 472, dn. 17; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 113; **Ambrose - Maxwell**, s. 109; **Steyn**, Arbitration, s. 18.

²⁰⁷ Bkz. **Sutton - Gill**, s. 101; **Karayalçın**, Usul, s. 42. Öte yandan, LCIA tahkiminde yer alan ve tek hakemin veya başkanın taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece, tarafların vatandaşlığına yabancı bir ülkeden seçilmesi kuralı [LCIA. m. 9.5.] burada söz konusu değildir.

²⁰⁸ Tahkim yargılamasında görev alacak hakem heyetinin asgarî bazı niteliklere sahip olması gerektiği (örn. çalışmayı seven, aşırı iş yükü olmayan, tecrübeli ve hakem heyetinin diğer üyelerinin genel yapı ve dünya görüşlerine yakın olan hakemlerin tercih edilmesi gerektiği) ifade edilmiştir. Bkz. **Hacking, D.:** The Effective Arbitrator, International Arbitration Law Review, Y. 1998, C. 1(7), s. 237 (Arbitrator); **Onyema, E.:** Selection of Arbitrators in International Commercial Arbitration, International Arbitration Law Review, Y. 2005, C. 8(2), s. 50; **Miles, W.:** International Arbitrator Appointment, Dispute Resolution Journal, Y. 2002, C. 57, s. 37; **Paulsson - Rawding - Reed - Schwartz**, s. 73; **Mankabady**, s. 22; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 25.

hakemin yargılama yetkisine, hakem heyetinin usulüne uygun olmaksızın kurulduğuna dayanarak itiraz etme hakkı doğar²⁰⁹.

Deniz tahkimi uygulamalarında, genellikle deneyimli ticaret gemisi kaptanları ve tellallar gibi deniz ticaretinde tecrübeli kişiler hakem olarak tercih edilmektedir²¹⁰. Tarafların bu kişileri seçmesi ise, çoğunlukla tahkim anlaşmasına konulacak ve söz konusu kişilerin özelliklerini beyan edici (“deniz taşımacılığı ile uğraşan kişi” gibi)²¹¹ bir ibare ile gerçekleşir ki, bunlar, büyük oranda tahkim faaliyetini meslek olarak yürüten LMAA’nın hakem statüsündeki üyelerini de içerir²¹².

LMAA Tahkim Kurallarının 2. maddesinin (i) bendi uyarınca, LMAA’nın hakem statüsündeki üyeleri, “tam üye” (*full member*), “destekleyen üye” (*supporting member*) ve “emekli üye” (*retired member*) olarak 3 gruba ayrılmaktadır. Tam üyeler; sayıları 40-50 arasında olan, uzun zamandır Londra’da deniz tahkimi ile uğraştıkları ve tahkim yargılamasının gerçekleşmesi, kararların kaleme alınması, vb. konularında tecrübeli oldukları LMAA komitesi tarafından kabul edilen üyelerdir. Buna karşın, destekleyen üyeler ise, devamlı olarak tahkim ile uğraşmayan, fakat deniz ticaretine ilişkin konularda uzman hukuk büroları, avukatlar ve P&I kulübü temsilcileridir. Destekleyen üyelerin sayıları 700’ün üzerindedir. Bu üyelerden oluşan “Destekleyen Üyeler İrtibat Kurulu” (*Supporting Members Liaison*

²⁰⁹ Nitekim bu genel kural doğrultusunda 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7 (B-1) maddesi de hakemler açısından ek koşullar öngörmemiş, sadece hakemin bir “gerçek kişi” olması gerektiğini, emredici bir nitelikte olmaksızın düzenlemiştir. Ayrıca bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 118.

²¹⁰ Bkz. **Lee**, s. II- 78; **Ambrose - Maxwell**, s. 118; **Tassios**, s. 356.

²¹¹ Hakemin atanması esnasında bu özelliklere ve yeterliliklere sahip olmasının yeterli olduğu, bu aşamadan sonra mesleğini değiştirmesinin veya istifa etmesinin, hakemi kendiliğinden bu özellikler açısından yetersiz hale getirmeyeceği ifade edilmiştir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 119.

²¹² Bkz. **Davies, D.:** An Arbitrator’s Views of Current Problems and Difficulties - What Improvements Are Desirable / Possible?, London Maritime Arbitration - A One Day Seminar Organised By Lloyd’s Of London Press Ltd., Londra 1978, s. Davies 1 (Arbitrators Views); **McDonald**, s. 322; **Smid**, View, s. Smid 2; **Morris**, s. 161. **Ambrose - Maxwell**, s. 118; **Davies**, Arbitration, s. 152; **Kulen**, s. 158.

Committee), LMAA ile üyeler arasında bağlantı kurmak ve üyelerin çeşitli gereksinimlerini karşılamak görevini üstlenmiştir²¹³.

LMAA Tahkim Kuralları doğrultusunda cereyan eden bir tahkim yargılamasında çoğunlukla, LMAA'ya bağlı tam veya destekleyen üyelerin, yine LMAA Tahkim Kuralları doğrultusunda hakem olarak atanarak görev aldıkları görülmektedir²¹⁴. Fakat burada belirtilmelidir ki, bir tahkim yargılamasına LMAA Tahkim Kurallarının uygulanması, hakem olarak sadece LMAA üyelerinin atanabileceği anlamına gelmez; tarafların hakem heyetini LMAA üyeleri dışından kişilerden seçmesi de mümkündür²¹⁵.

Gemi inşası gibi özellik taşıyan kimi uyuşmazlıkların çözümünde, bazen LCIA veya GAFTA gibi kurumsal tahkim kurallarının da uygulandığı bilinmektedir²¹⁶. Dolayısıyla tahkime LMAA'ya bağlı hakem üyelerin atanmasına karşın tahkim yargılamasında başka tahkim kurallarının uygulanması mümkündür.

D) HAKEM HEYETİNİN SEÇİMİ

1- Genel Olarak

Deniz tahkimi de dâhil olmak üzere tüm milletlerarası tahkim uygulamalarında hâkim prensiplerden biri olan irade serbestîsi kuralı, hakemlerin seçiminde de önem arz etmektedir²¹⁷. Çok istisnaî haller dışında, hakemlerin belirlenmesi usulü ve

²¹³ Bkz. **Koyuncu**, s. 470, dn. 11; **Hallgarten**, s. 52; **Ambrose - Maxwell**, s. 3; **Hamsher**, s. 157; **Gay - Johnson**, s. 31.

²¹⁴ Bkz. **Harris**, Practice, s. 759; **Ambrose - Maxwell**, s. 120.

²¹⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 120.

²¹⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 118.

²¹⁷ Bkz. **Onyema**, s. 46; **Born**, Arbitration, s. 453; **Akıncı**, s. 94.

seçilecek hakemlere ilişkin hususlar, tamamen tarafların takdirindedir²¹⁸. Deniz ticareti uygulamasında hakemlere ilişkin olarak, çoğunlukla taşıma sözleşmesinde yer alan tahkim şartında tarafların birer hakem tayin etmeleri öngörülmektedir²¹⁹.

Taraflar ile hakem heyeti arasındaki ilişki, kural olarak tahkim anlaşmasından sonra hakemler ile taraflar arasında yapılan ve hakemin, uyuşmazlığın çözümünü belli bir ücret karşılığında gerçekleştirmesi hususunu içeren bir sözleşmeye dayanır ki, bu sözleşmeye “hakem sözleşmesi” adı verilir.²²⁰ Hakem sözleşmesi, yazılı veya sözlü olarak yapılabilir. Bu sözleşme, nitelik olarak bir borçlar hukuku sözleşmesi olup, tarafların aralarında çıkan uyuşmazlığın çözümünü gerçekleştirmeyi teklif ve hakemin de bu teklifi kabul etmesiyle meydana gelir²²¹. Hakem sözleşmesi ile tahkim anlaşması birbirinden farklı iki anlaşmadır. Zira, tahkim sözleşmesi, uyuşmazlığın tarafları ile hakem arasında yapıldığı halde, tahkim anlaşması, taraflar arasında akdedilmektedir²²².

²¹⁸ Oysa ICC ve LCIA kurallarının uygulandığı tahkim yargılamalarında, hakem heyetinin tayini (her ne kadar yine taraflarca belirlenseler de), ilgili Kurumun Divanı tarafından gerçekleştirilmektedir [Bkz. ICC. m. 8/ 3; LCIA. m. 5.5].

²¹⁹ Bkz. **Ball, M.**: The Essential Judge: the Role of the Courts in a System of National and International Commercial Arbitration, Arbitration International, Y. 2006, C. 22, s. 86 (Role of the Courts); **Akıncı**, s. 95; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 237; **Sutton - Gill**, s. 111; **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 103. **Tackaberry - Marriot**, s. 94; Ayrıca tarafların tahkim anlaşmasında, hakemleri ismen belirleyebilecekleri, fakat bu yöntemin, ilgili kişinin uyuşmazlık zamanında hakemlik görevini yerine getirmeye çeşitli nedenlerle müsait olmaması dolayısıyla oluşabilecek problemler nedeniyle tercih edilmediği belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Paulsson - Rawding - Reed - Schwartz**, s. 67; **Houtte**, Trade, s. 397; **Sutton - Gill**, s. 113. **Born**, Agreements, s. 64; **Onyema**, s. 48; **Dayınlarlı**, Eser Sözleşmesi s. 396.

²²⁰ “Hakem sözleşmesi” hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Taşkın, A.**: Hakem Sözleşmesi, B. 2, Ankara 2005; **Biçkin, İ.**: Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması, Türkiye Noterler Birliği Dergisi, Y. 2006, S. 67, s. 381; **Ceylan, Z. S.**: Tahkim ve Hakem Sözleşmeleri, Türkiye Noterler Birliği Dergisi, Y. 2000, S. 105, s. 74; **Şanlı**, ADR, s. 223; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 255; **Gard**, s. 14; **Akıncı**, Tahkim, s. 235; **Miles**, s. 37; **Dayınlarlı**, İç Tahkim, s. 42. Bunun yanında ICC tahkiminde, LMAA tahkiminden farklı olarak, hakemlerin, henüz atanmadan veya onaylanmadan önce bağımsızlık ve tarafsızlıklarını tevsik eden bir belge (bağımsızlık belgesi) imzalamaları ve bu belgeyi Sekreteryaya iletmeleri gerekmektedir [ICC. m. 7/ 2].

²²¹ Bkz. **Ekşi**, Tahkim, s. 372–373; **Akıncı**, Tahkim, s. 235; **Karataş**, s. 105; **Biçkin**, s. 381.

²²² Deniz tahkiminde genellikle tayini gerçekleştirecek taraf, hakem sözleşmesinin inikadından önce bazı hususlar bakımından hakemi öncelikle bilgilendirme yoluna gider. Bunlar; uyuşmazlık konusunun genel bir özeti, tarafların ve ilgili geminin isimleri ile varsa charter partinin tarihidir Bkz. **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 281. Ayrıca bkz. **Şanlı**, ADR, s. 223.

İrade serbestîsi prensibi, LMAA kuralları açısından son derece etkilidir. Zira yukarıda da belirtildiği gibi, taraflar, tahkim yargılamasında LMAA kurallarının uygulanacağını kararlaştırmış olsalar bile, aralarındaki uyuşmazlığın niteliğini ve sair özelliklerini göz önünde bulundurarak, kurallarda diledikleri değişiklikleri yapma imkânına sahiptirler²²³. Dolayısıyla, LMAA kurallarının uygulandığı bir tahkim yargılamasında hakemlerin seçim usulü ve özelliklerinin belirlenmesi konusunda da, öncelikle tarafların serbest iradelerine öncelik tanınır. Bu hususta taraflar arasında herhangi bir anlaşma söz konusu değil ise, o halde LMAA Tahkim Kurallarının ve İngiliz Tahkim Kanununun ilgili hükümleri uygulanır²²⁴.

2- Hakemlerin Sayısı

Hakem heyetinin belirlenmesi hususunda çözüme kavuşturulması gereken önemli bir problem, hakem heyetinin kaç hakemden oluşacağıdır. Bu husus, genellikle tahkim anlaşmasında düzenlenir²²⁵. Taraflar, hakem heyetinin sayısını belirlerken, uyuşmazlık konusunun niteliği, önemi, miktarı ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasında aciliyet gibi hususları göz önünde bulundururlar²²⁶.

LMAA tahkiminde de taraflar, aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için farklı sayıda hakem seçme imkânına sahiptirler [Arb. T. m. 2/ii]. Bu imkân, İngiliz Tahkim Kanununun 15. maddesinin I. fıkrası ile de tanınmıştır. LMAA tahkiminde de hakem

²²³ Bkz. İkinci Bölüm, III, B, 1. Ayrıca yalnızca hakemlerin LMAA kuralları doğrultusunda tayin edilmiş olmalarının, tahkim yargılamasında mutlaka LMAA kurallarının uygulanacağı anlamına gelmeyeceği hakkında bkz. yuk. İkinci Bölüm. III. B. 3. a.

²²⁴ Aynı doğrultudaki düzenleme için bkz. Arb. T. m. 6.

²²⁵ Bkz. **Ball**, Arbitration Clause, s. 39; **Tackaberry - Marriot**, s. 90; **Sutton - Gill**, s. 319.

²²⁶ Bkz. **Born**, Agreements, s. 64; **Sperling**, s. 571; **Partasides**, Arbitration, s. 682; **Onyema**, s. 50; **Miles**, s. 41.

heyeti tek hakemden oluşabileceği gibi, iki veya daha fazla hakemden de meydana gelebilir²²⁷.

Bunun yanında tarafların, hakem heyetinin iki veya başka bir çift sayıda hakemden oluşması yönündeki anlaşmaları, bir başka hakemin, hakem heyetinin başkanı olarak tayin edilmesini istediklerine delalet eder [AA 96 Prgf. 15(2)].

Tahkim anlaşmasında hakem sayısı belirlenmediği hallerde, hakem heyetinin kaç hakemden oluşacağı konusu önem arz eder²²⁸. İngiliz Tahkim Kanunu, bu hâlde tahkimde tek hakemin görev alacağını hükme bağlamışken [AA 96 Prgf. 15(3)], BIMCO / LMAA tahkim klozu, hakem heyetinin üç hakemden oluşacağını düzenlemektedir. Dolayısıyla hakem heyeti, heyetin sayısı taraflarca belirlenmemiş ve tahkim yargılaması bakımından bahsi geçen kloza atıfta bulunulmuş ise, üç hakemden; atıfta bulunulmamış ve somut olayda İngiliz Tahkim Kanunu uygulama alanı buluyor ise, tek hakemden meydana gelir²²⁹.

3- Hakem Heyetinin Seçiminde Uygulanan Usuller

a. Tek Hakemin Seçilmesi

LMAA Tahkim Kurallarında, tek hakemin seçilmesi hususunda usule ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Şu halde söz konusu boşluk, Kuralların 7(a) hükmü göz önüne alındığında, İngiliz Tahkim Kanununa ait hükümlerce giderilecektir.

²²⁷ Tek hakemin büyük olmayan ve çabuk çözüme kavuşturulabilecek uyuşmazlıklarda, birden fazla sayıda hakemin ise, daha karmaşık ve çözüme kavuşturulması zaman alacak uyuşmazlıklarda tercih edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. **Kulen**, s. 158. Bununla birlikte ICC Tahkim Kuralları, yargılamaya yalnızca bir veya üç hakem atanabileceğini öngörmüştür [ICC m. 8/ 1].

²²⁸ Bkz. **Newmark, C.:** The Appointment of Arbitrators in International Arbitration, International Arbitration Law Review, Y. 2004, C. 7(3), s. 73.

²²⁹ ICC ve LCIA Tahkim Kuralları da, aksi taraflarca öngörülmedikçe, her iki Kurumun Divanları tarafından bir hakem atanmasını öngörmektedir [Bkz. ICC. m. 8 (2); LCIA. m. 5.4]. Ayrıca, UNCITRAL Tahkim Kurallarının 5 ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7/A maddelerinde de taraflara hakem sayısını belirleme konusunda serbesti tanınmıştır. Ancak anılan hükümler uyarınca hakemin sayısı konusunda tarafların anlaşamamaları durumunda, hakem heyeti üç hakemden oluşacaktır.

İngiliz Tahkim Kanununa göre taraflar, hakemin (veya hakemlerin ya da üst hakemin) tayin edilmesinde takip edilecek usulü seçmekte serbesttirler [AA 96 Prgf. 16(1)]. Taraflarca kararlaştırılmadığı takdirde, tek hakemin nasıl tayin edileceği hususu 16. maddenin III. fıkrasında düzenlemiştir. Buna göre, taraflardan birinin tahkimin başlaması talebini içeren yazılı bildirimin karşı tarafa ulaşmasından itibaren 28 gün içinde²³⁰, tarafların, tek hakemi tayin etmeleri gerekir²³¹. Söz konusu yazılı bildirim, özel şekle tâbi değildir; bundan hareketle, sadece mevcut uyuşmazlığın ilgili hakem aracılığıyla çözüme kavuşturulması konusunda karşı tarafın olurunun arandığına ilişkin kayıtların bulunması dahi, yazılı bildirimin yapılmış sayılması için yeterlidir²³². Uyuşmazlığın karşı tarafının herhangi bir tahkim yargılamasında bir avukat veya başka temsilci tarafından temsil edilmiş olması hâlinde, bildirimin bu kişilere yapılması da, LMAA Tahkim Kuralları bakımından geçerli bir bildirim niteliğindedir [Arb. T. m. 27]²³³.

Tarafların belirli bir hakemin atanması konusunda anlaşmalarından sonra, ilgili hakeme ortak bir yazılı bildirimde bulunmaları ve kendisinin söz konusu uyuşmazlıkta hakem olarak görev almasını talep etmeleri gerekir. Atama işlemi, ilgili hakemin bu talebi kabul etmesi ile gerçekleşir²³⁴.

²³⁰ Söz konusu süre UNCITRAL Tahkim Kurallarında 30 gündür [UNCITRAL m.6/2].

²³¹ Bu aşamada, tayin edilecek hakemlerin isimlerinin de belirtilmesinin faydalı olacağı ifade edilmektedir. Bkz. **Gard**, s. 14; **Onyema**, s. 48.

²³² Bununla beraber, yapılan yazılı talebin maksadına kolayca ulaşabilmesi için, talepte, uyuşmazlığın konusunun, tayin edilebilecek hakemlerin isimlerinin ve ilgili sözleşmenin, 28 gün içinde hakemlerden birinin seçilmesi gerektiğinin ve bu süre zarfında hakemin tayin edilmemesi hâlinde, yazılı bildirimi gönderen tarafın hakemin tayini konusunda mahkemeye başvuracağının belirtilmesinin yararlı olacağı belirtilmiştir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 103.

²³³ Deniz ticareti uygulamasında yazılı bildirimin, kimi zaman bir brokere veya bildirimi muhatap kimse adına teslim almaya yetkili olmayan kişilere yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle, yazılı bildirimin muhataba uygun şekilde ulaşması için tarafların gerekli özeni göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Bkz. **Harris**, Practice, s. 757.

²³⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 104.

LMAA tahkiminde, tek hakemin kim olacağı hususunda tarafların uzlaşamaması durumunda, sorunun çözümü için İngiliz Tahkim Kanununun 18. paragrafının uygulanması gerekir²³⁵. Buna göre, kendisine yazılı bildirimde bulunulan taraf 28 gün içinde hakemin tayinine yanaşmazsa, hakemin tayin edilmesi amacıyla mahkemeye başvurulmalıdır. Hakemin mahkemece tayin edilmesi, taraflarca tayin edilmesi hükmündedir [AA 96 Prgf. 18(4)]²³⁶.

Konu bakımından, taraf hakemlerinin tayininde temerrüde düşülmesi hâlinde, hakem olarak “tek hakem”in belirlenmesi usulünü düzenleyen İngiliz Tahkim Kanununun 17. paragrafı da önem arz eder. Anılan hüküm uyarınca, taraflardan birinin hakemini tayin etmesine karşın, diğer tarafın, kendi hakemini seçmek konusunda sessiz kalması hâlinde, hakem tayinini gerçekleştirmiş olan taraf, karşı tarafa (yani hakem seçimine ilişkin yükümlülüğünü yerine getirmemiş ve temerrüde düşmüş olan tarafa)²³⁷ kendi hakeminin tek hakem olarak görevlendirilmesini, yazılı bir bildirim ile teklif ve tebliğ eder [AA 96 Prgf. 17(1)]. Seçim yükümlülüğünü yerine getirmeyen taraf, bildirim tebliğ ettiği tarihten itibaren 7 gün içinde hakem seçimini yapıp karşı tarafa bildirir²³⁸. Aksi takdirde seçimini yapan tarafın hakemi, tek hakem olarak tayin edilir ve hakemin alacağı kararlar, adeta taraflarca tayin edilmiş gibi bağlayıcı nitelik kazanır [AA 96 Prgf. 17(2)]. Tek hakemin bu şekilde tayin edilmesi hâlinde, hakem seçimini gerçekleştirmeyen taraf, mahkemeye müracaat ederek tek hakemin tayinini iptal ettirebilir [AA 96 Prgf. 17(3)]. Bu hâlde

²³⁵ Anılan hüküm emredici nitelikte olmadığı için taraflar, başka bir usul belirleyebilirler. Bkz. **Tweeddale/Tweeddale**, Arbitration, s. 106.

²³⁶ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7/A-2 maddesinde de benzer bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre; tarafların tek hakemin seçiminde anlaşamamaları hâlinde, hakemin, taraflardan birinin istemi üzerine asliye hukuk mahkemesince seçileceği düzenlenmiştir.

²³⁷ Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 114; **Trappe**, s. 258.

²³⁸ Bu yedi günlük süre, hafta sonlarını, banka tatillerini ve bildirimin ulaştığı günü içermemektedir. Bkz. **Gard**, s. 15.

tek hakemin iptalinin gerekip gerekmediğini, mahkeme tayin eder [AA 96 Prgf. 17(4)].

b. Üç Hakemden Oluşan Hakem Heyetinin Seçilmesi

Deniz ticaretinden farklı alanlarda doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünde tek hakemin daha fazla tercih edildiği görülmekte iken, deniz tahkiminde hakem heyetinin üç hakemden meydana gelmesi benimsenmiştir²³⁹. Bu halde, heyette yer alan hakemlerin hepsi eşit statüdedirler²⁴⁰.

LMAA tahkiminde taraflar arasında hakem heyetinin üç hakemden meydana gelmesi konusunda anlaşma varsa, taraflardan birinin karşı tarafa hakem heyetinin tayin edilmesi talebini içeren yazılı bir bildirimde bulunmasından itibaren 14 gün içinde taraflar birer hakem tayin ederler [Arb. T. m. 8 (a)]²⁴¹. Bu hüküm, “taraf hakemlerinin” seçilmesine ilişkindir. Üçüncü hakemin seçilmesine ilişkin hüküm ise, aynı maddenin (b) bendinde yer almaktadır. Buna göre, tayin edilmiş olan bu hakemler, henüz uyuşmazlığın maddi konusu (esas) hakkında bir duruşma yapmamış olmak kaydıyla, üçüncü hakemi sonraki bir zamanda seçebilirler. Ancak söz konusu taraf hakemleri tahkime ilişkin bir hususta anlaşmamışlar ise, üçüncü bir hakemi derhâl seçmelidirler. Taraflarca seçilen hakemlerden birinin diğerini üçüncü hakemin seçimine davet etmesinden itibaren 10 iş günü içinde tayin işlemi gerçekleşmezse, üçüncü hakem, hakemlerden veya taraflardan birinin başvurusu

²³⁹ Bu açıdan örneğin BIMCO tarafından hazırlanan örnek tahkim şartında ve New York Emtia Borsası tarafından hazırlanan standart charter parti formunda, hakem heyetinin üç hakemden meydana geleceği açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca bkz. **Davies**, Arbitration, s. 152; **Gard**, s. 14; **Harris**, Reform, s. 21; **Ambrose - Maxwell**, s. 105; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 38; **Harris**, London, s. 23; **Harris**, Maritime Arbitrations, s. 170; **Harris**, Practice, s. 756; **Harris**, Arbitration, s. 8; **Houtte**, Trade, s. 401; **Fellas**, s. 80; **Gay - Johnson**, s. 31; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 280.

²⁴⁰ Bkz. **Lee**, s. II - 79.

²⁴¹ Söz konusu süre, UNCITRAL Tahkim Kurallarının 7/2 ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7/A-3 maddelerinde 30 gün olarak belirlenmiştir.

üzerine LMAA Başkanı tarafından tayin edilir [Arb. T. m. 8 (b)]. Tayin edilen bu üçüncü hakem, hakem heyetinin de başkanı sıfatını haizdir [Arb. T. m. 8 (c)]²⁴².

c. İki Hakem ve Bir Üst Hakemden Oluşan Hakem Heyetinin Seçilmesi

Deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla hallinde, kimi zaman hakem heyetinin iki hakem ve bunlara ek olarak bir üst hakemden oluştuğu görülmektedir²⁴³. LMAA Tahkim Kuralları, iki hakem ve bir üst hakemden oluşan hakem heyetinin tayini usulünü, üç hakemli bir hakem heyetinin tayinine benzer şekilde düzenlenmiştir. Şöyle ki; LMAA Tahkim Kurallarının 9(a) maddesi uyarınca, burada da taraflardan birinin, hakem heyetinin tayin edilmesi talebini içeren yazılı bildirimde bulunmasından itibaren 14 gün içinde taraflar birer hakem belirlerler. Tayin edilmiş olan bu hakemler, henüz uyuşmazlığın esası hakkında bir duruşma yapmamış olmak kaydıyla, üst hakemi sonraki bir zamanda seçebilirler. Ancak söz konusu taraf hakemleri tahkime ilişkin herhangi bir hususta anlaşamamışlar ise, üst hakem derhâl seçilir. Taraflarca seçilen hakemlerden birinin diğerini üst hakemin seçimine davet etmesinden itibaren 10 iş günü içinde atama gerçekleşmezse, üst hakem, hakemlerden veya taraflardan birinin başvurusu üzerine LMAA Başkanı tarafından tayin edilir [Arb. T. m. 9 (b)].

Üst hakemin tayini, genellikle yargılamanın yalnızca belgeler üzerinden yürütüldüğü yazılı yargılama usulünde taraf hakemlerinin tahkime ilişkin bir konuda

²⁴² 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun taraf hakemlerinin üçüncü hakemi seçmeleri konusunu düzenleyen 7/3-a maddesi hükmü, bazı hususlarda LMAA kurallarından ayrılmaktadır. Buna göre, taraf hakemlerinin üçüncü hakemi seçmeleri için öngörülen süre, MTK'da 10 iş günü değil, 30 normal gündür. Bunun yanında, bu süre zarfında üçüncü hakemin seçilmemesi hâlinde, söz konusu hakem, (taraf hakemlerinin değil) sadece tarafların istemiyle ve (LMAA başkanı gibi atamaya yetkili ayrı bir otorite tarafından değil) mahkeme tarafından atanır.

²⁴³ Bkz. **Smid, J. S.:** The Expedited Procedure in Maritime and Commodity Arbitrations, Journal of International Arbitration, Y. 1993, s. 65 (Procedure); **Davies,** Arbitration, s. 153; **Ambrose - Maxwell,** s. 109; **Lee,** s. II- 78; **Harris,** London, s. 23; **Trappe,** s. 260.

anlaşmamaları hâlinde, duruşmaların yapıldığı sözlü yargılama usulünde ise, tahkimin ilk aşamalarında gerçekleşmektedir²⁴⁴.

Üst hakemin tayin edilmesinden sonra, taraf hakemlerine sunulan dosya, üst hakeme de sunulur; üst hakem, tahkimin esasa ilişkin duruşmalarına dâhil olup, taraf hakemleri ile müzakerelerde bulunabilir [Arb. T. m. 9 (c), (d)]²⁴⁵. Buradaki üst hakemin, hakem heyetindeki esas rolü ve üç hakemli hakem heyetindeki “üçüncü hakemden” farkı, taraf hakemlerinin tahkime ilişkin bir hususta anlaşmamaları hâlinde, tek hakem gibi karar, emir ve hüküm verebilmesi; yani anılan hususlar bakımından hakem heyetinin yerine geçebilmesidir²⁴⁶.

Hakem heyetinin iki hakem ve bir üst hakemden oluşacağı konusunda tarafların anlaşmış olmaları ve fakat taraflardan birinin hakemini seçme yükümlülüğünü yerine getirmemesi hâlinde meydana gelen sorunun çözümü, üç hakemli hakem heyetindeki gibidir²⁴⁷.

d. Hakem Heyetinin Yeniden Oluşturulması

Hakem heyetinin düzgün bir şekilde teşkil etmesinin ardından çeşitli sebeplerle hakemlik mevkiinde boşalmalar meydana gelebilir. Örneğin hakem ölebilir, istifa edebilir veya taraflarca azledilebilir²⁴⁸. Bu gibi durumlarda taraflar aksini kararlaştırmamışlar ise, tahkim yargılaması, söz konusu hakemin yerinin yeni bir hakemle doldurulması suretiyle devam eder.

²⁴⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 247.

²⁴⁵ Bu imkân LMAA kurallarınca getirilmiş olup, İngiliz Tahkim Kanununda düzenlenmemiştir.

²⁴⁶ Bkz. **Tackaberry - Marriot**, s. 97; **Sutton - Gill**, s. 100; **Koyuncu**, s. 473.

²⁴⁷ Bkz. yuk. Üçüncü Bölüm. III. 3. b.

²⁴⁸ Ancak hakemi atayan tarafın ölmesi, İngiliz Tahkim Kanununun 26. paragrafının 2. bendinde yer alan hüküm uyarınca, hakemin yargılamaya ilişkin yetkisini ortadan kaldırmayacaktır.

LMAA kuralları açısından ise, hakem heyetinin yeniden teşkil etmesi hususu, LMAA Tahkim Kuralları Ek-IV’de taraflarca hakem heyetine bildirilen hazırlık süresine göre makul bir süre içinde heyetin bir duruşma günü belirleyememesi hali ile sınırlı olarak düzenlenmiştir. Buna göre taraflar, hakem heyetinden makul bir süre içinde gerçekleşecek bir duruşma günü belirlemelerini isterler. Hakem heyeti de, duruşmanın tahminî olarak ne kadar süreceğini göz önünde bulundurarak makul bir süre içerisinde duruşma günü verir²⁴⁹. Böyle bir düzenlemeye gidilmesindeki amaç, bu şekildeki bir gecikmenin taraflarca kabul edilemeyeceğidir. Ancak her iki tarafın da, mevcut gecikmeyi kabul edip, hâlihazırda teşkil etmiş olan hakem heyetiyle yargılamaya devam etmeye hakkı vardır [Arb. T. Ek - IV. c. 3].

Hakem heyetinin duruşma için makul bir süre belirleyememesi durumunda sorunun ne şekilde çözüme kavuşturulabileceği hususu ise, hakem heyetinin tek hakem veya birden fazla sayıda hakemden oluşması halleri göz önünde bulundurularak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Buna göre, tek hakemin LMAA Tahkim Kuralları Ek-IV’de belirtilen sürelerde bir duruşma tarihi belirleyememesi durumunda, söz konusu hakem istifasını teklif eder. Her iki taraf da veya taraflardan biri, bu teklif üzerine hakemin çekilmesini talep ederse (yani istifa teklifi taraflarca kabul edilirse), hakem ancak taraflarca yerine geçecek hakemin tayin edilmesinden sonra görevinden çekilebilir. Bu atama konusunda taraflar bir anlaşmaya varamazlarsa, taraflardan biri, söz konusu atamanın yapılması için LMAA Başkanına başvurabilir [Arb. T. Ek - IV. Prgf. 3].

²⁴⁹ Bu süreler, LMAA Tahkim Kuralları Ek-IV m. 2’de gösterilmiştir. Buna göre 2 güne kadar sürececek duruşmalar için 3 ay, 3-5 gün için 6 ay ve 6-10 gün için 10 aylık makul süreler ön görülmüştür. 10 günden uzun süreceği tahmin edilen duruşmalar için, hakem heyeti, makul süreyi belirlerken, maddede belirtilen zaman ölçütlerini esas alır. Bkz. Arb. T. Ek - IV. m. 2.

Hakem heyetinin üç hakemden veya iki hakem ve bir üst hakemden oluşması hallerinde ise, hakem heyetinin tüm üyelerinin uygun bir duruşma tarihi teklif edememesi hâlinde, taraflarca kararlaştırılan bir tarih varsa bu tarihe uyulur. Ancak, taraflarca kararlaştırılan bir tarih söz konusu değilse, makul zaman aralığı içerisinde kesin bir gün önerebilecek hakem heyetinin üye veya üyeleri tarafından verilecek en erken tarih, duruşma tarihi olarak belirlenir. Hakem heyetinin hiçbir üyesi tarafından makul zaman aralığı içinde kesin bir tarih verilememesi durumunda, heyetin herhangi bir üyesi veya üyeleri tarafından, bu zaman aralığından hemen sonraki en erken tarih esas alınır. Bu halde kesin bir tarih veremeyen üye, duruşmanın başlangıç tarihinden 6 hafta önce, yapacağı bir bildirim ile görevinden çekilir [Arb. T. Ek - IV. m. 4 (b)].

Bu şekilde görevinden istifa etmek durumunda kalan ve dolayısıyla yeri boşalan hakem, eğer bir taraf hakemi ise, o hakemi atayan tarafça “derhâl” yeni bir hakem atanmalıdır. Duruşma tarihinden en az 21 gün öncesine kadar henüz bu atamanın gerçekleşmemesi durumunda, söz konusu hakem, taraf hakemlerince seçilmiş olan üçüncü hakemce veya üst hakemce tayin edilir. Bu durumda henüz üçüncü hakem veya üst hakem tayin edilmemiş ise, hakemi LMAA başkanı tayin eder. Yeri boşalan hakem üst hakem veya taraf hakemlerince seçilmiş olan üçüncü hakem ise, bu yere taraf hakemlerince yeni bir hakem atanır [Arb. T. Ek - IV. Prgf. 4 (b)].

Hakem heyetinde diğer nedenlerle gerçekleşecek boşalmalar hakkında, yine öncelikle tarafların bu boşluğun ne şekilde doldurulacağı konusunda anlaşıp anlaşmadıklarına bakılır. Böyle bir anlaşma söz konusu değilse, soruna ilişkin olarak LMAA kurallarında bir hüküm bulunmadığı için, İngiliz Tahkim Kanununa gidilir.

Kanunun 27. maddesi, eski hakemin tayininde uygulanan usulün, yeni hakemin tayininde de uygulanacağını belirtmektedir²⁵⁰.

E) HAKEM HEYETİNİN YARGILAMAYA İLİŞKİN YETKİSİ

Hakem heyetinin teşkili ile birlikte, uyuşmazlığın kapsamı ile ilgili olarak, hakem heyetinin yargısal yetkisinin çerçevesinin tespit edilmesi gerekir. Zira uygulamada kimi zaman, belirli bir konunun tahkim yargılamasının konusuna girip girmediği, başka bir ifadeyle hakem heyetin yargısal yetkisine dâhil bir husus olup olmadığı konusunda, taraflar arasında anlaşmazlıklar meydana gelebilmektedir²⁵¹.

LMAA kuralları, konuyu şüpheye yer vermeyecek şekilde açıkça düzenlemiştir. Buna göre, LMAA tahkiminde teşkil etmiş olan hakem heyeti, başvuru konusu olan hukukî işlem hakkındaki tüm uyuşmazlıklar hakkında karar verme yetkisine sahiptir [Arb. T. m. 10]²⁵². Dolayısıyla, taraflar arasındaki uyuşmazlık konusu hukukî işlem ile ilgili olmak kaydıyla, haksız fiil veya sözleşme dışı meydana gelen başka tür uyuşmazlıklar da hakem heyetinin yargısal yetkisine dâhildir²⁵³.

LMAA tahkiminde, tahkim usulüne ilişkin işlemlerin başlamasından sonra meydana gelen ve mevcut hukukî işlemle ilgili olmayan uyuşmazlıkların da hakem heyetinin yargısal yetkisine dâhil edilebilmesi imkânı vardır. Böyle bir uyuşmazlık hakkında karar verilebilmesi için tarafların, hakem heyetinin mevcut uyuşmazlık hakkında karar vermeye ilişkin niyetini açıklamasından önce hakem heyetine

²⁵⁰ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 110.

²⁵¹ Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 64.

²⁵² Dolayısıyla anılan hüküm, İngiliz Tahkim Kanununun hakem heyetinin tahkim yargılamasında, usule ve ispata ilişkin tüm hususlar hakkında karar verme yetkisine sahip olduğunu düzenleyen 34. paragraf hükmü ile paralellik göstermektedir.

²⁵³ Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 65; **Ambrose - Maxwell**, s. 38; **Kulen**, s. 156.

başvurmaları ve o uyuşmazlığın da tarafınca çözümlenmesi isteminde bulunmaları şarttır. Hakem heyeti, uyuşmazlığı kendiliğinden yargısal yetkisi içine dâhil edemez²⁵⁴.

Hakem heyetinin kendi yargılama yetkisi hakkında karar verme hakkının (*competent*) olup olmadığı, üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. 1996 tarihli İngiliz Tahkim Kanunundan önce oldukça tartışmalı olan bu husus, bu kanunun 30. maddesi ile açıkça çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre, aksi taraflarca kararlaştırılmadığı sürece, hakem heyetinin kendi yargısal yetkisi hakkında karar verme hakkı vardır. Bu bağlamda, tarafların hakem heyetine yapacakları ve tahkim anlaşmasının geçerliliğine ilişkin itirazlar, hakem heyetinin söz konusu yetkisi dâhilinde karara bağlanır²⁵⁵.

LMAA Tahkim Kuralları, yukarıda bahsedilen yetki kurallarının yanında, yargılamada gereksiz gecikme ve masraflardan kaçınmak ve uyuşmazlığı adilane biçimde sonuçlandırmak amacıyla, hakem heyetine ek bazı özel yetkiler de tanımıştır. Buna göre;

1- Hakem heyeti, taraflarca (mütalaa vermek amacıyla)²⁵⁶ davet edilebilecek bilirkişi sayısını sınırlandırabilir, herhangi bir konu ile ilgili olarak uzman davet edilmesini yasaklayabilir, ya da tüm yargılama bakımından bilirkişi davet edilmemesine karar verebilir [Arb. T. m. 14 (a)].

²⁵⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 37; **Biçkin**, s. 385.

²⁵⁵ Bu hüküm ile aynı doğrultudaki düzenleme için bkz. UNCITRAL m. 21/1, MTK. m. 7/ h ve ICC. m. 6/2. Ayrıca bkz. **Moon, M.**: New Opportunities for Maritime Arbitration and Arbitrators, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 274; **Aeberli, P.**: Jurisdictional Disputes Under the Arbitration Act 1996: A Procedural Route Map, Arbitration International, Y. 2005, C. 21, S. 3, s. 253; **Houtte**, Trade, s. 387; **Şanlı**, ADR, s. 248. **McDonald**, s. 293; **Tackaberry - Marriot**, s. 72, **Trappe**, s. 259; **Partasides**, Arbitration, s. 688; **Goode**, s. 23; **Kalpsüz**, Tahkim Anlaşması, 348; **Chuah**, s. 426.

²⁵⁶ Bkz. **Koyuncu**, s. 475.

2- İki veya daha fazla sayıdaki tahkim yargılamasının ortak maddî veya hukukî hususlardan meydana gelmesi durumunda²⁵⁷, hakem heyetleri, söz konusu tahkim yargılamalarının birbirleriyle eş zamanlı olarak yürütülmesine karar verebilirler²⁵⁸. Böyle bir kararın varlığı hâlinde, hakem heyetlerince adalet, ekonomi ve süratle ilişkin olarak gerekli çeşitli kararlar alınabilir [Arb. T. m. 14 (b)]. Bu şekilde yargılamalarında, hakem heyetince alınabilecek bazı önemli kararların sayılmış olduğu görülmektedir²⁵⁹. Tahkim yargılamasında tarafların sunmuş oldukları yazılı belgeler, hakem heyetlerince belirlenen şartlar ile sınırlı olarak, diğer tahkim yargılamasında da kullanılabilir. Ayrıca tahkim yargılamalarının birinde sunulan deliller, tüm tarafların değerlendirmesi için gerekli fırsatların verilmesi şartına ve hakem heyetlerinin belirlemiş oldukları diğer şartlara uygun olmak koşuluyla, öteki tahkim yargılamasında da sunulmuş ve kabul edilmiş sayılır [Arb. T. m. 14 (b) i, ii]²⁶⁰.

3- Hakem heyetince teminat gösterilmesine ilişkin verilen kesin karara riayet etmeyen tarafın iddiasının tamamı veya bir kısmı hakkında, takdir yetkisine dayanılarak karar verilmeyebilir [Arb. T. m. 14 (c)]²⁶¹.

²⁵⁷ Geminin, maliki tarafından bir şirkete charter sözleşmesiyle kiraya verildiği, bu şirketin de gemiyi başka bir şirkete alt charter sözleşmesi ile kiralandığı ve bu şekilde müteaddit alt charter sözleşmelerine konu edildiği bir halde; malikin gemiyi kullanıma tahsis etmemesi, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bkz. **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 3–81. Ayrıca bkz. **Collins, M.:** Privacy and Confidentiality in Arbitration Proceedings, Arbitration International, Y. 1995, s. 324 (Privacy and Confidentiality).

²⁵⁸ ICC ve LCIA Tahkim Kurallarında, tahkim yargılamalarının eş zamanlı olarak yürütülmesi hususunu düzenleyen hükümler mevcut değildir. Ayrıca bkz. **Harris**, Practice, s. 768. **Harris**, Maritime Arbitration, s. 172.

²⁵⁹ Bkz. **Yang**, s. 38.

²⁶⁰ LMAA Tahkim Kurallarının 14. maddesinde hakem heyetinin yetkisinin kapsamının açık olmadığı; bununla beraber, eş zamanlı yürütülen yargılamalarda 14. madde hükmü doğrultusunda verilecek kararların, tahkim yargılamalarının ortak hususlarına ilişkin olacağı ifade edilmektedir. Bu nedenle, her iki yargılamayı da etkileyen hususlara ilişkin verilecek karar, hakem heyetlerinin ortak kararı olarak verilmelidir. Fakat, her hakem heyeti, sadece kendi yargılamasını etkileyen hususlarda serbest olarak karar verebilir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 198.

²⁶¹ Yargılamada teminat gösterilmesi hakkında bkz. aşağı. Dördüncü bölüm. X.

LMAA Tahkim Kurallarınca hakem heyetine tanınan bir diğer yetki ise, hakem heyetinin taraflar ile hazırlık toplantısı yapmasına ilişkindir. LMAA tahkiminde hazırlık toplantısını düzenleyen madde, LMAA Tahkim Kurallarının 15. maddesidir²⁶².

F) HAKEM HEYETİNİN TARAFSIZLIĞI VE BAĞIMSIZLIĞI

Adil bir yargılamanın gerçekleşmesi ve geçerli ve tenfiz edilebilir bir kararın elde edilebilmesi için, hakemlerin tarafsız ve bağımsız olması, zorunludur²⁶³.

Hakem heyetinin *bağımsızlığı*, hakem heyetinin ekonomik ve idarî açıdan taraflara veya bir başkasına bağlı olmamasını ifade eder. *Tarafsızlığı* ise, tahkim yargılaması boyunca hakemin, olaylara taraf gözetmeksizin objektif olarak yaklaşması anlamına gelir²⁶⁴. Hakemin bir tahkim yargılamasında taraflar arasında ayırım gözetmesi, verilen kararın bozulmasına, hatta hakemin yargılamada karar vermeden görevden alınmasına neden olabilir²⁶⁵. Bunun yanında görevlendirilen hakemin, taraflara olan yakınlığı nedeniyle yargılamada “tarafsız” olamayacağından şüphe duyması durumunda, vakit geçirmeksizin durumu taraflara bildirmesi gerekir²⁶⁶.

Konunun hassasiyetini dikkate alan LMAA Tahkim Kuralları uyarınca, hakem heyetinin, yargılama faaliyetini gerçekleştirirken uyuşmazlığın her iki tarafına da adil

²⁶² LMAA Tahkim Kuralları uyarınca yapılacak hazırlık toplantıları için bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm. IV.

²⁶³ Bkz. **Kaplan, Y.:** Milletlerarası Tahkimde Hakemin ve Tenfizin Reddi Sebebi Olması Açısından Bağımsızlık ve Tarafsızlık İlkesi, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Y. 2001, s. 43 (Bağımsızlık ve Tarafsızlık); **Gay - Johnson**, s. 31; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 256; **Akıncı**, Tahkim, s. 105; **Karayalçın**, Usul, s. 29; **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 117;

²⁶⁴ Bkz. **Bishop, D - Reed, L.:** Practical Guidelines for Interviewing, Selecting and Challenging Party-Appointed Arbitrators in International Commercial Arbitration, Arbitration International, Y.1998, C. 14 (4), s. 398; **Akıncı**, Tahkim, s. 105; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 256; **Onyema**, s. 48; **Kaplan**, Bağımsızlık ve Tarafsızlık, s. 44.

²⁶⁵ Bkz. **Ball**, Role of the Courts, s. 87.

²⁶⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 120; **Kaplan**, Bağımsızlık ve Tarafsızlık, s. 46; **Bishop - Reed**, s. 427.

şekilde davranması ve görevini icra ederken tarafsız olarak hareket etmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır [Arb. T. m. 3]. Ayrıca aynı maddede, taraf hakemlerinin, tahkim yargılaması esnasında tayin edildikleri tarafların “*temsilcisi*” olarak hareket etmedikleri belirtilmiştir²⁶⁷. Buna karşılık LMAA Kurallarında hakemin, tarafsızlığı ile ilgili şüphe uyandırabilecek nedenleri belirtme zorunluluğuna ilişkin bir hükme yer verilmemiştir²⁶⁸.

G) HAKEM HEYETİNİN TEŞKİLİNE İTİRAZ

Hakem heyetinin yukarıda anlatılan usullere uygun şekilde teşkil etmesi gerekirken bu kurallara riayet edilmemiş ise, bu durumda tarafların nasıl hareket edeceği hakkında tarafların serbestçe anlaşmaya hakları vardır²⁶⁹. Bu imkân taraflara, İngiliz Tahkim Kanununun 18. maddesinin I. fıkrası uyarınca tanınmıştır. Söz konusu hüküm, konu hakkında ayrı bir hüküm içermeyen LMAA tahkimi için de uygulanır. Dolayısıyla taraflar LMAA tahkiminde, tahkim anlaşmasına koyacakları bir şart ile, böyle bir uyuşmazlığın ne şekilde çözüme kavuşturulacağını önceden kararlaştırabilirler; fakat herhangi bir anlaşmanın bulunmaması hâlinde, tarafların mahkemeye başvurarak sorunun giderilmesini talep etme hakkı vardır [AA 96 Prgf.

²⁶⁷ Bkz. **Koyuncu**, s. 473.

²⁶⁸ Oysa 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7/C maddesine göre hakem, tarafsızlığından ve bağımsızlığından şüphe etmeyi haklı gösteren hâl ve şartları açıklamak zorundadır. Ayrıca bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 121.

²⁶⁹ Hakem heyetinin teşkiline ilişkin yapılacak itiraz; yapılması gereken yazılı bir bildirimin yapılmamasına, tayinle ilgili bir takım kurallar kabul edilmişse hakemin bu kurallara riayet edilmeden tayin edilmiş olmasına veya hakemin yargılamada önyargılı olduğunun ortaya çıkmasına vb. dayanabileceği gibi, İngiliz Tahkim Kanununun 24. maddesinde yer alan durumlar da (hakemin taraflı davranması, taraflarca hakemin sahip olması gerektiği kararlaştırılan özelliklerden yoksun olması veya fiziksel veya zihni kapasitesi bakımından tahkimi yürütemeyeceği konusunda haklı şüphelerin olması) itiraz sebebi olarak kabul edilebilir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 111-112; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 115.

18(2)]. İngiliz hukukunda mahkemelerin, hakem heyetinin teşkiline yapılan itirazlara ilişkin karar verirken sahip oldukları takdir yetkisi oldukça geniş tutulmuştur²⁷⁰.

İngiliz Tahkim Kanununun 24. maddesinde, tarafların, hakemin görevden alınması amacıyla mahkemeye başvurabileceği düzenlenmiş, yine aynı maddede bu başvurunun kabulü için geçerli sayılacak dayanaklar belirtilmiştir. Buna göre; hakemin tarafsızlığı hakkında haklı nedenler varsa; hakem, tahkim anlaşmasında öngörülen özellik ve niteliklere sahip değilse; fizikî yahut zihnî özellikleri bakımından tahkimi yürütemeyeceği konusunda haklı nedenler varsa; usulüne uygun olarak veya makul sürelerle riayet ederek yürütemiyorsa; tahkimin tarafına büyük bir haksızlık yapılmış veya yapılması muhtemelse; bu taraf mahkemeye müracaat ederek hakemin görevden alınmasını talep edebilir²⁷¹.

Hakem heyetinin teşkiline ilişkin yapılacak itiraz, sebebin öğrenilmesinden itibaren “derhâl” yapılmalıdır; aksi takdirde itiraz hakkı sona erer [AA 96 Prgf. 73(1)]²⁷². Ancak taraflar, İngiliz Tahkim Kanununun 67 ve devamı maddelerine dayanmak suretiyle ve diğer tarafa ve mahkemeye bildirerek, kararın hakemin yargılama yetkisi dâhilinde olmaksızın verildiğini veya kararda ciddi bir usulî hata yapıldığını ispatlayarak kararın verilmesinden sonra da itiraz edebilirler²⁷³.

²⁷⁰ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 111.

²⁷¹ İngiliz Tahkim Kanununun 24. maddesinde, hakemin bağımsızlığını kaybetmiş olması tek başına haklı bir neden olarak sayılmamıştır. Bunun yanında söz konusu bağımsızlık unsurunun yokluğu, eğer aynı zamanda yargılamada hakemin tarafsızlığından şüphe edilmesine neden olacak hale gelmişse, tarafların bu durumda 24. maddeye dayanmalarının haklı sayılacağı belirtilmiştir. Bkz. **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 304.

²⁷² Ancak bu halde söz konusu tarafa mahkemece, en azından somut olay hakkında araştırma yapma, bilgi edinme ve hukukî yardım alma hakkını kullanabilmesi için münasip bir sürenin verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 127. Ayrıca aynı doğrultudaki hüküm için bkz. MTK. m. 7/ H-3).

²⁷³ Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 115; **Ambrose - Maxwell**, s. 112; **Chuah**, s. 424 - 431.

IV. DEĞERLENDİRME

Tıpkı diğer tüm tahkim kurallarında olduğu gibi, tarafların, aralarındaki uyuşmazlığın tahkim kuralları ile çözüme kavuşturulmasını sağlamaları için gerekli bir takım şartlar (örn. “tahkim iradesi” ve bu irade neticesinde bir “anlaşmanın” varlığı, tahkim anlaşmasının “yazılı olması”) LMAA Tahkim Kuralları açısından da şarttır. Bunun yanında, tahkim iradesinin varlığı konusunda tereddütlerin meydana gelmesini engellemek için, mutlaka konişmento ile charter partiye yapılan yollamaların, şüpheye yer vermeyecek şekilde açık yapılması gerekir. Ayrıca, tahkim yargılamasının arzu edilen amacına ulaşmasının, hakem heyetinin başarılı bir şekilde teşkil etmesine bağlı olduğu, tahkim hukuku açısından bilinen bir kuraldır²⁷⁴. Bu açıdan taraflar, hakem heyetinin teşkiline ilişkin unsurları ve tayin edilecek hakemleri özenle belirlemelidirler. Tahkim yargılamasında görev alacak hakemler açısından ise; tarafların aralarındaki uyuşmazlığın teknik hususlarına da vakıf ve deniz ticareti ve tahkimi ile uğraşan, tarafsız ve bağımsız nitelikleri haiz bir kişinin hakem olarak seçilmesi, uyuşmazlıkların daha kolay çözüme kavuşturulmasını sağlayacağı şüphesizdir.

²⁷⁴ Bkz. **Onyema**, s. 45.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LMAA TAHKİM YARGILAMASI USULÜ

I. GENEL OLARAK

Tahkim yolunun genel özelliği olan “esneklik” ve “serbestî” prensipleri, özellikle deniz tahkiminde son derece etkili şekilde uygulanmaktadır. Bunun sonucunda, deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözümüne yönelik tahkim kurallarının belki de en önemli ortak özelliği olarak, taraflar, söz konusu kurallar üzerinde serbestçe değişiklik yapabilmekte, yeni kurallar ekleyebilmekte ve mevcut kuralları çıkarabilmektedirler²⁷⁵. Bu açıdan taraflar, tahkim anlaşmasında yapılacak tebligatlar ve duruşmalar, delillerin toplanması, ispat yükü, bilirkişi seçimi, yargılama dili, tarafların temsili ve hakem kararının kapsamı gibi konuları düzenleyebilirler²⁷⁶. Ayrıca, bu tür uyuşmazlıkların çözümünde hakemlerin, usul kurallarının tespitini çoğunlukla taraflara bırakmak eğiliminde olduğu ifade edilmektedir²⁷⁷. Hatta taraflara, yargılamanın henüz başlangıç safhasında olmak şartıyla, yargılamanın yazılı veya sözlü yargılama usulü ile yürütüleceği konusunda anlaşmaları tavsiye edilmektedir [Arb. T. m. 12 (b) c. 2].

Bahsi geçen durum LMAA kuralları açısından da geçerlidir. Taraflar, tahkim yargılamasına LMAA Tahkim Kurallarının uygulaması hususunda anlaşmaya varmışlar ise, hakem heyetinin yetkisine giren uyuşmazlıklara LMAA Tahkim Kurallarının Ek - II kısmında düzenlenmiş olan usul kuralları uygulanır [Arb. T. m. 12 (a)]. Bu kuralın bir sonucu olarak, hakem heyetinin usul ve ispat ile ilgili tüm konularda karar verme yetkisi, tarafların anlaşma yetkileri ile sınırlı olarak

²⁷⁵ Bkz. **Gard**, s. 15; **Harris**, Practice, s. 762; **Harris**, London, s. 23; **Hallgarten**, s. 52; **Sperling**, s. 572.

²⁷⁶ Bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 112.

²⁷⁷ Bkz. **Harris**, Practice, s. 762.

düzenlenmiştir²⁷⁸. Yani LMAA Tahkim Kuralları, tahkime uygulanacak usulün belirlenmesi hususunda tarafların serbest iradesine öncelik tanımıştır. Taraflar arasında böyle bir anlaşma yoksa, tahkim kuralları tayin edilmiş olan hakemlerce belirlenir [Arb. T. m. 12 (b) c. 1].

Bu noktada, hakem heyetinin taraflardan tamamen bağımsız şekilde hareket edemeyeceğinin, yani usule ve delillere ilişkin kuralların belirlenmesi konusunda aldıkları kararı taraflara aynen bildirmek mecburiyetinde olduklarının altı çizilmelidir²⁷⁹. LMAA Tahkim Kuralları Ek - II’de düzenlenen kurallar ise, tarafların anlaşması veya hakemlerin konuya ilişkin aksine bir kararının mevcut olmaması halinde uygulama alanı bulabilir²⁸⁰.

II. LMAA TAHKİM YARGILAMASINDA UYULACAK İLKELER

A) GENEL OLARAK

Diğer tüm tahkim yargılamalarında olduğu gibi LMAA tahkiminde de yargılama ile arzu edilen sonuca sağlıklı bir şekilde ulaşılabilmesi için, uyulması gereken bir takım ilkeler mevcuttur. LMAA Tahkim Kurallarının düzenleniş amacını hükme bağlayan 3. maddesi, esasen hem taraflara, hem de hakem veya hakemlere, bu amacın aksine davranışlardan kaçınma zorunluluğu getirmiştir. Bahsi geçen hükümle LMAA kurallarının uygulandığı tahkimlerde, gereksiz gecikme ve masraflara neden olunmaksızın adilane bir yargılama hedeflenmektedir. Dolayısıyla belli bir sınıra tâbi tutmaksızın, gerek hakem heyetinin, gerek tarafların, bu amaca aykırı düşecek tüm davranışlardan kaçınması gerekir.

²⁷⁸ Bkz. **Koyuncu**, s. 474.

²⁷⁹ Bkz. **Ataergin**, s. 361.

²⁸⁰ Bkz. **Koyuncu**, s. 474; **Ambrose - Maxwell**, s. 160.

Bu düzenlemeye paralel bir hüküm, yine LMAA Tahkim Kurallarının Ek - II kısmının 14. paragrafında yer almaktadır. Söz konusu düzenleme, usulî işlemlere ilişkin haberleşmelerin süratle gerçekleşmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Dolayısıyla günümüzde e-mail ve faks gibi hızlı iletişim araçları varken, yargılamayı yavaşlatmaya neden olabilecek mektup veya sair iletişim araçlarını kullanmaktan sakınmak gerekir²⁸¹. Haberleşmelerin süratle gerçekleşmesi gerektiğini düzenleyen bu hükmün, hakem heyetine mi, yoksa taraflara mı yönelik olduğu konusunda düzenlemede açıklık yoktur. Bu hüküm hakem heyeti ile birlikte tarafları da bağlar.

Burada değinilmesi gereken bir diğer husus, yargılamanın *gizliliğine* ilişkindir²⁸². Yargılamanın gizliliği, tahkime ilişkin olarak taraflarca ileri sürülen delil, belge ve beyanların, yargılama dışındaki kimselere aktarılamamasını emreden, tahkimin vazgeçilmez bir unsuru niteliğinde, önemli bir prensiptir²⁸³. Taraflar, yargılamada gizlilik prensibinin ne derece hâkim olacağını ve bunun kapsamını tahkim anlaşmasında belirleyebilirler²⁸⁴.

Londra tahkim yargılamasına başvuran kişilerin, aralarındaki uyuşmazlığın çözümünü mahkemelerde gerçekleşen yargılamalara oranla daha gizli tutulması

²⁸¹ Bkz. **Hamsher - O'Donavan**, s. 288; **Harris**, Practice, s. 767.

²⁸² Tahkim yargılamasında gizlilik prensibi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Oakley-White, O.:** Confidentiality Revisited: Is International Arbitration Losing One of Its Major Benefits, International Arbitration Law Review, Y. 2003, C. 6(1), s. 29-36; **Harris, B.:** Arbitration: A Normal Incident of Commercial Life-But For How Long?, P&I International Journal, Y. 1993, C. 7, S. 2, s. 6 (Arbitration); **Misra, J. - Jordans, R.:** Confidentiality in International Arbitration: An Introspection of the Public Interest Exception, Journal of International Arbitration, Y. 2006, C. 23, s. 39-48; **Pekcanitez, H.:** Medeni Usul Hukukunda Aleniyet İlkesi, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler- Tartışmalar- Belgeler, İzmir 5,6,7,8 Nisan 2000, s. 408-427; **Özsunay**, Uluslararası Tahkimde Hakem Kararı, Milletlerarası Tahkim Semineri, Y. 2004, s. 110 (Hakem Kararı); **Özsunay, E.:** Tahkim Yargılamasında Mahremiyet, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2004, C. 78, S. 2, s. 541-560. (Mahremiyet); **Trakman**, s. 1-18; **Tackaberry -Marriot**, s. 306 vd.; **Neill**, s. 287; **Tweeddale**, s. 59; **Karayalçın**, Usul, s. 36; **Collins**, Privacy and Confidentiality s. 321-336; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 123; **Garnett - Gabriel - Waincymmer - Epstein**, s. 75.

²⁸³ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 175 dn. 3; **Misra - Jordans**, s. 48; **Özsunay**, Mahremiyet, s. 541.

²⁸⁴ Bkz. **Akıncı**, Tahkim şartı, s. 153; **Ball**, Arbitration Clause, s. 40; **Trakman**, s. 3. Bu hususun UNCITRAL Tahkim Kuralları açısından değerlendirilmesi hakkında bkz. **Dayınlarlı**, UNCITRAL, s. 47- 48.

konusunda anlaşmış sayıldıkları kabul edilmektedir²⁸⁵. Söz konusu prensip LMAA kuralları bakımından da geçerli olmakla birlikte, yalnızca hakem kararlarının gerekçeleri ve sürmekte olan eş zamanlı duruşmalarda, belgelerin üçüncü taraflara ifşa edilmesi hususları ile sınırlı olarak düzenlenmiştir [Arb. T. m. 14 (b), 22]²⁸⁶. Ancak gizlilik prensibinin, tahkim yargılamalarının genel ve yerleşmiş bir özelliği olduğu göz önünde bulundurulmalı ve prensibin yalnızca sayılan hususlar ile sınırlı olarak değil, LMAA Tahkim Kurallarının tümü bakımından geçerli olduğu kabul edilmelidir²⁸⁷. Bununla birlikte, tahkim yargılamasında gizlilik prensibinin kapsamının daha “tahkim şartı”nda veya “tahkim sözleşmesi”nde belirlenmesinin faydalı olacağı belirtilmektedir²⁸⁸.

B) HAKEM HEYETİ BAKIMINDAN

Adil bir yargılamanın gerçekleşmesi, geçerli ve tenfiz edilebilir bir kararın elde edilebilmesi için, hakemlerin tarafsız ve bağımsız olması şarttır²⁸⁹. Hakem heyetinin tahkim yargılaması esnasında taraflardan *bağımsız* hareket etmesi, heyetin ekonomik ve idarî açıdan taraflara veya bir başkasına bağlı olmamasını ifade eder²⁹⁰. Hakem

²⁸⁵ Bkz. **Packard, W.:** To Publish or Not To Publish?, P&I International, Y. 1999, C. 13, s. 59; **Tassios**, s. 356; **Sutton**, s. 180; **Neill**, s. 292; **Gay - Johnson**, s. 32.

²⁸⁶ ICC Tahkim Kurallarında, duruşmalara sadece tarafların katılabileceği [ICC m. 21] ve Divanın ve Sekreteryanın çalışmalarının gizlilik prensibine tâbi olduğu düzenlenmiştir [ICC m. 1, 3(2) ve 6]. LCIA Tahkim kuralları da gizlilik prensibini göz önünde bulundurarak, bu konuda özel hükümler öngörmüştür [LCIA m. 19, 30].

²⁸⁷ Bu açıdan LMAA tahkiminde, duruşmalar da dâhil olmak üzere tüm yargılama, müzakereler ve taraflarca ileri sürülen belgeler, gizlilik prensibine tâbidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Sutton - Gill**, s. 214; **Oakley-White**, s. 31.

²⁸⁸ **Özsunay**, Mahremiyet, s. 557.

²⁸⁹ Hakem heyetinin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Eastwood, G.:** A Real Danger of Confusion? The English Law Relating to Bias in Arbitrators, Arbitration International, Y. 2001, C. 17(3), s. 287-312; **Smith, M. L.:** Impartiality Of The Party-Appointed Arbitrator, Arbitration Journal, Y. 1992, s. 30-42 (Impartiality); **Kaplan**, Bağımsızlık ve Tarafsızlık, s. 52; **Bernardini**, s. 118; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 82; **Akıncı**, Tahkim, s. 105; **Karayalçın Usul**, s. 29; **Lew- Kröll - Mistelis**, s. 282; **Houtte**, Trade, s. 401; **Sutton - Gill**, s. 109; **Landau**, s.46; **Akyol**, s. 63; **Born**, Agreements, s. 68; **Paulsson - Rawding - Reed - Schwartz**, s. 70.

²⁹⁰ Bkz. **Tackaberry - Marriot**, s. 159; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 35.

heyetinin *tarafsızlığı* ise, tahkim yargılaması boyunca hakemin, olaylara taraf gözetmeksizin objektif olarak yaklaşması anlamına gelir²⁹¹. Bir tahkim yargılamasında, hakemin, taraflar arasında ayırım gözetmesi veya objektif olarak hüküm vermesini engelleyen bir tehlikenin varlığı, verilen kararın bozulmasına, hatta hakemin yargılamada karar vermeden önce görevden alınmasına neden olabilir. Hatta görevlendirilen hakem, taraflara olan yakınlığı yüzünden yargılamada kendi tarafsızlığından şüphe duyması halinde dahi, vakit geçirmeksizin durumu taraflara bildirmekle yükümlüdür²⁹².

İngiliz Tahkim Kanununun 33. paragrafında yer alan düzenlemeye göre, hakem, iddiaların ispat edilmesi ve karşı tarafın iddialarına cevap verilebilmesi için taraflara uygun fırsat tanımak zorundadır [AA 96 Prgf. 33(1) (a)]. Bu zorunluluğun bir sonucu olarak, örneğin hakem heyeti, tahkimde duruşmanın yapılacak olması halinde, bu duruşmanın yerinin ve tarihinin uyuşmazlığın her iki tarafı için de uygun olacak şekilde belirlenmesine özen göstermelidir²⁹³. Ayrıca, hakem önündeki davanın gereklerine uygun düşecek yargılama usulünü belirlemeli, lüzumlu olmayan masraflardan ve gecikmelerden kaçınmalı ve hakkında karar verilecek konular için adil çözüm yolları üretmelidir [AA 96 Prgf. 33(1) (b)]. Hakemin bu görevi, yargılamanın sadece bir bölümü için değil, tüm safhaları için öngörülmüştür. Söz konusu maddenin emredici niteliği, tarafların bu maddenin aksini öngören bir anlaşmaya varmaları halinde, o anlaşma hükmünü geçersiz kılmaktadır²⁹⁴.

²⁹¹ Bkz. **Kaplan**, s. 44; **Akıncı**, Tahkim, s. 105; **Lew- Kröll - Mistelis**, s. 256; **Smith**, Impartiality, s. 31; **Ball**, Arbitration Clause, s. 40; **Tackaberry - Marriot**, s. 158.

²⁹² Bkz. **Eastwood**, s. 297; **Ambrose - Maxwell**, s. 120;

²⁹³ Bkz. **Tackaberry - Marriot**, s. 161; **Saville**, s. 107; **Schöldstörn**, s. 64; **Merkin**, s. 589; **Ataergin**, s. 364.

²⁹⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 154.

Konunun önemini göz önünde bulunduran LMAA Tahkim Kuralları da İngiliz Tahkim Kanununa paralel bir hüküm içermektedir. Buna göre hakem heyeti, yargılama faaliyetini gerçekleştirirken, uyuşmazlığın her iki tarafına da adil şekilde davranmalı ve görevini icra ederken tarafsız olarak hareket etmelidir [Arb. T. m. 3]. Diğer bir ifadeyle hakem heyeti, tayin edilmesinden itibaren taraflara karşı “eşit ve tarafsız” davranma yükümlülüğü altına girer²⁹⁵. Bu noktadan hareketle, hakemin, tahkim usulünün uygulanması bakımından taraflara yol gösterebileceği, fakat uyuşmazlığın esası bakımından kendisinin eşit ve tarafsız olma yükümlülüğüne aykırı sayılabilecek davranışlardan kaçınması gerektiği ortadadır²⁹⁶.

Bahsi geçen maddede, taraf hakemlerinin, bağımsızlıklarını pekiştirmek için, kendilerini tayin eden tarafların tahkim yargılamasında “*temsilcisi*” sıfatında olmadıkları açıklanmıştır²⁹⁷. Hakemlerin taraflarca tayin edilmiş olmaları, onların yargılamada tarafsız olmalarına ilişkin yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz²⁹⁸. Zira tayin olunan hakem, göreve başlamasından itibaren, kendini tayin eden tarafa bağlı bir temsilci gibi hareket etmeyip, yargılamanın bütünü için tarafsız ve bağımsız olarak hüküm verecek “müstakil” bir hakemdir²⁹⁹.

C) TARAFLAR BAKIMINDAN

Hakem heyetinin yargılamadaki yükümlülüklerine paralel olarak, İngiliz Tahkim Kanununun 40. maddesinde tarafların da uyması gereken bir takım kurallara

²⁹⁵ Bu açıdan hakem heyeti, tarafların iddia ve savunmalarını ileri sürme olanaklarından eşit şekilde yararlanmalarını sağlamalıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı**, Takim, s. 115.

²⁹⁶ Bkz. <<http://www.lma.org.uk/notes.asp?iCat=1&id=2&sText=Arbitrators#desc>> (10.11. 2006); **Collins, M.**: Do International Arbitral Tribunals Have Any Obligations to Encourage Settlement of the Disputes Before Them?, Arbitration International, Y. 2003, C. 19, s. 335 (Settlement); **Akıncı**, Tahkim, s. 114.

²⁹⁷ Bkz. **Onyema**, s. 48–49.

²⁹⁸ Bkz. **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 25; **Koyuncu**, s. 473; **Rowland**, s. 39; **Smith**, Impartiality, s. 30; **Davies**, Arbitration, s.153;

²⁹⁹ Bkz. **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 27; **Landau**, s. 75.

yer verilmiştir. Kanunun hakemlere ilişkin yükümlülükleri düzenleyen 33. maddesi gibi, bu madde de emredici niteliktedir. Dolayısıyla taraflar bu maddenin de aksini kararlaştıramazlar.

Söz konusu maddeye göre taraflar, tahkim yargılamasının düzenli ve süratli bir şekilde yürümesi için üzerlerine düşeni yapmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülük, yargılama ve deliller dâhil herhangi bir konuda hakem heyetince verilmiş olan talimatlara, emirlere ve kararlara uymayı gerektirir. Dolayısıyla tahkimin hedeflenen amacına ulaşabilmesi, uyuşmazlığın en hızlı ve etkili şekilde gerçekleşebilmesi için, taraflar, üzerlerine düşen görevleri yerine getirmelidirler. Ayrıca bu hareket tarzı (masrafları en az seviyede tuttuğundan) aynı zamanda tarafların kendi lehlerinedir³⁰⁰.

III. YARGILAMAYA İLİŞKİN BAZI HUSUSLAR

A) TAHKİM YERİ

Tahkim yeri, uyuşmazlıkların incelenip, dinlenerek, sonuçta hakem heyetince kararın verildiği yerdir³⁰¹. Tahkim yeri, özellikle de uyuşmazlığın taraflarının farklı milletlerden olması halinde, tahkim yargılamasının yönetilmesinde, usule ve delillere ilişkin hususlarda ve mahkemelerin tahkimdeki durumlarının tespiti gibi konularda uygulanacak hukukun tayini bakımından önem arz eder³⁰².

³⁰⁰ Bkz. **Chamberlain**, s. Chamberlain 4.

³⁰¹ Bkz. **Sutton - Gill**, s. 71; **Berber**, Çok Taraflı Tahkim, s. 40.

³⁰² “İngiliz hukuku, tahkim yerinin sadece coğrafi bir bölgeyi ifade etmediğini, aynı zamanda tahkimin hukukî yeri (legal place) niteliğini de taşıdığını düzenlemiştir. Bu bağlamda tahkim yeri hukuku, yargılama usulüne ve delillere ilişkin unsurlar da dâhil olmak üzere tahkimin yürütülmesinde etkin olacaktır.” **Ambrose - Maxwell**, s. 47 (naklen). Ayrıca bkz. **Hunter, M.** : The Procedural Powers of the Arbitrators Under the English 1996 Act, Arbitration International, Y. 1997, C. 13(4), s. 347; **Rokison, K.**: A Legal Practitioner’s View of London Maritime Arbitration., London Maritime Arbitration-A One Day Seminar Organised By Lloyd’s of London Pres Ltd., Londra 1978, s. Rokison 2; **Kalpsüz, T.**: ICC Tahkiminde Hakem Kararı Taslağının Hazırlanması İle İlgili Esaslar, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara 2005, s. 124 (ICC); **Born**, Agreements, s. 57; **Born**, Arbitration, s. 573; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 172; **Ball**, Arbitration Clause, s. 35; **Berber**, Çok Taraflı Tahkim, s. 42; **Şit**, s. 50; **Brovne**, s. 1; **Akıncı**, Tahkim Şartı, s. 150; **Saville**, s. 109;

LMAA Tahkim Kurallarına göre, aksi taraflarca öngörülmedikçe, LMAA kurallarının uygulandığı usulî tüm işlemlerde tahkim yeri olarak “İngiltere”nin³⁰³ belirlendiği kabul edilir [Arb. T. m. 6 (b)]³⁰⁴. Bunun yanında taraflar, tahkim anlaşmasında, tahkimin İngiltere dışında yürütülmesine de karar verebilirler. Bu halde dahi LMAA Tahkim Kuralları, tarafların anlaşması koşuluyla tahkime uygulanma imkânı bulabilir [Arb. T. m. 7 (b)]³⁰⁵.

Tahkim yeri ile hakem kararının imzalandığı yer farklılık arz edebilir. Hakemlerin yerleşim yerleri farklı şehirlerde ve hatta farklı ülkelerde bulunabileceği için, hakem kararı farklı yerlerde imzalanmış olabilir. Bu nedenle tahkim yeri, hakem kararının imzalandığı yer olarak kabul edilmemektedir³⁰⁶. Bu husus, İngiliz Tahkim Kanununda da düzenlenmiş ve tahkim yerinin İngiltere, Galler veya Kuzey İrlanda olarak belirlenmesi halinde, nerede imzalandığı göz önünde bulundurulmaksızın kararın burada verilmiş sayılacağı hükme bağlanmıştır [Bkz. AA 96 Prgf. 53].

Karayalçın, Usul, s. 33; **Gross**, s. 878; **Gelgel**, s. 1084; **Houtte**, Trade, s. 396; **Akıncı**, Tahkim, s. 117; **Ataergin**, s. 363; **Harris**, Practice, s. 767; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 59; **Partasides**, Arbitration, s. 670; **Sutton - Gill**, s. 71.

³⁰³ LMAA tahkimi açısından, tahkim yeri olarak çoğunlukla “Londra”nın belirlendiği ifade edilmektedir. Bkz. **Lee**, s. II- 82.

³⁰⁴ Oysa 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu, tahkim yeri konusunda tarafların anlaşamaması durumunda, bu konuda olayın özelliklerine göre hakem veya hakem heyetinin karar vereceğini düzenlemiştir [Bkz. MTK. m. 9]. ICC Tahkim Kuralları bu durumda, aksi taraflarca kararlaştırılmış olmadıkça, tahkim yerinin ICC Tahkim Divanı tarafından belirleneceğini hükme bağlamıştır [Bkz. ICC. m. 14/ 1]. LCIA Tahkim kuralları ise tahkim yerinin belirlenmesinde daha farklı bir usul benimsemiştir. Buna göre, aksi taraflarca belirlenmediği ve LCIA Tahkim Divanınca başka bir tahkim yerinin daha uygun düşeceğine karar vermediği sürece veya bu yönde bir karar verene dek tahkim yeri Londra’dır [Bkz. LCIA. m. 16.1].

³⁰⁵ “Tahkim yeri olarak İngiltere’nin belirlendiği veya aksine bir anlaşmanın yapılmadığı hallerde, tahkime ilişkin duruşmalar İngiltere dışında gerçekleşse de, İngiliz Tahkim Kanunu, bu tahkime uygulama alanı bulacaktır.” **Ambrose - Maxwell**, s. 48 (naklen). Ayrıca bkz. **Hunter**, s. 347; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 173; **Steyn**, Arbitration, s. 17; **Born**, Arbitration, s. 458.

³⁰⁶ Bkz. **Özsunay**, Hakem Kararı, s. 100; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 166.

B) TAHKİM YARGILAMASINDA SÜRE

Tahkim süresi, tahkimin başlama anından, hakem heyetinin karar verme aşamasına kadar geçen süreyi ifade eder³⁰⁷. Gerek LMAA Tahkim Kurallarında, gerek 1999 İngiliz Tahkim Kanununda, tahkimin belli bir süre içerisinde sonuçlanması gerektiğine ilişkin herhangi bir hükme rastlanmamaktadır³⁰⁸. Bununla birlikte tarafların, tahkim süresini kararlaştırma imkânları vardır³⁰⁹. Bu hâlde hakem heyetinin makul bir süre içerisinde yargılamayı sonuçlandırması gerekir³¹⁰.

C) TAHKİM YARGILAMASINDA KULLANILACAK DİL

Tahkim yargılamasında kullanılacak dil ile ilgili olarak, LMAA Tahkim Kurallarında konuyu doğrudan ele alan herhangi bir düzenleme mevcut değildir. Fakat LMAA Tahkim Kurallarının, tahkime uygulanacak usulün belirlenmesi hususunda tarafların serbest iradelerine öncelik tanıyan 12. maddesi burada da uygulanır. Dolayısıyla tahkimde, tahkim diline ilişkin bir anlaşma yapılmış ise bu dil; eğer herhangi bir anlaşma yapılmamış ise hakem heyetinin belirleyeceği dil kullanılır³¹¹.

Tahkim dilinin belirlenmesi konusunda İngiliz Tahkim Kanunu da, LMAA Tahkim Kurallarına paralel bir hükme sahiptir. Buna göre, tarafların herhangi bir

³⁰⁷ Bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 120.

³⁰⁸ Oysa 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu uyarınca, taraflar aksini kararlaştırmadıkça, tek hakemli davalarda hakemin seçtiği, birden çok hakemli davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren 1 yıl içinde, hakem veya hakem kurulunca esas hakkında karar verilir [MTK. m. 10/ b]. Bu süre, ICC Tahkim Kurallarında görev belgesinin imzalanmasından itibaren 6 aydır [ICC. m. 24].

³⁰⁹ Bununla birlikte LMAA tahkiminde hakem kararının, tahkimin başlangıcından itibaren 3 aydan kısa sürede verilmesine nadiren rastlandığı belirtilmektedir. Bkz. **Davies**, Arbitration, s. 152.

³¹⁰ Bkz. **Karayalçın**, Usul, s. 36.

³¹¹ Aynı esas UNCITRAL Tahkim Kuralları açısından da geçerlidir. [UNCITRAL m. 17]. 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ise, tahkim dilinin Türkçe olduğunu belirlemekle birlikte, tarafların Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınan devletlere ait resmî bir dili veya dilleri “tahkim dili” olarak belirleyebileceklerini hükme bağlamıştır [MTK. m. 10/ c].

hususla anlaşma yapma hakları saklı kalmak koşuluyla, hakemler, uygulanacak usul kaidelerinin tamamını tespit etme yetkisine sahiptirler [AA 96 Prgf. 34(1)]. Ayrıca aynı maddede, LMAA kurallarından farklı olarak “usul kaideleri” teriminin açıkça “tahkimde kullanılacak dil”i de içereceği ifade edilmiştir [Bkz. AA 96 Prgf. 34 (2) (b)]. Dolayısıyla İngiliz Tahkim Kanununu açısından da tahkim dilinin belirlenmesi hususu, LMAA Tahkim Kurallarında varılan sonuç ile aynıdır³¹².

D) TAHKİM YARGILAMASINDA TARAFLARIN TEMSİLİ

Deniz tahkimi de dâhil olmak üzere tüm tahkim çeşitlerinde, tarafların yargılamada bir başkası tarafından temsil edilmeleri, zorunlu olmayan, fakat taraflarca kullanılabilecek bir haktır. Deniz tahkimi yargılamalarında, tarafların genellikle bir avukat tarafından temsil edildikleri belirtilmektedir³¹³.

LMAA Tahkim Kurallarında, tahkim yargılamasında tarafları temsil eden kişilere ilişkin çeşitli hükümler öngörülmüş olmakla birlikte³¹⁴, temsilcilerin niteliği düzenlenmemiştir. Dolayısıyla konu hakkında İngiliz Tahkim Kanununun ilgili hükümleri geçerlidir. Buna göre, taraflarca aksine bir anlaşma olmadığı takdirde, taraflar tahkim yargılamasında bir avukat veya bu nitelikte olmayan başka biri tarafından temsil edilebilirler [Bkz. AA 96 Prgf. 36].

IV. TAHKİM YARGILAMASINDA HAZIRLIK TOPLANTISI

Deniz tahkimi uygulamasında gerek iş hacminin büyüklüğü, gerek tahkim usulüne ilişkin hususların ayrıntılı şekilde yazıya dökülerek belirlenmesi

³¹² Ancak burada belirtilmelidir ki; tahkim anlaşmasının bulunduğu sözleşme hangi dilde akdedilmiş ise, prensip olarak tahkim yargılaması da o dilde yürütülür. Bkz. **Akıncı**, Tahkim Şartı, s. 150.

³¹³ Bkz. **Harris**, London, s. 22; **Harris**, Reform, s. 20; **Akıncı**, Tahkim, 115.

³¹⁴ Söz konusu düzenlemeler için bkz. Arb. T. m. 15 (c).

gelenekselleştiğinden, bu alanda hazırlık toplantılarının yapılması yaygın değildir³¹⁵. Fakat bazı hallerde (özellikle de yargılamaya ilişkin belgelerin karşılıklı olarak verilmesinden sonra ve bir duruşma tarihi kararlaştırılmışsa bu tarihten önce)³¹⁶ hazırlık toplantısına ihtiyaç duyulabilir. Böylece yargılamaların belirlenen sürelerde tamamlanması sağlanacak ve gereksiz gecikmelerin yaşanması engellenmiş olacaktır³¹⁷.

Konuya ilişkin düzenleme LMAA Tahkim Kurallarının 15. maddesinde yer almaktadır. Bu madde uyarınca hazırlık toplantısı ile güdülen amaç, taraflar ve hakem heyeti tarafından yargılamanın gelişiminin gözden geçirilmesi, gerekli hazırlıklar hakkında mümkün ölçüde anlaşmaya varılması, böyle bir anlaşmaya varılamaması halinde ise hakem heyetince uygun görülen talimatların verilmesi imkânının sağlanmasıdır [Arb. T. m. 15 (a)]. Bu toplantılar, hakem heyetinin talebi veya tarafların başvurusu üzerine gerçekleştirilir [Arb. T. m. 15 (c)].

Hazırlık toplantısına, karmaşık nitelikteki uyuşmazlıklar için başvurulmalıdır³¹⁸. Bu hususta LMAA kuralları bir genel bir ölçüt öngörmüş ve duruşma süresi 5 günden uzun olan yargılamaların “karmaşık” olarak kabul edileceğini düzenlemiştir. Ayrıca istisnaî olarak gerekli görülen hallerde, birden fazla hazırlık toplantısı da yapılabilir [Arb. T. m. 15 (b)].

Hazırlık toplantılarından önce tarafların temsilcileri arasında bir müzakere gerçekleşmelidir. Bu müzakerede, heyet ile görüşülecek konuların belirlenmesine, verilecek talimatlar ile ilgili hususlarda mümkün olduğunca anlaşmaya varılmasına, onaylanması veya karar verilmesi için heyete sunulacak gündem maddelerinin

³¹⁵ Bkz. **Rowland**, s. 59; **Harris**, Practice, s. 765.

³¹⁶ Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 62; **Davies**, Arbitration, s. 153.

³¹⁷ Bkz. **Davies**, Arbitration, s. 153; **Partasides**, Arbitration, s. 687; **Paisley**, s. 132; **Fellas**, s. 81; **Collins**, Settlement, s. 342; **Uhle**, s. 97; **Rowland**, s. 50; **Born**, Arbitration, s. 458.

³¹⁸ Bkz. **Merkin**, s. 523.

hazırlamasına çalışılmalıdır [Arb. T. m. 15 (c)]. Bu açıdan, kuralların Ek - III kısmında, hazırlık toplantısında ele alınabilecek konuların bir listesi bulunmaktadır. Ayrıca yine hazırlık toplantısından önce, uyuşmazlığın taraflarının, yargılamaya ve uyuşmazlığa ilişkin bazı bilgi ve dökümanları (örn. uzman raporlarını, bilirkişi beyanlarını, vb.)³¹⁹ hakem heyetine sağlaması gerektiği hükme bağlanmıştır [Arb. T. m. 15 (d)]³²⁰.

V. TAHKİM YARGILAMASININ BAŞLAMASI

LMAA Tahkim Kuralları, tahkim yargılamasının ne zaman başlamış sayılacağı konusuna ilişkin doğrudan bir hüküm içermemektedir. Bununla birlikte bahsi geçen kuralların 4. maddesinde, tahkim yargılamasının ne zaman başlayacağı hususu ile ilgili olarak İngiliz Tahkim Kanununa yollamada bulunmaktadır.

İngiliz Tahkim Kanunu, tahkim yargılamasının başlama tarihinin, uyuşmazlığın taraflarınca serbestçe belirlenebilmesine imkân sağlamıştır [Bkz. AA 96 Prgf. 14]³²¹. Bu bakımdan genellikle çarter partilerde ve konişmentolarda yer alan tahkim şartlarında, tarafların tahkime başvurabilecekleri süreler belirlenmektedir³²². Taraflar arasında bu yönde bir anlaşma yoksa tahkim yargılaması;

1- Hakemin tahkim sözleşmesinde tayin edilmiş (ismen belirlenmiş yahut gösterilmiş) olması halinde; taraflardan birinin diğer tarafa, uyuşmazlığın söz konusu

³¹⁹ Bkz. **Davies**, Arbitration, s. 153.

³²⁰ Bu açıdan tahkim yargılamasında kat edilen ve kat edilecek olunan aşamalara ilişkin bilgilendirme kâğıtları (bilgilendirme kâğıtları, duruşma için tahmini hazır olma tarihini ve muhtemel duruşma süresini içermelidir) üzerinde anlaşmaya varılmış olsun yahut olunmasın teklif edilmiş olan talimatları içeren liste ve duruşmada ele alınan konuları içeren bir gündem belgesinin verilmesi gerekir [Bkz. Arb. T. m. 15/d].

³²¹ Uygulamada bazı çarter partiler, belirlenen süreler içinde bazı hususların yerine getirilmemesi hâlinde tahkimin başlamayacağına ilişkin (örneğin bazı belgelerin sağlanması ve iddiaların belli bir süreye kadar ortaya konulması vb.) şartlar içermektedirler. Bu şartlar ile hedeflenen, tahkimin belli bir sürede başlamasının yanında, bu süreye kadar bir takım işlemlerin yerine getirilmesini ve yargılama esnasındaki lüzumsuz gecikmeleri engellemektir. Bkz. **Harris**, Practice, s. 757.

³²² Bkz. **Kulen**, s. 157.

hakeme gönderilmesi hakkındaki talebini içeren yazılı bir bildirimde bulunduğu tarihte [AA 96 Prgf. 14(3)],

2- Hakemin veya hakemlerin taraflarca tayin edilecek olması halinde; taraflardan birinin diğer tarafa, bir hakem tayin etmesi hakkındaki talebini içeren yazılı bir bildirimde bulunduğu yahut tarafların atanacak hakem konusunda anlaştıkları tarihte [AA 96 Prgf. 14(4)],

3- Hakemin veya hakemlerin, tahkimin taraflarından başka bir kişi tarafından tayin edilecek olması halinde; taraflardan birinin, bu kişiye, tayini gerçekleştirmesi için yapacağı yazılı bildirim tarihinde, başlamış olacaktır [AA 96 Prgf. 14(5)]³²³.

Tahkimin başlamış olması için, yapılan yazılı bildirimin içeriğinden, tahkimin başladığına ilişkin açık bir ibarenin bulunmasının şart olmadığı belirtilmektedir³²⁴. Buna göre, İngiliz mahkemelerince de benimsenen prensibe göre, bildirimi gerçekleştiren kişinin bu bildirim ile tahkim anlaşmasına uygun olarak tahkim yoluna başvurduğu ve hakem heyetinin kurulması amacıyla olduğu kabul edilebilir ise, tahkim başlamış sayılacaktır.

Madde hükmünde geçen “yazılı bildirimde bulunma” kavramının, “bildirimin karşı tarafa varması” şekilde anlaşılması gerektiği savunulmaktadır³²⁵.

³²³ ICC açısından tahkiminin başlangıç tarihi, her bakımdan, tahkimin taraflarından birince hazırlanan tahkim talebinin, kurumun sekreterliğince alındığı tarih olarak kabul edilmiştir. [ICC. m. 2]. Aynı durum LCIA kuralları açısından da geçerlidir [LCIA. m. 1. 2].

³²⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 114.

³²⁵ Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 108.

VI. LAYİHALAR AŞAMASI

A) BİLDİRİMDE BULUNULMASI

LMAA tahkim usulüne ilişkin ilk aşama, iddiaların ve taleplerin bildirimi aşamasıdır. Söz konusu aşama Arb. T. Ek - II. Prgf. 1’de düzenlenmiştir. Bu hükme göre LMAA tahkimi, taraflar aksini öngörmedikleri ya da hakem heyeti aksine karar vermediği takdirde, hakem heyetinin belirlenmesini takiben taraflardan birinin diğerine ve hakem heyetine göndereceği bir talep dilekçesi ile başlar³²⁶. Davacı tarafça yapılan bu bildirim, davalı tarafın ve hakem heyetinin iddia ve talep hakkında bilgilendirilmesine hizmet eder³²⁷. Bu dilekçede, talep ile iddialara ilişkin özellikler ve uyuşmazlığın niteliği gibi hususlar, mümkün olabilecek en kısa ve anlaşılabilir şekilde belirtilmeli ve bu bildirimde ek olarak davacının iddialarını destekleyici tüm belgeler de sunulmalıdır³²⁸.

Belgeleri sunan taraf, hakem heyetinin söz konusu belgelerin tümünün veya bir kısmının nüshasının istenip istenmediğini öğrenmelidir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 4]. Buradaki amaç, hakem heyetinin davayla ilgili hususları tespit edebilmesini ve bununla beraber gereksiz belge ve nüshaların yükü altında kalmamasını sağlamaktır³²⁹. Öte yandan, yargılamanın ileri safhalarında ortaya konulacak belgelerin ve ortaya konacak dilekçelerin belli bir sırayı izlemesi amacıyla, tüm belge ve layihalar, numaralandırılmış paragraflar halinde sunulmalıdır [Arb. T. Ek - II. Prgf. 5].

³²⁶ Fakat ICC.den [ICC. m. 18] ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunun’dan [MTK. m. 10/ e] farklı olarak, LMAA tahkim yargılamasında “Görev Belgesi”nin düzenlenmesi söz konusu değildir. Ayrıca bkz. UNCITRAL Tahkim Kuralları madde 18.

³²⁷ Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 67.

³²⁸ Bkz. **Gard**, s. 15; **Trappe**, s. 261; **Born**, Arbitration, s. 459.

³²⁹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 162.

Bildirimin istisnaen resmi dava dilekçesi aracılığı ile yapılabilmesine de olanak sağlanmış ve bu imkân hakem heyetinin onayına tâbi tutulmuştur. Özellikle karışık nitelikteki uyuşmazlıkların varlığı halinde, bildirimin bu şekilde yapılması uygun olur [Arb. T. Ek - II. Prgf. 1 c. 2]³³⁰.

Dilekçeyi alan taraf, 28 gün içinde savunmaya ilişkin beyanlarını ve varsa karşı iddia ve taleplerini, taraflar arasındaki uyuşmazlığa ilişkin tüm yazılı belgeleri ve davacı tarafından ileri sürülmemiş delilleri, hakem heyeti ve davacı tarafa bir savunma dilekçesiyle bildirmekle mükelleftir³³¹. Söz konusu süre, iddia beyanının veya dava dilekçesinin tebliği tarihinden itibaren başlar [Arb. T. Ek - II. Prgf. 2 c.1].

Davalının, gerekli bir bildirimin yapılmamış olduğuna dair bir iddiada bulunması, kendisine savunma beyanlarının veya dilekçelerinin tebliği için ek süre verilmesine bir sebep teşkil etmez [Arb. T. Ek - II. Prgf. 2 c. 2]. Dolayısıyla süresinde bildirimde bulunulmasına rağmen uyuşmazlığa ilişkin bazı belgelerin (örn. yazılı delilleri)³³² talep ile birlikte bildirilmediği hallerde, söz konusu iddiaya cevap vermek için öngörülmüş olan 28 günlük süre uzamaz. Ancak, ilgili belgelerin uygun bir aşamada açıklanmaması, hakem heyeti tarafından masrafların ödenmesine ilişkin bir karar almasını gerektirebilir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 2 c. 3].

Davalının savunmasına karşılık davacı tarafından verilecek ikinci cevabı (replik) düzenleyen hüküm, Ek- II'nin üçüncü maddesidir. Bu maddeye göre, davacı tarafından süresinde savunma beyanlarının veya dilekçelerinin karşı tarafa tebliğ edilmesi halinde, bu tebliği takip eden 14 gün içerisinde davacı tarafından ikinci

³³⁰ Ancak, yapılacak bildirim için yeterli sürenin olmadığı hallerde, hakem heyetinin alacağı bir kararla, söz konusu şekillere uyulmaksızın da duruşmanın gerçekleşebileceği ifade edilmektedir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 162.

³³¹ ICC ve LCIA Tahkim Kurallarında ise bu süre 30 gün olarak belirlenmiştir [Bkz. ICC. m. 5; LCIA. m. 2.1].

³³² Bkz. **Koyuncu**, s. 474.

cevabın bildirilmesi gerekir. Cevabın savunma dilekçesi vasıtasıyla veya hakem heyeti resmi dava dilekçelerine izin vermişse, bu şekle uygun olarak verilmesi gerekmektedir.

Sunulan savunma dilekçesinde, davalının karşı iddia veya taleplerde bulunmuş olması halinde, beyan veya dilekçeler, savunma beyan veya dilekçesi ve karşı iddianın tebellüğünü takip eden 28 gün içerisinde karşı tarafa (yani davalıya) ve hakem heyetine tebliğ edilmelidir. Bu tebliğin ardından, davacının karşı iddia ve taleplere verdiği cevaba karşılık davalının vereceği karşı cevabın (döplik) da, takip eden 14 gün içerisinde hakem heyetine ve davacı tarafa bildirilmesi lazımdır.

LMAA Tahkim Kuralları, usulüne uygun şekilde ileri sürülen iddiaları yalnızca “red” eden bir cevabın ileri sürülemeyeceğini düzenlemiştir [Bkz. Arb. T. Ek - II. Prgf. 6 c.1]. Bu nedenle, bir iddiayı reddetmek isteyen taraf, red beyanı ile birlikte nedenlerini de bildirmek zorundadır. Bu surette, taraflar arasındaki bazı problemlerin daha yargılamanın henüz ilk evrelerinde çözüme kavuşturulması sağlanmış olur³³³. Ayrıca gerekçeli red beyanı ile birlikte, eğer mevcutsa, karşı iddia ve talepler de bildirilmelidir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 6 (c) (2)].

Taraflarca yapılan bildirimlerin hakem heyetince tebellüğ edilip edilmediğine ilişkin olarak heyete yöneltilecek sorular cevaplandırılmaz [Arb. T. Ek - II. Prgf. 15]. Bu durum, tahkim uygulamalarında çoğunlukla karşılaşılmakla birlikte, gereksiz masraflara neden olduğu için LMAA tahkim yargılaması açısından kabul edilmemiştir³³⁴. Bahsi geçen şekilde bir başvuruda bulunarak gereksiz masrafa neden olan tarafın, hakem heyetinin resen veya başvuru üzerine alacağı bir kararla,

³³³ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 162; **Hamsher - O’Donavan**, s. 286.

³³⁴ Bkz. **Hamsher - O’Donavan**, s. 286.

meydana gelen masrafı derhal ödemesine karar verebilir³³⁵. Ayrıca hakem heyeti, verilen belgelerin veya ilgili belgeye dair makul bir araştırmanın yapılmış olduğuna dair yapılan beyanatların doğruluğunu teyit eden bir “doğruluk beyanı”nın ilgili taraf veya kanunî temsilcisi tarafından imzalanmasına hükmedebilir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 11].

B) BİLDİRİMDE BULUNMA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN YERİNE GETİRİLMEMESİNİN HÜKÜM VE SONUÇLARI

Aksi taraflarca kararlaştırılmış olmadıkça, uyuşmazlığa ilişkin tüm belgelerin, talep veya resmî dava dilekçesi ile birlikte, yukarıda bahsedilen süreler içerisinde bildirilmesi gerekir. Bildirimlerin yapılmasına ilişkin hükme bağlanan bu sürelere uyulmaması halinde ne şekilde hareket edileceği hususu ise, LMAA Tahkim Kurallarının Ek - 3 kısmının ikinci paragrafı ve İngiliz Tahkim Kanununun 41. maddesinde düzenlenmiştir.

Bahsi geçen hükümler birlikte incelendiğinde, öncelikle tarafların tahkimin süratli ve düzgün şekilde sürdürülmesi amacına hizmet edecek şekilde, hakem heyetinin nasıl hareket edeceğini ve heyetin konuya ilişkin yetkisinin sınırlarını belirleme imkânlarının olduğu görülmektedir [AA 96 Prgf. 41(1)]. Bununla beraber tarafların konuya ilişkin bir anlaşmaları mevcut değilse ve davacının iddiasını ileri sürmesi mazur görülemeyecek derece aşırı gecikmeye yol açmışsa, söz konusu gecikme davanın âdilane çözüme kavuşmasına engel teşkil edecekse ya da davalıya

³³⁵ Bkz. **Harris**, Practice, s. 766.

ciddi bir zarar vermiş yahut verecekse, iddianın (davanın) reddine karar verilebilir [AA 96 Prgf. 41(3)]³³⁶.

Bildirim sürelerinin kaçırılması halinde başvurulabilecek bir imkân, İngiliz Tahkim Kanununun 41. paragrafının 5., 6. ve 7. fıkralarında yer alan hükümler ile hem davalıya hem de davacıya tanınmıştır. Bu hükümlere göre, taraflardan birinin yeterli bir neden ileri sürmeksizin bildirimde gecikmesi halinde, karşı tarafın gecikmeye neden olan işlemin belirli bir süre içinde yapılması amacıyla bir talimat verilmesini, hakem heyetinden talep etme hakkı vardır. Verilecek talimata uyulmaması halinde, yine talep üzerine hakem heyeti, verilen makul süre içinde gecikmeye konu olan işlemin yapılmaması halinde mevcut delillerle hüküm vereceğine ilişkin kesin talimat verir. Söz konusu kesin talimata uyulmaması halinde ise, hükme, hakem heyetinin elinde bulunan belge ve deliller doğrultusunda varılabilir [AA 96 Prgf. 41(4)]³³⁷. Bu surette, eğer talep hakkındaki iddialara karşı bir savunma sunulmamış ise, davalının ileri sürülen iddiaları inkâr ettiği kabul edilir ve hakem heyeti de mevcut delillerin iddiaları yeterince desteklemesi ve ispat etmesi halinde, davacı lehine karar verir³³⁸.

C) BELGELERİN AÇIKLANMASI

Uyuşmazlığa ilişkin hususlar ve bunların ayrıntıları, çoğunlukla taraflarca ileri sürülen dilekçe ve diğer belgelerde yer alır. Bununla birlikte tarafların anlaşması veya hakem heyetince alınacak bir karar ile yargılamanın herhangi bir aşamasında

³³⁶ Ancak bu gecikme davacıya isnat edilemeyecek bir nedenden kaynaklanmışsa (örn. Gecikme davalının kusurlu hareketleri nedeniyle meydana gelmişse) bu hükmün uygulanmaması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. **Harris**, Arbitration Act, s. 216.

³³⁷ Bu hâlde hakem heyeti veya heyetin izniyle yargılamanın taraflarınca mahkemeye başvurularak, verilen kesin emre uyulmasını hakkında emir verilmesi talep edilebilir [AA 96 Prgf. 42(1)].

³³⁸ Bkz. **Koyuncu**, s. 474; **Tackaberry - Marriot**, s. 223; **Akıncı**, Tahkim, s. 154.

tarafardan uyuşmazlığa ilişkin hususlarda açıklama yapılması istenebilir³³⁹. Belgelerin açıklanması olarak ifade edilen bu usul işlemi, kimi zaman yargılamanın uzamasına neden olsa da, uyuşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmakta ve hakem heyetinin hüküm vermesine yazılı olmayan delillerden daha fazla hizmet etmektedir³⁴⁰.

LMAA tahkiminde, taraflarca varılacak özel anlaşmalara veya hakem heyeti hükmüne tâbi olmak kaydıyla, her iki taraf da, daha önceden açıklanmamış ve konuyla ilgili olduğunu düşündükleri herhangi bir belgenin açıklanmasını, herhangi bir aşamada diğer taraftan isteme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 9 c. 1]. Ayrıca aksi kararlaştırılmadığı takdirde, yargılama hangi aşamada olursa olsun hakem heyeti de, tahkimde ileri sürülen belgelerin açıklanması hususunda taraflara talimat verebilir [AA 96 Prgf. 34(2) (d)].

Belgeler hakkında açıklama yapılmasının istenmesi, ilgili tarafın sahip olduğu mevcut tüm belgeleri açıklaması gerektiği anlamına gelmemektedir³⁴¹. Bu bakımdan LMAA Tahkim Kuralları, belgelerin açıklanması konusunda taraflardan, mahkemelerde gerçekleşen yargılamalarda istenen daha kapsamlı bir açıklama istenmeyeceğini düzenlemiştir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 9 c. 2]. Genellikle taraflardan, sadece kendi iddiası hakkında dayandığı veya kendi iddiasını olumsuz etkileyecek belgeleri ve bunların yanı sıra diğer tarafın iddiasını destekleyen veya etkide bulunan belgeleri açıklanması talep edilebilir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 9 c. 3].

Taraflardan birinin, dilekçelerin tebliğ edilmesi öncesinde belgelerin açıklanmasını istemesi halinde, öncelikle diğer tarafın onayının alınmasına çalışılmalıdır. Anlaşmaya varılamaması durumunda, hakem heyetine, ilgili tarafların

³³⁹ Bkz. **Harris**, Practice, s. 765.

³⁴⁰ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 163.

³⁴¹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 163.

mutabakata varamama nedenlerini açıklayan uygun bir yazılı başvuruda bulunulmalıdır [Arb. T. Ek - II. Prgf. 10]. Hakem heyetinin, yargılamanın uygun olması halinde ve Arb. T. Ek - II Prgf. 11’de yer alan hüküm doğrultusunda, belgelerin açıklanmasına ilişkin bir doğruluk beyanının kendisine sunulmasını emretme hakkının olduğu ifade edilmektedir³⁴².

VII. LAYİHALAR AŞAMASINI TAKİP EDEN SAFHA

Deniz tahkimi uygulamasında birbirinden çok farklı nitelikte ihtilaflarla karşılaşılması, bu ihtilafların çözüm şekillerinin de farklılaştırmıştır³⁴³. Tahkim yargılaması, LMAA Tahkim Kuralları Ek - II kısmındaki usullere uygun olarak layihaların karşılıklı olarak sunulması aşamasından sonra, tarafların anlaşmalarına göre veya hakem kararı doğrultusunda yalnızca sunulmuş olan yazılı belgeler üzerinden yahut sözlü yargılama usulü takip edilerek devam edecektir³⁴⁴.

Yargılamaya hangi usul ile devam edileceğinin tespiti konusunda LMAA Tahkim Kuralları Ek - II kısmının 8. paragrafının göz önünde bulundurulması gerekir. Bahsi geçen hükme göre, tahkim yargılamasının mevcut belgeler doğrultusunda sonuçlanması konusunda tarafların anlaşamaması halinde, Ek - II’nin sonunda yer alan “Soru Çizelgesi”nin uyuşmazlığın her iki tarafınca doldurulması gerekmektedir³⁴⁵. Çizelge taraflarca doldurulduktan sonra, layihalar aşamasında son

³⁴² Bkz. **Harris**, Practice, s. 765.

³⁴³ Bkz. **Davies**, Arbitration, s. 150; **Thomas**, s. 68.

³⁴⁴ Bkz. **Gard**, s. 15; **Harris**, Practice, s. 757; **Sutton**, s. 179.

³⁴⁵ Bu çizelgede, talebin ve karşı talebin miktarları ve konuları, teminat, hazırlık soruşturması, belgelerin açıklanması, bilirkişi çağırılıp çağırılmayacağı gibi yargılamaya ilişkin hususlar yer alır. Soru Çizelgelerinin her birinin sonunda, çizelgenin içeriğinin okunduğuna, anlaşıldığına ve kabul edildiğine ilişkin bir beyanat yer almalı ve bunlar tebliğ edilen taraf adına uygun yetkiye sahip yetkili tarafından imzalanmalıdır [Arb. T. Ek - II. Prgf. 8]. Anılan Çizelgenin taraflarca yargılamanın erken safhalarında doldurulmasının, hakem heyetinin yargılamaya ilişkin hususlara daha kolay hâkim olmasına imkân tanıdığı ifade edilmektedir. Bkz. **Hamsher - O’Donovan**, s. 289.

dilekçenin tebliğ edilmesinden itibaren 14 gün içinde hakem heyetine ve diğer tarafa sunulmalıdır.

Taraflarca aksine bir anlaşma öngörülmediği takdirde, layihalar aşamasını takip eden yargılama usulü; ya bu soru çizelgesi ve yazılı olarak yapılmış olan diğer başvurular esas alınarak veya uygunsa LMAA Tahkim Kurallarının 15. maddesi doğrultusunda bir hazırlık toplantısı yapılarak hakem heyetince belirlenecektir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 8].

A) BASİT (DOSYA ÜZERİNDEN) YARGILAMA USULÜ

LMAA Tahkim Kurallarının uygulandığı yargılamalarda, özellikle de diğer kurumların tahkim kuralları ile kıyaslandığında, tahkimin çoğunlukla yalnızca dosya üzerinden yürütüldüğü bir usulün benimsendiği görülmektedir³⁴⁶. Bu usul doğrultusunda tahkim, layihalar aşamasını takiben yalnızca dosyadaki belgeler doğrultusunda yürütülmekte ve böylece uyuşmazlıkların çözümü daha kısa ve az masrafla gerçekleşmektedir³⁴⁷. Hakem heyeti, layihalar aşamasında ileri sürülen delil ve belgeleri inceleyip değerlendirdikten sonra, hüküm vermeye ilişkin niyetini taraflara bildirir. Bu bildirim üzerine tarafların 7 gün içerisinde başka bir dilekçe veya belge ileri sürmeyi talep etme hakları vardır. Aksi takdirde taraflar söz konusu 7 günlük sürenin geçmesi ile birlikte, bu haklarından feragat etmiş sayılırlar ve hakem heyeti de mevcut delil ve belgeler doğrultusunda hükmünü verir [Arb. T. Ek - II.

³⁴⁶ Bkz. **Davies**, Arbitration, s. 152; **Harris**, Reform, s. 19; **Harris**, London, s. 23; **Harris**, Practice, s. 769; **Harris**, Maritime Arbitration, s. 171; **Gay - Johnson**, s. 3; **Kulen**, s. 159; **Partasides**, Arbitration, s. 699; **Sperling**, s. 572; **Smid**, Procedure, s. 68; **Packard**, s. 59.

³⁴⁷ Bkz. **Rutherford, M.**: Documents-only Arbitrations in Consumer Disputes, “Drl: John Tackaberry & Derek Wood, Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. 1, Londra 2003”, s. 632; **Vigrass, B. W.**: Arbitration and Administrative Services, Arbitration Journal, Y. 1981, s. 29 (Arbitration); **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 131; **Harris**, Arbitration, s. 5; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 536; **Houtte**, Trade, s. 403; **Kulen**, s. 159; **Gay - Johnson**, s. 31; **Sperling**, s. 572.

Prgf. 13 (c)]. Ancak hakem heyetinin, henüz bir hüküm verilmeden önce, taraflara iddialarını ispat etmeleri ve karşı tarafın iddialarına cevap verilebilmeleri için makul fırsatların tanındığından emin olması gerekir³⁴⁸.

B) DURUŞMALI YARGILAMA USULÜ

Bazı hallerde tahkim yargılamasının sadece yazılı belge ve deliller üzerinden yürütülmesi, hakem heyetinin adilane ve tatminkâr bir hüküm vermesi konusunda yetersiz kalabilir. Somut olayın ve ortaya çıkan uyuşmazlığın karmaşık nitelikte olması, tahkikata ihtiyaç duyulması veya yeterli seviyede yazılı belgenin sunulamaması, bu duruma örnek teşkil eder³⁴⁹.

Tahkime anılan usul ile devam edilmesine karar verilirse³⁵⁰, duruşma tarihi olarak, sözlü yargılamanın ve gerekli hazırlıkların tahmini süreleri dikkate alınır ve hakemlerin, tarafların ve varsa tarafların temsilcileri ile tanıkların uygun olduğu bir gün belirlenir³⁵¹. Bu belirlemenin bir sonucu olarak, hakem ücretleri Ek - I hükümleri doğrultusunda muaccel hale gelir [Arb. T. m. 13 (d)].

Belirlenen duruşma gününün ilerideki bir tarihe ertelenmesi mümkündür. Ertelenmeye neden olan sebepler çeşitlilik arz edebilir; duruşma tarihinin belirlenmesinden sonra yeni delillerin ortaya çıkması, uyuşmazlığa ilişkin önemli hususlarda değişikliklerin meydana gelmesi, erteleme sebeplerine birer örnektir³⁵².

³⁴⁸ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 156.

³⁴⁹ Bkz. **Harris**, Maritime Arbitration, s. 171; **Trappe**, s. 262; **Rutherford**, s. 632; **Partasides**, Arbitration, s. 698; **Akıncı**, Tahkim, s. 149; **Koyuncu**, s. 475; **Hunter**, s. 347; **Fellas**, s. 82; **Davies**, Arbitrator's Views, s. Davies 3; **Hill**, s. 237.

³⁵⁰ Hakem heyetinin, tarafların duruşma yapılmasına ilişkin istemlerini reddetmemesi gerektiği, zira aksi kararlaştırılmadığı sürece, tarafların yargılama kurallarını serbestçe belirleme hakkına sahip olduğu ifade edilmektedir [Bkz. **Kulen**, s. 159]. 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu da taraflarca aksi kararlaştırılmış olmadıkça, taraflardan birinin talebi üzerine duruşmanın uygun bir aşamasında duruşma yapılacağını hükme bağlamıştır [Bkz. MTK. m. 11/ 1].

³⁵¹ Bkz. **Koyuncu**, s. 475; **Ambrose - Maxwell**, s. 168.

³⁵² Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 168.

Kuşkusuz, her yargılama açısından ertelenmenin gerekli olup olmadığı, somut olaya göre ve hakem heyetince takdir edilir³⁵³. LMAA Tahkim Kurallarında ise duruşmanın ertelenmesi konusu, ücret ve masraflar göz önünde bulundurularak düzenlenmiş, fakat ertelemeye ilişkin olarak takip edilecek usule ilişkin kurallara yer verilmemiştir³⁵⁴.

VIII. ARA KARAR İŞLEMLERİ

Tarafların, yargılama devam ederken hakem heyetine başvurarak belli bir hususta (örn. bazı belgelerin açıklanmasına veya teminat verilmesine ilişkin) talimat verilmesini veya karar alınmasını isteme hakları vardır³⁵⁵. Bu kararlara “ara kararlar” denmektedir. Söz konusu kararlar, genellikle yazılı yargılama usulünde taraflara gönderilen birer yazılı bildirim vasıtasıyla, dosya üzerinden yürütülen yargılama usulünde ise duruşmanın sonunda şifahi yapılan bir bildirimle gerçekleştirirler³⁵⁶.

İngiliz Tahkim Kanununa göre, hakem alınacak bir ara kararın hangi hususları kapsayacağı, yani hakem heyetinin hakkında ara karar verebileceği hususların sınırı, taraflarca tespit edilebilir [AA 96 Prgf. 38(1)]. Böyle bir anlaşmanın olmaması halinde, hakem heyetinin bu yetkisi, sadece teminat gösterilmesi, uyuşmazlık konusu eşyanın muhafazası ve delillerin korunması hususlarını içerir [Bkz. AA 96 Prgf. 38 (3), (4), (6)]³⁵⁷.

Yargılama sürerken tarafların hakem heyetinden belli bir konuda talimat vermesi istemiyle yapılacak başvuru, LMAA tahkimi bakımından yasaklanmamakla

³⁵³ Özellikle, tahkim yargılamasında “sona” yaklaşıldığı karar aşamasında, hakemlerin genel olarak duruşmayı ertelemekten kaçındıkları ifade edilmiştir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 168.

³⁵⁴ LMAA Tahkiminde ücret ve masraflara ilişkin açıklamalar için bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm. XIII.

³⁵⁵ Bkz. **Reisman - Paulsson - Craig - Park, W**, s. 265; **Gard**, s. 16; **Oyre**, s. 117.

³⁵⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 249.

³⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. **Sutton- Gill**, s. 186.

birlikte, böyle bir istemin lüzumsuz olduğu öngörülmüştür [Arb. T. m. 13 (b)]. Aynı hükümde, bu amaçla yapılacak bir başvurunun, gerektiği takdirde ancak Ek – II kısmında yer alan kurallar dâhilinde yapılabileceği hükme bağlanmıştır. Bahsi geçen hükümler doğrultusunda [bkz. Arb. T. Ek - II, Prgf. 13], böyle bir başvurunun istisnâî olarak yapılabildiği hallerde, öncelikle tahkim yargılamasının hızı gereksiz şekilde azaltılmamalı, hakemlerin iş yükünü artırmamalı ve gereksiz harcamalara neden olmamalıdır³⁵⁸.

LMAA Tahkim Kurallarının uygulandığı tahkim yargılamalarında, bu hassas dengenin nasıl korunacağı konusu ise, Ek - II kısmının 14. paragrafı ile hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme ile ulaşılmak istenen amaç, taraflar arasındaki iletişimin artırılması ve bu sayede yargılamanın ilerideki safhaları hakkında anlaşma imkânının sağlanarak uyuşmazlığın çözümüne bu surette katkıda bulunulmasıdır³⁵⁹. Söz konusu hükme göre, usule veya delillere ilişkin bir talimat verilmesini isteyen taraf, hakem heyetinden böyle bir talepte bulunmadan önce, mutlaka uyuşmazlığın karşı tarafına, talimata ilişkin konu hakkında kendisiyle anlaşmak amacıyla başvurmalıdır. Henüz uyuşmazlığın karşı tarafına anlaşmak amacı ile bir başvuruda bulunmadan önce hakem heyetine yapılacak başvurular, reddedilir.

Düzenlemede, yapılan başvuruya karşı tarafın cevap vermesi gereken süre üç iş günü olarak belirlenmiştir³⁶⁰. Bu süre içinde talebe ilişkin herhangi bir yanıt vermeyen tarafın, hakem heyetince konuya ilişkin olarak verilecek talimat hakkındaki itiraz ve açıklamaları dikkate alınmayacaktır [Arb. T. Ek - II, Prgf. 13].

LMAA tahkim yargılaması açısından, taraflardan birinin, yargılama devam ederken hakem heyetinin usule ilişkin verdiği bir talimatın şartlarını sorgulaması

³⁵⁸ Bkz. **Hamsher - O'Donovan**, s. 288; **Gard**, s. 16.

³⁵⁹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 170.

³⁶⁰ Hakem heyetinin, 3 günden farklı bir süre belirleme imkânı da vardır.

veya talimatın hakem heyeti tarafından incelenmesini talep etmesi ise, ancak istisnâî haller ile sınırlı olarak kabul edilmiştir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 16]. Tarafların usule ilişkin olarak hakem heyetine yapacakları başvurular, tahkim yargılamasına etki etmekle birlikte, yargılamanın uzamasına da sebep olur. Bununla beraber uygulamada, yargılamada tarafları temsil eden bazı avukatların bu yöntemi kullanarak, layihalar aşamasından sonraki evrede hakem heyetinin görüşünü lehlerine çevirmek için çaba sarf ettikleri görülmektedir³⁶¹. Söz konusu düzenleme ile bahsi geçen şekilde yapılacak bir başvurunun reddedileceği hükme bağlanmıştır.

VII. DELİLLERİN İBRAZİ VE İSPAT

Uyuşmazlığın tarafları, tıpkı diğer tahkim yargılamalarında olduğu gibi LMAA tahkim yargılamasında da, ileri sürdükleri iddialarını ispat etmeleri konusunda bir takım ispat ve delil vasıtalarına dayanabilirler. Daha da önemlisi, yargılamadaki tahkikat, yazılı delillerin, keşif veya bilirkişi incelemesinin yapılması, taraflar ve şahitlerin dinlenilmesi gibi ispat vasıtalarının kullanılması suretiyle gerçekleşir³⁶². Arz ettiği bu önem sebebiyle, delillerin ibrazı ve ispatı konusu, LMAA Tahkim Kurallarında düzenlenmiştir.

Tahkim yargılamasında “irade serbestîsi” prensibinin LMAA tahkiminin tüm evrelerine hâkim olması sebebiyle, taraflara, yargılamada yazılı veya sözlü delillerin kullanılabilmesi konusunda da anlaşmaya varma imkânı tanınmıştır³⁶³. Bu yönde bir anlaşmanın mevcut olmaması halinde, deliller hakkında karar verme yetkisi hakem heyetine aittir [Arb. T. m. 12 (b)].

³⁶¹ Bkz. **Hamsher - O'Donovan**, s. 288.

³⁶² Bkz. **Koyuncu**, s. 475; **Akıncı**, Tahkim, s. 155; **Rivkin**, s. 762.

³⁶³ LMAA tahkiminde, sadece sözlü delillere başvurulmasının oldukça ender olduğu, bununla beraber öncelikle yazılı belgelerin incelenmesinin ardından sözlü delillerin incelenmesinin, tahkime daha fazla yararlı olacağı ifade edilmektedir. Bkz. **Harris**, Reform, s. 20.

LMAA Tahkim Kurallarının 14. maddesinde yer alan düzenlemeler doğrultusunda hakem heyeti, taraflarca davet edilebilecek bilirkişi sayısını sınırlandırılabilir, herhangi bir konuya ilişkin olarak uzman davet edilmesini yasaklayabilir, ya da tüm yargılama bakımından bilirkişi davet edilmemesine karar verebilir [Arb. T. m. 14 (a)]. Bunun yanında, eş zamanlı olarak yürütülen tahkim yargılamaların birinde ortaya konmuş olan yazılı belgeler ve deliller, belirli şartlarda, diğer yargılamada da kullanılabilir veya sunulmuş ve kabul edilmiş sayılabilir [Arb. T. m. 14 (b)]. Bu hüküm ile hakem heyetine, eş zamanlı olarak yürütülmekte olan ve LMAA Tahkim kurallarının uygulandığı iki tahkim yargılamasında, diğer yargılamada kullanılan ve uyuşmazlığa ilişkin bir delilin açıklanması kararının alınabilmesi bakımından geniş bir yetki tanınmıştır. Bahsi geçen halde, birden çok tahkim yargılaması nedeniyle taraf sayısının fazla olması, delillerin açıklanması konusunda “tahkim yargılamasında gizlilik prensibi”ni olumsuz şekilde etkileyecek bir unsur olarak görünse de, uygulamada konuya ilişkin olmayan üçüncü kişiler değil, sadece diğer uyuşmazlığın tarafları delilleri açıklamaya çağırılmakta ve bu yolla gizlilik prensibi korunmuş olmaktadır³⁶⁴.

Delil hususuna ilişkin LMAA Tahkim Kurallarında yer alan bir diğer hüküm de, tahkim usulünü düzenleyen Ek – II kısmının 12. paragrafında yer almaktadır. Bahsi geçen hüküm uyarınca, tarafların aksi yöndeki anlaşmasına veya hakem heyeti tarafından verilecek emre bağlı olarak, tarafların delil beyanında bulunmaları ve bunun yanı sıra anlaşmaya varmış oldukları veya hakem heyeti kararıyla emredilmiş olan hususlarda ve kendileri tarafından kabul edilmiş veya hakem heyetince

³⁶⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 198; **Tweeddale - Tweeddale**, Disputes, s. 352.

belirlenmiş bir süre içerisinde, bilirkişi delilleri karşılıklı olarak sunulacaktır³⁶⁵. Bu hükümlere uygun şekilde ve karşılıklı olarak sunulmamış olan delil beyanları veya bilirkişi delilleri, hakem heyetince ayrıca ve istisnaen onaylanmadıkça, duruşmada kabul olunamaz [Arb. T. Ek – II Prgf. 12]. Hükümün amacı, tanık ve bilirkişi beyanlarının delil olarak son anda ileri sürülmesi nedeniyle yargılamanın geciktirilmesinin engellenmesidir. Dolayısıyla tanık beyanına veya bilirkişi raporuna sahip olan taraf, bunları duruşmadan önce hakem heyetine sunmalıdır³⁶⁶.

IX. TALEP VE MASRAFLAR İÇİN TEMİNAT GÖSTERİLMESİ

Tahkim yargılamasında her iki tarafın da iktisadî bakımdan korunmaya ihtiyacı vardır. Bu husus özellikle davalı taraf için daha fazla önem arz etmektedir. Zira, ekonomik durumu aslında hiç iyi olmayan davacının tahkim yargılaması sonucunda haksız bulunması halinde, hakem heyetince hükmedilen masraf ve ücretleri ödememesi veya ödeyecek durumda olmaması, teminat öngörülmediği takdirde, davalının yargılamada haklı çıkmasına karşın zarara uğraması sonucunu doğuracaktır³⁶⁷. Bu ise hakkaniyet prensibi ile bağdaşmaz. Davacının yargılamaya başlarken teminat göstermesi, tahkim yargılamaları için çok önemli ve devamlılık kazanan bir uygulama haline gelmiştir³⁶⁸. Bu açıdan İngiliz Tahkim Kanunu, hakem heyetinin teminata ilişkin olarak vereceği kesin emre riayet etmeyen davacının

³⁶⁵ Madde hükmünde ileri sürülen delillerden kasıt, İngiliz Medeni Delil Kanunu kapsamında delil olarak ileri sürülebilecek olanlar veya esas delil yerine geçecek olan delillerdir. Bkz. Arb. T. Ek - II Prgf. 12.

³⁶⁶ Bkz. **Hamsher - O'Donovan**, s. 288; **Ambrose - Maxwell**, s. 198.

³⁶⁷ Bkz. **Lynch, K.:** Security for Costs in Domestic and International Arbitration in England and Hong Kong, *Journal of International Arbitration*, Y. 1995, C. 12, s. 17; **Fitzpatrick, P.:** Security for Costs Under the Arbitration Act 1996, *International Arbitration Law Review*, Y. 1997–1998; C.1, s. 139-144; **Bundock, M.:** Security for Costs in Arbitration, *P&I International Journal*, Y. 1993, C. 7(2), s. 11.

³⁶⁸ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 223; **Harris**, *Practice*, s. 766; **Harris**, *Problems*, s. 85. Bununla birlikte, ICC Tahkim Kurallarında “Avans”, LCIA Tahkim Kurallarında “Ön ödeme” olarak düzenlenmiş olan ve belli bir meblağın miktarın yatırılmasını öngören düzenleme, LMAA tahkiminde söz konusu değildir.

iddiasının, sadece bu nedene dayanılarak reddedilebileceğini hükme bağlamıştır [AA 96 Prgf. 41(6)]³⁶⁹.

Teminat, deniz tahkiminin de önemli unsurlarından biridir³⁷⁰. Bu sebeple LMAA Tahkim Kuralları, hakem heyetinin yargılamada teminat gösterilmesine hükmetmek konusunda yetkili olduğunu 14. madde hükmünde açıkça düzenlemiştir. Bahsi geçen hüküm uyarınca, hakem heyetinin teminat sağlanması hususunda verdiği kesin emre rağmen ilgili tarafın bu emri yerine getirmemesi halinde, İngiliz Tahkim Kanununun 41. paragrafının 6. fıkrasında yer alan hükmünü ihlal etmemek kaydıyla, tarafça ileri sürülen iddiaların tümü yahut bir kısmı hakkında hakem heyetinin takdir yetkisine dayanarak karar verilmemesi mümkündür [Bkz. Arb. T. m.14. (c)]³⁷¹.

Hakem heyeti, teminat gösterilmesine resen karar verebileceği gibi, taraflar da hakem heyetinden bu doğrultuda bir karar almasını talep edebilirler. Bu hususta LMAA Tahkiminde, Ek - II kısmının 7. paragrafında da ifade edildiği üzere, tarafların masraflara ilişkin olarak teminat başvurusunda bulunma hakları olmakla birlikte, böyle bir başvuru, savunma dilekçelerinin (veya resmî dava dilekçelerine izin verilmişse, savunmayı içeren dava dilekçelerinin) tebliğ edilmesine kadar değerlendirmeye alınmayacaktır. Yapılan başvurular, gerekçeli olmalı ve teminatın talep edildiği başvuru aşamasına kadar yapılacağı hesaplanan makul ölçüdeki maliyetlerin dökümü ile birlikte sunulmalıdır.

³⁶⁹ Bununla birlikte, 1950 tarihli İngiliz Tahkim Kanunu, hakem heyetine böyle bir yetkiyi bahsetmemekteydi. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Lynch**, s. 18.

³⁷⁰ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 226; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 284.

³⁷¹ Söz konusu hüküm ile aynı doğrultudaki düzenleme için bkz. AA 96 Prgf. 41(6). Fakat İngiliz Tahkim Kanununda, talepte bulunan kişinin Birleşik Krallık dışında ikamet eden gerçek bir kişi yahut Birleşik Krallık dışında kurulmuş olan veya merkezî idaresi ya da kontrolü Birleşik krallık dışında bulunun bir şirket olması hâlinde, hakem heyetinin teminata karar veremeyeceği hükme bağlanmıştır [Bkz. AA 96 Prgf. 38(3)]. Dolayısıyla LMAA tahkiminde hakemlerin teminata karar verirken, bu düzenlemeyi göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

X. GEÇİCİ KORUMA TEDBİRLERİ

Tahkimin başlangıcı ile sona ermesi arasındaki süreçte, yargılama sonucunda haksız bulunacağını anlayan taraf, özellikle sahip olduğu malvarlığını elinden çıkararak diğer tarafın alacağını elde etmesine engel olabilir. Bu nedenle tahkim yoluna başvuran tarafın yargılama neticesinde haklı bulunması halinde hak ettiği sonuca kolayca ulaşabilmesi ve tahkim yargılamasının amacına ulaşabilmesi, çoğu zaman yargılama esnasında bir takım geçici koruma tedbirlerinin alınmasına bağlıdır³⁷². Deniz ticareti hukuku uygulamasında söz konusu tedbirler, çoğunlukla karşı tarafın malvarlığı ve özellikle de uyuşmazlığa konu teşkil edecek olan gemi üzerinde alınacak bir ihtiyatî tedbir kararı ile gerçekleşir³⁷³.

LMAA Tahkim Kurallarında geçici koruma tedbirlerini hükme bağlayan herhangi bir düzenleme yoktur³⁷⁴. Ancak, bahsi geçen kuralların 6. ve 7. paraflarında yer alan genel hükümler³⁷⁵ doğrultusunda, İngiliz Tahkim Kanunu bu konuda uygulama alanı bulur³⁷⁶. Bunun yanında LMAA tahkim yargılamasında, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun geçici koruma tedbirleri konusunu düzenleyen 6. madde hükmüne de başvurulma imkânı vardır. Zira, Milletlerarası Tahkim Kanununun amacını ve kapsamını düzenleyen 1. maddesinin 2. ve 3. paragraflarında yer alan hükümler doğrultusunda, tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği ve

³⁷² Bkz. **Özsunay, E.:** Kurumsal Tahkim Sistemlerinde ve Bazı Ulusal Hukukların Uluslararası Tahkim Düzenlemelerinde Geçici ve Koruyucu Önlemler, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2003, C. 77, S. 2, s. 266 (Önlemler); **Ambrose - Maxwell**, s. 233; **Akıncı**, Tahkim, s. 87;

³⁷³ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 233.

³⁷⁴ Oysa ICC ve LCIA Tahkim Kurallarında, hakemin veya hakem heyetinin, geçici veya koruyucu tedbirlere karar verebileceğine ilişkin hükümlere [bkz. ICC. m. 23; LCIA. m. 25] yer verilmiştir.

³⁷⁵ Söz konusu hükümler hakkındaki açıklamalar için bkz. yuk. Üçüncü Bölüm. II. E.

³⁷⁶ Bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 87.

yabancılık unsuru³⁷⁷ taşıyan bir uyuşmazlıkta, bahsi geçen Kanunun ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haczi düzenleyen 6. madde hükmünün uygulanabileceği görülmektedir³⁷⁸.

İngiliz Tahkim Kanunu, hakem heyetinin bu husustaki yetkisini, uyuşmazlığın konusu olan ve karşı tarafın mülkiyetinde yahut zilyetliğinde olan eşyanın (örn. uyuşmazlık konusu bir gemi ise, bu geminin) muhafaza altına alınması, alıkonulması ve tarafların bir şey yapmasını veya bir şey yapmaktan kaçınmasına ilişkin talimat verilmesi hususu ile sınırlı olarak düzenlemiştir [AA 96 Prgf. 38(4), 48(5)]³⁷⁹. Ayrıca Kanunda, ihtiyatî tedbir kararı alma yetkisinin aslen İngiliz mahkemelerinin yetkisi dâhilinde olduğu düzenlenmiştir. Bu doğrultuda mahkeme, yargılamaya ilişkin olarak ve amacına uygun düştüğü ölçüde ihtiyatî tedbir kararı vermeye yetkilidir [AA 96 Prgf. 44(2) (e)]. Mahkemeye bu amaçla yapılacak bir başvuru, tahkim anlaşmasına aykırılık teşkil etmez³⁸⁰.

Sonuç olarak taraflar, hakem heyetini yetkilendirmek suretiyle veya mahkemeye başvurarak tahkim yargılamasına konusu olan eşyanın (örn. geminin) ihtiyatî tedbire konu edilmesini sağlayabilirler³⁸¹. Hakem heyetinin ihtiyatî tedbire karar verebileceği hallerde mahkemelerin böyle bir karar alma yetkisi

³⁷⁷ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu bakımından “yabancılık unsuru” kavramı hakkında bkz. MTK. m. 2.

³⁷⁸ Dolayısıyla konu incelenirken, İngiliz Tahkim Kanunu ile birlikte 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun hükümlerine de değinmek gerekir. Fakat konunun genişliği ve yapılacak ayrıntılı bir incelemenin bu çalışmanın boyutunu aşacağı göz önünde bulundurularak 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun konuyla ilişkin hükümlerine kısaca dip notlardaki açıklamalarda yer verilecektir.

³⁷⁹ Konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz. **Groves, K.:** Virtual Reality: Effective Injunctive Relief in Relation to International Arbitrations, International Arbitration Law Review, Y. 1998, C. 1(6), s. 188; **Ambrose - Maxwell,** s. 234.

³⁸⁰ Bkz. MTK. m. 6. Bu prensibin 1958 tarihli Yabancı Hakem kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Sözleşmesi bakımından da benimsendiği görüşü hakkında ayrıntılı açıklama için bkz. **Özsunay,** Önlemler, s.270-272.

³⁸¹ İngiliz Tahkim Kanunun uygulandığı tahkim yargılamalarında hakem heyetince geçici koruma tedbiri alınması hâlinde, Kanunda heyetin tarafsız ve adil bir şekilde davranması ve gereksiz zaman kaybını ve harcamaları önlemesi gerektiğini düzenleyen emredici nitelikteki 33. paragrafına riayet edilmesi gerekmektedir. Bkz. **Oyre, T.:** The Power of an Arbitrator to Grant Interim Relief Under The Arbitration Act 1996, Arbitration Journal, Y. 1999, C. 64, s. 120. Ayrıca karşı. UNCITRAL m. 26.

bulunmamaktadır³⁸². İstisnaî olarak mahkemeler, ancak hakem heyetinin yetkisi dâhilinde olmayan veya yetkisi dâhilinde olsa dahi karar veremeyecek durumda olduğu hallerde heyetin yetkisi dâhilindeki bir konu hakkında ihtiyatî tedbir kararı verebilir [AA 96 Prgf. 44(5), (6)]³⁸³. Bununla birlikte, gerek hakem heyetinin gerek de mahkemenin ihtiyatî tedbir kararı alma yetkisinin kapsamı taraflarca değiştirilebilir veya ortadan kaldırılabılır³⁸⁴.

İhtiyatî tedbir başvurusunda bulunan taraf, bu başvuru ile birlikte, tedbir kararının alınması ihtiyacını ortaya çıkaran nedenlerin açık ve kısa özetini, kararın alınması hususundaki iddialarını destekleyecek yazılı delillerini ve diğer dayanaklarını da sunmalıdır. Ayrıca, alınacak tedbir kararı neticesinde karşı tarafın uğrayacağı muhtemel zararlara karşı uygun bir güvence de gösterilmelidir³⁸⁵.

Alınacak ihtiyatî kararın ise bir an önce uygulamaya konulması, özellikle de uyuşmazlık konusunun bir gemi olması halinde, gemi henüz yola çıkmadan uygulanması gerekir³⁸⁶.

³⁸² Oysa 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu, tahkim yargılaması sırasında bu şekilde bir sınırlama öngörmeksizin hem mahkemenin hem de hakem heyetinin ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararını vermeye yetkili olduğunu düzenlemiştir. Bkz. MTK. m. 6/ 1-2.

³⁸³ Ayrıca, konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **McDonald**, s. 324; **Ambrose - Maxwell**, s. 236; **Groves**, s. 190.

³⁸⁴ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu da, bu durumun aksinin taraflarca kararlaştırılabileceğini hükme bağlamıştır. Bkz. MTK. m. 6/ 2 c. 1. Ayrıca bkz. **Sutton - Gill**, s. 265; **Ambrose - Maxwell**, s. 234.

³⁸⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 239. Bu husus MTK'da da düzenlenmiş bulunmaktadır [Bkz. MTK. m. 6/ 2 c. 2].

³⁸⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 238. Yabancı mahkeme kararlarının Türkiye'de tanınması ve tenfizi hususu, MÖHUK m. 34'de düzenlenmiştir. Anılan hüküm uyarınca, tenfize konu mahkeme kararının, alındığı ülkenin mevzuatına göre kesinleşmiş olması şarttır. Geçici koruma tedbirleri olarak ifade ettiğimiz kararların kesinleşmesi kural olarak söz konusu olmadığı için bu kararların Türk hukuku bakımından tenfizi de mümkün değildir. Ancak yabancı mahkemenin hukukuna göre böyle bir karar, ihtilaf konusunu kesin ve nihaî olarak halletmiş durumda ise, 34. madde anlamında tenfize müsait bir ilam olarak mütalaa edilebilir. Zira bu takdirde geçici bir tedbir niteliğinden söz edilemez. Bu konuda bkz. **Nomer, E.:** Devletler Hususî Hukuku, B. 12, İstanbul 2003, s. 431; **Özbakan, I.:** Türk Hukukunda Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 1987, s. 151. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 238.

XII. HAKEM KARARI

A) GENEL OLARAK

Uyuşmazlığa ilişkin tüm belgeleri, beyanları ve delilleri değerlendiren hakem heyeti, bu değerlendirmenin neticesinde tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunmalar doğrultusunda bir karar vererek tahkimi sonlandırır³⁸⁷. Hakem heyeti tarafından yargılamada nihaî olarak verilen, tarafları bağlayan ve yargılamayı sona erdiren bu karara “*hakem kararı*” denir³⁸⁸. Hakem kararının verilmesi ile birlikte, hakem heyetinin görevi sona ermekte ve heyet artık tahkime konu uyuşmazlık hakkında tarafları bağlayıcı nitelikte bir başka karar verme yetkisini kaybetmektedir³⁸⁹.

LMAA tahkimi açısından, yargılama sonucunda verilecek hakem kararı ayrıntılı hükümlerle düzenlenmiş bulunmaktadır [Bkz. Arb. T. m. 20 – 26]. Bunun yanında, konuya ilişkin olarak İngiliz Tahkim Kanunu da, LMAA Tahkim Kurallarında boşluk bulunan hallerde uygulanabilir.

B) HAKEM KARARININ VERİLMESİ USULÜ

Hakem kararı, taraflarca davanın esasına uygulanacak hukuka göre verilir. Bu açıdan taraflar, kararın, kendilerince veya hakem heyetince belirlenen esaslar doğrultusunda verilmesini de kararlaştırabilirler [AA 96 Prgf. 46(1)]. Milletlerarası örf ve adet ya da hak ve nesafet kuralları, bu esaslara örnek teşkil eder³⁹⁰. Taraflar arasında bahsi geçen şekilde bir anlaşma söz konusu değilse, hakem heyeti, tayin

³⁸⁷ Bkz. **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 91; **Sutton - Gill**, s. 224; **Dayınlarlı**, Hakem Kararlarının Bozulması, s. 776.

³⁸⁸ Bkz. **Gard**, s. 16; **Ambrose - Maxwell**, s. 245; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 286.

³⁸⁹ Bkz. **Sutton - Gill**, s. 224; **Ambrose - Maxwell**, s. 245.

³⁹⁰ Bkz. **Kerr, M.**: Equity; Arbitration in England, The American Review of International Arbitration, Y.1991, C. 2, s. 377; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 117; **Akıncı**, Tahkim, s. 162; **Karan**, Carriage of Goods, s. 8.

ettiği kanunlar ihtilafı kurallarının belirlediği maddî hukuku uygular [AA 96 Prgf. 46(3)].

Hakem kararının verilmesinde takip edilecek usul ise, heyette yer alan hakem sayısına göre bir ayrıma tâbi tutularak incelenmelidir. Buna göre;

(1) *Hakem heyeti tek hakemden meydana geliyorsa* herhangi bir sorun yoktur. Yargılamaya ilişkin tüm unsurlar, bu hakem tarafından göz önüne alınır, değerlendirilir ve hüküm de bu hakem tarafından verilir³⁹¹.

(2) *Heyetin üç hakemden oluştuğu hallerde*, taraflar önce kendi hakemlerini tayin ederler ve bu aşamayı takiben, aksine bir anlaşma söz konusu olmadığı takdirde, taraf hakemlerince heyete “heyet başkanı” sıfatını haiz üçüncü bir hakem atanır [Arb. T. m. 8(c); AA 96 Prgf. 15(2)]. Bu şekilde teşkil eden üç hakemli bir heyette hakem kararı, üçüncü hakemin atanmasından itibaren, ancak oy çokluğuyla veya oybirliğiyle verilir [Arb. T. m. 8 (e)]³⁹². Oyçokluğu yahut oybirliğinin sağlanamadığı hallerde ise, heyet başkanının görüşüne itibar olunur [Arb. T. m. 8 (f)]³⁹³.

(3) *Hakem heyetinin iki taraf hakemi ve bir üst hakemden oluşması hâlinde ise*, Arb. T. m. 9 (e) hükmü gereğince, taraf hakemleri yetkilidir. Fakat taraf hakemleri, tahkime ilişkin bir hususta anlaşamazlar ise, uyuşmazlığın taraflarına ve üst hakeme derhâl yazılı bir bildirimde bulunurlar. Bu bildirim ile taraf hakemlerinin hüküm

³⁹¹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 246.

³⁹² Hakem heyetinde görev alan hakemlerin sayısı çiftse ve heyette üçüncü bir hakem veya üst hakem bulunmuyorsa (örn. 2,4,vb.), aksine bir anlaşma olmadığı takdirde, hakem kararı oyçokluğuyla verilir [AA 96 Prgf. 22(1)]. Ayrıca bkz. **Karayalçın**, Usul, s. 37; **Uhle**, s. 108; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 157; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 639.

³⁹³ Aynı doğrultudaki düzenleme için bkz. UNCITRAL m. 31.

verme yetkisi de dâhil olmak üzere tüm yetkileri üst hakeme geçer. Üst hakem ise, tarafların anlaşamadıkları meseleleri tek hakem gibi çözüme kavuşturur³⁹⁴.

Bu kurallar göz önüne alındığında, taraflarca atanan hakemlerin, üst hakem veya üçüncü hakem olmaksızın yargılamada karar vermeye yetkilerinin olmadığı düşünülebilir³⁹⁵. Ancak LMAA Tahkim Kuralları, tahkim prosedürünü hızlandırmak ve gereksiz masraf ve zaman kaybının önlenmesi maksadıyla bu düşüncenin aksine bir hüküm ihtiva etmektedir³⁹⁶. Buna göre, henüz üçüncü veya üst hakem atanmadan önce yahut bu hakemin teşkil ettiği makamın boşalması durumunda taraf hakemlerinin, bir konu hakkında anlaşmaya varmışlar ise, ilgili konu hakkında karar, talimat ve hatta hüküm verme yetkisine sahip oldukları düzenlenmiştir [Arb. T. m. 8 (d)]³⁹⁷. Bu halde taraf hakemlerinin verilecek hüküm konusunda aynı görüşte olmaları hâlinde, üçüncü bir hakem olmaksızın konu üzerinde anlaşmaya vardıklarını taraflara bildirerek, onlardan ilgili kararın, hükmün iki hakemden oluşan mevcut hakem heyetince verilmesi hususunda onaylarını almaları gerekir³⁹⁸.

Hakem kararının verilmesi amacıyla heyetin gerçekleştirdiği müzakerelerde ve tek hakem tarafından yargılamaya ilişkin unsurların değerlendirilmesi aşamasında, gizlilik prensibi ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla tahkimin tarafları bu aşamalarda

³⁹⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 247; **Davies**, Arbitration, s. 153; **Tackaberry - Marriot**, s. 98.

³⁹⁵ Zira aynı düşünceden yola çıkan 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununun 7/A maddesi, hakem sayısının tek olması gerektiğini düzenlemiştir. Bu hüküm ile hakem heyetinde oyların eşitliği hâlinde bir problem çıkmasını engellenmek istenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Akıncı**, Tahkim, s. 95.

³⁹⁶ Bkz. **Ataergin**, s. 361; **Koyuncu**, s. 473; **Ambrose - Maxwell**, s. 246.

³⁹⁷ LCIA Tahkim Kuralları da aynı doğrultuda bir hüküm ön görmüş ve üçüncü hakemin, heyetin toplantılarına katılmaması ve bu durumunu ısrarla sürdürmesi halinde, diğer iki hakemin belirli şartları yerine getirmeleri halinde, hakem kararının verilmesi de dâhil olmak üzere yargılamaya devam etmek hakkına sahip olduğunu düzenlemiştir [Bkz. LCIA. m. 12.1]. Oysa ICC Tahkim Kurallarında, hakem kararının iki hakem ile verilebilmesi imkânına yer verilmemiştir.

³⁹⁸ Bkz. **Harris**, Maritime Arbitrations, s. 171; **Harris**, Practice, s. 761; **Ambrose - Maxwell**, s. 246 dn. 7; **Ataergin**, s. 361.

heyet ile birlikte bulunamaz ve karar verildikten sonra, bu karara nasıl varıldığını öğrenmek amacıyla heyete başvuramazlar³⁹⁹.

LMAA Tahkim Kuralları, hakem kararının hazırlanması için gereken sürenin, davanın şartlarına göre değişeceği düzenlenmiştir [Arb T. m. 20 c. 1]⁴⁰⁰. Fakat herhalde yargılamanın sona ermesinden itibaren 6 hafta içinde, hakem kararının verilmiş olması şarttır [Arb T. m. 20 c. 2]. Pek çok davada, özellikle de konunun aciliyet teşkil ettiği durumlarda, sürenin daha kısa tutulması tavsiyeye şayandır [Arb T. m. 20 c. 3]⁴⁰¹. Dolayısıyla, kararın hızla verilmesinin mümkün olduğu yargılamalarda, bahsi geçen 6 haftalık sürenin sonuna kadar beklenmemesi gerekir.

C) HAKEM KARARININ TARAFLARIN ANLAŞMASI SURETİYLE VERİLMESİ

Taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için tahkim yargılamasına başvurulması, tarafların uyuşmazlık konusu hak üzerinde tasarruf etme yetkisini etkilemez. Bu nedenle taraflar, hakem heyeti tarafından henüz uyuşmazlık konusu hakkında karar verilmeden önce anlaşmak ve hakem heyetinden bir “anlaşmalı karar” almak suretiyle tahkim yargılamasını sona erdirmek imkânına sahiptirler⁴⁰². Böylelikle anlaşmanın bir hakem kararı ile hüküm altına alınması suretiyle New York Sözleşmesi hükümleri doğrultusunda Dünya’nın hemen her

³⁹⁹ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 245.

⁴⁰⁰ Oysa ICC tahkiminde, hakem heyetinin uyuşmazlık hakkındaki nihai kararını, görev belgesinin imzalanması tarihinden itibaren 6 ay içinde vermesi gerekmektedir. [ICC. m. 24]. Bu konuda 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu ise hakem kararının taraflar aksini kararlaştırmadığı sürece, tek hakemli davalarda hakemin seçildiği, birden çok hakemli davalarda ise hakem kurulunun ilk toplantı tutanağının düzenlendiği tarihten itibaren 1 yıl içinde kararın verilmesi gerektiğini düzenlemiştir [MTK. m. 10/ b].

⁴⁰¹ Tarafların bu halde, İngiliz Tahkim Kanununda yer alan ve makul süre içinde hüküm vermekte geciken hakemin, mahkemeye müracaat edilmesi suretiyle görevden alınmasına ilişkin 24. madde hükmüne ender olarak başvurulduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 247.

⁴⁰² Bkz. **Koyuncu**, s. 476; **Sutton - Gill**, s. 237; **Garnett - Gabriel - Waincymer - Epstein**, s. 93; **Tweeddale - Tweeddale**, Disputes, s. 334; **Lew - Kröll - Mistelis**, s. 636.

yerinde tenfiz edilebilmesine olanak sağlanmakta ve dolayısıyla anılan anlaşmaya aykırı davranılmasının önüne geçilmektedir⁴⁰³.

LMAA Tahkim Kurallarının uygulandığı bir yargılamada bahsi geçen halde tarafların, uyuşmazlığın “anlaşmaları” suretiyle veya başka nedenlerle sona erdiğini derhâl hakem heyetine bildirmeleri gerekir [Arb T. m. 16]⁴⁰⁴. Bu bildirim üzerine hükmün verilmesi konusunda hakem heyetinin nasıl hareket edeceğine ilişkin bir hükme LMAA Tahkim Kurallarında rastlanmamaktadır. Bu sebeble, konu hakkında İngiliz Tahkim Kanunu uygulanır. Buna göre, taraflar aksini kararlaştırılmadıkça, devam etmekte olan yargılama hakem heyetince sona erdirilir ve tarafların talebi hakem heyetince uygun görülürse, taraflarca üzerinde anlaşmaya varılan hususlar, bir hakem kararı olarak kaydedilir [AA 96 Prgf. 51(2)]. Ayrıca anılan kararın bir “hakem kararı” olduğu ve uyuşmazlık konusunda verilecek herhangi bir karar ile aynı etki ve derecede olduğu kararda belirtilmelidir [AA 96 Prgf. 51(3)].

Tarafların, heyetin ücreti ve masraflarının ödenmesine ilişkin olarak karara hükümler konulması ve ödenmemiş ücret ve masrafların (örn. yargılama esnasında yapılan, fakat rezervasyon ücreti için) ödeme şekli konusunda anlaşmaları hâlinde, bu anlaşmayla ilgili olarak hakem heyetine bilgi verilmesi gerekir [Arb T. m. 16 c.1]. Aynı zorunluluk, yargılamada ara karar verilmesi hâlinde de geçerlidir [Arb T. m. 16 c. 2].

⁴⁰³ Bkz. **Tweeddale - Tweeddale**, Arbitration, s. 169; **Merkin**, s. 697.

⁴⁰⁴ Aynı yöndeki düzenlemeler için bkz. ICC. m. 26 ve LCIA. m. 26. 8. Ancak burada, LMAA tahkiminden farklı olarak, ICC ve LCIA tahkiminde verilen anlaşmalı kararın anılan Kurumların Divanları tarafından teyit edilmesi gerekmektedir.

D) HAKEM KARARININ ŞEKLİ VE İÇERİĞİ

Hakem kararının şekli ve içeriği, kararın geçerliliğinin ve uygulanabilirliğinin sağlanması bakımından son derece önem taşır⁴⁰⁵. Zira, tahkim kurallarında yer alan şekil kurallarına uygun olarak tanzim edilmeyen ve içermesi gereken hususları ihtiva etmeyen bir karar, uygulanamama ve hatta geçersizlik tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir⁴⁰⁶. Bu yüzden hakem heyeti, hakem kararını verirken bu hususlara dikkat etmelidir.

LMAA Tahkim Kuralları, hakem kararının şekil ve içerik bakımından hangi unsurları içermesi gerektiği hakkında ayrıntılı hükümlere sahip değildir. Dolayısıyla bu konudaki boşluk, İngiliz Tahkim Kanununun tamamlayıcı hükümleri ile doldurulur.

İngiliz Tahkim Kanunu, hakem kararının şeklinin belirlenmesini tarafların serbest iradesine bırakmıştır [AA 96 Prgf 52(1)]. Taraflarca aksine bir anlaşma yoksa hakem kararı yazılı olmalıdır⁴⁰⁷. Bununla birlikte İngiliz Tahkim Kanunu, hakem kararının heyetin tüm üyelerince imzalanması gerektiğini, şu kadar ki, yalnızca karar ile aynı yönde görüş bildiren hakemlerce imzalanmasının da geçerli bir kararın verilmesi sonucunu doğuracağını hükme bağlamıştır [AA 96 Prgf. 52(3)]. Dolayısıyla, karara muhalif hakemlerin imza atmamış olmaları, kararın geçersizliğine yol açmamaktadır⁴⁰⁸.

⁴⁰⁵ Hakem kararının uygulanabilir nitelikte olmasının önemi ve yasal bir zorunluluk olmasa dahi kararın bu özelliği taşıması gerektiği hakkında bkz. **Platte**, Enforceable Awards, s. 308.

⁴⁰⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 257; **Eksi**, Tahkim, s. 373.

⁴⁰⁷ Ancak, deniz tahkimi uygulamasında, hakem kararının yazılı olarak tanzim edilmesine ilişkin yerleşmiş bir uygulama mevcut değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Harris**, Practice, s. 770.

⁴⁰⁸ ICC ve LCIA Tahkim Kuralları, hakem kararının sadece heyet başkanı tarafından imzalanmasını yeterli görmektedir (ICC. m. 25/ 1; LCIA. m. 26/ 4). Ayrıca bkz. **Sutton - Gill**, s. 245; **Harris**, Arbitration Act, s. 258; **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 8–57; **Merkin**, s. 702. UNCITRAL Tahkim Kurallarında ise, hakem kararının hakem veya hakemlerce imzalanması

Hakem heyetinin birden fazla hakemden oluşması hâlinde, karar metninin imzalanması için tüm hakemlerin aynı yerde olması ve imzaların aynı zamanda atılması zorunlu değildir [Arb T. m. 21]⁴⁰⁹. Genellikle, kararın kaleme alınması ve imzalanması için diğer hakem veya hakemlere iletilmesi görevleri, hakemlerden biri (genellikle üçüncü hakem veya üst hakem) tarafından üstlenilir⁴¹⁰.

Hakem kararının belirli olması, yani verilmiş olan kararın herhangi bir şüpheye yer vermeyecek nitelikte olması ve “nihai” karar olma özelliğinin metninden açıkça anlaşılması gerekir⁴¹¹. Ayrıca karar, mümkün olduğu kadar kısa tutulmalıdır⁴¹².

Hakem heyeti, tahkimde ileri sürülen tüm talepler hakkında tek bir karar verebileceği gibi, bu hususların her biri için ayrı ayrı ve farklı zamanlarda da karara varabilir [AA 96 Prgf. 47(2)]. Bu, bir ara karar niteliğinde olmayıp, tenfiz edilebilen ve aleyhine itirazın mümkün olduğu karardır⁴¹³.

İçerik olarak kararın hangi unsurları taşıması gerektiği hususu, İngiliz Tahkim Kanununun muhtelif maddelerinde hükme bağlanmıştır. Buna göre hakem kararının mutlaka tahkim yerini ve kararın verildiği tarihi içermesi lazımdır [AA 96 Prgf. 52(5)]. Bununla birlikte karar, taraflardan birinin basit veya bileşik faiz ödemesi gerektiğine ilişkin bir hüküm de içerebilir [AA 96 Prgf. 49]. Kanun, tahkim yerinin İngiltere, Galler veya Kuzey İrlanda olması halinde, nerede imzalanmış veya taraflara nerede tebliğ edilmiş olursa olsun, kararın “tahkim yeri”nde verilmiş

gerektiği; üç hakem varsa ve onlardan birinin kararı imzalamaması durumunda, bu imzanın yokluğunun sebebinin hakem kararında gösterilmesi hükme bağlanmıştır [UNCITRAL m. 32/4].

⁴⁰⁹ Hatta hakemler, sadece yazılı belgeler doğrultusunda yürütülen tahkim yargılamalarında çoğunlukla bir araya gelmemekte, ancak değerlendirme ve fikirlerini telefon görüşmeleri aracılığıyla birbirlerine aktarmaktadırlar. Sözlü yargılamalarda ise duruşmadan sonra yargılama hakkında müzakerelerde bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Harris**, Practice, s. 771.

⁴¹⁰ Bkz. **Harris**, Practice, s. 770; **Ambrose - Maxwell**, s. 246; **Karayalçın**, s. 36; **Born**, Arbitration, s. 460.

⁴¹¹ Bkz. **Tackaberry - Marriot**, s. 346.

⁴¹² Bkz. **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 286.

⁴¹³ Bkz. **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 117.

sayılacağını hükme bağlamıştır [AA 96 Prgf. 53]. Bu hükmün, kararın nerede verildiği hakkında ortaya çıkacak muhtemel anlaşmazlıkları önlemeye yönelik olduğu ifade edilmiştir⁴¹⁴.

E) HAKEM KARARININ GEREKÇELİ OLMASI

Günümüz deniz tahkimi uygulamasında, hakem kararının gerekçeli olarak verilmesine sıkça rastlanılmaktadır. Özellikle basit yargılama usulünün uygulandığı tahkimlerde (duruşmalı yargılama usulünün uygulandığı tahkimlere oranla) ve hakem heyetinin hakkaniyete göre karar vermesinin kabul edildiği hâllerde, hakem kararlarının gerekçeli olması olağandır⁴¹⁵.

LMAA Tahkim Kurallarında veya İngiliz Tahkim Kanununda, gerekçeli hakem kararının tanımı ve bu kararın neleri içermesi gerektiği düzenlenmemiştir. Doktrinde gerekçeli kararın, hakem heyetince verilen ve tahkim yargılamasını sona erdiren kararın gerekçelendirilmesi ve bu gerekçelerin kararın bir parçasını teşkil etmesi halinde mevcut olacağı ifade edilmiştir⁴¹⁶. Ayrıca gerekçelerin, genel olarak hakem heyetinin bu sonuca niçin ve nasıl ulaştığını gösterecek derecede açık olması gerekmektedir⁴¹⁷.

İngiliz Tahkim Kanunu, hakem kararlarının gerekçelendirilmesinin genel bir kural olduğunu düzenlemektedir⁴¹⁸. Şöyle ki; Kanunun 52. paragrafının 4. fıkrasında yer alan hükme göre, hakem heyetince verilecek karar,

- Tarafların anlaşmasına dayanmadığı (yani anlaşmalı bir karar olmadığı) veya

⁴¹⁴ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 251.

⁴¹⁵ Bkz. **Karayalçın**, Usul, s. 37; **Harris**, Practice, s. 771; **Smid**, View, s. Smid 3.

⁴¹⁶ Bkz. **Sutton - Gill**, s. 238.

⁴¹⁷ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 254.

⁴¹⁸ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu da hakem kararında gerekçeye yer verilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır [Bkz. MTK m. 14/ A(2)].

- Tarafların, kararın gerekçeli olarak verilmesinden vazgeçtikleri yönünde bir anlaşma söz konusu olmadığı takdirde, gerekçelendirilmelidir.

Konu, LMAA Tahkim Kurallarında da düzenlenmiş bulunmaktadır. Fakat, 1 Ocak 2002 tarihli LMAA Tahkim Kurallarında⁴¹⁹, hakem kararının gerekçeli olarak verilmesi için, tarafların henüz karar verilmeden önce heyete bu yöndeki taleplerini bildirmeleri gerekmektedir. 1 Ocak 2006 tarihinden bu yana yürürlükte olan LMAA Tahkim Kuralları ise, eski kurallardan bu hususta ayrılmaktadır. Zira, yeni LMAA Tahkim Kuralları, İngiliz Tahkim Kanunu ile paralel bir hüküm öngörmüş ve hakem kararı verilmeden önce taraflara, heyete bildirimde bulunmaları şartıyla gerekçelerden vazgeçme hususunda anlaşmaya varma yetkisi tanımıştır [Arb T. m. 22 (a)]. Dolayısıyla eski kuralların aksine, aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça, LMAA tahkiminde verilen hakem kararları “gerekçeli” olacaktır⁴²⁰.

İngiliz Tahkim Kanunu, hakem heyetince yargılamaya ilişkin olarak verilen bir kararda hukukî bir sorun söz konusu olduğunda, tarafların mahkemeye başvurabileceklerini hükme bağlamıştır [AA 96 Prgf. 69(1) c. 1]. Bununla beraber Kanun, tarafların heyetten kararın gerekçeli olarak verilmemesini talep etmeleri hâlinde, verilecek karara karşı temyiz başvurusunda bulunma imkânının ortadan kalkacağını düzenlemiş bulunmaktadır. Anılan hüküm ile paralel bir düzenleme de LMAA Tahkim Kurallarında yer almaktadır. Arb. T. m. 22 (b) hükmüne göre, tarafların hükümden önce kararın gerekçeli olarak verilmesinden vazgeçtikleri yönünde bir bildirimde bulunma hakları vardır. Tarafların böyle bir bildirimde

⁴¹⁹ 1 Ocak 2002 tarihli LMAA Kuralları için bkz. <http://www.lmaaorg.uk/terms/LMAAterms2002.pdf> (12.09.2006).

⁴²⁰ Bkz. **Nomer**, s. 407. (naklen)

bulunmaları, anılan karar hakkında mahkemeye temyiz başvurusunda bulunma haklarından feragat ettikleri anlamına gelir⁴²¹.

Taraflarca hükmün gerekçeli olarak verilmesinden vazgeçilmesi hâlinde heyet, hükmü gerekçesiz olarak verir ve hükmün bir parçası olarak değerlendirilmeyen, fakat gerekçelerinin ana hatlarıyla belirtildiği bir belge (*privileged reasons*) düzenler [Arb. T. m. 22 (c)]⁴²². Bu belge mahkemece aksine bir karar verilmedikçe, karara ilişkin usulî işlemlere (örn. itiraz, temyiz, vb.)⁴²³ dayanak olarak kabul edilemez veya taraflarca bu belgeye atıfta bulunulamaz [Arb. T. m. 22 (d)]⁴²⁴.

Gerekçeli olarak verilmesi gereken bir hakem kararının (örn. hakem heyetinin ihmali gibi bir nedenle) gerekçesiz şekilde verilmesi hâlinde, kararın verilmesi tarihinden itibaren 28 gün içinde heyet bu eksikliği düzelterek kararın gerekçesini düzenleyebilir [AA 96 Prgf. 57; Arb. T. m. 25]. Bu süre içinde gerekçenin hazırlanmaması durumunda, hakem heyeti artık kararı gerekçelendiremez⁴²⁵. Kararın gerekçeli olarak verilmesi gerekirken bu kurala riayet edilmemesi, “kararın düzenlenmesinde uyulması gereken şekil kurallarına uyulmaması nedeniyle ciddî bir usulsüzlüğün meydana gelmesi” nedeniyle mahkemeye müracaatta bulunmaya dayanak teşkil edebilir [AA 96 Prgf. 68(2) (h)].

⁴²¹ 1 Ocak 2002 tarihli LMAA Tahkim Kuralları, hakem kararının gerekçeli olarak verilmesi için tarafların başvurması şartını aramaktaydı. Bu ise, tarafların hakem heyetine gerekçeli karar için başvurmamaları hâlinde, karara ilişkin olarak mahkemeye itiraz edememeleri sonucunu doğurmaktaydı [Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 254; **Koyuncu**, s. 477]. Uygulamada kimi zaman sorun yaratan bu durum yeni LMAA Tahkim Kuralları ile (yukarıda belirtildiği şekilde) tekrar ele alınmış ve anılan Kurallar ile İngiliz Tahkim Kanununun ilgili hükümleri arasında paralellik sağlanmıştır.

⁴²² Genellikle söz konusu belgede, belge içeriğinin yalnızca tarafların kararın gerekçeleri hakkında bilgilendirilmesine yönelik olduğu ve belgenin hükme dâhil olmadığı açıkça belirtilir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 254; **Koyuncu**, s. 477.

⁴²³ Bkz. **Koyuncu**, s. 477.

⁴²⁴ “Diğer bir ifadeyle söz konusu belge, aksi mahkeme tarafından kararlaştırılmadıkça, tarafların mahkemedeki iddia ve savunmaları için delil teşkil edemeyeceği gibi dava konusu da yapılamayacaktır.” **Koyuncu**, s. 477. (naklen)

⁴²⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 255.

Hakem kararına karşı mahkemeye bir itiraz veya temyiz başvurusunda bulunulduğunda, kararın gerekçeli olmadığı veya mevcut gerekçenin yapılan itiraz veya temyiz başvurusu hakkında mahkemenin uygun şekilde karar vermesi açısından yeterli olmadığı anlaşıyorsa, mahkeme heyetten, karara ilişkin olarak yeterli derecede ayrıntılı bir gerekçe düzenlemesini isteyebilir [AA 96 Prgf. 70(4)]⁴²⁶.

Görüldüğü üzere, LMAA Tahkim Kuralları uyarınca hakem kararlarının gerekçesiz olarak verilmesi mümkündür. Ancak, böyle bir hakem kararının Türkiye’de tenfiz edilmesi noktasında, bu durumun, 1982 Anayasası’nın 141/3, New York Sözleşmesi’nin V/2 (b) ve Milletlerarası Özel hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’un 45/(b) maddesi gereğince kamu düzenine aykırılık teşkil edip etmeyeceği hususu doktrinde tartışmalıdır. Bu konuda bir görüş, 1982 Anayasası’nın 141/3. maddesi uyarınca mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması gerektiğini ve bu kuralın milletlerarası hakem kararlarına da uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir⁴²⁷. Dolayısıyla gerekçesiz yabancı hakem kararlarının Türkiye’de tenfiz istemleri, kamu düzenine aykırılık sebebiyle geri çevrilmelidir⁴²⁸. Buna karşılık bizim de katıldığımız görüşe göre ise, tahkim usulüne uygulanan hukuk kurallarına aykırılık teşkil etmedikçe, tarafların anlaşması doğrultusunda gerekçesiz olarak verilmiş bir hakem kararının tenfizi, Türk hukuku bakımından kamu düzenine aykırılık teşkil etmez. Zira hakem kararının gerekçesiz olduğu için tenfiz edilememesi, iç hukuka ilişkin kamu düzeni prensibinin milletlerarası alana taşması

⁴²⁶ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 256.

⁴²⁷ İlgili görüş için bkz. **Tanrıver, S.:** Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Kamu Düzeninin Rolü, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 575 (Kamu Düzeninin Rolü); **Alangoya, Y.:** Uncitral Tahkim Yönetmeliği Hakkında, Prof. Dr. İlhan Postacıoğlu’na Armağan, İstanbul 1990, s. 21.

⁴²⁸ **Tanrıver**, Kamu Düzeninin Rolü, s. 575.

sonucunu doğurur⁴²⁹. Anayasa'nın 141. maddesinin 3. fıkrası, yalnızca resmî mahkeme kararları açısından hüküm ifade eder. Öte yandan Türkiye'nin de taraf olduğu 1961 tarihli Avrupa (Cenevre) Sözleşmesi'nin hakem kararlarının kural olarak gerekçeli olacağını belirttikten sonra, tarafların açıkça belirlemeleri durumunda bu kararların gerekçesiz de olabileceğini düzenleyen 8. maddesi hükmü de bu görüşü destekler niteliktedir. Sonuç olarak, milletlerarası tahkim alanında kamu düzeni kavramının dar olarak yorumlanması ve böylece milli kamu düzeni anlayışlarının tamamen ihtiyari olarak hareket etmeleri neticesinde gerekçesiz hakem kararlarının reddedilmesinin önüne geçilmesi gerekir⁴³⁰.

F) HAKEM KARARININ TARAFLARA TEBLİĞİ VE YAYIMLANMASI

Hakem kararının taraflara tebliği, tahkim yargılamasında önem arz eden bir diğer konudur. Nitekim taraflara tebliğ edilmemiş bir hakem kararı, sadece kararı veren hakemler tarafından bilinen ve fakat tahkimin tarafları hakkında hüküm ve sonuç doğurmayan bir belge olarak kalmaya mahkûmdur⁴³¹.

LMAA tahkim yargılamasında heyet tarafından nihaî karara varıldıktan sonra mümkün olan en kısa süre içinde, uyuşmazlığın taraflarına yazılı bir bildirimde bulunulur [Arb T. m. 23]. Bu bildirimde, hakem heyetinin ücret ve masraflarına ilişkin bilgiler yer alır ve bunların tamamının ödenmesini takiben, hakem kararının taraflara gönderilmek veya taraflarca bizzat alınmak üzere hazır olacağı belirtilir.

⁴²⁹ İlgili görüş için bkz. **Akıncı, Z.:** Gerekçesiz Hakem Kararları Türkiye'de Tenfiz Edilebilir mi? İstanbul Barosu Dergisi, Y. 1996, C. 70, S. 1-3, s. 90-91 (Hakem Kararları); **Özbay, İ.:** Hakem Kararlarında Gerekçe, BATİDER, Y. 2001, C. 21, S. 2, s. 318; **Şit, s. 224;** **Şanlı, ADR, s. 351, dn. 297.**

⁴³⁰ Bkz. **Şit, s. 224.**

⁴³¹ Bkz. **Houtte, H. V.:** The Delivery of Awards to the Parties, Arbitration International, Y. 2005, C. 21(2), s. 177 (Award).

Hakem kararı, anılan masraf ve ücretlerin ödenmesi hâlinde taraflara tebliğ edilir veya taraflarca bizzat heyetten alınır⁴³².

Deniz tahkim hukukunda hakem kararlarının yayımlanmaması kuraldır. Karar istisnaî ve ancak bu yayımlamanın yararlı olduğuna kanaat edilen hallerde yayımlanabilir⁴³³. Heyet, hakem kararının yayımlanmaya değer olduğu kanaatinde ise, bu imkânı tanıdığını taraflara bildirir. Bu bildirimden itibaren 21 gün içinde taraflardan herhangi biri itiraz etmezse, karar, birliğin bu konudaki düzenlemelerine uygun olarak yayımlanabilir. Fakat bu yayımda; tarafların, kanunî veya diğer temsilcilerin ve heyetin kimlik bilgileri yer alamaz [Arb T. m. 26].

Yayımlanan hakem kararları, sonraki tahkim yargılamalarında heyetleri bağlayıcı bir niteliğe sahip olmayıp; yalnızca örnek teşkil edebilir⁴³⁴.

G) HAKEM KARARININ DÜZELTİLMESİ, TAVZİHİ VE EK KARAR VERİLMESİ

Her ne kadar yargılamayı sona erdiren kararın verilmesi ile birlikte hakem heyetinin kararı değiştirme ve tahkim konusu uyuşmazlık hakkında tarafları bağlayıcı nitelikte karar verme yetkisi ortadan kalksa da, bu kuralın mutlak şekilde uygulanması, karar verilirken yapılan hakem hatalarının düzeltilmesinde büyük zorluklara neden olabilir⁴³⁵. Bu durum, gerek LMAA Kuralları, gerek İngiliz Tahkim Kanunu tarafından tespit edilmiş ve konuya ilişkin bazı düzenlemeler öngörülmüştür. LMAA Tahkim Kuralları bu konuda, İngiliz Tahkim Kanununun 57. paragrafında bahsedilen yetkilerin uygulanacağını ve bununla birlikte heyetin bazı ek yetkilere

⁴³² Bildirimde gösterilen ücret ve masrafların ödenmemesinin hüküm ve sonuçları için bkz. aşağı. Dördüncü Bölüm. XIII.

⁴³³ Bkz. **Kulen**, s. 162; **Harris - Cockerill - Summerskill**, s. 287; **Tassios**, s. 356; **Packard**, s. 59.

⁴³⁴ Bkz. **Packard**, s. 59; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 177.

⁴³⁵ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 247; **Steyn**, Arbitration, s. 26; **Yeşin**, Milletlerarası Tahkim, s. 118; **Akıncı**, Tahkim, s. 179; **Karayalçın**, Usul, s. 41.

sahip olduğunu hükme bağlamıştır [Bkz. Arb. T. m. 25 (a)]. Dolayısıyla önce İngiliz Tahkim Kanununun anılan hükmüne, sonra da LMAA Tahkim Kurallarına değinmek gerekir.

İngiliz Tahkim Kanunu taraflara, verilmiş olan hakem kararını düzeltme ve ek karar verme konusunda heyetinin sahip olduğu yetkinin sınırlarını serbestçe belirleme imkânı bahşetmiştir [AA 96 Prgf. 57(1)]. Taraflar arasında aksine bir anlaşma yoksa, heyet, resen veya taraflardan birinin başvurusu üzerine, kararda bir yazım hatası veya kazaen yahut unutma neticesinde ortaya çıkan bir yanlışlık varsa, bu hatayı düzeltebilir veya açık olmayan hükümler varsa bunları tavzih edebilir [AA 96 Prgf. 57(3) (a)]. Ayrıca heyet, kendisine sunulan talep hakkında karar vermeyi ihmal ederse, bu hususa ilişkin ek bir karar da verebilir [AA 96 Prgf. 57(3) (b)]. Dolayısıyla LMAA tahkimi bakımından geçerli olan ve İngiliz Tahkim Kanununun 57. maddesinde bahşedilen yetkiler; yazım hatalarının veya kazaen yahut unutma neticesinde ortaya çıkan bir yanlışlık varsa, bu yanlışlığın düzeltilmesi, karar verilmesi gereken bir husus hakkında karara varılmaması hâlinde ek hükme gidilmesi ve açık olmayan hususların tavzih edilmesidir⁴³⁶.

LMAA Tahkim Kurallarında yer alan düzenlemeye göre ise heyet, İngiliz Tahkim Kanununun 57. maddesinde bahşedilen yetkilere ek olarak; hakem heyeti,

1- resen yahut taraflardan birinin başvurusu üzerine, verilen karardaki hata, eksiklik veya hesaplama yanlışlığını düzeltebilir [Arb T. m. 25 (a)-i] ve

2- taraflardan birinin başvurusu üzerine, kararın net olmayan belirli bir noktasını veya kısmını tavzih edebilir [Arb T. m. 25 (a) - ii].

⁴³⁶ LMAA tahkiminin *ad-hoc* niteliği gereği, ICC ve LCIA Tahkim Kullarında [Bkz. ICC. m. 27; LCIA. m. 26.5] yer alan ve hakem heyetince verilecek kararın onaylanması ve gerekli değişikliklerin yapılması yönünde tavsiyede bulunulması gibi kararlar verecek bir Divan burada söz konusu değildir.

Anılan yetkilerin kullanılabilmesi, taraflarca kararın verilmesinden itibaren 28 gün içinde talep edilmesine bağlıdır; bu süre heyetçe uzatılabilir [Arb T. m. 25 (b)]⁴³⁷. Fakat hangi süre içinde olursa olsun, hakem heyetince talebin karşı tarafına, iddiaya karşı uygun bir savunma imkânı tanınmadan bu yetkilerin kullanılması mümkün değildir [Arb T. m. 25 (c)].

Taraflar sürenin daha uzun olması konusunda anlaşmaya varamazlarsa, tüm düzeltme ve tavzih kararları, asıl kararın verilmesinden itibaren 90 içinde verilir⁴³⁸. Bu kararlar, asıl karar üzerine veya kararın bir parçası olacak şekilde ayrı bir belgeye (*seperate memorandum*) yazılabilir [Arb T. m. 25 (d)]. Madde metninde, ek karar için gereken süreye ilişkin herhangi bir hüküm mevcut değildir. Dolayısıyla İngiliz Tahkim Kanununun konuya ilişkin hükmü uygulanır⁴³⁹. Anılan Kanun, ek kararın, asıl kararın verilmesinden itibaren 56 gün içinde verilmesini öngörmektedir [AA 96 Prgf. 57(6)].

XIII. HAKEM ÜCRETİ VE YARGILAMA GİDERLERİ

Hakem ücretinin ve tahkim masraflarının hangi tarafça ve ne oranda ödeneceği meselesi, taraflar için önem arz eden en önemli konulardan ikisidir. Bu sebeble, LMAA Tahkim Kurallarının muhtelif hükümlerinde, masraf ve ücretlere ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir⁴⁴⁰.

Tahkim yargılamasında ortaya çıkan ve yargılama masrafları olarak anılan harcamalar çok çeşitlidir. Yargılamayı ilgilendiren hemen hemen tüm masraflar (örn.

⁴³⁷ Bu süre UNCITRAL Tahkim Kurallarında ve 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda 30 gün olarak düzenlenmiştir. [Bkz. UNCITRAL m. 36 ve MTK. m. 14/ b].

⁴³⁸ 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda, kararın verilmesine ilişkin süre de 30 gün olarak hükmü bağlanmıştır [Bkz. MTK. m. 14/ b].

⁴³⁹ Ek kararın da Arb. T. m. 25 (d) hükmüne tâbi olduğuna ilişkin görüş için bkz. **Koyuncu**, s. 478.

⁴⁴⁰ Burada, konu bakımından önem arz eden ücret ve masraflara ilişkin hükümler incelenecek, diğer hükümlere ise değinilmeyecektir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 135.

yargılama duruşmalı olarak gerçekleşmiş ise duruşma masrafları, bilirkişi atanması, keşif yapılması ve hükmün hazırlanması için yapılan masraflar) bu başlığa dâhildir⁴⁴¹. Ayrıca hakem heyeti, yargılama esnasında bir hususa ilişkin yapılan başvurunun herhangi bir aşamasında gereksiz masrafların yapıldığını düşünüyorsa, resen veya taraflardan birinin başvurusu üzerine, ilgili masraflar hakkında da hükme varabilir⁴⁴². Bu açıdan gereksiz masraflar; uygun olmayan başvuruların yapılması, aşırı fotokopi çekilmesi veya gereksiz şekilde aynı mesajın faks veya e-posta ve posta ya da kurye ile gönderildiği tebligat yoluyla gerçekleştirilmesi suretiyle ortaya çıkabilir. Hakem heyeti, bu tür masrafların miktarının tespit edilip beklemeksizin ödenmesini emredebilir [Arb. T. Ek - II. Prgf. 17].

Hakem ücretlerinin, LMAA Tahkim Kurallarının Ek - I kısmında ayrıntılı şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu konuda ilk değinilmesi gereken husus, ücretin hangi tarafça ödeneceğidir. Hakemini tayin eden taraf, miktarı LMAA Kurulunca belirlenen standart bir “tayin ücreti”ni (*appointment fee*), tayiniyle birlikte hakemine ödemekle yükümlüdür. Heyete bir üst hakem veya üçüncü hakem tayin edilirse, davacı taraf bu hakemin de ücretini öder. Hakem heyeti tek hakemden oluşuyorsa, bu hakemin ücreti taraflarca yarı yarıya ödenir [Arb T. Ek - I Prgf. A]. Ayrıca ara karar işlemleri için de hakeme ücret ödenmesi de gerekebilir [Arb T. Ek - I Prgf. B].

Anılan hallerde ücreti ödenmeyen hakem, ilgili taraftan bu ödemeyi talep etmesinden itibaren 28 gün geçmesine rağmen halen ödeme gerçekleşmemişse,

⁴⁴¹ Bkz. **Redfern - Hunter - Blackaby - Partasides**, s. 8- 93; **Akıncı**, Tahkim, s. 234; **Uhle**, s. 113; **Özsunay - Elver - Özsunay**, s. 171. Duruşma masraflarına, duruşmanın gerçekleşeceği mekânın kiralanması ile yeme ve içme masrafları da dâhildir. Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 137; **Harris**, Practice, s. 772.

⁴⁴² Bkz. **Smith, M. L.**: Costs in International Commercial Arbitration, Dispute Resolution Journal, Y. 2001, C. 56, s. 32 (Costs); **Vigrass**, Arbitration, s. 29; **Steyn**, Arbitration, s. 26; **Hamsher - O'Donavan**, s. 288.

tarafllara ve varsa diğler hakem veya hakemlere, ücreti ödenmediğı takdirde istifa edeceğine ilişkin bir yazılı bildirimde bulunabilir. Yapılan bildirimden itibaren 14 gün içinde ödeme yapılmazsa, hakem, ücretini derhâl almaya hak kazanır ve hiç bir sorumluluğa tâbi tutulmaksızın istifa edebilir [Arb T. Ek- I Prgf. C].

LMAA Tahkim Kuralları, tahkim yargılamasının sözlü olarak gerçekleştirildiğı hallerde, hakem heyetinin başka bir ücrete daha hak kazandığını hükme bağlamıştır. Anılan ücret, Kuralların Ek - I kısmının D paragrafında “Rezervasyon Ücretleri” (*Booking Fees*) başlığı altında düzenlenmiştir. Buna göre rezervasyon ücreti, duruşmalı yargılamalarda, yapılan iş miktarı ve duruşmalarda harcanan saat veya gün sayısına göre belirlenir⁴⁴³. Hakem heyeti, Kurallarda belirlenen sürelerde rezervasyon ücretinin tamamen ödenmemesi durumunda, söz konusu ücret hakkı devam etmekle birlikte, hiçbir sorumluluğa tâbi olmaksızın, belirli bir günde yapılmasına karar verilen duruşmayı iptal edebilir. Bu hâlde taraflardan her biri, iptal tarihinden itibaren yedi gün içinde, ücret tutarının tümünü yatırarak, duruşmanın yapılmasını sağlayabilir [Arb T. Ek- I Prgf. D/ 1 (a)].

Heyetin, hakem ücreti ve masraflar için teminata hükmedebilmesi ise diğler bir önemli husustur. LMAA Tahkim Kuralları uyarınca hakem, kendisine ödenmesi gereken ücret ve masraflar için, kararın verilmesine kadar teminat gösterilmesine belirli şartlarda hükmedebilir [Bkz. Arb T. Ek- I Prgf. E]. Teminat gösterilmesine ilişkin karara ilgili tarafın riayet etmemesi halinde hakem heyeti, duruşma talep edilmişse bu talebin reddine, duruşma günü kararlaştırılmışsa, bu karardan dönülmesine ve dosya üzerinden yürütölen yargılama usulünün uygulandığı hâllerde, hakem kararının verilmesine yönelik olarak mevcut belgelerin okunmamasına veya

⁴⁴³ Burada herhangi bir ücret cetveli söz konusu değildir. Oysa ICC tahkim yargılamasında idarî masraflar ve hakem heyetinin ücreti, Kurumun hazırlamış olduğı ücret cetvelinde, uyüşmazlığın miktarına göre belirlenen oranlara göre tespit edilir [Bkz. ICC. m. 31/ 1].

kaleme alınmamasına hükmedebilir [Arb. T. Ek- I Prgf. E/ 3]. Çoğunlukla davacı tarafın teminat göstermesi talep edilir.

Önceden de ifade ettiğimiz gibi, hakem heyeti tarafından nihaî karara varıldıktan sonra, heyetin ücret ve masraflarına ilişkin bilgileri ve bunların tamamının ödenmesini takiben, hakem kararının taraflara gönderilmek veya taraflarca bizzat alınmak üzere hazır olacağı, yazılı bir bildirim ile taraflara duyurulur⁴⁴⁴. Hakem heyeti, anılan ücret ve masrafların tam olarak ödenmemesi halinde, hükmün kendisini veya bir kopyasını taraflara sunmayı reddetme hakkına sahiptir [Arb T. m. 23]⁴⁴⁵.

Bunun yanında taraflarca, hakem kararının hazırlanmasına ilişkin bir ücret daha ödenmelidir. Anılan ücret, hakem heyeti tarafından kararın verilmesinde sarfedilen süre üzerinden hesaplanır⁴⁴⁶. Bu ücretin ödenmemesi ve kararın ilanından itibaren 1 ay içerisinde taraflarca alınmaması hâlinde, hakem heyeti her iki tarafa da hükmün maliyetinin ödenmesi gerektiğini içeren yazılı bir ihtarname gönderebilir. Bu ihtarnameye istinaden taraflar, 14 gün içinde ödemeyi yaparak hükmü almakla yükümlüdürler [Arb. T. m. 24].

Burada ifade etmek gerekir ki; yargılamayı kaybeden taraf, tüm masrafları ve hakem heyetinin ücretini ödemekle yükümlüdür⁴⁴⁷. Hatta bu konuda hakem heyetinin karara bir hüküm eklemesi dâhi söz konusu olabilir. Ancak aksi taraflarca kararlaştırılmadığı sürece, ücretini elde edemeyen hakem, bu ücreti yargılamanın her iki tarafından da (genelde olduğu üzere yargılamayı kaybeden taraftan) dava yoluyla

⁴⁴⁴ Bkz. yuk. Dördüncü Bölüm. XII. F.

⁴⁴⁵ Bu hak, bir çeşit hapis hakkı (*lien*) olarak kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. **Gard**, s. 16; **Harris**, London, s. 24; **Harris**, Practice, s. 772; **Ambrose - Maxwell**, s. 139.

⁴⁴⁶ Bkz. **Ambrose - Maxwell**, s. 137.

⁴⁴⁷ Bkz. **Gard**, s. 16; **Tassios**, s. 362; **Sutton**, s. 181; **Steyn**, Arbitration, s. 26; **Özsunay**, Hakem Kararı, s. 106; **Harris**, Arbitration, s. 5; **Uhle**, s. 122.

talep edebilir. Nitekim bu alacaklardan dolayı taraflar, müşterek ve müteselsilen sorumludurlar [Bkz. Arb. T. m. 11 ve AA 96 Prgf. 28(1)]. Bu halde tüm ücreti ödeyen taraf, hak ettiğinden fazla ödediği miktarda diğer tarafa rücu eder⁴⁴⁸.

XIV. DEĞERLENDİRME

LMAA Tahkim Kurallarının yargılamada uygulanacak tahkim kurallarının tespit edilmesinde tarafların serbest iradesine öncelik tanınması, taraflara, anılan Kurallarca bahşedilen önemli bir imkân olup, aynı zamanda titizlikle ele alınması gereken bir husustur. Zira uyuşmazlığın niteliği ve diğer özellikleri, hakemlerin sayısı ve layihalar aşamasını takip eden usulün tespiti gibi konularda belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkabilmektedir.

Ayrıca, hakem heyeti ve taraflar, tahkim yargılaması ile hedeflenen amaca ulaşılabilmesi için gerek LMAA Tahkim Kurallarında, gerek (bu kurallarda boşluk olan hususlarda aksi kararlaştırılmadığı sürece) İngiliz Tahkim Kanununda öngörülen hükümlere riayet etmelidirler. Aksi durum, yargılamada gereksiz gecikme ve masrafa neden olabileceği gibi, adil bir yargılamanın gerçekleşmesine de engel teşkil edebilir. Nitekim her iki tahkim düzenlemesi de, bu sonuçların kabul edilemeyeceğini hükme bağlamıştır⁴⁴⁹.

⁴⁴⁸ Bkz. **Gard**, s. 16; **Ambrose - Maxwell**, s. 145.

⁴⁴⁹ Bkz. Arb. T. m. 3, m. 14; AA 96 Prgf. 1, Prgf. 33, Prgf. 41.

SONUÇ

Tarafların, aralarındaki mevcut ya da muhtemel bir anlaşmazlığın giderilmesi ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması hakkında karar verme yetkisini, belirli şartlar altında devlet mahkemeleri yerine bıraktıkları kişilerce (hakemlerce) gerçekleştirilen yargılamaya “*tahkim*” denmektedir.

Deniz ticaretine ilişkin uyuşmazlıkların, devlet mahkemeleri yerine tahkim yoluyla ilk kez çözüme kavuşturulması, tahkimin ortaya çıkışı ile hemen hemen aynı döneme rastlar. Özellikle Londra, bu tarihsel süreç içerisinde deniz tahkiminin en önemli merkezlerinden biri olma özelliğini daima muhafaza edebilmiştir. Merkezi bu şehirde bulunan ve deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların mahkemelere başvurulmaksızın çözüme kavuşturulması konusunda öngördüğü Kurallara sadece İngiltere’de değil, tüm dünya genelinde sıkça başvurulanan LMAA da, kuruluş tarihinden günümüze kadar başarıyla faaliyet göstermiştir.

LMAA Kuralları, tahkim yoluna başvuracak taraflara, uyuşmazlığın özellikleri ve serbest iradeleri doğrultusunda tercih edebilecekleri çeşitli kurallar sunmaktadır. Bu çalışmada, Kurumun bahsi geçen Kurallarından “LMAA Tahkim Kuralları” olarak anılan, en son 1 Ocak 2006 tarihinde değişikliğe uğrayan ve halen yürürlükte olan hükümleri incelenmiştir.

Deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında benimsenen genel prensip ve kurallar, LMAA tahkimini de etkilemiştir. Bu açıdan, deniz tahkiminin genel bir özelliği olan “taraf iradesinin önceliği” prensibi, LMAA Tahkim Kuralları bakımından da geçerlidir.

Deniz ticaretinden doğan uyuşmazlıkların çeşitlilik arz etmesi ve dolayısıyla tahkim kurallarının sıkı şekil şartlarına tâbi olmasının tahkim yargılamalarına

olumsuz etki etmesi, bu alanda kurumsal tahkimden çok *ad-hoc* tahkimin tercih edilmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda, LMAA Tahkim Kuralları da *ad-hoc* niteliktedir. Anılan Kuralların önem arz eden diğer nitelikleri; milletlerarası, ihtiyarî, tek aşamalı ve usulî nitelikte olmasıdır.

LMAA Tahkim Kurallarının uygulandığı bir tahkim yargılamasına, anılan kuralların 6. maddesi hükmü nedeniyle taraflarca aksi kararlaştırılmadığı sürece İngiliz hukuku (çoğunlukla da İngiliz Tahkim Kanunu) uygulanır. Dolayısıyla tarafların bu kuralların uygulanmasını kararlaştırırken yalnızca LMAA tahkim kurallarını değil, İngiliz Tahkim Kanununda yer alan hükümleri de göz önünde bulundurmaları ve gerekirse tahkim yargılamasına uygulanacak farklı bir hukuku tercih etmeleri gerekir.

LMAA Tahkim Kurallarının uygulanabilmesi, diğer tahkim yargılamalarında olduğu gibi bir “tahkim anlaşması”nın yapılmasına bağlıdır. Konuya ilişkin olarak deniz hukukuna özgü bazı meselelerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu açıdan, bir konişmentoda yer alan tahkim şartı, bu konişmentoya dayanarak talepte bulunabilme imkânına sahip olan kişileri bağlar. Konu doktrinde tartışmalı olmakla birlikte, anılan kişiler, konişmentoda yer almayan, fakat konişmentonun yollamada bulunduğu çarter partide düzenlenen tahkim şartıyla, tahkim yoluna başvurma iradesinin açıkça ortaya konulmadığı hâller dışında bağlı tutulamazlar. Bunun yanında tahkim anlaşması, uluslararası deniz ticaretiyle ilgili faaliyet gösteren kurumlar veya meslekî birlikler tarafından, tahkim şartını içeren ve çeşitli konulara ilişkin olarak düzenlenen genel işlem şartları ve standart hükümlere yapılacak yollamalar vasıtasıyla teşkil edebilir.

İngiliz Tahkim Kanununun hükümlerine paralel olarak LMAA tahkiminde, hakem heyeti, tek hakemden oluşabileceği gibi birden fazla hakemden de meydana gelebilir. Taraflar, heyeti teşkil edecek hakemlerin sayısını uyuşmazlığın niteliğine göre belirlemekte serbesttirler. LMAA Tahkim Kuralları, hakemlerin atanması hususunda eski Kurallara göre farklı bir uygulama öngörmüş ve belirli şartlara bağlı olarak, hakemlerin atanması konusunda LMAA Başkanının yetkili olduğunu hükme bağlamıştır. Bu sayede eski uygulamada yer alan ve hakemin atanması için mahkemeye başvurulması gereken hallerde, sorun LMAA Başkanınca çözüme kavuşturulacak ve gereksiz masrafların ortaya çıkması engellenebilecektir.

Kurallarda, tahkim yargılamasında hazırlık toplantılarının yapılmasına imkân tanınmış olmakla birlikte, bu toplantılara karmaşık nitelikteki uyuşmazlıklar (5 günden uzun yargılamalar) için başvurulması gerektiği hükme bağlanmıştır. Böylece, yargılamada ortaya çıkabilecek muhtemel bir gereksiz masraf ve zaman kaybının önüne geçilmek istenmiştir.

Taraflar, uyuşmazlığın niteliğine göre layihaların teatisinden sonraki aşamaya dosya üzerinden yürütülen veya duruşmalı yargılama usulünün uygulanmasını kararlaştırabilirler. Böyle bir ayrıma gidilmesindeki temel sebep, deniz hukukunda birbirinden çok farklı nitelikte ihtilafın söz konusu olması ve dolayısıyla bu ihtilafların çözüm şekillerinin de farklılık arz etmesidir. Nitekim tahkimin sadece yazılı belge ve deliller üzerinden yürütülmesi, kimi zaman hakem heyetinin adilane ve tatminkâr bir hüküm vermesi konusunda yetersiz kalabilmekte ve bu nedenle sözlü yargılamaya ihtiyaç duyulabilmektedir.

Hakem kararının verilmesi hususu ise hakem heyetinin sayısına göre farklılık arz eder. LMAA Tahkimi açısından dikkat çekici bir nokta ise, İngiliz Tahkim

Kanununa paralel olarak taraf hakemlerinin üçüncü bir hakem veya üst hakem olmaksızın belirli şartlar altında karar verebilmeleridir.

LMAA Tahkim Kurallarını, eski kurallardan ayrılan diğer bir husus da, hakem kararının gerekçeli olarak kaleme alınması gereğidir. Zira eski Kurallarda kararın gerekçeli olması için tarafların talepte bulunmaları gerekmektedir, yeni kurallarda aksine bir anlaşma olmadıkça hakem kararının gerekçeli olması esası benimsenmiştir. Bu farklılığın önemi, karara karşı temyiz başvurusunda bulunma imkânı açısından ortaya çıkmaktadır. Nitekim eski LMAA Tahkim Kuralları uyarınca, tarafların kararın gerekçeli olarak verilmesini talep etmemeleri, anılan karar hakkında mahkemeye başvuruda bulunma haklarından feragat etmeleri sonucunu doğurmaktaydı. Fakat yeni Kuralla göre böyle bir sonucun ortaya çıkması, tarafların hükümden önce kararın gerekçeli olarak verilmesinden vazgeçtikleri yönünde bir bildirimde bulunmalarına bağlıdır.

BİBLİYOGRAFYA*

Kitaplar

- Akıncı, S.** : Deniz Ticareti Hukuku Dersleri - Navlun Mukaveleleri, İstanbul 1961.
- Akıncı, Z.** : Milletlerarası Tahkim, Ankara 2003. (Tahkim)
- Ambrose, C.-
Maxwell, K.** : London Maritime Arbitration, B. 2, Londra / New York/ Hong Kong 2002.
- Berber, L. K.** : Uluslararası Ekonomik Tahkimde Çok Taraflı Tahkim Sorunu, İstanbul 1999. (Çok Taraflı Tahkim)
- Born, G. B.** : International Commercial Arbitration -Commentary and Materials, B.2, NewYork 2001. (Arbitration)
- Born, G. B.** : International Arbitration and Forum Selection Agreements, Londra 1999. (Agreements)
- Carbonneau, T. E.** : The Law and Practice of Arbitration, New York 2004.
- Craig, W. L.-
Park, W. W.-
Paulsson, J.** : International Chamber of Commerce Arbitration, B. 3, ABD 2000. (ICC)
- Craig, W. L.-
Park, W. W.-
Paulsson, J.** : Annotated Guide to the 1998 ICC Arbitration Rules with Commentary, ABD 1998. (Commentary)
- Çağa, T.- Kender, R.** : Deniz Ticareti Hukuku, C. I, B.14, İstanbul 2005.
- Çağa, T.- Kender, R.** : Deniz Ticareti Hukuku, C. II, B. 7, İstanbul 2004.
- Davidson, P. J.-
Zubkowski, L. K. R.** : Commercial Arbitration Institutions-An International Directory and Guide, B. 2, New York 1992.
- Dayınlarlı, K.** : HUMK'da Düzenlenen İhtiyarî İç Tahkim, Ankara 1997. (İç Tahkim)

* Bibliyografya'da kısaltılmış şekilleri ayrıca gösterilmeyen eserler, metinde, yazar(lar)ın soyadı ile belirtilmiştir. Aynı yazar(lar)ın birden fazla eserine yollamada bulunulmuş ise, kullanılan kısaltmalar, ilgili kaynağın yanında parantez içinde ayrıca gösterilmiştir.

- Dayınlarlı, K.** : UNCITRAL Kurallarına Göre Uzlaşma ve Tahkim, B. 2, Ankara 2007. (UNCITRAL)
- Ekşi, N.** : Milletlerarası Deniz Ticareti Alanında “Incorporation” Yoluyla Yapılan Tahkim Anlaşmaları, İstanbul 2004. (Incorporation)
- Karataş, İ.** : Uygulamada İhtiyarî Tahkim, Ankara 1999.
- Gay, R. - Johnson, A.** : Maritime Arbitration in London, The International Comperative Legal Guide to International Arbitration 2005, Londra 2004.
- Garnett, R.-
Gabriel, H.-
Waincymer, J.-
Epstein, J.** : A Practical Guide to the Commercial Arbitration, New York 2000.
- Harris, B.** : The Arbitration Act 1996: A Commentary, B. 3, Oxford 2003. (Arbitration Act)
- Hill, C.** : Maritime Law, B. 5, Londra / Hong Kong 1998.
- Houtte, H. V.** : The Law of International Trade, Londra 1995. (Trade)
- İzveren, A.-
Franko, N.-
Çalık, A.** : Deniz Ticaret Hukuku, B. 3, Ankara 1994.
- İzveren, A.** : Deniz Ticareti Hukuku, B. 3, Ankara 1975.
- Kalpsüz, T.** : Milletlerarası Ticarete Uyuşmazlıkların Tahkim Yolu ile Halli, Ankara 1989. (Tahkim)
- Karan, H.** : Law on International Carriage of Goods, Ankara 2006. (Carriage of Goods)
- Koral, R.** : İç Hukukumuzda Tahkim, İstanbul 1947
- Lee, E.** : The Encyclopedia of International Commercial Arbitration, Londra 1986.

- Lew, J. D. M.-
Kröll; S. A.-
Mistelis, L. A.** : Comperative International Commercial Arbitration, L
Haye 2003.
- Merkin, R.** : Arbitration Law, Londra 2004
- Nomer, E.** : Devletler Hususî Hukuku, B. 12, İstanbul 2003.
- Nomer, E.-
Ekşi, N.-
Gelgel, G.** : Milletlerarası Tahkim, B. 2, İstanbul 2003.
- Okay, S.** : Deniz Ticareti Hukuku, C. II, B. 2, İstanbul 1971.
(Deniz Ticareti Hukuku)
- Özsunay, E.-
Elver, N C.-
Özsunay, M. R.** :Uluslararası Ticari Uyuşmazlıklarda Ticari Tahkimin
Güncel Sorunları, İstanbul Ticaret Odası Yayını,
İstanbul 2004.
- Paulsson, J. -
Rawding, N -
Reed, L -
Schwartz, E.** : A Freshfields Guide to Arbitration and ADR, B. 2,
La Haye - Londra - Boston 1999.
- Redfern, A.-
Hunter, M.-
Blackaby, N.-
Partasides, C.** : Law and Practice of International Commecial
Arbitration, B. 4, Londra 2004.
- Reisman, W. M. -
Paulsson, J -
Craig. W. L. -
Park, W.** : International Commercial Arbitration, New York
1997.
- Rowland, M. B.** : Arbitration Law and Practice, Londra 1988.
- Schöldstörn, P.** : The Arbitrators Mandate, Stockholm 1998.
- Sutton, D. S. J.- Gill, J.** : Russel on Arbitration, B. 22, Londra 2003.
- Şanlı, C.** : Uluslararası Ticarî Akitlerin Hazırlanması ve
Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları, B. 3, İstanbul 2005.
(ADR)
- Şanlı, C.** : Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak
Hukuk, Ankara 1986. (Esas)

- Şit, B.** : Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Ankara 2005.
- Tackaberry, J. - Marriot, A** : General Provisions”, “Drl: Tackaberry, J./Wood, D., Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. 1, Londra 2003, s. 9-391.
- Tekil, F.** : Deniz Hukuku, B. 6, İstanbul 2001.
- Thomas, D. R.** : Default Powers of Arbitrators, Londra / NewYork / Hong Kong 1996.
- Tweeddale A.- Tweeddale K.** : A Practical Approach to Arbitration Law, Londra 1999. (Arbitration)
- Tweeddale A.- Tweeddale K.** : Arbitration of Commercial Disputes-International and English Law and Practice-,Oxford 2005. (Disputes).
- Uhle, C. B.** : Arbitration and Mediation in International Business, La Haye / Londra / Boston 1996.
- Ülgener, F.** : Çarter Sözleşmeleri, İstanbul 2000.
- Yeğengil, R.** : Tahkim, İstanbul 1974.

Makaleler

- Aeberli, P.** : “Jurisdictional Disputes Under the Arbitration Act 1996: A Procedural Route Map”, Arbitration International, Y. 2005, C. 21, S. 3, s. 253– 299.
- Aitken, N.- Spragge, C.** : “Drafting The Arbitration Agreement”, International Arbitration Law Review, Y.1998, C. 1(4), s. 145– 149.
- Akan, P.** : “Amerikan Deniz Ticaret Hukukunda Tahkim”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2002, S. 1, s. 121–133.

- Akıncı, Z.** : “Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, - Konuşmalar, Bildiriler, (Tanıma ve Tenfiz) Tartışmalar, Belgeler-, İzmir 5,6,7,8 Nisan 2000, s. 287–293.(Tanınma ve Tenfiz)
- Akıncı, Z.** : “Milletlerarası Ticarî Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, BATİDER, C. XVIII, S.4’den Ayrı Bası, Ankara Aralık 1996 s. 93–109. (Alternatif Çözüm Yolları)
- Akıncı, Z.** : “Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu ve Uygulama Alanı”, İzmir Barosu Dergisi, Y. 2001, S. 4, s. 54–64. (Tahkim Kanunu)
- Akıncı, Z.** : “Tahkim ve Derdestlik İtirazı”, Prof. Dr. Mahmut Tefvik Bırsel’e Armağan, İzmir 2001.s.1–12.(Derdestlik)
- Akıncı, Z.** : “Hakemlerin İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz Verme Yetkisi”, Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan, İzmir 1997, s. 209–224. (Yetki)
- Akıncı, Z.** : “Tahkim Şartı”, Milletlerarası Tahkim Semineri, Ankara (4 Ekim 2005), s. 144–158. (Tahkim Şartı)
- Akıncı, Z.** : Gereksiz Hakem Kararları Türkiye’de Tenfiz Edilebilir mi? İstanbul Barosu Dergisi, Y. 1996, C. 70, S. 1-3, s. 90-91 (Hakem Kararları)
- Akyol, Ş.** : “Milletlerarası Tahkim (Sorunlar-Çözümler-Öneriler)”, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 51- 105.
- Ataergin, S.** : “LMAA Kurallarının Uygulanması Hakkında”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Ayferi Göze’ye Armağan Sayısı, Y. 2004, S.1–2, s. 357- 368.
- Ball, M.** : “Just Do I- Drafting the Arbitration Clause in an International Agreement”, Journal of International Arbitration, Y.1993, C. 10, s. 29 – 44. (Arbitration Clause)
- Ball, M.** : “The Essential Judge: the Role of the Courts in a System of National and International Commercial Arbitration”, Arbitration International, Y. 2006, C. 22, s. 74 – 93. (Role of the Courts)
- Bernardini, P.** : “The Role of the International Arbitrator”, Arbitration International, Y. 2004, C. 20(2), s. 113–122.

- Biçkin, İ.** : “Hakem Sözleşmesi ve Hakem Yargılaması”, Türkiye Noterler Birliği Dergisi, Y. 2006, S. 67, s. 380-397.
- Bishop, D - Reed, L.** : “Practical Guidelines for Interviewing, Selecting and Challenging Party-Appointed Arbitrators in International Commercial Arbitration”, Arbitration International, Y. 1998, C. 14(4), s. 395–430.
- Böckstiegel, K. H.** : “Some Major Changes in International Arbitration: The Past, The Perspective”, Arbitration Journal, Y. 1999, s. 244–247.
- Bravar, A.** : “Deniz Hukuku İhtilâfları Hakkında Tahkime İlişkin Bazı Meseleler (Çeviren: Şebnem Akipek - Mertol Can)”, BATİDER, 1997, C. XIX, S. 2, s. 111–123.
- Brook, N.** : “Fast and Low Cost Arbitration Rules in LMAA”, The International Journal of Shipping Law, Y. 1997, C. 2, s. 153–155.
- Brovne, O.** : “London vs Paris: Territorial Competition in International Commercial Arbitration”, International Arbitration Law Review, Y. 2004, C. 7(1), s. 1–7.
- Bundock, M.** : “Security for Costs in Arbitration”, P&I International Journal, Y. 1993, C. 7(2), s. 11–13.
- Ceylan, Z. S.** : “Tahkim ve Hakem Sözleşmeleri”, Türkiye Noterler Birliği Dergisi, Y. 2000, S. 105, s. 70-76.
- Chamberlain, J.** : “Why London”, London Maritime Arbitration-A One Day Seminar Organised By Lloyd’s Of London Press Ltd., Londra 1978, s. Chamberlain 1-6.
- Clark, C. A. L.** : “London as an Arbitration Centre”, Arbitration Journal, Y. 1979, s. 93–96.
- Collins, M.** : “Do International Arbitral Tribunals Have Any Obligations to Encourage Settlement of the Disputes Before Them?” Arbitration International, Y. 2003, C. 19, s. 333–343. (Settlement)
- Collins, M.** : “Privacy and Confidentiality in Arbitration Proceedings”, Arbitration International, Y. 1995, s. 321–336. (Privacy and Confidentiality)
- Davies, D.** : “An Arbitrator’s Views of Current Problems and Difficulties - What Improvements Are Desirable / Possible?”, London Maritime Arbitration - A One Day Seminar Organised By Lloyd’s Of London Press Ltd., Londra 1978, s. Davies 1-7. (Arbitrators Views)

- Davies, D.** : “A View of London Maritime Arbitration”, Arbitration Journal, Y. 1986, s.150–154. (Arbitration)
- Dayınlarlı, K.** : “Hakem Kararlarının Bozulması Sebepleri”, BATİDER, Prof. Dr. Ernst E. Hirsch’in Hatırasına Armağan, Ankara 1986, s. 771- 812. (Hakem Kararlarının Bozulması)
- Dayınlarlı, K.** : “Eser Sözleşmelerinden Doğan İhtilâfların Çözümünde İç Tahkim”, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer (Ankara 18–29 Mart 1996), 2. Tıpkı Basım, Ankara 2001, s. 381- 435. (Eser Sözleşmesi)
- Eastwood, G.** : “A Real Danger of Confusion? The English Law Relating to Bias in Arbitrators”, Arbitration International, Y. 2001, C. 17(3), s. 287–312.
- Ekşi, N.** : “İngiliz Hukukunda Tahkim ve Denetimi”, Argumentum Dergisi, Temmuz 1992, S. 24, s. 371–377. (Tahkim)
- Fellas, J.** : “A Fair and Efficient- International Arbitration Process”, Dispute Resolution Journal, Y. 2004, s. 78–83.
- Ferryman, M.** : “President’s Address to the London Maritime Association”, Arbitration Journal, Y. 1994, s. 163–165.
- Finch, R.** : “London: Still The Cornerstone Of The International Commercial Arbitration And Commercial Law?”, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 256–266.
- Gard, A.** : “Quick guide to London Arbitration”, P&I International, Y. January 1998, C. 12, S. 1, s.14–16.
- Gelgel, G. Ö.** : “Milletlerarası Tahkim Kanununun Uygulama Alanı ve Getirmiş Olduğu Önemli Yenilikler”, Bilgi Toplumunda Hukuk- Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. II, s. 1081–1093.
- Goldie, C. W. H.** : “Deliverence From Disputes- A Practical Perspective”, Arbitration Journal, Y. 1999, s. 191–194.
- Goode, R.** : “The Adoption of English Law to International Commercial Arbitration”, Arbitration Journal, Y. 1992, C. 58, s. 21–28.

- Gross, B. J.** : “International Arbitration as a Method For Dispute Resolution in International Outsourcing Agreements”, Practising Law Institute Patents, Copyrights, Trademarks, and Literary Property Course Handbook Series, Y. 2004, s.871–880.
- Groves, K.** : “Virtual Reality: Effective Injunctive Relief in Relation to International Arbitrations, International Arbitration Law Review, Y. 1998, C. 1(6), s. 188–193.
- Hacking, D.** : “Delivering Results: Dispute Resolution in London”, Arbitration Journal, Y. 2000, s. 221–225. (London)
- Hacking, D.** : “The Effective Arbitrator”, International Arbitration Law Review, Y. 1998, C. 1(7), s. 237–241. (Arbitrator)
- Hallgarten, A.** : “International Commercial Arbitration in London”, Arbitration Journal, Y. 1989, C. 43, s. 52–57.
- Hamsher, M.** : “Yes! There is a Future for Arbitration in London”, Arbitration Journal, Y. 1994, s.156–157.
- Hamsher, M.-O'Donovan, P.** : “Pre-Hearing Procedure In LMAA Arbitrations”, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 284–289.
- Harris, B.** : “Maritime Arbitrations”, “Drl: John Tackaberry&Derek Wood, Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C.1, Londra 2003” s. 743–778. (Practice)
- Harris, B.** : “Arbitration: A Normal Incident of Commercial Life- But For How Long?”, P&I International Journal, Y. 1993, C. 7, S. 2, s. 4–8. (Arbitration)
- Harris, B.** : “ADR in Maritime Disputes”, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1992, C. 2, s. 66–71. (ADR)
- Harris, B.** : “Maritime Arbitration”, “Drl: Andrew Berkeley& Jacqueline Mimms, International Commercial Arbitration –Practical Perspectives, Londra 2001”, s. 169–183.
- Harris, B.** : “Maritime Arbitration in London”, Arbitration Journal, Y. 2000, C. 66, s. 21–24. (London)
- Harris, B.** : “Procedural Problems in Arbitration”, Arbitration Journal, Y. 1991, s. 83–87. (Problems)

- Harris, B.** : “Procedural Reform in Maritime Arbitration”, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1995, C.1, s.18–25. (Reform)
- Harris, B.-
Cockerill, S.-
Summerskill, M.** : “London Maritime Arbitration”, Arbitration Journal, Y. 1993, C. 9(3), s. 275–288.
- Houtte, H. V.** : “The Delivery of Awards to the Parties”, Arbitration International, Y.2005, C. 21(2), s. 177–185 (Award).
- Hunter, M.** : The Procedural Powers of the Arbitrators Under the English 1996 Act, Arbitration International, Y.1997, C. 13(4), s. 345–360.
- Kalpsüz, T.** : “İnşaat Sözleşmelerinde Tahkimin Genel Esasları”, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer (Ankara 18–29 Mart 1996), 2. Tıpkı Basım, Ankara 2001, s. 337–379. (Genel Esaslar)
- Kalpsüz, T.** : “Tahkim Anlaşması”, Bilgi Toplumunda Hukuk-Ünal Tekinalp’e Armağan, İstanbul 2003, C. II, s.1027–1053.
- Kalpsüz, T.** : “ICC Tahkiminde Hakem Kararı Taslağının Hazırlanması İle İlgili Esaslar”, Milletlerarası Tahkim Semineri, Akara 2005, s. 121–143. (ICC)

- Kaplan, Y.** : “Milletlerarası Tahkimde Hakemin ve Tenfizinin Reddi Sebebi Olması Açısından Bağımsızlık ve Tarafsızlık İlkesi”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Y. 2001, s. 44–73.(Bağımsızlık ve Tarafsızlık)
- Kaplan, Y.** : “Uluslararası Tahkim, Türkiye Açısından Yeni Gelişmeler ve Önemi”, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2003, C. 77, S. 3, s. 576-618. (Uluslararası Tahkim)
- Karan, H.** : “Milletlerarası Ticarî Tahkimin Hukukî Mahiyeti ve Bu Alandaki Kanunlaştırmalara Etkisi”, Prof. Dr. Mahmut Tefik Bırsel’e Armağan, İzmir 2001, s. 201- 229. (Tahkim)
- Karayağın, Y.** : “Milletlerarası Tahkimde Muhakeme Usulü”, BATİDER, 1998, C.XIX, S. 3, s. 3–52. (Usul)
- Kerr, M.** : “Equity” Arbitration in England, The American Review of International Arbitration, Y.1991, C. 2, s. 377–401.
- Koyuncu, İ. S.** : “Londra Deniz Hakemleri Birliği (LMAA) Tahkim Kuralları”, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Ayferi Göze’ye Armağan Sayısı, Y.2004, S.1–2, s. 467–478.
- Kulen, R. G.** : “Maritime Arbitration in London”, World Arbitration and Mediation Report, Y. 2001, C. 12, s.155–163.
- Landau, T.** : “Composition and Establishment of the Tribunal”, The American Review of International Arbitration, Y.1998, C. 9, s. 45–106.
- Leahy, E. R.- Bianchi, C. J.** : “Changing Face of International Arbitration”, Journal of International Arbitration, Y. 2000, s.19–61.
- Lynch, K.** : “Security for Costs in Domestic and International Arbitration in England and Hong Kong”, Journal of International Arbitration, Y. 1995, C. 12, s.17–49
- Mankabady, S.** : “Arbitration in Shipping Disputes Under English Law”, Northern Kentucky Law Review, Y. 1987–1988, C.14–13, s. 13–40.
- McDonald, C.** : “Maritime Arbitration in London–1996 and Beyond: A Short Guide to the Arbitration Act 1996”, International Maritime Law, Y.1996, s. 292–329.

- McKenzie, B. D. I.-
Rehder, F. E.** : “The London Maritime Arbitrators Association (LMAA) Small Claims Procedure, 1989”, *Arbitration Journal*, Y. 1990, s. 113–114.
- Miles, W.** : “International Arbitrator Appointment”, *Dispute Resolution Journal*, Y. 2002, C. 57, s. 36–41.
- Misra, J.- Jordans, R.** : “Confidentiality in International Arbitration: An Introspection of the Public Interest Exception”, *Journal of International Arbitration*, Y. 2006, C. 23, s. 39–48.
- Moon, M.** : “New Opportunities for Maritime Arbitration and Arbitrators”, *Arbitration Journal*, Y. 2004, s. 274–278.
- Morris, J. R.** : “What do the Consumers Want?-The Maritime Perspective”, *Arbitration Journal*, Y. 1994, s. 158–165.
- Neill, P.** : “Confidentiality in Arbitration”, *Arbitration International*, Y. 1996, C. 12(3), s. 287–318.
- Newmark, C.** : “The Appointment of Arbitrators in International Arbitration”, *International Arbitration Law Review*, Y. 2004, C. 7(3), s. 73–80.
- Oakley-White, O.** : “Confidentiality Revisited: Is International Arbitration Losing One of Its Major Benefits”, *International Arbitration Law Review*, Y. 2003, C. 6(1), s. 29–36.
- Okay, S.** : “Navlun Mukavelelerinde Tahkim Şartı”, IV. Yicaret ve Banka Hukuku Haftası, Ankara 1965, s. 425–454. (Tahkim Şartı)
- Olatawura, O. O.** : “Delocalized Arbitration Under the English Arbitration Act 1996: An Evolution or a Devolution?”, *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, Y. 2003, S. 30, s. 49–74.
- Onyema, E.** : “Selection of Arbitrators in International Commercial Arbitration”, *International Arbitration Law Review*, Y. 2005, C. 8(2), s. 45–54.
- Oyre, T.** : “The Power of an Arbitrator to Grant Interim Relief Under The Arbitration Act 1996”, *Arbitration Journal*, Y. 1999, C. 64, s. 113–126.

- Özbay, İ.** : “Hakem Kararlarında Gerekçe”, BATİDER, Y. 2001, C. 21, S. 2, s. 299 - 322.
- Özbek, N.** : “MTO Kuralları Işığında Yeni Bir Tahkim Türü ve Şartı Olarak Çok Taraflı Tahkim”, BATİDER, Y. 1999, C. 20, S. 2, s. 93-147.
- Özsunay, E.** : “Uluslararası Tahkimde Hakem Kararı”, Milletlerarası Tahkim Semineri, Y. 2004, s. 87-117. (Hakem Kararı)
- Özsunay, E.** : “ Tahkim Yargılamasında Mahremiyet”, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2004, C. 78, S. 2, s. 541-560. (Mahremiyet)
- Özsunay, E.** : “ Kurumsal Tahkim Sistemlerinde ve Bazı Ulusal Hukukların Uluslararası Tahkim Düzenlemelerinde Geçici ve Koruyucu Önlemler”, İstanbul Barosu Dergisi, Y. 2003, C. 77, S. 2, s. 265-290. (Önlemler)
- Packard, W.** : “To Publish or Not To Publish?”, P&I International, Y. 1999, C. 13, s. 59-60.
- Paisley, K.** : “Commencement and Conduct of the Arbitration”, The American Review of International Arbitration, Y.1998, C. 9, s.107-155.
- Partasides, C.** : “International Commercial Arbitrations ”, “Drl: Tackaberry, J./Wood, D., Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4, C. 1, Londra 2003”, s. 651-706. (Arbitration)
- Platte, M.** : “An Arbitrator’s Duty to Render Enforceable Awards”, Journal of International Arbitration, Y. 2003, C. 20(3), s. 307-313. (Enforceable Awards)
- Platte, M.** : “When Should an Arbitrator Join Cases?”, Arbitration Journal, Y. 2002, C.18(1), s. 67-82.(Arbitrator)
- Rasmussen, M .** : “Overextending Immunity: Arbitral Institutional Liability in the United States, England and France”, Fordham International Law Review, Y. June 2003, C. 26, s.1824-1875.
- Riccomagno, M.** : “Maritime Arbitration”, Arbitration Journal, Y. 2004, s. 267-273.

- Rivkin, D. W.** : “Commentary on the New Rules of Evidence in International Commercial Arbitration”, American Law Institute - American Bar Association Continuing Legal Education, ALI-ABA Course of Study, Y. 2004, s. 751–773.
- Rokison, K.** : “A Legal Practitioner’s View of London Maritime Arbitration.” London Maritime Arbitration-A One Day Seminar Organised By Lloyd’s of London Pres Ltd., Londra 1978, s. Rokison 1-9.
- Rumbold, I. - Tan, C.** : “Arbitration as a Real Alternative”, P&I International Journal, Y. 2002, C. 16(6), s. 14–16.
- Rutherford, M.** : “Documents-only Arbitrations in Consumer Disputes”, “Drl: John Tackaberry&Derek Wood, Bernstein’s Handbook of Arbitration and Dispute Resolution Practice, B. 4,C. 1, Londra 2003”, s. 651–706.
- Salthouse, M.** : “The London Maritime Arbitrators Association’s Falca Rules”, International Maritime Law, Y. 1997, s. 23–26.
- Saville, J.** : “The Arbitration Act 1996 and Its Effect on International Arbitration in England”, Arbitration Journal, Y. 1997, s.104–112.
- Shilston, A.** : “Procedure in English Arbitration- A Review”, Arbitration Journal, Y. 1980, s. 187–194.
- Smid, J. S.** : “London Maritime Arbitration- The Views Of A Costumer”, London Maritime Arbitration-A One Day Seminar Organised By Lloyd’s Of London Pres Ltd., Londra 1978, s. Smid 1-10. (View)
- Smid, J. S.** : “The Expedited Procedure in Maritime and Commodity Arbitrations”, Journal of International Arbitration, Y. 1993, s. 59–68. (Procedure)
- Smith, M. L.:** : “Impartiality Of The Party-Appointed Arbitrator”, Arbitration Journal, Y. 1992, s. 30-42. (Impartiality)
- Smith, M. L.** : “Costs in International Commercial Arbitration”, Dispute Resolution Journal, Y. 2001, C. 56, s. 30–34 (Costs).
- Sperling, G. H.** : “New London Arbitration Rules: Paradise Regained?” Tulane Maritime Law Journal, Y. 1997, C. 21, s. 557–591.

- Steyn, J.** : “Arbitration In England”, Yearbook Commercial Arbitration, Y. 1983, s. 3–33. (Arbitration)
- Summerskill, M.** : “The London Maritime Arbitrators Association”, Arbitration Journal, Y. 1985, s. 503–513.
- Sutton, D. S. J.** : “Choosing a Forum for International Commercial Arbitration in London”, American Society of International Law Procedure, Y. 1982, s.178–181.
- Şanlı, C.** : “Konişmentonun Devri, Alacağın Temliki ve “Perdeyi Kaldırma Teorisi” Uygulamasında Sözleşmede Yer Alan Tahkim Şartının Konişmentoyu Devralan, Alacağı Temellük Eden ve perdenin Arkasında Kalan Bakımından Geçerliliği Sorunu”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergun Nomer’e Armağan Y. 2002, S. 22, s. 773–789. (Tahkim Şartının Geçerliliği Sorunu)
- Tanrıbilir, F. B. - Şit, B.:** “Milletlerarası Tahkim Müessesesi ve Yeni Milletlerarası Tahkim Kanunu”, Milletlerarası Hukuk Bülteni, Prof. Dr. Ergun Nomer’e Armağan, Y. 2002, S. 22, s. 819-837.
- Tanrıver, S.** : “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizi Bağlamında Kamu Düzeninin Etkisi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 1997–1998, İstanbul 2000, S.1–2, s. 467–491. (Tenfiz)
- Tanrıver, S.** : “Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tenfizinde Kamu Düzeninin Rolü”, Prof. Dr. Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 565-578. (Kamu Düzeninin Rolü)
- Tanrıver, S.** : “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Y. 2006, S. 64, s. 151-177. (Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları)
- Tassios, P. N.** : “Choosing the Appropriate Venue: Maritime Arbitration in London or New York?”, Journal of International Arbitration, Y. 2004, C. 21, s. 355–366.
- Tekil, F.** : “Çarterparti ve Konişmento İlişkileri”, Prof. Dr. Nuri Çelik’e Armağan, C. I, İstanbul 2001.
- Trakman, L. E.** : “Confidentiality in International Commercial Arbitration”, Arbitration International, Y. 2002, C. 18, s.1–18.

- Trappe, J.** : “Maritime Arbitration Rules of Different Arbitral Institutions. Some Comparative Remarks”, Arbitration Journal, Y. 1998, s. 257–265.
- Turan, Ç.** : “Sözleşme Özgürlüğü, Küreselleşme ve Uluslararası Tahkim”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler- Tartışmalar- Belgeler, İzmir 5,6,7,8 Nisan 2000, s. 249–267.
- Tweeddale, A.** : “Confidentiality in Arbitration and Public Interest Exception”, Arbitration International, Y. 2005, C. 21, s. 59–69.
- Üstündağ, S.** : “Tahkim ve Uluslararası Tahkim”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler- Tartışmalar- Belgeler, İzmir 5,6,7,8 Nisan 2000, s. 294–300.
- Wang, W.** : “International Arbitration: The Need For Uniform Interim Measures of Relief”, Brooklyn Journal of International Law, Y. 2003, C. 28, s. 1059–1099.
- Vigrass, B. W.** : “Arbitration in London”, Arbitration Journal, Y. 1979, s.104–115. (London)
- Vigrass, B. W.** : “Arbitration and Administrative Services”, Arbitration Journal, Y. 1981, s. 27–32. (Arbitration)
- Yang, P.** : “Multiparty Maritime Arbitration”, Arbitration and Dispute Resolution Law Journal, Y. 1995, C. 1, s. 30–40.
- Yeşin, E.** : “İngiliz Hukukunda Milletlerarası Tahkim”, Milletlerarası Tahkim Konusunda Yasal Bir Düzenleme Gerekir mi?” Sempozyum, Bildiriler- Tartışmalar, Ankara 11 Nisan 1997, C. I, s. 107–125. (Milletlerarası Tahkim)
- Yeşin, E.** : “Milletlerarası Sözleşmelerde Tahkim Şartı”, İnşaat Sözleşmeleri Yönetici-İşletmeci Mühendis ve Hukukçular İçin Ortak Seminer, Ankara 18–29 Mart 1996), 2. Tıpkı Basım, Ankara 2001, s. 439-447. (Tahkim Şartı).
- Yıldırım, N. D.** : “ Tahkimin Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2002, S. 4, s. 37-44.
- Yılmaz, E.** : “Tahkim Hukukuna Genel Giriş ve Ülkemizdeki Gelişim”, Yargı Reformu 2000 Sempozyumu, Konuşmalar- Bildiriler- Tartışmalar- Belgeler, 5-8 Nisan, İzmir 2000, s. 268-286.

Web Adresleri

<<http://www.lmaa.com>>

<<http://maritimeadvocate.com>>

Bu tezdeki atıf ve kısaltmalar, **Kalpsüz, T.- Akıntürk, T.- Kuntalp, E.:**
“Türk Hususî Hukukunda Atıf Usulleri ve Kısaltmalar, Ankara 1964”e uygun
olarak yapılmıştır.

SUMMARY

The type of legal technique, where, under certain conditions, the parties refer the authority of coming to a decision on the elimination of existing and possible conflicts and resolution of disputes to the persons chosen by them (arbitrators) outside state courts, is called *arbitration*.

The first time when the disputes related to commercial maritime were settled through arbitration instead of state courts approximately corresponds to the same period when the concept of arbitration was born. Throughout this historical process, particularly London has kept the characteristic of being one of the most important centres of maritime arbitration. Having its headquarters in this city, London Maritime Arbitration Association (“LMAA”) has been actively functional since the day it was founded; and its Terms for settling the disputes raising in maritime commercial without applying to courts have been used not only in England but also everywhere else in the world.

LMAA Terms provide certain rules to the parties to an arbitration on which these parties can make a preference by their own will, according to the characteristics of the dispute. This paper analyses the provisions of the LMAA Arbitration Terms which have been amended on January 1st 2006.

General principles and terms for the resolution of disputes rising from commercial maritime also had impacts on LMAA’s arbitration. Within this perspective, a general characteristic of maritime arbitration, “priority of the will of the parties”, is also valid for LMAA Arbitration Terms. On the other hand, due to the variety of disputes in commercial maritime and having strict formal rules for arbitration terms and their negative impact on arbitration hearings, *ad-hoc* arbitration is preferred against corporate arbitration in this field. Within this regard, LMAA Arbitration Terms can also be considered as being *ad-hoc*. Other

important characteristics of the abovementioned Terms are their being international, arbitrary, single stage and procedural.

According to Article 6 of these Terms, in an arbitration hearing where the LMAA Arbitration Terms are applied, English Law (and most frequently Arbitration Act 96) shall be valid, unless otherwise is decided by the parties. Therefore, when the parties decide to apply these Terms, they should take into consideration not only the LMAA Arbitration Terms, but also the provisions under the Arbitration Act 96 and if necessary, should prefer applying a different law to be adopted in the arbitration hearing.

Like in other arbitration hearings, application of LMAA Arbitration Terms depends on making an “arbitration agreement”. Certain issues related to maritime law should also be taken into account. Within this perspective, an arbitration clause included in a bill of lading legally binds the persons who have the opportunity to make a demand on the basis of this bill of lading. While this issue is controversial in jurisprudence, these persons are not legally bound, except for the cases where the demand for application to arbitration is not clearly put forward with the arbitration clause which is not included in the bill of lading but regulated in the charter party sent by the bill of lading. On the other hand, the arbitration agreement may consist of the references made to general operation conditions and standard provisions which include the arbitration clause and which are regulated with regard to various subjects by the institutions or professional unions providing services in international commercial maritime.

Similar to the provisions of Arbitration Act 96, the LMAA Arbitration also introduces an arbitrator’s tribunal, which consists of either one or several arbitrators. The parties are free to determine the number of arbitrators in the tribunal according to the characteristic of the dispute. LMAA Arbitration Terms,

foresee a different implementation related to the appointment of the arbitrators and stipulate that LMAA President has the authority for the appointment of the arbitrators under certain conditions. Thus, the cases where previously it was necessary to apply to a court when appointing an arbitrator can be resolved by LMAA president and this procedure would help avoiding unnecessary costs.

The Terms allow for having preliminary meetings before the arbitration hearing and stipulate that the more complex arbitrations and most cases involving a hearing of more than five days require a preliminary meeting. Thus unnecessary costs and loss of time is avoided.

According to the characteristic of the dispute and after the exchange of pleadings, the parties can decide on whether to apply arbitration on documents only or arbitration with hearings. The main reason of having such a distinction is the fact that there are many different types of conflicts in commercial maritime and that they require different types of resolutions. In fact, conducting the arbitration only on documents and written evidences may sometimes be insufficient for the tribunal to come to a fair and satisfactory decision and oral hearing may thus be necessary.

Arbitrators' decision process also differs according to the number of arbitrators in the tribunal. An interesting point with regard to LMAA arbitration is that the parties' arbitrators may come to a decision under certain conditions without applying to a third arbitrator or a superior arbitrator, which is a similar process as in British Arbitration Act.

Another point which differentiates the LMAA Arbitration Terms is the justifiable registry of the decision. In the previous terms, in order for the decision to be justifiable, the parties were required to make a demand, whereas in the new Terms, the procedure of accepting the decision of the arbitrators as justifiable has

been adopted unless otherwise is agreed upon. The importance lying under this difference appears when the opportunity to appeal the decision arises. Because, according to the previous LMAA Arbitration Terms, when the parties did not demand that the decision should be given under justifiable terms, they automatically waive from applying to the courts related to the decision. However, according to the new Terms, this can only happen if the parties make a notification prior to the decision to inform that they waive from having a justifiable decision.

THE LONDON MARITIME ARBITRATORS ASSOCIATION

**THE LMAA TERMS
(2006)**

Effective for appointments on and after 1st January 2006

PRELIMINARY

1. These Terms may be referred to as "the LMAA Terms (2006)".
2. In these Terms, unless the context otherwise requires,
 - (i) "the Association" means the London Maritime Arbitrators Association;
"Member of the Association" includes full, retired and supporting members;
"President" means the President for the time being of the Association or, where he cannot act, such other member of the Committee of the Association as he may designate;
 - (ii) "tribunal" includes a sole arbitrator, a tribunal of two or more arbitrators, and an umpire;
 - (iii) "original arbitrator" means an arbitrator appointed (whether initially or by substitution) by or at the request of a party as its nominee and any arbitrator duly appointed so to act following failure of a party to make its own nomination.
3. The purpose of arbitration according to these Terms is to obtain the fair resolution of maritime and other disputes by an impartial tribunal without unnecessary delay or expense. The arbitrators at all times are under a duty to act fairly and impartially between the parties and an original arbitrator is in no sense to be considered as the representative of his appointor.

APPLICATION

4. These Terms apply to arbitral proceedings commenced on or after 1st January 2006. Section 14 of the Arbitration Act 1996 ("the Act") shall apply for the purpose of determining on what date arbitral proceedings are to be regarded as having commenced.
5. These Terms shall apply to an arbitration agreement whenever the parties have agreed that they shall apply and the parties shall in particular be taken to have so agreed:
 - (a) whenever the dispute is referred to a sole arbitrator who is a full Member of the Association and whenever both the original arbitrators appointed by the parties are full Members of the Association, unless both parties have agreed or shall agree otherwise;
 - (b) whenever a sole arbitrator or both the original arbitrators have been appointed on the basis that these Terms apply to their appointment.

Whenever a sole arbitrator or both the original arbitrators have been appointed on the basis referred to at (b), such appointments or the conduct of the parties in taking part in the arbitration thereafter shall constitute an agreement between the parties that the arbitration agreement governing their dispute has been made or varied so as to incorporate these Terms and shall further constitute authority to their respective arbitrators so to confirm in writing on their behalf.
6. In the absence of any agreement to the contrary the parties to all arbitral proceedings to which these Terms apply agree:
 - (a) that the law applicable to their arbitration agreement is English law; and
 - (b) that the seat of the arbitration is in England.
7.
 - (a) Subject to paragraph (b), the arbitral proceedings and the rights and obligations of the parties in connection therewith shall be in all respects governed by the Act save to the extent that the provisions of the Act are varied, modified or supplemented by these Terms.
 - (b) Where the seat of the arbitration is outside England and Wales the provisions of these Terms shall nevertheless apply to the arbitral proceedings, save to the extent that any mandatory provisions of the law applicable to the arbitration agreement otherwise provide.

THE ARBITRAL TRIBUNAL

8. If the tribunal is to consist of three arbitrators:
 - (a) each party shall appoint one arbitrator not later than 14 days after service of a request in writing by either party to do so;
 - (b) the two so appointed may at any time thereafter appoint a third arbitrator so long as they do so before any substantive hearing or forthwith if they cannot agree on any matter relating to the arbitration, and if the two said arbitrators do not appoint a third within 10 working days of one calling upon the other to do so, the President shall, on the application of either arbitrator or of a party, appoint the third arbitrator;
 - (c) the third arbitrator shall be the chairman unless the parties shall agree otherwise;
 - (d) before the third arbitrator has been appointed or if the position has become vacant, the two original arbitrators, if agreed on any matter, shall have the power to make decisions, orders and awards in relation thereto;
 - (e) after the appointment of the third arbitrator decisions, orders or awards shall be made by all or a majority of the arbitrators;
 - (f) the view of the chairman shall prevail in relation to a decision, order or award in respect of which there is neither unanimity nor a majority under paragraph (e).
9. If the tribunal is to consist of two arbitrators and an umpire:
 - (a) each party shall appoint one arbitrator not later than 14 days after service of a request in writing by either party to do so;
 - (b) the two so appointed may appoint an umpire at any time after they themselves are appointed and shall do so before any substantive hearing or forthwith if they cannot agree on any matter relating to the arbitration, and if the two said arbitrators do not appoint an umpire within 10 working days of one calling upon the other to do so, the President shall, on the application of either arbitrator or of a party, appoint the umpire;
 - (c) the umpire shall attend any substantive hearing and shall following his appointment be supplied with the same documents and other materials as are supplied to the other arbitrators;
 - (d) the umpire may take part in the hearing and deliberate with the original arbitrators;
 - (e) decisions, orders and awards shall be made by the original arbitrators unless and until they cannot agree on a matter relating to the arbitration. In that event they shall forthwith give notice in writing to the parties and the umpire, whereupon the umpire shall replace them as the tribunal with power to make decisions, orders and awards as if he were the sole arbitrator.

JURISDICTION

10. Notwithstanding the terms of any appointment of an arbitrator, unless the parties otherwise agree the jurisdiction of the tribunal shall extend to determining all disputes arising under or in connection with the transaction the subject of the reference, and each party shall have the right before the tribunal makes its award (or its last award, if more than one is made in a reference) to refer to the tribunal for determination any further dispute(s) arising subsequently to the commencement of the arbitral proceedings.

TRIBUNAL'S FEES

11. Provisions regulating fees payable to the tribunal and other related matters are set out in the First Schedule. Save as therein or herein otherwise provided, payment of the tribunal's fees and expenses is the joint and several responsibility of the parties. An arbitrator or umpire shall be entitled to resign from a reference in the circumstances set out in paragraph (C) of the First Schedule.

ARBITRATION PROCEDURE

12. (a) It shall be for the tribunal to decide all procedural and evidential matters subject to the right of the parties to agree any matter. However, the normal procedure to be adopted is as set out in the Second Schedule.
- (b) In the absence of agreement it shall be for the tribunal to decide whether and to what extent there should be oral or written evidence or submissions in the arbitration. The parties should however attempt to agree at an early stage whether the arbitration is to be on documents alone (i.e. without a hearing) or whether there is to be an oral hearing.

INTERLOCUTORY PROCEEDINGS

13. (a) In all cases the procedure set out in paragraphs 1 to 14 of the Second Schedule should be adopted.
- (b) Applications for directions should not be necessary but, if required, they should be made in accordance with the Second Schedule.
- (c) *Arbitrations on documents alone*
Following completion of the steps covered by paragraphs 1 to 4 of the Second Schedule, if it has been or is then determined by the tribunal or agreed by the parties that the case is to be dealt with on documents alone, the tribunal will then give notice to the parties of its intention to proceed to its award and will so proceed unless either party within seven days requests, and is thereafter granted, leave to serve further submissions and/or documents.
- (d) *Oral hearings*
If it is determined or agreed that there shall be an oral hearing, then following the fixing of the hearing date a booking fee will be payable in accordance with the provisions of the First Schedule.

POWERS OF THE TRIBUNAL

14. In addition to the powers set out in the Act, the tribunal shall have the following specific powers to be exercised in a suitable case so as to avoid unnecessary delay or expense, and so as to provide a fair means for the resolution of the matters falling to be determined:
- (a) The tribunal may limit the number of expert witnesses to be called by any party or may direct either that no expert be called on any issue(s) or that no expert evidence shall be called save with the leave of the tribunal.
- (b) Where two or more arbitrations appear to raise common issues of fact or law, the tribunals may direct that the two or more arbitrations shall be conducted with and heard concurrently. Where such an order is made, the tribunals may give such directions as the interests of fairness, economy and expedition require including:
- (i) that the documents disclosed by the parties in one arbitration shall be made available to the parties to the other arbitration upon such conditions as the tribunals may determine;
- (ii) that the evidence given in one arbitration shall be received and admitted in the other arbitration, subject to all parties being given a reasonable opportunity to comment upon it and subject to such other conditions as the tribunals may determine.
- (c) If a party fails to comply with a peremptory order of the tribunal to provide security for costs, then without prejudice to the power granted by section 41(6) of the Act, the tribunal shall have power to stay that party's claim or such part of it as the tribunal thinks fit in its sole discretion.

PRELIMINARY MEETINGS

15. (a) The tribunal may decide at any stage that the circumstances of the arbitration require that there should be a preliminary meeting to enable the parties and the tribunal to review the progress of the case; to reach agreement so far as possible upon further preparation for, and the conduct of the hearing; and, where agreement is not reached, to enable the tribunal to give such directions as it thinks fit.
- (b) A preliminary meeting should be held in complex cases including most cases involving a hearing of more than five days' duration. Exceptionally more than one preliminary meeting may be required.
- (c) All preliminary meetings (whether required by the tribunal or held on the application of the parties) should be preceded by a discussion between the parties' representatives who should attempt to identify matters for discussion with the tribunal, attempt to reach agreement so far as possible on the directions to be given, and prepare for submission to the tribunal an agenda of matters for approval or determination by it.
- (d) Before the preliminary meeting takes place the parties should provide the tribunal with a bundle of appropriate documents, together with information sheets setting out the steps taken and to be taken in the arbitration, a list of any proposed directions whether agreed or not and an agenda of matters for discussion at the hearing. The information sheets should include estimates of readiness for the hearing and the likely duration of the hearing.
- (e) There is set out in the Third Schedule a guidance document indicating topics which may be appropriate for consideration before and at the preliminary hearing.

SETTLEMENT

16. It is the duty of the parties (a) to notify the tribunal immediately if the arbitration is settled or otherwise terminated (b) to make provision in any settlement for payment of the fees and expenses of the tribunal and (c) to inform the tribunal of the parties' agreement as to the manner in which payment will be made of any outstanding fees and expenses of the tribunal, e.g. for interlocutory work not covered by any booking fee paid. The same duty arises if the settlement takes place after an interim award has been made. Upon being notified of the settlement or termination of any matter the tribunal may dispose of the documents relating to it.
17. Any booking fee paid will be dealt with in accordance with the provisions of paragraph (D)(1)(d) of the First Schedule. Any other fees and expenses of the tribunal shall be settled promptly and at latest within 28 days of presentation of the relevant account(s). Notwithstanding the terms of any settlement between them the parties shall remain jointly and severally responsible for all such fees and expenses of the tribunal until they have been paid in full.

ADJOURNMENT

18. If a case is for any reason adjourned part-heard, the tribunal will be entitled to an interim payment, payable in equal shares or otherwise as the tribunal may direct, in respect of fees and expenses already incurred, appropriate credit being given for the booking fee.

AVAILABILITY OF ARBITRATORS

19. (a) In cases where it is known at the outset that an early hearing is essential, the parties should consult and ensure the availability of the arbitrator(s) to be appointed by them.
- (b) If, in cases when the tribunal has already been constituted, the fixture of an acceptable hearing date is precluded by the commitments of the original appointee(s), the provisions of the Fourth Schedule shall apply.

THE AWARD

20. The time required for preparation of an award must vary with the circumstances of the case. The award should normally be available within not more than six weeks from the close of the proceedings. In many cases, and in particular where the matter is one of urgency, the interval should be substantially shorter.
21. The members of a tribunal need not meet together for the purpose of signing their award or of effecting any corrections thereto.
22. (a) An award will contain the reasons for it unless the parties agree otherwise.
 - (b) The parties may agree to dispense with reasons in which case notice shall be given to the tribunal before the award is made. [Note: the effect of such agreement is to exclude the court's jurisdiction under Section 69 of the Act to determine an appeal on a question of law arising out of the award; see Section 69(1)]
 - (c) Where in accordance with paragraph (b) the parties have agreed to dispense with reasons the tribunal will issue an award without reasons together with a document which does not form part of the award but which gives, on a confidential basis, an outline of the reasons for the tribunal's decision (hereafter called "privileged reasons").
 - (d) Unless the court shall otherwise determine, the document containing privileged reasons (referred to in paragraph (c)) may not be relied upon or referred to by either party in any proceedings relating to the award.
23. As soon as possible after an award has been made it shall be notified to the parties by the tribunal serving on them a notice in writing which shall inform the parties of the amount of the fees and expenses of the tribunal and which shall indicate that the award is available for sending to or collection by the parties upon full payment of such amount. At the stage of notification neither the award nor any copy thereof need be served on the parties and the tribunal shall be entitled thereafter to refuse to deliver the award or any copy thereof to the parties except upon full payment of its fees and expenses.
24. If any award has not been paid for and collected within one month of the date of publication, the tribunal may give written notice to either party requiring payment of the costs of the award, whereupon such party shall be obliged to pay for and collect the award within fourteen days.
25. (a) In addition to the powers set out in Section 57 of the Act, the tribunal shall have the following powers to correct an award or to make an additional award:
 - (i) The tribunal may on its own initiative or on the application of a party correct any accidental mistake, omission or error of calculation in its award.
 - (ii) The tribunal may on the application of a party give an interpretation of a specific point or part of the award.
- (b) An application for the exercise of the powers set out above and in Section 57 of the Act must be made within 28 days of the award unless the tribunal shall think fit to extend the time.
- (c) The powers set out above shall not be exercised without first affording the other parties a reasonable opportunity to make representations to the tribunal.
- (d) Any correction or interpretation of an award may be effected in writing on the original award or in a separate memorandum which shall become part of the award. It shall be effected within 90 days of the date of the original award unless all parties shall agree a longer period.
26. If the tribunal considers that an arbitration decision merits publication and gives notice to the parties of its intention to release the award for publication, then unless either or both parties inform the tribunal of its or their objection to publication within 21 days of the notice, the award may be publicised under such arrangements as the Association may effect from time

to time. The publication will be so drafted as to preserve anonymity as regards the identity of the parties, of their legal or other representatives, and of the tribunal.

SERVICE OF DOCUMENTS

27. Where a party is represented by a lawyer or other agent in connection with any arbitral proceedings, all notices or other documents required to be given or served for the purposes of the arbitral proceedings together with all decisions, orders and awards made or issued by the tribunal shall be treated as effectively served if served on that lawyer or agent.

GENERAL

28. Three months after the publication of a final award the tribunal may notify the parties of its intention to dispose of the documents and to close the file, and it will act accordingly unless otherwise requested within 21 days of such notice being given.
29. In relation to any matters not expressly provided for herein the tribunal shall act in accordance with the tenor of these Terms.

THE FIRST SCHEDULE

TRIBUNAL'S FEES

(A) Appointment fee

An appointment fee is payable on appointment by the appointing party or by the party at whose request the appointment is made. The appointment fee shall be a standard fee fixed by the Committee of the Association from time to time*. Unless otherwise agreed, the appointment fee of an umpire or third arbitrator shall in the first instance be paid by the claimant, and the appointment fee of an agreed sole arbitrator shall be paid by each party in equal shares.

(B) Interim fees

An arbitrator may in his discretion require payment of his fees to date (which expression shall for these purposes include any expenses) at appropriate intervals (which shall be not less than three months). Any such demand for payment shall be addressed to the arbitrator's appointing party and shall be copied to any other member of the tribunal and other parties. A third arbitrator or umpire shall require payment from the parties in equal shares. Any such demand for payment is without prejudice (a) to ultimate liability for the fees in question and (b) to the parties' joint and several liability therefor.

(C) Right to resign for non-payment

If any amount due under (A) or (B) above remains unpaid for more than 28 days after payment has been demanded, the arbitrator in his sole discretion may give written notice to his appointor and to the other parties and arbitrators that he will resign his appointment if such amount still remains unpaid 14 days after such notification. Without prejudice to ultimate liability for the fees in question, any other party may prevent such resignation by paying the amount demanded within the said 14 days. Upon any resignation under this paragraph the arbitrator will be entitled to immediate payment of his fees to date, and shall be under no liability to any party for any consequences of his resignation.

(D) Booking fees

- (1) (a) For a hearing of up to ten days' duration there shall be payable to the tribunal a booking fee of such sum per arbitrator as the Committee of the Association may from time to time decide*, for each day reserved. The booking fee will be invoiced to the party asking for the hearing date to be fixed or to the parties in equal shares if both parties ask for the hearing date to be fixed as the case may be and shall become due and shall be paid within 14 days of confirmation of the reservation or six months in advance of the first day reserved ("the start date"), whichever date be the later. If the fee is not paid in full by the due date the tribunal will be entitled to cancel the reservation forthwith without prejudice to its entitlement to be paid the fee in question or the appropriate proportion thereof in accordance with sub-paragraph (d) below. In the event of a cancellation under this provision either party may secure reinstatement of the reservation by payment within seven days of any balance outstanding.
- (b) For hearings over ten days' duration the booking fee in sub-paragraph (1)(a) above shall for each day reserved be increased by 30% in the case of a hearing of up to 15 days and 60% in the case of a hearing of up to 20 days and may, at the discretion of the tribunal, be subscribed in non-returnable instalment payments. For hearings in excess of 20 days the booking fee shall be at the rate for a hearing of 20 days plus such additional sum as may be agreed with the parties in the light of the length of the proposed hearing.
- (c) The booking fee for any third arbitrator or umpire shall be due and payable as above, save that the booking fee due to any third arbitrator or umpire appointed less than six months

before the start date shall be due forthwith upon his appointment and payable within 14 days thereof.

- (d) Where, (i) at the request of one or both of the parties, or (ii) by reason of settlement of any dispute, or (iii) by reason of cancellation pursuant to sub-paragraph (a) above or (iv) by reason of the indisposition or death of any arbitrator or umpire a hearing is adjourned or a hearing date vacated prior to or on or after the start date, then, unless non-returnable instalment or other payments have been agreed, the booking fee will be retained by (or, if unpaid, shall be payable to) the tribunal (i) in full if the date is adjourned or vacated less than three months before the start date or on or after that date, (ii) as to 50 per cent if the date is adjourned or vacated three months or more before the start date. Any interlocutory fees and expenses incurred will also be payable or, as the case may be, deductible from any refund under (ii).
 - (e) Where, at the request of one or both of the parties, or by reason of the indisposition or death of any arbitrator or umpire a hearing is adjourned or a hearing date is vacated and a new hearing date is fixed, a further booking fee will be payable in accordance with sub-paragraphs (a) and (b) above.
- (2) An arbitrator or umpire who, following receipt of his booking fee or any part thereof, is for any reason replaced is, upon settlement of his fees for any interlocutory work, responsible for the transfer of his booking fee to the person appointed to act in his place. In the event of death the personal representative shall have corresponding responsibility.

(E) Security for costs of awards

- (1) Without prejudice to the rights provided for in paragraphs (A), (B) and (D) above, a tribunal is entitled to reasonable security for its estimated costs (including its fees and expenses) up to the making of an award. In calculating such amount credit will be given for any booking fees paid. Such security is to be provided no later than 21 days before the start of any oral hearing intended to lead to an award or, in the case of a documents-only arbitration, no later than immediately before the tribunal starts reading and drafting with a view to producing an award.
- (2) If a tribunal exercises the right to request security under sub-paragraph (1) above, it shall advise the parties of its total estimated costs (a) in the case of an oral hearing, usually when such hearing is fixed and in any event no later than 28 days before the security must be in place, and (b) in the case of a documents-only arbitration 28 days before the tribunal intends to start reading and/or drafting with a view to producing an award.
- (3) Requests for security hereunder shall be addressed to the party requesting any oral hearing, and to the claimant in the case of a documents-only arbitration. If such party fails to provide such security within the time set any other party will be given 7 days' notice in which to provide it, failing which the tribunal may vacate any hearing dates or, in the case of a documents-only arbitration, refrain from reading and/or drafting.
- (4) In any case where time does not allow for the periods in sub-paragraphs (1)-(3) above, the tribunal shall be entitled at its discretion to set such shorter periods as are reasonable in the circumstances.
- (5) The form of such security shall be in the tribunal's discretion. Normally an undertaking from an appropriate firm of lawyers or a P&I or Defence Association will be acceptable. However, a tribunal may require a cash deposit or bank guarantee. Any undertaking or guarantee must undertake to pay the sum covered no later than 5 weeks after publication of the relevant award and shall not be conditional upon the award being released unless the costs thereof are wholly covered by the relevant security.
- (6) No estimate given hereunder shall prejudice the tribunal's entitlement to its reasonable fees and expenses.
- (7) Any security provided or payment made in accordance with these provisions shall be without prejudice to ultimate liability as between the parties for the fees and expenses in question,

and to the parties' joint and several liability to the tribunal until all outstanding fees and expenses have been paid in full.

(F) Accounting for payments made on account

Where the case proceeds to an award, or is settled subsequent to the start of the hearing, appropriate credit will be given for any amounts paid under paragraphs (B), (D) or (E) above in calculating the amount to be paid in order to collect the award, or as the case may be, the amount payable to the tribunal upon settlement of the case.

ACCOMMODATION

- (1) If accommodation and/or catering is arranged by the tribunal, the cost will normally be recovered as part of the cost of the award, but where a case is adjourned part-heard or in other special circumstances, the tribunal reserves the right to direct that the cost shall be provisionally paid by the parties in equal shares (or as the tribunal may direct) promptly upon issue of the relevant account. Prior to booking accommodation and/or catering the tribunal may, if it thinks fit, request that it be provided with security sufficient to cover its prospective liabilities in respect thereof.
- (2) If accommodation is reserved and paid for by the parties and it is desired that the cost incurred be the subject of directions in the award, the information necessary for that purpose must be furnished promptly to the tribunal.

** The current fees as fixed by the LMAA Committee will be found on the LMAA website at www.lmaa.org.uk.*

THE SECOND SCHEDULE

ARBITRATION PROCEDURE

1. The normal procedure (which shall apply unless the parties agree otherwise) requires service of claim submissions. If, exceptionally, formal pleadings are thought appropriate (e.g. in more complicated references) special permission must be obtained from the tribunal. Whether claim submissions or points of claim are served, they must set out the position of the claimants in respect of the issues that have arisen between the parties as clearly, concisely and comprehensively as possible, and must always be accompanied by all supporting documentation relevant to the issues between the parties.
2. Except in unusual cases (e.g. applications for interim final awards for sums which are said to be indisputably due and owing) defence submissions or, if the tribunal has permitted formal pleadings, points of defence (and counterclaim, if any) with all documentation relevant to the issues between the parties (other than that disclosed by the claimants) are to be served 28 days after receipt of the claim submissions or points of claim. An allegation that all relevant documentation has not been disclosed with the claim submissions or points of claim will not normally be a reason for allowing additional time for service of defence submissions or points of defence. However a failure to disclose all relevant documentation at an appropriate stage may be penalised in costs.
3. Submissions in reply or, if the tribunal has permitted formal pleadings, points of reply are to be served 14 days after service of submissions or points of defence unless there is also a defence to a counterclaim, in which case the submissions or pleadings are to be served within 28 days from receipt of the submissions or points of defence and counterclaim. Any reply to the defence to counterclaim must be served within 14 days thereafter.
4. A party serving supporting documentation must check with the tribunal whether it wishes to receive copies of all or some of the documentation at that stage. The aim should be for a tribunal to see enough documentation to be able to identify the issues in the case but not to be burdened with, for instance, copy invoices at the commencement of a reference.
5. All submissions and pleadings must be set out in numbered paragraphs.
6. Bare denials in response to an allegation will not be acceptable. If an allegation is denied, reasons must be given and if appropriate a positive contrary case put forward.
7. Applications for security for costs will not be considered until after service of defence submissions (or points of defence, if formal pleadings have been permitted). Any application must be accompanied by a justification for it and a breakdown of the costs which it is reasonably anticipated will be incurred up to the stage of the reference for which security is sought. In the light of paragraph (E) of the First Schedule it will not be appropriate for security for costs to include any provision for the fees of a tribunal.
8. Unless the parties agree that the reference is ready to proceed to an award on the exclusive basis of the written submissions that have already been served, both parties must complete the Questionnaire set out at the end of this Schedule within 14 days of the service of the final submissions or pleadings as set out in paragraph 3 above. Every such Questionnaire must contain the declaration set out at the end of the Questionnaire below, which shall be signed by a properly authorized officer of the party on whose behalf it is served. Completed Questionnaires must be served on the tribunal and the other party or parties. Unless the parties agree, the tribunal will then establish the future procedural course of the reference, either on the basis of the Questionnaires and any other applications made to it in writing or, if appropriate, after a preliminary meeting.
9. Subject to any specific agreement between the parties or ruling from the tribunal, both parties are entitled at any stage to ask each other for any documentation that they consider to be relevant which has not previously been disclosed. Parties will not generally be required to provide broader disclosure than is required by the courts. Generally a party will only be

required to disclose the documents on which it relies or which adversely affect its own case, as well as documents which either support or affect the other party's case.

10. If a party wishes to obtain disclosure of certain documents prior to service of submissions or a pleading, it must seek the agreement of the other party, failing which it should make an appropriate written application to the tribunal, explaining the rival positions of the parties in question.
11. In appropriate cases the tribunal may order the service of a statement of truth signed by an officer or by the legal representative of a party confirming the accuracy of any submissions or of any declarations that a reasonable search for relevant documentation has been carried out.
12. Subject to contrary agreement of the parties or an appropriate ruling by the tribunal, the parties will be required to exchange statements of evidence of fact (whether to be adduced in evidence under the Civil Evidence Acts or to stand as evidence in chief) as well as expert evidence covering areas agreed by the parties or ordered by the tribunal within a time scale agreed by the parties or ordered by the tribunal. Statements of evidence of fact or expert evidence that have not been exchanged in accordance with these provisions will not be admissible at a hearing without leave of the tribunal which will only be granted in exceptional circumstances.
13. Any application to a tribunal for directions as to procedural or evidential matters should, save in exceptional circumstances, be made only after the other party has been afforded an opportunity to agree, within three working days, the terms of the directions proposed. Any application that has not previously been discussed with the representatives of such other party and that does not fully record the rival positions of the parties will normally simply be rejected by a tribunal. If a party has been requested by another party to discuss and agree any application, but has failed to respond within three working days (or such other time as may be allowed by the tribunal), the tribunal will not elicit the comments of that party or make orders conditional on objections not being received.
14. Communications regarding procedural matters should be made expeditiously.
15. Tribunals will not acknowledge receipt of correspondence despite any request to that effect unless there is particular reason to do so.
16. Only in the most exceptional circumstances can it be appropriate for a party to question the terms of any procedural order made or seek a review of it by the tribunal.
17. If a tribunal considers that unnecessary costs have been incurred at any stage of a reference, it may of its own volition or on the application of a party make rulings as to the liability for the relevant discrete costs. Unnecessary costs may be incurred by, e.g., inappropriate applications having been made or not agreed, excessive photocopying or unnecessary communications being generated by the same message being sent by fax and/or e-mail, and mail and/or courier. Tribunals may order such costs to be assessed and paid immediately.

QUESTIONNAIRE

(Information to be provided as required in paragraph 8 of the Second Schedule to the LMAA Terms)

As many as possible of the procedural issues should be agreed by the parties. If agreement has been possible, then please make that clear in the answers to the Questionnaire.

1. A brief note of the nature of the claim (e.g. "unsafe port" or "balance of accounts dispute").
2. Approximate quantum of the claim.
3. Approximate quantum of any counterclaim.
4. The principal outstanding issues requiring determination raised by the claim and any counterclaim.
5. Are any amendments to the claim, defence or counterclaim required?

6. Are any of the issues in the reference suitable for determination as a preliminary issue?
7. Are there any areas of disclosure that remain to be dealt with?
8. Would a preliminary meeting be useful, and if so at what stage?
9. What statement evidence is it intended to adduce and by when; and (if there is to be a hearing) what oral evidence will be adduced?
10. What expert evidence is it intended to adduce by way of reports and/or oral testimony and by when will experts reports be exchanged? Generally a meeting of experts will be useful. Unless the parties agree or the tribunal rules that such a meeting would not be appropriate, when should the meeting take place?
11. Suggested timetable for preparation for the close of submissions if the case is to go ahead on documents alone or for a hearing if that is appropriate.
12. Estimated length of the hearing, if any.
13. Which witnesses of fact and experts is it anticipated will be called at the hearing, if there is to be one?
14. Is it appropriate for a hearing date to be fixed now? (Save in exceptional circumstances, a hearing date will not be fixed until the preparation of the case is sufficiently advanced to enable the duration of the hearing to be properly estimated; this will normally be after disclosure of documents has been substantially completed.)
15. Estimated costs of each party
 - (i) up to completion of this Questionnaire; and
 - (ii) through to the end of the reference.
16. Does either party consider that it is entitled to security for costs and, if so, in what amount?
17. Have the parties considered whether mediation might be worthwhile?

DECLARATION (TO BE SIGNED BY A PROPERLY AUTHORISED OFFICER OF THE PARTY COMPLETING THE QUESTIONNAIRE: SEE PARA. 8 ABOVE):

On behalf of the [claimants/respondents] I, the undersigned [name] being [state position in organization] and being fully authorised to make this declaration, confirm that I have read and understood, and agree to, the answers given above.

Signed

Dated

THE THIRD SCHEDULE

PRELIMINARY MEETINGS

This Schedule sets out, in check-list form, the topics which may be appropriate for consideration when a preliminary meeting is to be held in accordance with paragraph 15 of the Terms.

The circumstances in which a preliminary meeting may be held vary very considerably. In some cases (including the more complex arbitrations and most cases involving a hearing of more than five days) a preliminary meeting is necessary and will be held on the initiative of the tribunal or at the request of the parties, after much of the preparatory work has been done, to review the progress of the case and to enable directions to be made or agreed for further preparation for, and the conduct of, the hearing. In other cases a dispute may have arisen as to some procedural matter (e.g. a failure to serve submissions or a pleading or to give adequate disclosure of documents) and a party may seek to persuade the tribunal to give appropriate directions (including, in a proper case, a peremptory order under Section 41(5) of the Act) so as to resolve the matter.

Whatever the occasion for a preliminary meeting with the arbitrators, two general principles apply; first, that an application to the arbitrators for a particular order should normally be made only after the other party has been afforded a reasonable opportunity to agree the terms of the directions proposed (see paragraph 13 of the Second Schedule); second, that, wherever possible, a preliminary meeting should be preceded by a discussion between the parties' representatives as to the future conduct of the case along the lines indicated in paragraph 15 of the Terms.

The check-list sets out some of the most important matters for consideration. However, many of the points mentioned will not arise unless the parties have agreed or the tribunal has ordered some procedure other than that contemplated by the Second Schedule. Such points, which are marked *, are included to cover cases of this kind.

The check-list cannot attempt to be comprehensive. Inevitably, certain matters must be left to the discretion of the tribunal and the parties' advisers. The opportunity is taken to list the procedural matters which may need to be considered in a logical order from the commencement of the arbitration. It should however be possible in cases where, for whatever reason, the Second Schedule is not followed, for the directions relating to at least the earlier stages of the arbitration to be agreed with the other party, or failing agreement to be dealt with on a written application to the arbitrators and without the need for a preliminary meeting (see paragraph 8 of the Second Schedule).

1. Can the arbitration be decided on documents only?

The parties and their advisers should consider at the outset whether the case is suitable to be decided without an oral hearing (see paragraph 13(c) of the Terms).

2. Submissions and pleadings *

- (i) A time-table should be ordered or agreed for the service of submissions or pleadings.
- (ii) Once an initial exchange has taken place, it should be considered whether a reply is necessary and whether requests for further details (including particulars) of the other party's case are necessary and if made whether all such requests have been properly dealt with.
- (iii) As the case proceeds and further documents become available, the submissions or pleadings should be reviewed to see:
 - (a) whether amendments are required;
 - (b) whether all issues are still alive.

3. Disclosure of documents *

- (i) A time-table should be ordered or agreed either for the disclosure of all relevant documents or for the initial disclosure of such specified categories of documents as may be ordered or agreed.
- (ii) Applications for further disclosure should initially be made to the opposing party, and if not complied with, by application to the tribunal.
- (iii) Disputes as to outstanding disclosure should not normally require a specific meeting with the arbitrators and applications can often best be reserved until a preliminary meeting is to take place in any event.
- (iv) Consideration should always be given to whether it can be ordered or agreed that the ambit of disclosure be limited so as to avoid unnecessary delay and expense.

4. Factual evidence

- (i) Can some facts/figures be agreed or admitted?
- (ii) A time-table should be ordered or agreed for the exchange of statements (or affidavits) of witnesses of fact.
- (iii) It should be ordered or agreed:
 - (a) whether the statements or affidavits are to be admitted without calling the maker to give oral evidence at the hearing or
 - (b) whether the statements are to stand as the evidence in chief of the witnesses subject to their attending to give oral evidence; and
 - (c) whether the evidence of any witness is to be taken in advance or by means of a live telephone or video link or by use of a video recording.
- (iv) In any case where it may be desired to seek the assistance of a Court (whether within or outside the United Kingdom) to secure the attendance of witnesses at the hearing, to obtain documentary or other evidence, to record oral testimony for presentation to the tribunal or to exercise other powers in support of the arbitral proceedings, the party intending to invoke the assistance of the Court should first where practicable seek the agreement of the other parties to the making of the application to the Court or, if agreement cannot be reached, should apply to the tribunal for permission to make the application (see Sections 43 and 44 of the Act) and for directions as to when and how it is to be made.

5. Expert evidence

- (i) It should be ordered or agreed whether or not the case requires expert evidence to be adduced and, if so, the subjects on which expert evidence is necessary and the number and disciplines of the experts.
- (ii) If it is ordered or agreed that the case is one requiring expert evidence the order or agreement should provide
 - (a) whether each party is to adduce expert evidence; and/or
 - (b) whether the tribunal should appoint experts or assessors to assist it on technical matters (see Section 37 of the Act);
- (iii) Where expert evidence is to be adduced by the parties a time-table should be ordered or agreed for the following:
 - (a) the exchange of experts' reports;
 - (b) any "without prejudice" meeting of experts held to agree or narrow the issues;
 - (c) the drawing up of a memorandum by the experts setting out what has been agreed and what remains in issue;

- (d) the service of supplementary experts' reports;
 - (iv) It should be ordered or agreed whether the tribunal will deal with the technical issues on the basis of the experts' reports, without the need for the authors to give oral evidence.
6. Preliminary Issues/Interim Awards
- Both the tribunal and the parties should consider at any preliminary meeting:
- (i) what are the important matters in issue between the parties;
 - (ii) how are those issues best decided;
 - (iii) whether time and expense will be saved if one or more issues (e.g. interpretation of contract) are decided as preliminary issues;
 - (iv) whether liability and damages should be decided at one hearing or separately.
7. Questions to the parties
- It may be considered whether one of the parties (or the tribunal) should put questions to a party and in what form this should be done.
8. Procedure at the hearing
- Directions may be given as to:
- (i) what if any rules of evidence will apply and generally as to the manner and form in which the evidence is to be presented at the hearing;
 - (ii) the length of time available for witnesses to give their evidence or for parties or their representatives to present their arguments;
 - (iii) whether arguments are to be in written or oral form or a combination of the two.
9. Investigations by the Tribunal
- Would any investigations by the tribunal assist in ascertaining the facts?
10. Inspection
- Would the tribunal be assisted by attending trials or experiments, or inspecting any object featuring in the dispute?
11. Documents
- (i) If possible provide agreed chronology and dramatis personae;
 - (ii) arrangements of documents (e.g. different bundles for different topics, or as appropriate) and dates by which bundles to be produced;
 - (iii) unnecessary inclusion of documents to be avoided;
 - (iv) when documents are voluminous, consider copying only key bundles and providing a core bundle.
12. Advance reading
- (i) Provision of pleadings and other suitable material (e.g. experts' reports) to the tribunal as far in advance of the hearing as possible.
 - (ii) Should time be set aside during the hearing, after appropriate opening, for private reading of any documents by tribunal (to reduce time otherwise involved in reading documents out)?
13. Multi-party disputes
- (i) Concurrent or consecutive hearings (see paragraph 14 (b) of the Terms);
 - (ii) procedure generally.
14. Representation
- Level of representation at the hearing to be appropriate to the case.

15. Hearing dates

(The fixing of dates will, in the majority of cases, be most usefully considered after discovery has been substantially completed. An application for a date to be fixed should not, however, be made until the parties are able to make a realistic estimate of how long the hearing is likely to last, and when the parties will be ready.)

- (i) Estimated duration of hearing.
- (ii) When can parties realistically be expected to be ready?
- (iii) Any problems re availability of witnesses? (If so, can these be mitigated by taking evidence in advance, using proofs/affidavits at the hearing, by means of a live telephone or video link, or by use of a video recording?)
- (iv) Availability of tribunal (see paragraph 19 of the Terms and the Fourth Schedule).
- (v) Accommodation required and numbers attending.
- (vi) Any special facilities (e.g. transcripts, interpreters, etc.).
- (vii) Arrangements for accommodation, etc.: who to book/pay for?

16. Costs

Estimates should be given of the parties' respective costs up to the date of the meeting, and through to the end of the hearing.

THE FOURTH SCHEDULE

RECONSTITUTION OF THE TRIBUNAL

The following provisions are directed to avoiding delay which the parties or either of them consider unacceptable, but if both parties prefer to retain a tribunal as already constituted they remain free so to agree.

1. The governing factor will be the ability of the tribunal to fix a hearing date within a reasonable time of the expected readiness date as notified by the parties on application for a date or, if they are not agreed as to the expected readiness date, within a reasonable time of whichever forecast date the tribunal considers more realistic.
2. For hearings of up to 10 days' estimated duration, what constitutes a reasonable time will (unless the parties apply for a date further ahead) be determined by reference to the estimated length of hearing as follows:

ESTIMATED DURATION	REASONABLE TIME
(i) Up to 2 days	3 months
(ii) 3-5 days	6 months
(iii) 6-10 days	10 months

"Relevant time-scale" is used below to mean whichever of the foregoing periods is applicable and, in cases of more than 10 days' duration, such corresponding time-scale as the tribunal may consider appropriate.

3. A sole arbitrator who is unable to offer a date within the relevant time-scale will offer to retire and, if so requested by the parties or either of them, will retire upon being satisfied that an appropriate substitute appointment has been effected by the parties; in event of their disagreement, either party may request the President to make the necessary substitute appointment.
4. In all other cases, unless all members of the tribunal are able to offer a matching date within the relevant time-scale:
 - (A) the tribunal will have regard to any agreed preference of the parties, but if there is no agreed preference the tribunal will fix:
 - (i) the earliest hearing date that can be given by any member(s) able to offer a guaranteed date within the relevant time-scale;
 - (ii) if a guaranteed date within the relevant time-scale cannot be offered by any member of the tribunal, the earliest date thereafter which can be guaranteed by any member(s) of the tribunal; on the basis, in either case, that any member then unable (by reason of a prior commitment) to guarantee the date so fixed will (unless that prior commitment has meanwhile cleared) retire by notice given six clear weeks prior to the start date.
 - (B) Upon notification of any such retirement an appropriate substitution will be effected as follows:
 - (i) If an original arbitrator retires the substitute shall be promptly appointed by his appointer; or failing such appointment at least 21 days prior to the start date the substitute will then be appointed by the umpire or third arbitrator or, if an umpire or third arbitrator has not yet been appointed, the substitute will be appointed by the President;
 - (ii) If an umpire or third arbitrator retires the substitute will be appointed by the original arbitrators.

5. For the purpose of Paragraph (4):
 - (A) "appropriate substitution" means appointment of a substitute able to match the hearing date established in accordance with sub-paragraph (A);
 - (B) "start date" means the first date reserved for the hearing;
 - (C) An umpire or third arbitrator will retain power to make any necessary substitution under sub-paragraph (B)(i) notwithstanding that he may himself have given notice of retirement under sub-paragraph (A) and an original arbitrator will retain the like power under sub-paragraph (B)(ii).
6. An arbitrator or umpire who retires as mentioned above shall:
 - (i) be entitled to immediate payment of his fees and expenses incurred up to the date of his retirement; and
 - (ii) incur no liability to any party by reason thereof.

EK II

ARBITRATION CLAUSE

Parties may wish to consider the use of an arbitration clause which expressly provides for the proceedings to be subject to the L.M.A.A. Terms.

A suggested form of clause, The BIMCO/LMAA Arbitration Clause, is set out below. It provides for the constitution of a tribunal if the parties do not agree upon a sole arbitrator. The clause can be readily modified if the preference should be for a tribunal composed of two arbitrators, with power to appoint an umpire if they disagree.

Agreement upon a sole arbitrator has obvious economic attractions, particularly in the case of arbitrations on documents alone, or where the amount at stake is modest. Parties are of course free to appoint who they like, but it is normally in their interests to appoint persons who are resident in the UK and thus readily available to participate in a London arbitration.

BIMCO/LMAA Arbitration Clause

After consultation with the LMAA, BIMCO have adopted and are recommending the following amended arbitration clause, which the LMAA recommends for future use in place of the present LMAA Clause.

"(a) This Contract shall be governed by and construed in accordance with English law and any dispute arising out of or in connection with this Contract shall be referred to arbitration in London in accordance with the Arbitration Act 1996 or any statutory modification or re-enactment thereof save to the extent necessary to give effect to the provisions of this Clause.

The arbitration shall be conducted in accordance with the London Maritime Arbitrators Association (LMAA) Terms current at the time when the arbitration proceedings are commenced.

The reference shall be to three arbitrators. A party wishing to refer a dispute to arbitration shall appoint its arbitrator and send notice of such appointment in writing to the other party requiring the other party to appoint its own arbitrator within 14 calendar days of that notice and stating that it will appoint its arbitrator as sole arbitrator unless the other party appoints its own arbitrator and give notice that it has done so within the 14 days specified. If the other party does not appoint its own arbitrator and give notice that it has done so within the 14 days specified, the party referring a dispute to arbitration may, without the requirement of any further prior notice to the other party, appoint its arbitrator as sole arbitrator and shall advise the other party accordingly. The award of a sole arbitrator shall be binding on both parties as if he had been appointed by agreement.

Nothing herein shall prevent the parties agreeing in writing to vary these provisions to provide for the appointment of a sole arbitrator.

In cases where neither the claim nor any counterclaim exceeds the sum of US\$50,000 (or such other sum as the parties may agree) the arbitration shall be conducted in accordance with the LMAA Small Claims Procedure current at the time when the arbitration proceedings are commenced.

(b) Notwithstanding (a) above, the parties may agree at any time to refer to mediation any difference and/or dispute arising out of or in connection with this Contract.

In the case of a dispute in respect of which arbitration has been commenced under (a), above, the following shall apply:-

- (i) Either party may at any time and from time to time elect to refer the dispute or part of the dispute to mediation by service on the other party of a written notice (the "Mediation Notice") calling on the other party to agree to mediation.
- (ii) The other party shall thereupon within 14 calendar days of receipt of the Mediation Notice confirm that they agree to mediation, in which case the parties shall thereafter agree a mediator within a further 14 calendar days, failing which on the application of either party

a mediator will be appointed promptly by the Arbitration Tribunal ("the Tribunal") or such person as the Tribunal may designate for that purpose. The mediation shall be conducted in such place and in accordance with such procedure and on such terms as the parties may agree or, in the event of disagreement, as may be set by the mediator.

- (iii) If the other party does not agree to mediate, that fact may be brought to the attention of the Tribunal and may be taken into account by the Tribunal when allocating the costs of the arbitration as between the parties.
- (iv) The mediation shall not affect the right of either party to seek such relief or take such steps as it considers necessary to protect its interest.
- (v) Either party may advise the Tribunal that they have agreed to mediation. The arbitration procedure shall continue during the conduct of the mediation but the Tribunal may take the mediation timetable into account when setting the timetable for steps in the arbitration.
- (vi) Unless otherwise agreed or specified in the mediation terms, each party shall bear its own costs incurred in the mediation and the parties shall share equally the mediator's costs and expenses.
- (vii) The mediation process shall be without prejudice and confidential and no information or documents disclosed during it shall be revealed to the Tribunal except to the extent that they are disclosable under the law and procedure governing the arbitration. "

(Note: The parties should be aware that the mediation process may not necessarily interrupt time limits)

FALCA Rules

The BIMCO/LMAA Arbitration Clause set out above includes a provision incorporating the Small Claims Procedure for appropriate cases. The LMAA has also co-operated in the promotion of FALCA (Fast and Low Cost Arbitration), a procedure suitable for cases more substantial than those for which the Small Claims Procedure is designed, but in which the parties do not want a full-scale arbitration.

If parties wish to apply the Small Claims Procedure and FALCA to appropriate cases, they may prefer to adopt the FALCA clause, to be found on page 39 of the LMAA Handbook 2006 and on the LMAA website at www.lmaa.org.uk under page 1 of the Commentary on LMAA FALCA Rules.